ISSN 1302-6938 33

GÜNEY

33

temmuz · ağustos · eylül '05
tîrmeh · tebax · îlon '05
4 YTL (4.000.000 TL) · 3 EURO

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

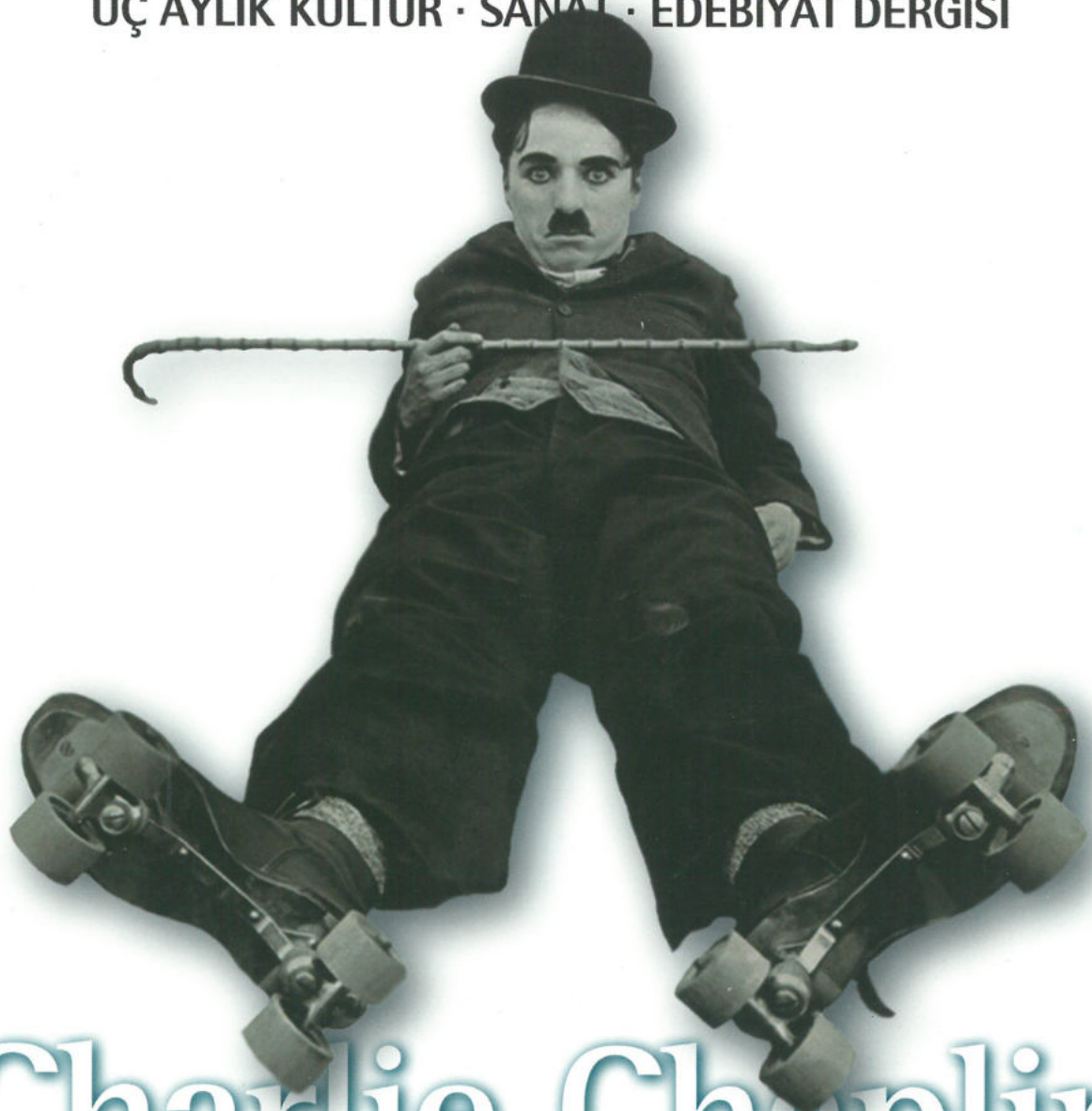

Charlie Chaplin

| Dergimize yeni bir dava daha | Karadeniz'in asi çocuğunu yitirdik |
| Jerewan'dan Ararat'a bakmak | Popüler kültür ve şiir |
| "Metal Fırtına" ya da antiemperyalizm maskeli Türk şovenisti kampanya |

20. yüzyılın çığır açan fizikçisi: **ALBERT EINSTEIN**

sizi de bekliyoruz...

Tiyatro çalışması, folklor, saz-gitar kursları,

şiir dinletisi, film gösterileri, okuma günleri...

Bu etkinlikleri daha da çeşitlendirmek,

kültür alanında kolektif bir üretimde bulunmak için...

Sizi de çalışmalarımıza bekliyoruz! ✓

GÜNEY
KÜLTÜR MERKEZİ

Doğan Araslı Cad.
Burhan Pasajı No: 74, Kat: 4
(Öz Esenyurt Sürücü Kursu üstü)
Esenyurt/ İstanbul
Tel: (0212) 620 67 57

"Sovyet iktidarı, en büyük yazarlar, sanatçılar ve bestekârların katılımıyla, halkı fikren, siyasi ve kültürel olarak eğitmek, edebiyat ve sanatı geliştirmek ve en iyi edebiyat, resim, heykel ve müzik yapıtlarını yaygınlaştırmak için kapsamlı bir program hazırladı. Yeni, proleter bir kültür yaratma sorunu, geçmişin kültür mirasını özümleme göreviyle kopmaz bağ içindeydi. Lenin, kapitalizmin miras bıraktığı tüm kültürü, bilim, teknik ve sanatı, tüm bilgiyi benimseyip, sosyalizmi proleter kültürün kapitalist toplumun zorba egemenliği altında insanlığın yarattığı bilgi birikiminin yasaya uygun gelişmesi olacağı şekilde inşa etmek gerektiğine dikkat çekti. Görev, insanlığın yarattığı tüm bilgiyi ve tüm sanat ve edebiyat zenginliklerini benimsedikten sonra geçmişin kültür mirasından en değerli şeyleri alarak yeni komünist toplumu inşa etmekti."

K İ T A P Ç I L A R D A !

GÜNEYKİTAPLIĞI**SANAT**
Hüdavendigar Caddesi · Saffeti Paşa Sokak, Nuri Bey İşhanı, No: 11, Daire 5 · Sirkeci - İstanbul
Tel.: (0212) 519 81 78 · Fax: (0212) 519 81 79 · e-mail: mail@guneydergisi.com

içindekiler

	3	merhaba	GÜNEY
	5	sizlerden güney'e	
şiir	7	Kız kuru	EROL NACAR
	8	Dergimize yeni bir dava daha!	
güncel	10	Kültür-süz-lük mü acaba?	ÖKKEŞ DERE
	12	Düşünüyor muyuz?	TAN DOĞAN
gidenlerin ardından	14	Karadeniz'in asi çocuğunu yitirdik...	DERYA GÜMÜŞ
	16	Gözler hüzünlü şimdi...	BEKİR AMİ ERTUĞRUL
resim	21	Tarihe bir köprü: Zeugma	ORHAN YILDIRIM
gezi notları	30	Jerewan'dan Ararat'a bakmak...	RIZA TOPRAK
şiir	29	Halkım	ARAM PEHLİVANYAN
öykü	30	Bir imza günü öyküsü	KEVORK KİRKORYAN
	32	Rüya âlemi	MÜSLÜM ASLAN
şiir	32	Meymanê bêvengdayîşî	AKMAN GEDİK
	33	Siperdir yürek	RAHİME HENDEN
	34	Umuda	SONAY ER
	35	Kendimize mahkum	H. TUĞRUL ATASOY
	35	Erciyes'ti gurbetin adı	VEDAT GÜVEN
felsefe	36	20. yüzyılın çığır açan fizikçisi: A. Einstein	FATMA ERTAN
çeviri	40	Neden sosyalizm?	ALBERT EINSTEIN
şiir	45	Ölümü "ırak"samak	DEMET SERT
öykü	46	Kendini yitiren adam	A. KADİR KONUK
şiir	47	Gidenlere inat	FERDA İLTER
	49	Çiğler çığa döndü	FATİH ÇODUR
kapak	50	Charles Spencer Chaplin	GÜLAY YILDIZ
öykü	59	"Büyüyünce ne olacaksın?"	MEHMET KAYA
şiir	63	Çiçek gibi çocuk	GÖNÜL ÇETİN
tiyatro / söyleşi	64	Tiyatro Yönetmeni Osman Genç'le söyleşi	GÜNEY
tiyatro	68	La Nube	NESLİHAN YALMAN
tiyatro / oyun analizi	70	"Döne Döne" Baştan Çıkarma Rondu	ÇİĞDEM KIZILTAŞ
şiire dair	74	şiir notları / şiirlere notlar	HASAN ERKUL
şiire dair / tartışma	75	Şiir notun kaç?	VEYSEL OTUNÇ
şiire dair	76	Popüler kültür ve şiir	
şiir-in-sanları	80	Zeynel Çok – Bilmediğim	
şiir	80	Kırmızı zamanlardan	İLKER GÖREN
	81	Gün olur	SİNAN TANRIVERDİ
deneme	81	Gözlerinde ölünce	MÜSLÜM ASLAN
kitap	82	"Metal Fırtına"	ŞADİYE UÇKAN
şiir	84	Çöl yalnızlığı	MEHMET SÖĞÜT
sinema	85	Sinema Notları	ANUŞ PAZARCIYAN
karikatür	102		MERAY ÜLGEN

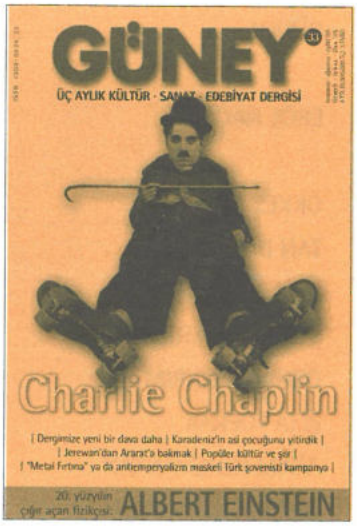

merhaba

Renkli ve dolu bir dergiyle daha karşınızdayız... İçerik olarak her geçen sayıda daha iyiye giden dergimizi teknik açıdan desteklemek görevlerimizden birisi... Bu sayımızdan itibaren iç sayfalarımıza bir renk ekliyoruz... Beğeneceğinizi umuyoruz.

• • •

Bu sayımızda da sizlerden gelen ürünlere ağırlık vermeye çalıştık. Ve bu dergimizin sayfa sayısını artırmamızı gerektirdi. Hayır, hayır; yakınmıyoruz. Tersine sizler ürün gönderdikçe seviniyoruz. Keşke, sayfa sayımızı daha da artırabilsek ve sizlere daha fazla yer verebilsek... Ancak bu maddi gücü gerektiriyor ve bizim gücümüz sınırlı...

• • •

Bu arada gönderilen ürünlere ilişkin bizi inciten bir noktayı belirtmek de istiyoruz. Ama en baştan belirtelim, kimseyi zan altında bırakmak istemiyoruz... Sorun şu:

Dergimize "ihbar"da bulunan bir kişi, dergimizde yayınlanan bir öykünün kendisine ait olduğunu, öykünün kendi kitabından yer yer aynen alındığını ve kendi ismiyle değil, bir başka isimle yayınlandığını, hukuki yollara başvuracağını belirtti. Bunun ne kadar doğru olduğunu ya da olmadığını -şimdilik- bilemiyoruz. İleride sorunun içyüzü anlaşılacak. Ancak bu vesile ile bu konudaki görüşümüzü aktarmak istiyoruz:

Biz, emeğe saygılı bir dergiyiz... Bunun için bir başkasının emek harcayıp ortaya çıkardığı bir ürünü sahiplenmek; daha açık konuşmak gerekirse "çalmak", evet "eser hırsızlığı yapmak" bizim kabul edebileceğimiz bir davranış değildir. Bu devrimci bakış açımıza uygun bir davranış olmadığı gibi, sanatçı etiğine de, basın-yayın ilkelerine de uyan bir davranış değildir. Bizim kültürümüzde "eser hırsızlığı"na taviz yoktur.

Biz, bize gönderilen ürünlerin başka yerlerde yayınlanıp yayınlanmadığını, ürünün üzerindeki isme mi, yoksa bir başkasına mı ait olduğunu denetleme durumumuz yok. Sadece bizim değil, hiç bir yayın organının tam olarak böyle bir denetim olanağı yok... Bu bağlamda yayıncı kurum güven temelinde iş yapmak durumunda. Biz de ***bugüne kadar ürünlerini bize gönderen arkadaşlarımızın samimiyetine ve dürüstlüğüne güvendik, bundan böyle de bu güvenimiz sürecek...***

"Eser çalarak" bunu kendi adıyla dergimize ya da diğer dergilere gönderip yayınlatma düşüncesinde olan ya da bunu bugüne dek denemiş olan kimi kendini bilmezler de çıkabilir. Onlara söyleyeceğimiz de şudur: Yapılan sonuçta hırsızlıktır. Ancak bu öyle bir hırsızlıktır ki, gizlenmesi mümkün değildir; "eser hırsızlığı" eninde sonunda ortaya çıkar. Çünkü yapılan sonuçta kalıcı ve ortada bir iş; gizlenemeyecek bir iş...

Ayrıca "eser çalmakla" edebiyatçı olunmaz; olunsa olunsa "hırsız" olunur... "Eser hırsızı" sıfatını da kimse kendisine yaktıştırmak istemez herhalde!!!

Hukuki koğuşturmaya değinmiyoruz bile...

• • •

Son bir notumuz daha var: Bu sayımızdan itibaren "sizlerden güney'e" köşesinde elektronik posta adresimize gelen kimi mesajlara da yer veriyoruz. Ancak bu noktada bir sorun var: Kimi okurlarımız hâlâ eski elektronik posta adresimizi kullanıyorlar. Yeni elektronik posta adresimizi bir kez daha hatırlatalım: ***mail@guneydergisi.com***

Ürünlerinizi, mesajlarınızı, desteğinizi bekliyoruz...

Gelecek sayıda buluşmak üzere hoşçakalın...

GÜNEY

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ÇAĞRI Basın Yayın Ltd. Şti. Adına Sahibi:
Aziz Özer

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
İlyas Emir

Yönetim Yeri ve Adresi:
Hüdavendigar Caddesi Saffeti Paşa Sokak,
Nuri Bey İşhanı, No: 11, Kat: 2, Daire: 5
34112 Sirkeci - İstanbul

Tel.: (0212) 519 81 78
Fax: (0212) 519 81 79
www.guneydergisi.com
e-mail: mail@guneydergisi.com

Dizgi & Grafik: ÇAĞRI Grafik
Baskı: Maya Matbaası (0212) 501 22 99
Dağıtım: Doğan Dağıtım A.Ş.
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Banka Hesap Numaraları:
Türkiye İş Bankası Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 1022 0 738654
Döviz Hesap No:
Garanti Bankası Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 9006021-1 / EURO (068023875)

• • •

Almanya Temsilciliği

Frohlinder Str. 60
44577 Castrop-Rauxel
Tel. : 02305 / 54 28 45
Fax : 02305 / 54 28 45
Cep: 0170 / 18 28 867

Alleestr. 32
42853 Remscheid
Tel. : 02191 / 404 01
Fax : 02191 / 69 46 44 9
Cep: 0170 / 551 78 87

Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 · BLZ: 340 500 00

Abone koşulları:
Yurtiçi abonelik bedeli yıllık 20 YTL.dir.
Almanya: Yıllık (4 sayı) 20 EURO
Almanya dışı: 25 EURO

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, ödenmenin yapıldığına dair makbuzun dergimize fakslanması gerekmektedir.

İlan Koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (Renkli)
Tam sayfa: 2.000 YTL
1/2 sayfa: 1.000 YTL

İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa ve siyah beyaz)
1/2 sayfa: 500 YTL
1/4 sayfa: 250 YTL
Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.

Güney dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

sizlerden güney'e

Bilindiği üzere bu sayfalarımızda sizlerden gelen mektuplara yer veriyoruz. Ancak bu sayımızdan itibaren gönderdiğiniz mektuplar yanında elektronik posta adresimize gönderilen kimi yazı ve mesajlarınıza da yer veriyoruz. Elektronik posta adresimizi bir kez daha aktarıyor, mesajlarınızı, mektuplarınızı bekliyoruz: **mail@guneydergisi.com**

Merhaba! Dostluğun sesi, umudun sesine karışıp yürekleri ısıtırken, siz değerli dostların duyarlı ve hassas yaklaşımlarından duygulanmamak mümkün mü? İçerdekine uzanan bir elin, büyük bir değeri varken, dostların elleri bilinçte yer etmekten gecikmez. İçerinin duygu yoğunluğunu, hüzün, umut, acı ve sevdalarını sayfalara taşımanın ne kadar içten ve güzel bir yaklaşım olduğunu kelimelere dökmeye gerek var mı?

Dışarının içeridekilere dost olan güzel insanları, buralarda yaşayanların seslerine kulak verip "unutulmadınız" mesajını vermeleri, son derece incelikli ve değerli bir yaklaşım olarak kendini gösteriyor. İçeride olana dışarıda dost olanların azlığı dikkate alındığında, her bir dostluk daha bir anlamlı hale geliyor.

Her sayfa aynı zamanda yürekte açılan bir alanı ifade ediyor. Yayıncılık hayatında, çığlıkları yüreğinde duyumsayıp bunu güzel insanlara ulaştırmak, yazan ve okuyan güzel insanları buluşturmak gibi bir köprü işlevi görüyor. Ve bu köprü düşünce özgürlüğü ve dost olma duyarlılığını göstermekle, "unutturulmak" istenenlerin unutulmamasına çalışıyor. İçeri ve dışarının en güzel paylaşımlarından biri de bu olsa gerek.

Gerek yayınlama duyarlılığınız, gerekse de dergileri göndermenizden dolayı teşekkür ediyor, Güney'in çoğalarak büyüyen kültür ve sanat platformu olduğu ve olacağına olan inancımı siz değerli dostlarla paylaşmak istiyorum. Aslında daha erken yazmam gerekirdi. Geciktiğimin farkındayım. Umudun sesi, Denklem ve Rüya adlı üç deneme gönderiyorum. Artık beğendiğinizi yayınlayacağınızı umuyorum. Tabi gerekli kısaltmaları da yapabilirsiniz. Ayrıca Kemal Demir arkadaş 4 şiir gönderiyor. Çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Selam ve sevgilerimle.

Serdar Koç
E-Tipi Cezaevi C5, Elbistan/K. Maraş

Selamlar... Ben sizin sitenizi canımdan çok sevdim, nerdeyse her gün girip çıkıyorum. İsmim Elvan ve ben Amerika'da doğup büyüdüm ama Türkiye ile ilişkimi hiç kayıp etmedim. İlk kez Amerika'da Yılmaz Güney'i tanıdım. Yol filmini tesadüfen aldım ve çok ilgimi çekti. İzledikten sonra Yılmaz Güney hakkındaki herşeyi öğrenmek istedim. Ben tiyatro üzerine masters yapacağım ve şimdi politika masterimi bitiriyorum. Çok isterdim sizinle "Dünya Şiir Günü"nü paylaşmayı... Her neyse, bir tane şiirimi ekledim ve çok sevinirim siz okuyabilirseniz Türkiye'de. Şiir ve şarkı sözleri yazıyorum ve bir televizyon programında hosteslik yapıyorum. Sizin sitenize daima başarılar. Yılmaz Güney'in kalbi her zaman atıyor ve sizinle gurur duyorum! Sevgi ve saygıyla,

Elvan

Benim pek bu konularda bilgim yok, bu devrim konusunda, yok efendim "Kürtlük Koruma Derneği" gibiymiş gibi anlatılıyor, ama bir de şu var ki, bu devrim olayı yıllardır sürüyor, hâlâ bir devrim geçirilmiş olmadı, filmler, kitaplar, gösteriler, türküler... Lütfen bunu bana biri açıklasın, nedir bu devrimcilik, neden başarı sağlanmadı yıllardır, kim başlattı bunu?...

Şule

Selam Şule arkadaş...

Yazdıklarını okuyunca birşeyler yazmak istedim, belki sorularına bir yanıt olur...

Şimdi Şule arkadaş... Bir çizgi düşün, bu çizginin bir tarafında fakirler var, birşeyler üretip ama aç yatanlar... çoluğu çocuğu perişan olanlar... herhangi bir geleceği olmayanlar... emeğini satmaktan başka çaresi olmayanlar, gelinen noktada onu bile satamayanlar... emeklerini satamadıkları için aç kalanlar... kısaca milyonlarla ifade edilen yoksul çoğunluk var çizginin bar yanında... çizginin diğer yanında zenginler var. emekçilerin yarattıkları değerlerle zenginliklerine zenginlik katanlar... sayıca az olan ama toplumun zenginliğinden en büyük payı alanlar var... şimdi bu iki kesim arasında yürüyen bir mücadele var ve bu mücadelede yoksullar aç kalmamak için çalışıyorlar, yoksulluklarının nedeni olan sistemi, devleti ortadan kaldırmak için uğraşıyorlar. Zenginler ise daha fazla zengin olmak için buna izin vermeme durumundalar. Eğer yoksullar zenginlerin bu çarkını kırar hakça bir düzen kurarlarsa, sömürücü zenginler sınıfını, onların devletini, onların sistemini ortadan kaldırılarsa ve kendi düzenlerini kurarlarsa, emekçinin devletini kurarlarsa bunun adı devrim oluyor. Kolay bir iş değil bu devrim denilen şey, iktidar meselesi zor bir mesele. İktidarı elinde bulunduranlar kolay kolay terketmezler. Bunun için iktidardakileri, zenginleri, onların çıkarlarının koruyucusu ve kollayıcısı devleti ve yine onların çıkarlarını koruyan siyasetçileri, ortadan kaldırmak gerek. Bunun ne denli zor bir iş olduğunu tahmin edersin artık...

Senin görevin ayrım çizgisinin hangi tarafındakilerin haklı olduğuna karar vermek... Bizler, yoksul yığınlardan yana tavır takınıyor, onların mücadelesinin başarısı için çalışıyoruz. Dileğimiz senin de ondan yana tavır takınman, onların mücadelesine destek vermendir...

Yok eğer çizginin diğer tarafında yer alırsan, ki bunu istemeyiz, milyonlarca yoksula karşı suçlu duruma dü-

şersin. Akşamları aç yatan çocuğun, işsizin, çoluğuna çocuğuna bir sıcak çorba kaynatamayan ananın/babanın, geleceksiz yoksul gençliğin... vb. vb. "günahını" sen de omuzlamak istemezsin herhalde... İyi düşün, söylenenleri anlamaya çalış... topluma bir bak, oku, incele... ve taraf ol!!!

Ha unutmadan, devrimciliği kimin başlattığı, niye başarılı olamadığı konularında da bilgi sahibi olmak istiyorsan, ama gerçekten bilgi sahibi olmak istiyorsan, sırf bu sayfalara birşeyler yazmak için yazmamışsan eğer, sana önerebileceğim tek şey okuman incelemendir... Ve bunu şu anda bu satırları okuduğun internet üzerinden bile yapabilir, birçok bilgiye ulaşabilirsin. Yeter ki iste... Samimiyetle iste... Gerisi gelir... Hoşçakal...

Koray

Bir oyuncu adayı olarak şunları söylemek isterim ki; seçmiş olduğum mesleğim de yılgınlıklarla savaşacak gücü her zaman örnek aldığım Yılmaz Güney'den ve onun onurlu insan duruşundan aldım. Yılmaz Güney'lerin bu topraklardan çıkmış olması inanın bu uyuşturulmaya çalışılan beyinlerimize ışık oluyor. İyi ki vardın... Sana öykünmek gurur verici.

Bülent Emrah Parlak

Türkiye'deki Kürt sorununa çözüm gerek... Daha nice Yılmaz Güney'lerin, Ahmet Kaya'ların yok olmaması için mücadele etmek gerekiyor.

Cüneyt (Lakap Simko)

Kayıtsız kalmayalım!... Bunca uğraşları boşu boşuna harcamayalım. Köle gibi yaşamaya, ezilmeye susmayalım; olup bitene sessiz kalmayalım! Bu günler bi daha gelmez özgürce yaşamak için hep beraber sizleri devrimciliğimin olanca ateşiyle kucaklıyorum

Mehmet Nuri Erdil

Bu sayınızda diğer sayılardan farklı bir açılım sergilmişsiniz. Okuyucularınıza daha fazla sayfa ayırmanız büyük yenilik. Her zaman insanlara seslenmek yerine birazda insanlara ses çıkarmayı öğretmek güzel. Bundan sonraki çalışmalarınızda size başarılar diliyorum. Bütün çalışanlara selam, hep beraber yola devam.

Süleyman

Dağların doruğundan zindanlara... Dörtlerin ateşiyle aydınlanan halkıma... Evrene, dünyaya... Bu yolun takipçisi olan herkese... Güney dergisine... Merhaba diyorum... Yaşamak ne kadar güzel; soluk alıp vermek... göz alabildigince koşmak deli rüzgârlarda... Yedi renginde göğün gülmek... Ben İnönü Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği 3. sınıf öğrencisiyim. Güney dergisini her zaman takip ediyorum... Marksist felsefenin soluk aldığı bu dergiyi çok beğeniyorum. Yılmaz Güney... Susuzluğumuzun yenilmez savaşçısı... O her zaman bilincimizde yatmaktadır... Pratiği ellerimizde... gözlerimizde... yaşamımızdadır... Onun takipçisi olarak siz Güney dergisine teşekkür ediyorum. Bundan sonra bu yolu hep birlikte yürüyeceğimize söz veriyorum. Özgürlüğe... umuda... ve... yaşanabilecek en güzel değerlere... (...) Görüşmek üzere hoşçakalın...

Ekin Deniz

Selam Hülya arkadaş...

Bir sey çok hoş, hiç olmazsa yazdınız görüşlerinizi ve ben de biraz tanımış oldum... Birtakım noktalarda aynı şeyi düşünüyor, söylüyoruz... Evet kazanılacak kitle derken, işçiler, emekçiler derken tam da devrimciye uzaylıymış gibi bakan, ürken, kaçan, korkan, küfreden, belki saldıran... insanları, yani çoğunluğu, yani bilinçleri maalesef esir alınmış milyonları kastediyorum... Kendi çevremdeki, ya da senin çevrendeki, biraz daha genişletelim çeperi, çizginin bizim tarafında olanları değil deryayı kazanmaktan sözediyorum... Başarı, zafer, adını ne koyarsan koy, buna bağlı... Bugün bu insanların bilinçlenmek gibi bir dertleri olmayabilir... Ama bu birşey yapmayalım anlamına mı gelir? Elbette hayır, ne yapılabilirse bugün, ne kadar yapılabilirse, o kadar yapılmalıdır. Bugünden yarına çok büyük şeyler değişmeyebilir, beklentiyi yüksek tutup sonra hayalkırıklıkları, moral bozuklukları yaşamamak gerek, tüm zorlukların bilinciyle, uzun vadeli ve sabırlı... kararlı bir çalışma... evet böyle bir çalışma yürütmek gerek onların arasında...

Ben onların arasındayım, işin ne kadar zor olduğunu biliyorum... Ama herşeye rağmen ama yine de yılmamak gerek...

Sen ama diyorsun ki, bunların bilinçleneceğine inancım sıfır...

Bu karamsarlığı atmalısın... Hiçbirsey durağan değil... Bugün sana düşman olan, yarın seninle olabilir, eğer sen onu kucaklamaya hazırsan... Evet ama önce sen açık olmalısın, umutlu olmalısın... Sendeki umutsuzluğa "umudu kesme yurdundan" demek gerek, Nazım'ca "umut... umut... umut... umut insanda!" demek gerek... Umudunu yitirme demek gerek. İhtiyacın bu, yani umut... Ama umut internet başında biraz zor kazanılır, zor da verilir... Bence umut yaşamdan alınmalı... Bilgiyle, mantıkla, mücadeleyle vb. vb.

Derdim gevezelik etmek, kitap gibi konuşmak değil. İlk yazdığın şey karşısında birşeylere dikkat çekmekti... Kısaca gevezelik değil internet başında, iş yapmamız lazım... Bu kadar basit...

Sevgiyle kal..

Koray

Kız kuru

EROL NACAR

1
Demirin aksında,
Çelik kablolarda
Kuşlar...

Ağaç var,
Dalı yok.
Tarazlanmış saçları,
Şuncaazcık yanları,
Uy!... nennisin
Büyüsün
N'olacak!

2
İki baş
Kara sarık,
İnsek çırçıra;
Tutsak iki ucundan kendi yakamızın...

Başkasının
Şarabını sunmadı mı İsa
"Benim kanım!" diye.
Avara,
Avara!
Avuç içi kadar bu bebe
İster gül
İster ağla!

3
Üç dal
Kuru ağaç,
Üç dal kuru.

Kız bakar
Memeleri yok
Kız kuru.
Bilmem
Bunca yaşın
Neyi eğri
Neyi doğru!

Al bu yaşı
Bağla
Çite
Çubuğa...
Belki elma,
Belki üzüm...
Şırasında sirke var!

4
Yağmur mu yağmış,
Rüzgâr mı harlamış
Damı akmış
Dermenin.

Ne suçu var buncaazın,
Batmış
Toza,
Çamura,
Deryaya!...
Denizleri yaramamış Musacık!
Allı nennim ağlama!
Firavun'un insafı yok,
Arı yok,
Narı yok ta
Çekirgenin,
Kıtlığın, kıranın mı var!...

Vursa dağlara
Pelini,
Mazıyı,
Çamı koklasa
N'olacak!...

Söyle...

Dergimize yeni bir dava daha!

Dergimizin Sorumlu Yazı İşleri Müdürü İlyas Emir ile dergimizin yazarlarından A. Kadir Konuk hakkında İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından dava açıldı. İstanbul Cumhuriyet Savcısı İsmail Onaran tarafından düzenlenen iddianamede; yazar A. Kadir Konuk tarafından yazılan ve Güney Dergisi'nde 2004 yılında yayınlanan **"İkra"** isimli öyküde "Allah'a, dinlere ve bu dinlerin peygamberlerine, kutsal kitaplara yayın yoluyla hakaret edildiği" iddia edilerek, 5680 sayılı kanunun 39. Maddesi uyarınca cezalandırılmaları istendi.

İstanbul 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen davada bulunamayacak olan A. Kadir Konuk yaptığı açıklamada şunları söyledi:

"Bu öykü Almanya'da Mezopotamya Yayınevi tarafından yayınlanan **"Milorad"** isimli öykü kitabımda da yer aldı. Burada kimse hakkımda bir dava açmadı. Yakın bir dönemde Yunanistan'da İsa'yı karikatürlerle anlatan bir kitap yargılandı ve aklandı. Avrupalı olmak biraz da toleranslı olmak anlamına geliyor bence. Ayrıca, öyküde yer alan ayetler doğrudan Kuran'dan alındı. Bu anlamda bir hakaret söz konusu değil. Ben daha çok güldürü yazmaya çalışıyorum. Öyküyü okuyanların bir çoğu çok güldürücü bulduklarını, beğendiklerini söylediler. Öykünün mahkemede aynen okunmasını isteyeceğim. Savcı, hakim ve sekreter gülmezlerse cezalandırsınlar."

Dergimizin Yazı İşleri Müdürü İlyas Emir ise yaptığı açıklamada, "AB üyeliği için yapılan tüm hukuki düzenlemelere, düşünce özgürlüğü konusunda söyle-

Yazarımız A. Kadir Konuk Güney dergisinin 28. sayısında yayınlanan "İkra" isimli öyküsünden dolayı açılan davayla ilgili olarak, yurtdışında yayınlanan Özgür Politika gazetesindeki köşe yazısında şunları yazdı:

Adı Neydi?

A. KADİR KONUK

Geçen hafta bir partinin programından alıntılar yapmış "Bu partiyi tanıyabildiniz mi" diye sormuştum. Sanıyorum birçok insan tanıyamadı. Aşağıya örnek bir e-mail alıyorum: "Sevgili Abdul Kadir Konuk; bugünkü Özgür Politika'daki yazınızı okudum. Aşağıdaki alıntı yazınızdan: "Resmi dil ve eğitim dili Türkçe olmak şartıyla, Türkçe dışındaki dillerde yayın dahil kültürel faaliyetlerin yapılabilmesini, Partimiz ülkemizdeki birlik ve bütünlüğü zedeleyen değil, güçlendiren ve pekiştiren bir zenginlik olarak görmektedir." Bu sözleri içeren parti programını kınıyorum. Bu düşünce sizin ise sizi de kınıyorum, hem de bütün kalbim-

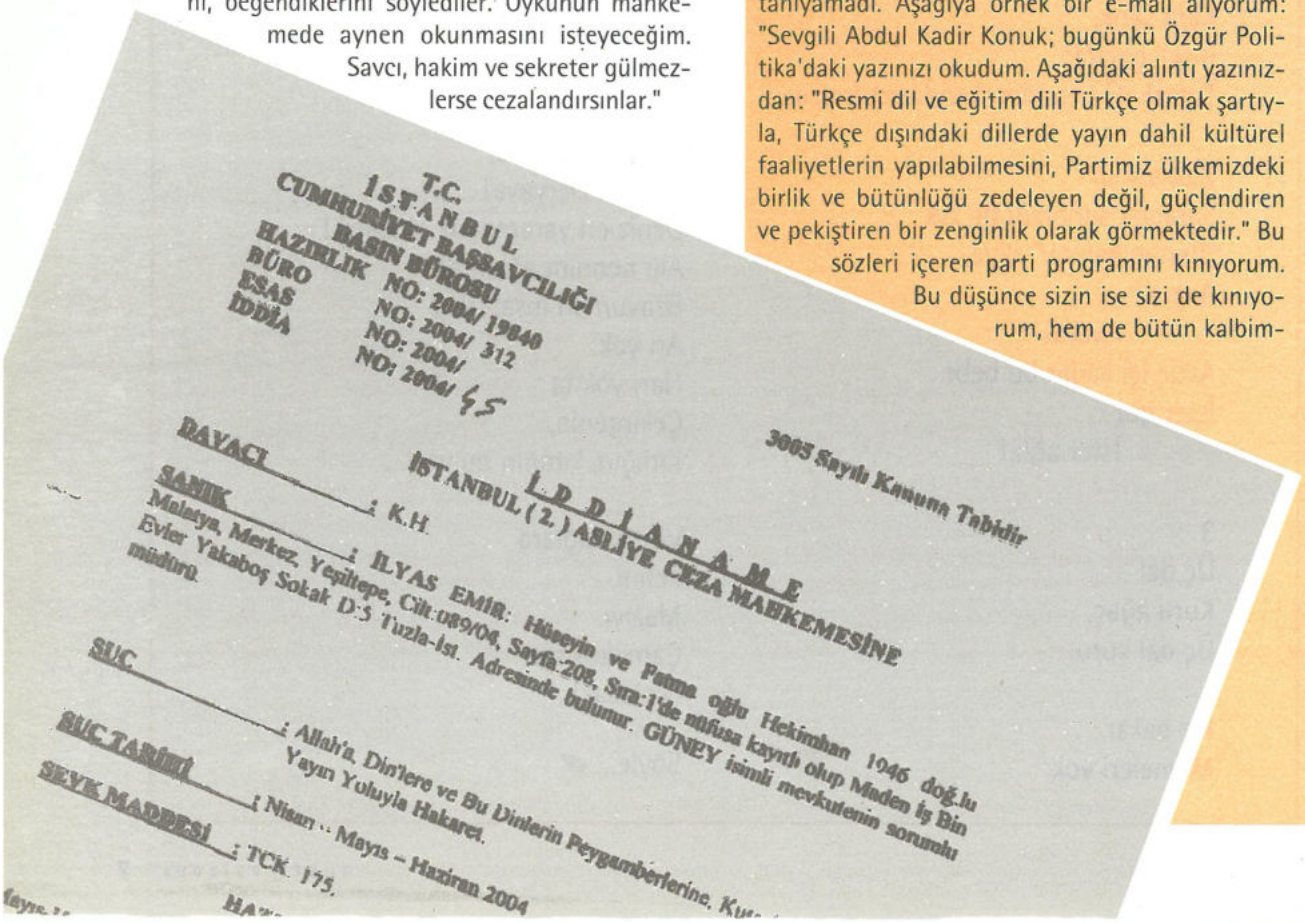
T.C.
İSTANBUL
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
BASIN BÜROSU
HAZIRLIK NO: 2004/ 19840
BÜRO NO: 2004/ 312
ESAS NO: 2004/
İDDİA NO: 2004/ 45
İ D D İ A N A M E
İSTANBUL (2.) ASLİYE CEZA MAHKEMESİNE
3005 Sayılı Kanuna Tabidir
BAYACI : K.H.
SANIK : İLYAS EMİR: Hüseyin ve Fatma oğlu Hekimhan 1946 doğ.lu Malatya, Merkez, Yeşiltepe, Cilt:089/04, Sayfa:208, Sıra:1'de nüfusa kayıtlı olup Maden İş Bin Evler Yakaboş Sokak D:5 Tuzla-İst. Adresinde bulunur. GÜNEY isimli mevkutenin sorumlu müdürü.
SUÇ : Allah'a, Dinlere ve Bu Dinlerin Peygamberlerine, Kutsal Kitaplara Yayın Yoluyla Hakaret.
SUÇ TARİHİ : Nisan - Mayıs – Haziran 2004
SEVK MADDESİ : TCK. 175.

nen bütün sözlere, yapılan tüm açılımlara rağmen dergimizde yayınlanan bir mizah öyküsü hakkında dava açılması Türkiye'de söylenenlerin göstermelik olduğunun açık bir kanıtıdır. Türkiye'de basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü bu kadardır. Aslında Türkiye'de bir mizah öyküsüne dava açılması mizahın ta kendisidir."

Türkiye'de ilerici, devrimci, yurtsever basın üzerinde sürdürülen sistematik baskılara değinen İlyas Emir, Güney dergisinin her türlü baskıya, cezaya rağmen mücadelesini sürdüreceğini söyledi. İlyas Emir Güney'in okurlarıyla var olduğunu; düzenin baskılarına, saldırılarına ve devrimci basını susturma çabalarına karşı en güzel yanıtı okurların vereceğini belirterek bir kez daha okurları Güney'le dayanışmaya, dergilerine sahip çıkmaya çağırdı.

---

le. Asli unsur olgusunu savunuyorsanız resmi dil statüsünün sadece Türkçe'ye verilmesi Kürtçe'yi ikinci sınıfa belki de hiçliğe sürüklemiyor mu? Kürtçe fonksiyonel bir öğe olmaktan çıkarılırsa, Kürtçe'yi öğrenecekler niye öğrenecek? Sevgiler, selamlar" "Memo Darez"

Yukarıdaki alıntıda yer alan sözler ve düşünceler bana ait değil. Bu nedenle sayın Darez tarafından kınanmam için hiçbir neden yoktur. Programından alıntılar yaptığım parti; şu anda Türkiye'yi yöneten AK Parti. Bu partinin yönettiği "Laik Türkiye"de, program şöyle diyor: "Partimiz, bütün vatandaşlarımızın, özgür haber alma ve düşüncelerini yansıtma hakkını esas kabul eder. Medyanın ifade özgürlüğüne getirilen ve demokratik toplum düzeninin gerekleri ile bağdaşmayan yasak ve cezalar kaldırılacaktır.... Özgür, bağımsız, çok sesli bir yazılı ve görsel basın, demokratik rejimin önemli güvencelerinden biridir...."

Bu maddelere karşın, bir savcı, benim "Adresimi bulamadıkları için"(!) dergiye 2004 yılında yazdığım "İKRA" isimli yazımdan dolayı, Güney Dergisi Sorumlu Yayın Müdürü İlyas Emir hakkında aşağıdaki ilginç "İDDİANAME" ile dava açtı:

"Tanrı kullarına" oku" demiş, onlar bunu "doku" anlamış. Diz çöküp rahlenin karşısına Molla Hüsrev, ilk sayfasından, sağdan sola dokumaya başladı kutsal kitabı"É.şeklinde 74. sayfasından başlayan ve 75-76-77. sayfalarında devam eden veÉ"Ayşe geri döndü, aman allahım, kervanın yerinde yeller esmekte ve bir adam onu beklemektedir. Bu adam Halit bilmem kaç bin Velit isimli biriydi. Ve Ayşe'ye göz kulak olmaktaydı. Halit bindirdi devesine Ayşe'yi ve orduya yetiştirdi. Ve işte o sırada fesatçılar Ayşe Halit'in devesine niye bindi demeye başladılar. Muhammed sıkıntıdan buram buram terlerken, serin bir vaha yeli gibi ayet geldi: Ayşe tuvalete gitmişti. O sırada inci gerdanlığını düşürdü. Gerdanlığı ararken gitti kervan, farkında olmadı Ayşe. Halit`dir ona göz kulak olan. Zina mina yıktur ortada. Hem kim gördü zinayı? Kim ki zina iddia eder, dört erkek şahit bulmak zorundadır. Ve şahitler mutlaka zinayı görmüş olmalıdır. Ve iftiracılar ve fesatçılar ve şeytanın tırnakları, zinayı gören dört erkek şahit bulamadıklarından ve susup oturmak zorunda kaldılar.

Kendinize ve kolyelerinize dikkat edin karılar, ortalık fesat dolu. Sen zalimlerden, iftiracılardan bizleri koru ya rabbi diye inledi Molla Hüsrev. Ve kitabın sonraki sayfalarını bırakıp en genç karısına seslendi: Ocağa suyu koy ve gel üstümü ört karı ve sıcak et yatağımı ve tohum ekeceğim.

Ve insanlar çoğaldılar ve çoğaldıkça azdılar, azdıkça çoğaldılar ve iki defa dünya savaşı çıkardılar ve kondom bulundu ve insanlar biseksüel ve heteroseksüel ve monogami ve poligami ve anagami ve babagami ve lezbiş ve homo ve Taliban oldular ve tarlaları ikili üçerli sürmeye başladılar ve grup seksi serbest oldu ve üçüncü dünya savaşı çıktı ve seksşoplar açıldı ve lastikten herşey yapıldı ve AIDS oldu insanlar ve bir daha peygamber gelmedi. Dünyanın düzeltilecek hali kalmamıştı" sözlerine yer verilerek Allaha, dinlere ve bu dinlerin peygamberlerine, kutsal kitaplara yayın yoluyla hakaret edildiği kanaatine varılmıştırÉSanığın 5680 sayılı kanunun 39. maddesi uyarınca."

İddianame böyle. Hakaret nerede, kime, nasıl, hangi biçimde yapılmış, bir açıklık yok.

Yazıya konu olan ayetler "Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi Başkanlığı'nın 15 Temmuz 1975 tarih ve 4013 sayılı kararı ile İmam Hatip Liseleri'ne ve ilgililere müracaat kitabı olarak kabul edilmiştir" denilen Türkçe-Arapça Kuran-ı Kerim'den alındı. Yazıda adı geçen ayetler Bakara, Ali İmran, A`raf, İbrahim, Meryem, Taha, Nur ve Azhab surelerinden alınmıştır ve yazı bir güldürü yazısı olup, hiç kimseye hakaret kastı yoktur.

Mahkemede; avukatımın İKRA isimli yazıyı aynen okumasını isteyeceğim. Eğer mahkeme heyeti ve sayın savcı gülmezlerse "6 ay 1 gün idamıma" karar verebilirler.

İşte "Basın özgürlüğü" işte "Düşünce özgürlüğü.." Laik Türkiye'yi yöneten AK Parti'nin parti programı aşağıdaki tümceyle bitiyor:

"Allah milletimizin yâr ve yardımcısı olsun."

Ne dersiniz, tanrı "Yalancılar"a yardım eder mi acaba?

aranko2005@t-online.de

Kültür-süz-lük mü acaba?

ÖKKEŞ DERE

Şu "kültürsüz" tanımını oldum olası hiç sevmedim doğrusu. Bu tanım aslında kendisi gibi düşünmeyenleri küçümsemenin, kendini beğenmenin, evet evet, bilinçli yapılmasa da burnu büyüklüğün bir göstergesidir.

Kuşkusuz ki bu tanım "geri kalmış" anlamında kullanılmaktadır. Fakat neye göre, kime göre geri kalmışlık? Kim belirliyor şu "kültürlü" ya da "kültürsüz" olmayı? Sizin "kültürsüz" dediğiniz insan da sizin hakkınızda "kültürsüz" olduğunuzu düşünmüyor mu? vb. vb.

İlk başta, 13 yaşlarımda olduğum dönemde çalışmaya (gurbete) gittiğimde, özellikle öğrenci kesiminin köy kökenlileri küçümseyen tavırlarını gördüğümde ve küçümsemeye karşı çıktığımdan dolayı bu tanıma karşı çıkmıştım.

Daha sonraki süreçte, bu tanımın aslında insanlara yanlış bilinç verdiğini de gördüm ve bundan dolayı da karşı çıkmaya başladım.

Eğer kültür, genel anlamıyla insan topluluklarının tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yarattığı bütün maddi ve manevi değerler ve bu maddi ve manevi değerlerin yaratılmasında kullanılan araçların tümüyse? Eğer kültürün içeriği üretim araçları, bu araçların sahipliği ve kullanımı, üretim ve üleşimin biçimi, üretim ve üleşimde insanlar arasındaki ilişkilerin tümü; bu ilişkilerin düşünsel alandaki yansımaları, yasama, yargılama, yürütmedeki ilişkiler; ilişkilerin sanatsal alandaki yansımaları ise? Eğer insan topluluklarına ait her şey sözkonusu toplumların kültürüne ait, onun kültürünün bir parçası ise, o zaman şöyle ya da böyle her insan belli bir kültürün sahibidir. Bu anlamda hiç bir insan, bilinç düzeyi sınıfsal bakış açısından ya da burjuva kültürünü edinme açısından ne kadar geri olursa olsun "kültürsüz" değildir.

Olan ya da olabilecek şey farklı kültürlere sahip olmaktır. Birilerinin bilgi seviyesinin diğerlerine göre daha yüksek olması, ya da geri düzeyde olmasıdır.

"Kültürsüz" tanımı bir yanıyla örneğin "halk kültürü" içindeki somut gerici, atılması gereken yanlarla mücadeleden kaçmanın da bir yolu oluyor Türkiye'de...

Doğru olanı somut olarak ele alınan şeyin hangi kültüre, kimin kültürüne tekabül ettiğinin ortaya konmasıdır. Sosyalist, proleter kültürün savunucularının yapacağı iş de, yanlışları gösterip doğruyu ortaya koymasıdır. Somut hangi kültüre -feodal; burjuva, dini, ya da bunlar içindeki farklı tabakaların kültürüne, örneğin küçük burjuva kültüre- karşı mücadele ediliyorsa adı konmalı, eleştirilenin neden yanlış olduğu okurların bilincine çıkarılmalıdır.

Soruna bu temelde yaklaştığımızda Türkiye'de yaşanan kimi olaylara "kültürsüz-lük" diyemeyeceğimiz de açıktır. Örneğin, İran sınırında yapılan bir "kaçak yakıt" operasyonunda, eşek sahipleri, kaçakçılar değil de üç eşek yakalandı. (Bu olay gerçek, şaka yapmıyorum ha!) Yakalanan eşeklerin kimse tarafından istenmemesi, "Ne olacak bu eşeklerin durumu?" sorusunu gündeme getirdi. Bakımının kim tarafından üstleneceği sorunu altı ay gibi bir sürede çözümlenemediği için sorun taaa TBMM'ye, değişik bakanlıklar arasındaki yazışmalara kadar gitti.

İçişleri Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve Gümrük Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı arasındaki yazışmalarda hâlâ bu soruna "çözüm" bulunamadı... Böyle sürerse eğer, eşekler "kamulaştırılmazsa", Van'ın Gürpınar ilçesindeki Zernek Jandarma Karakol Komutanlığı'na teslim edilecek. Ne de olsa "eşekleri yakalayan onlar, çözümünü de onlar bulsun" der gibi.

Bir arkeoloğun tarihi eserleri satmaya kalkışması "kültürsüz-lük" mü oluyor? Olmadığı açık aslında. Türkiye'de ama böylesi olgular yaşanıyor. Buna cevap da "kültürsüz-lük"te aranmamalı. Tersine, üç kâğıdın, kapkaççılığın, hortumculuğun egemen olduğu bir devlette, tarihi eser satışının da bu "kültürün" bir

Şimdi bu duruma "kültürsüz-lük" deyip geçebilir misiniz? Kuşkusuz ki hayır. Bu "tutuklama, beslememe kültürü" Türkiye'deki yönetimin "kültürünün" bir parçası.

Ya da şu "bizim" Kültür Bakanı Atilla Koç'un Zeugma (Belkıs) ile ilgili yaptığı "Zeugma Çingene anlamına geliyor" biçimindeki tespitten dolayı, Atilla Koç'un "kültürsüz" olduğunu iddia edebilir misiniz? Eğer bu iddiada bulunursanız kesinlikle yanlış yaparsınız.

Örneğin aynı "Bakanımız" Başbakan Tayyip Erdoğan'ın kendisine verdiği "ev ödevini", Zeugma Mozaik Müzesi'nin yapımını bitirip açma ödevini yerine getirebilecek ve böylece kültüre hizmet edecek bir "kültür" sahibidir. 12 yıl önce başlanıp fazla bir ilerleme kaydetmeyen Gaziantep'teki müzenin yapımının bitirilmesi talimatı 28 Şubat tarihindeki Bakanlar Kurulu toplantısında verilmiş ve üçbuçuk aylık bir süreçte bu görev Kültür Bakanı Koç tarafından yerine getirilmiş, 23 Haziran'da ise Başbakan Erdoğan'ın da katıldığı bir törenle müze açılmıştır. Dünyanın ikinci en büyük mozaik müzesinin yapımını bir an önce bitirme talimatına uygun davranan, talimatları yerine getirme "kültüründe" örnek bir tavır sergileyen "bakanımızı" "kültürsüz-lük" ile suçlayamayacağımız açık değil midir?

Zeugma'nın "Çingene" anlamına geldiğini söylemesiyle bu konuda bilgisinin olmadığını, "Çingene Kızı"nın Zeugma'daki mozaiklerden birinin adı olduğunu bilmediğini söyleyebilirsiniz. Hâtta ve hâtta, bu tavrıyla Kültür Bakanı'nın "Çingeneleri" küçümsediğini, Zeugma (Belkıs) tarihi ile de dalga geçtiğini, ya da bu tarihi korumak, kurtarmak diye bir tavrının olmadığını

parçası olduğu bilince çıkarılmalıdır. Tiyatro oyunlarına, şiirlere yasak, sansür ve şiir okuyanlara tutuklama, gözaltılar da "kültürsüz-lük" değil. Türkiye'de yasakçı zihniyetin kültürüdür. Bu yasakçı zihniyet kendisini son aylarda Nâzım Hikmet, Aziz Nesin ve Yaşar Kemal'in oyunlarının yasaklanması ile gösterdi.

da söyleyebilirsiniz. Ama "kültürsüz" dememelisiniz.

Yine Atilla Koç'un özellikle edebiyatçıları kızdıran "Az gelişmiş ülkelerde şiir, gelişmiş ülkelerde ise roman gelişmiştir" biçimindeki tespiti de, Kültür Bakanı'nın "kültürsüz" olduğunu ispatlamaz...

Arkeologlar genel de kendi dallarındaki tarihi bilgilere sahip insanlar oluyor. Yapılan kazılardan ortaya çıkan malzemeleri inceleyip bunların hangi tarihi döneme ait olduklarını, kimler tarafından yapıldığını ve ne anlama geldiğini vb. bilgileri topluma kazandırmaktadırlar... Peki bir arkeoloğun tarihi eserleri satmaya kalkışması "kültürsüz-lük" mü oluyor? Olmadığı açık aslında. Türkiye'de ama böylesi olgular yaşanıyor. Buna cevap da "kültürsüz-lük"te aranmamalı. Tersine, üç kâğıdın, kapkaççılığın, hortumculuğun egemen olduğu bir devlette, tarihi eser satışının da bu "kültürün" bir parçası olduğu bilince çıkarılmalıdır. Böylesi bir kültürün egemen olduğu yerde, tarihi eserlerin, değişik kültür dünyalarına ait zenginliklerin korunmasının da -bu iş daha fazla kâr getirmezse- sözkonusu olmadığı, olmayacağı bilinmelidir.

Tiyatro oyunlarına, şiirlere yasak, sansür ve şiir okuyanlara tutuklama, gözaltılar da "kültürsüz-lük" değil. Türkiye'de yasakçı zihniyetin kültürüdür. Bu yasakçı zihniyet kendisini son aylarda Nâzım Hikmet'in şiirinin, Aziz Nesin ve Yaşar Kemal'in oyunlarının yasaklanması ile gösterdi.

Bitlis'in Güroymak İlçesi'nde Beş Minare Tiyatro Topluluğu, Aziz Nesin'in "Bizim memlekette eşek yok mu?" adlı oyununu okullarda sahnelemesine kaymakam tarafından izin verilmemesi, yasakçı zihniyetin, "kültürünün" bir parçasıdır.

Bursa'nın Mudanya İlçesi'ndeki Güzelyalı Cafer Yener İlköğretim Okulu öğrencilerinin yıl sonu etkinlikleri için planladıkları, Yaşar Kemal'in "Teneke" adlı kitabından uyarlanan oyuna ise öğretmenler tarafından oluşturulan komisyon tarafından sansür uygulandı. Örf ve adetlere uymadığı, sakıncalı olduğu söylenen ve çıkarılan kimi cümleler şöyledir:

"Eşkiyaların hükümette adamları var. Siyasetçiler cadı gibi adamlardır. Kaymakam acıdan gebersin inşallah gebersin. Eskiler sökmedi bu gavura efsunlu. Böyleleri de kaymakam yaparlar. Böylesi bin tane iti senin ayağına kurban ederim. Kel kaymakam hiç makbulü olmayan adam. Halimize kaymakam da baksın, hükümet de baksın, baksınlar da o taş yürecikleri insanlık dolsun azıcık. Hükümet sizseniz biz de ayağa kalkarız... Sus da kimse duymasın, hükümete baş kaldırılır mı, duyarlarsa seni öldürürler. Sen o Kürde uyma." (17-18 Haziran tarihli basından)

Düşünün bir... Bir okulda öğrencilerin etkinlikleri, bu etkinlik içindeki oyun, şiir vb. bile denetimden geçiriliyor! Ve işlerine gelmediğini düşündüklerine sansür, yasak uygulanıyor. Peki bu olgu "kültür-süz-lüğü" mü yoksa, baskıcı, yasakçı zihniyetin taa ilköğretim okullarının etkinliklerine kadar uzandığının mı göstergesi? İkincisi olduğu açık.

Aynı durum Nâzım Hikmet'in "Vatan Haini" adlı şiirinin bir öğrenci tarafından okunmasına karşı takınılan tavırda da yaşandı.

Muğla'nın Milas İlçesi Anadolu Lisesi'nde düzenlenen şiir dinletisinde, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilen etkinlik programında yer alan Nâzım Hikmet'in şiirinin Müdür Ersoy'un "uygun değildir" diyerek şiiri programdan çıkarmasına, öğrencilerin istedikleri şiirlere izin verilmemesine haklı bir tepki olarak Ç.C. adlı lise öğrencisi, sözkonusu organizasyonun öğrenciler tarafından hazırlanmasına karşın kendi istedikleri şiirleri okuyamadıklarını belirtir, ardından programın sunucusu da olarak şu tavrı takınır:

"Bizim şiirlerimiz bu kadar değil, susturulduk. On-

ların istediği şairlerden şiirler okuyabildik. Ama yine de size bir tane okuyacağım." (Hürriyet, 27 Mayıs '05)

Bu açıklamadan sonra Nâzım Hikmet'in "Vatan Haini" adlı şiirini okur. Milas Kaymakamı Hulusi Doğan da etkinliktedir ve hemen polis çağırır, Ç.C. apar-topar alınıp götürülür, gözaltına alınır. Kaymakamın açıklaması ise "özrün kabahatten büyük" olduğunu göstermektedir. Kaymakamın tavrı şöyledir:

"Okunan bu şiirin siyasi içerikli olması nedeniyle, şiirin yasaklı olup olmadığının belirlenmesi amacıyla, öğrencinin ifadesine başvuruldu." (aynı yerden)

Buyrun! Şiir siyasi içerikliymiş! Yasaklı olup olmadığı ise şiirin siyasi içerikli olmasına bağlı ele alınıyor. Kaymakam efendi, şiirlerin siyasi içerikli olmayanının ancak yasaklı olmayacağı "kültürüne" sahip. Eh, yapılan araştırmada "şiirin yasaklı olmadığı" ortaya çıkınca Ç. C. savcılık talimatıyla serbest bırakılır.

Kaymakamın bu tavrını, AKP Sakarya Milletvekili Süleyman Gündüz'ün TBMM'deki tavrıyla karşılaştıralım. Ç.C. adlı öğrencinin tutuklanmasına karşı tepkiler sürerken AKP Milletvekili Gündüz TBMM'de Nâzım Hikmet'in sözkonusu "Vatan Haini" adlı şiiri okudu... Gündüz aynı zamanda şunları da söyledi:

"Bir Osmanlı Paşası, Turan için Ruslarla savaşıp Tacikistan'ın Fergana Vadisi Cegan Tepesi'nde şehit düşen ve orada defin edilen Enver Paşa'ya sahip çıktı. Sırada Nâzım Hikmet var. Özgürlük sevdalısı bu adamı ölümünün 42'nci yılında ideolojinin dar kalıplarının ötesinde düşünme ve tartışma zamanı. İdeolojinin zincirlerinden kurtararak Nâzım'ın özgürleştirilmesi, Anadolu'nun bütününe ve zenginliğine dahil edilmesi artık daha da özel bir önem kazanıyor. Ona da sahip çıkmak bizim görevimiz." (Hürriyet, 8 Haziran '05)

Şimdi Gündüz'ü Nâzım'ın şiirini okuduğu ve ona anlattığı temelde sahip çıkılması gerektiğini söylediği için "kültürlü", Milas Kaymakamı'nı ise "kültürsüz" mü sayacağız? Olmaz!

Biri yasaklayarak Nâzım'ın siyasi kimliğine son vermeye çalışırken, diğeri Nâzım'ın siyasi kimliğinin içeriğini hiç ederek onun siyasi kimliğine son vermek istiyor. İkisi de gerçekte Nâzım'ın temsil ettiği kültür cephesinin karşıtı cephede yer alanlar. Onlar "kültürsüz" değil. Bizim karşısında mücadele ettiğimiz, etmemiz gereken kültür cephesinin "kültürlüleri".

Nâzım Hikmet'in Türk devleti tarafından sahiplenmeye çalışılması yönlü tavır ne Gündüz'ün orijinal tavrı, ne de yeni bir tavırdır.

Buna denecek şey: Çekin kirli ellerinizi ondan! Nâzım bizimdir! Bizim, işçilerin, emekçilerin, ezilenlerin kültür cephesinin insanıdır O! O, uluslararası proletaryanın sosyalizm mücadelesinin bir neferi, komünist sevdalısıdır! 42. ölüm yıldönümünde O'nu bu bilinçle anarken, O'nun "Vatan hainliğine hâlâ devam ettiği"ni de unutmuyoruz.

Haziran 2005

TAN DOĞAN

Descartes'ı Unutma!

Yüzyılların imbiğinden süzülerek, günümüze ulaşabilme savaşımını kazanmış sözlerden biri de, düşünür **René Descartes**'ın (1596-1650) uslarımıza çivilemek istediği, ne var ki bunda çokca başarılı olamadığı bir sözüdür: **"Düşünüyorum, öyleyse varım.** ***(Cogito, ergo sum.)***"

17. Yüzyıldan 21'e...

Descartes'ın 17. yüzyıldan 21. yüzyıla çığlıklanan sesine sağır kaldı insanlık. **Us varlığı**, bilinen en ussal yaratık olduğunu kendi kendine/türüne ezberletmeye çabalasa da, bunda pek başarılı olamadı: Doğayı değiştirmek/dönüştürmek adına bozmakla kalmayıp, **insan-doğasını** da bozdu. Kardeşlerini sömürdü, topraklarına yayıldı, savaştı; aç bıraktı, kıydı ve öldürdü-öldürmekte... Hem dünyayı (yeryuvarı) hem de **insan-dünyasını** kirletti. **Değerler yozlaşması**yla ekinsel, aktörel, sanatsal, bilimsel ve düşünsel olguları aşındırdı. Özce ve ne yazık ki, **en ussal** yaratık olan **insan, insanın kurdu** oldu...

Açık-Seçik Bilgi

Bir bilgi ya da olgu, kendini bize araçsız, doğrudan doğruya sunuyorsa, kavratıyorsa **açık**, onu kuran ana-öğeler birbirine karışmamışsa, ayrıysa **seçik**tir **Descartes**'ta göre. Var olduğumuzun ayırdında olmak, bundan *kuşku* duymamak, düşündüğümüzün bilincinde olmak **açık-seçik** ortadaysa **düşünüyor**uz ve **var**ız demektir. Burada üzerinde durulması gereken birinci kavram, **düşünüyorum** olmalı.

Düşünüyorum ya da Yokum; İşte Bütün Mesele Bu...

Düşünüyorum demek, kuşku duyuyorum, usa vuruyorum, eleştiriyorum; irdeliyorum, inceliyorum, soru soruyorum; yanıt arıyorum, betimliyorum, sorguluyorum anlamını içermektedir; yoksa, kafamı avuçlarımın içine alıp, parmaklarımı şakaklarıma dayayıp, *"ne olacak bu memleketin, bu dünyanın hâli?"* deyip, **düşünüyormuş gibi yapmak**; topu topu birkaç kitap-gazete-dergi/mec-

Düşünüyor muyuz?!

Düşünüyorum demek, kuşku duyuyorum, usa vuruyorum, eleştiriyorum; irdeliyorum, inceliyorum, soru soruyorum; yanıt arıyorum, betimliyorum, sorguluyorum anlamını içermektedir; yoksa, kafamı avuçlarımın içine alıp, parmaklarımı şakaklarıma dayayıp, "ne olacak bu memleketin, bu dünyanın hâli?" demek değildir...

mua... okuyup, radyo-televizyon programlarının/haberlerinin, kemikleşmiş/gelenekselleşmiş inançların, öğretilerin, sözlerin... dayatmasıyla, *puslu düşlere* dalmak değil...

Varım demek, yeryüzüne fırlatılmışlığımdan/bırakılmışlığımdan düşünce yoluyla sıyrıldım, kendimi oluşturdum ve **var olmaktan varoluşa dönüşme** sürecimde **kendimi bilme** konumuna vardım, anlamını içermektedir; yoksa, *nerde akşam-orda sabah, ye-iç-yat, bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın, kötülük ve pislikten bana ne, ben çıkarıma bakarım, benden sonra tufan...* sözlerinin gölgesinde, yokluğa sürüklenmek değil...

Umut mu?!...

Her işin başı eğitim demenin yetmediğini anlayan ülkeler, düşünen, sorgulayan, araştıran bir kimliği içselleştiren **bireyler** yetiştirmeyi (yeterli olmasa da) **eğitim politikası** kılmaya çabalayanlardır. Yoz, yobaz, tutucu, aşırı ulusalcı, anamalcı bir anlayışın yayıldığı ve yaşama geçtiği bir yüzyılda, bir ya da birkaç ulusun ussal siyasalar üretmeye çalışması; **yarınların genç kuşağını ekin, sanat, yazın, bilim ve felsefeye dayalı bir eğitim-öğretim anlayışıyla** yetiştirmeyi amaçlaması, dünyanın kurtuluşuna yetmese de, **bilinçli insanlık** oluşturma adına, belki bir **umut** olabilir...

Ezbere Yaşam.

Yoz siyasalar, yeryuvar politikalarının uzağında, sığ gelenek ve göreneklerle, ekonomik ve dinsel sömürünün dayatması altındaki halkları ezdiği (bu bağlamda, toplumlarda bilimsel ve düşünsel gelişimin söz konusu olmadığı; sözde ekmek kavgasının verilip, büyük açlığa sürüklenildiği; budunsal, yöresel, geleneksel benzeri **iç-savaşların**, bitimsiz bir biçimde yaşandığı...), insanlar, **bilinçlenme** olgusunun ötesinde, **yaşar gibi yaptığı; varoluş savaşımını** vermediği; dayatılanın ötesine geçme gereksinimini bile duyumsamadan, **yazgıcı yaşamı** benimsediği; ne-neden-nasıl-niçin-nerede-kimlerle-ne zaman?... benzeri soruları sormadığı; hem yaşamını hem de yaşamı sorgulamadığı, eşdeyişle, **ezbere yaşamdan** yana olduğu sürece, sürecektir sömürü.

21. Yüz Yılın Sömürü Düşüngüsü: Anamalcılık.

Gerçek **sorunsal** bu: **İnsanlık sömürülüyor!...**

Erek: Yeryuvar erkliği. **Amaçlar:** Yayılmacılık, sömürgecilik. **Alt amaçlar:** Petrol, gıda ürünleri, toprak; üretim güçleri, siyasalar ve siyasetçiler/yöneticiler. **Yöntem:** Ekinsel, siyasal, ekonomik bağlanım. **Ara uygulama:** Uyuşturucu, beden, silah ticareti. **Ana uygulama:** Savaş, yılgı (terör), açlık ve ölüm

Sav: Yeryuvar egemenliği için **(sonsuz) süper güç** olup, bu konumu sürdürmek ya da **güçler birliğini** oluşturup, yaratılan **işçi ulusları** kendine bağlamak ve **güce güç katmak** için toplumları karın tokluğuna çalıştırmak; **kuzeyliler** denen varsılları, **güneyliler** denen yoksullara baskın kılmak; **ulus devlet** anlayışının/düşüngüsünün (ideolojisinin) kökünü kazıyıp, **tek kutuplu** bir düşüngü olan anamalcılığı, **tekelci anamalcılık** bağlamında değişime uğratmak ve **Yeni Yeryuvar Düzeninde** insan soyunu avuçlayıp, **küreselleştirmek.**

Son Söz Yerine...

İnsan, yeryuvarın en ussal varlığı olduğunu dillese de, **us-dışı bir yaşamda** varlık sürmeye çabalıyor, türünce sömürülmeyi evetleyerek!...

Bir soru imdi: Us varlığı olarak insan, insanı sömürüyor ve **açık-seçik** türünü yok etmeye çabalıyorsa, **düşünüyor muyuz?!**... Yoksa, **yokuz** da, ayırdında mı değiliz bu gerçeğin ?!... ✐

Karadeniz'in asi çocuğunu yitirdik!

DEVRİMCİ SANATÇI KAZIM KOYUNCU'YU KAYBETTİK...

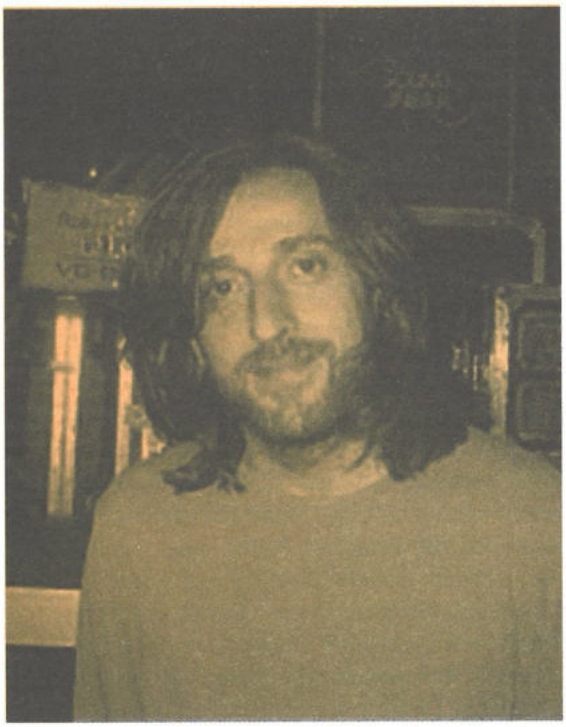

"Hayatım boyunca ezilenlerin ve mağdurların yanında olmaya çalıştım. Haksızlıklara karşı müziğimle, sanatımla göğüs gerdim. İnsanları çok seviyorum, hayatı ve paylaşmayı çok seviyorum. Sevginin ve barışın egemen olduğu bir dünya benim için çok önemli. Yaşamım boyunca da bu değerlere sadık kalacağım. Yaşamak ve yaşatmak çok güzel. İnsanler kendilerine verilen bu güzellikleri kötü niyetle kullanmamalı."

DERYA GÜMÜŞ

Laz müziğinin, dilinin renklerini çeşitli ulus ve milliyetlerden Türkiye halklarına sunan muhalif sanatçılardan birisi olan Kazım Koyuncu uzun süredir kanser tedavisi gördüğü Amerikan Hastanesi'nde yaşamını yitirdi. Kazım Koyuncu 26 Haziran 2005 Pazar Harbiye Açıkhava Tiyatrosu'nda yapılan anma töreninde sevenleriyle "son kez buluştuktan" sonra toprağa verilmek üzere doğduğu yer olan Hopa'ya götürüldü.

Kanserdi Kazım Koyuncu... Kanser olduğunu öğrendikten sonra şöyle diyordu: "En iyi ihtimalle Haziran ayına kadar konser veremeyeceğim. Kanser ve konser arada sadece bir harf farkı var. Hiçbir şey umurumda değil, ben konserimi yapacağım. Arkadaşlarım üzülmesin, her zamanki şımarık, kendini vermiş halimle çıkıp şarkılarımı söyleyeceğim."

Konserler yarım kaldı... Şarkılar suskun...

27 Haziran akşamı Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu'nda gerçekleştirilecek olan "Hey Gidi Karadeniz Gecesi"ne programda olmasına karşın sağlık durumu nedeniyle katılamayacağını bildiren Karadeniz'in asi çocuğu; "10 gün önce başlayan ve geçici olduğu düşünülen ses kısıklığım giderilemedi. Enfeksiyon kapma tehlikesi nedeniyle geceye seyirci olarak dahi katılamayacağım. Karadeniz, dev bir dalgadır, özgür bir sudur. Bir olguya bir kişiye bağımlı değildir. Bu nedenle 'Hey Gidi Karadeniz Geceleri' devam etmelidir..." demişti.

Kazım Koyuncu otantik Laz müziğini modern müzik formlarıyla buluşturan, üretken bir sanatçıydı. Ama onu sıradan sanatçılardan ayıran bir özelliğe sahipti Kazım Koyuncu: O bir muhalifti; o devrimci bir sanatçıydı... "Hayatım boyunca ezilenlerin ve mağ-

"... bir müzisyenim, ondan sonra bir Karadenizliyim ama hepsinin ötesinde bir devrimciyim. Ve gerçekten doğru bildiğim bir şeyi ortaya koymaktan çekinmem."

durların yanında olmaya çalıştım. Haksızlıklara karşı müziğimle sanatımla göğüs gerdim. İnsanları çok seviyorum, hayatı ve paylaşmayı çok seviyorum. Sevginin ve barışın egemen olduğu bir dünya benim için çok önemli. Yaşamım boyuncada bu değerlere sadık kalacağım. Yaşamak ve yaşatmak çok güzel. İnsanler kendilerine verilen bu güzellikleri kötü niyetle kullanmamalı." diyen birisiydi. Kendisini müzisyen, ondan sonra Karadenizli ama hepsinin ötesinde bir devrimci olarak tanımlayan birisiydi. Özgürlüğe düşkündü; kendisine en zor gelen şeyin hastalık değil ama hastalığın onu yapacağı şeylerden alıkoyması, özgürlüğünü sınırlaması olduğunu söylüyordu.

Kazım Koyuncu kapitalizme, egemen sisteme ve popüler kültüre karşı bir sanatçıydı. Sanatıyla ezilenlerin yanında yer aldı: Artvin ve Bergama'da siyanürle altın aramalara, Akkuyu'daki nükleer, Gökova'daki termik, Fırtına Vadisi'ndeki hidrolik santrallere ve son olarak Samsun-Sarp Sahil Yolu Projesi'ne karşı sesini yükseltenlerdendi. Vicdani ret açıklamalarında; Irak işgaline, NATO'ya karşı düzenlenen pek çok konser ve etkinlikte şarkılarıyla yer aldı.

98 yılı sonunda çıkan Zuğaşi Berepe albümü "İgzas"ta şöyle diyordu: "Toprak sahipleri, çokuluslu şirketler ve işbirlikçi yerlileri, çete sahipleri ve yalakaları, baş ve bakanları, milletlerin bekçileri ve sürülerinin olduğu yerde yer kavgası vermedik. Hiçbir yerdeydik."

"Duyarlı bir sanatçı olarak dertleri hissediyordum. Kanser de oldum artık. Ben kanserden çok korkan bir insandım. Kanserim ve korkmuyorum. Sadece beni sevenleri ve özgürlüğümü düşünüyorum. Ölüm küçük bir şey, ama hastalık sizin özgürlüğünüzü sınırlıyor. İşte bana en zor gelende bu!"

"İnsan hayatının hiçe sayıldığı, kendinden olmayanın değersiz görüldüğü, barışın ve kardeşliğin önemsiz sözcükler, insanın en değersiz şey olduğu ülkede yok olan sen, yok olan ben, yok olan sevgi, yok olan zaman, yok olan insan, yok olan... YAŞAM!"

1986 yılında Çernobil'deki nükleer kaza sonrasında; 14 yaşındaki Kazım, yakın bölgelerdeki pek çok başka insan gibi üzerine yağmur yağanlardan biriydi:

"Hepimizde tümörler var ve hayatımızın belirli dönemlerinde radyasyon veya başka etkiler tetikleyip kansere dönüştürüyor. Kaza sonrası adını anımsamadığım bir bakanın 'iyi gelir' diyerek radyasyonlu çay içmesi yalnızca bir zekâ sorunu değil, suçtur. Çernobil'den sonra erken teşhisler için rehabilitasyon merkezleri kurulabilir, belki binlerce insan ölmezdi. Hangi şehirde, kaç insan kansere yakalanmış gibi bir istatistik bile yapılmamış. Bu ülkenin politikacılara, yalancılara ihtiyacı yok. Ben böyle duyarsız yöneticilerin halk düşmanı olduklarını düşünüyorum..."

Laz müziğinin bu muhalif sesi; Karadeniz'in asi çocuğu Kazım Koyuncu, ondan çok şeyin beklendiği bir dönemde genç yaşta aramızdan ayrıldı. "Her ölüm erkendir..." denir. Ama Kazım Koyuncu'yu gerçekten erken yitirdik... Unutmayacağız...

KAZIM KOYUNCU

Artvin, Hopa'da 1972'de doğan Kazım Koyuncu 1989 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde eğitimini sürdürmek için İstanbul'a geldi. Kazım Koyuncu, müzik ve siyasi çalışmalarını üniversite yıllarında yoğunlaştırdı; devrimci öğrenci hareketi içinde ve Grup Dinmeyen adlı muhalif müzik grubunun kurucuları arasında yer aldı. 1992 yılında Mehmet Ali Beşli ile birlikte ilk Lazca rock müzik grubu Zuğaşi Berepe'yi (Denizin Çocukları) kurdu. Zuğaşi Berepe ile 1995'te "Va Mişkunan" (Bilmiyoruz), 1998'de de "İgsaz" (Gidiyor) isimli albümleri yaptı. Aynı dönemde de Laz kültürünün ve tarihinin bilinir kılınmasını hedefleyen "Ogni" adlı derginin yayımlanmasına da katkı sundu. Koyuncu, 1998'in sonunda 'Zuğaşi Berepe'nin dağılmasının ardından tek başına müziğe devam etti ve "Salkım Söğüt" isimli projelerin ikincisinde üç şarkıyla yer aldı. Lazca müziğin ve Laz kültürünün gelişmesinde önemli katkıları olan Kazım Koyuncu, 2001 yılında ilk solo albümü 'Viya'yı çıkardı. Daha sonra bir TV kanalında yayınlanan ve çok sevilen 'Gülbeyaz' adlı dizinin hem müziklerini yapan, hem de dizinin bazı bölümlerinde oyuncu olarak görev alan Koyuncu, 'Sultan Makamı' dizisinin de müziklerini hazırladı. İkinci solo albümü "Hayde"'yi 2004 Nisanında çıkardı Kazım Koyuncu. Albüm Türkiye'nin hemen her köşesinde ilgiyle karşılandı.

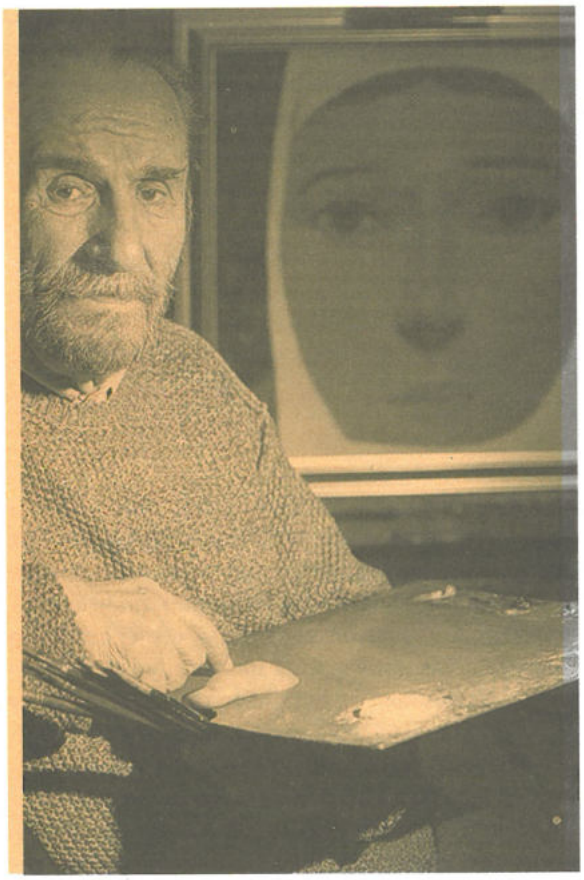

Gözler hüzünlü şimdi...

TÜRK RESMİ BÜYÜK USTALARINDAN BİRİSİNİ, ANADOLU KADININ RESSAMI NURİ İYEM'İ KAYBETTİ...

BEKİR SAMİ ERTUĞRUL

Matematik defterinin sarı yapraklarına kocaman gözlü kadın portreleri çizmemin nedeni, belki de birtakım dergilerde, kataloglarda gördüğüm Nuri İyem'in resimlerinden etkilenmeydi, şimdi tam hatırlayamıyorum... Böyle bir etkilenmenin olması güçlü bir olasılık, çünkü bugün de Nuri İyem denildiğinde aklıma ilk gelen onun Anadolu kadınlarıdır. Kocaman; siyah, yeşil, ela; çoğunlukla hüzünlü, endişeli... bakan gözleriyle; kimi zaman çalışırken, kimi zaman konuşurken resmedilmiş kadınlar... Anadolu kadınının öyküsüdür anlatılan... Her yüzde bir yaşam özetidir tuale yansıyan... Yaşamın zorluklarını, yokluğu, yoksulluğu, hüznü büyük gözlerde, solgun yüzlerde, suskun dudaklarda çözümleyen resimler... Tuale belirli bir şekilde yansıyan, belki resmin en canalıcı noktası olan gizemli "bir çift göz"lü Nuri İyem'in Anadolu kadın resimleri...

Çocukluk yıllarını geçirdiği Mardin köylerinde gördüğü çilekeş kadınların mıydı o gözler? Yoksa çocukken yakalandığı sıtma nöbetlerinde ablasının kollarında gözünü açtığında gördüğü ablasının gözleri miydi tuale yansıyan?

Belki her ikisiydi... Belki daha fazlası...

Bilemiyoruz.

• • • •

"D Grubu" Türk resminde belirli bir kilometre taşı olan ve 1930'larda batı akımlarını Türkiye'ye taşıyan özelliğiyle öne çıkan, belli bir dönem Türk sanatını etkileyen bir akımdı. Nurullah Berk, Abidin Dino, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu, yontucu Zühtü Müridoğlu gibi dönemin büyük sanatçıları "D Grubu"nun üyeleriydiler. 1933'te kurulan ve Türk resminde yeralan dördüncü akımı simgelemek üzere alfabenin dördüncü harfini kendilerine isim olarak seçen "D Grubu" üyeleri o günün ölçülerine göre sağcısından solcusuna çeşitli akımlardan geliyorlardı. Bu yüzden de sanatta batılı biçimlere eğilim duyma, bu akımlarda resimler üretme dışında ortak bir sanat anlayışları yoktu. "D Grubu" dönemin yoğun bürokrasisine, onun sanatı devletin çizdiği kalıplar içine hapsetme isteğine, bu yönde attığı adımlara duyulan bir tepki olarak şekillenmişti. "Bürokrasinin ağalığından kendini kurtarıp aydın çevrelerle özdeşleşmek" istiyordu "D Grubu" sanatçıları. İçlerinde kimi ressamlar toplumsal olaylara, gerçekliğe ilgi duyuyordu ancak bu "D Grubu"nu tanımlamak için belirleyici bir anlayış değildi. 1947'de grup son sergisini açtı, ardından grup üyeleri bireysel çalışmalarına döndüler.

"D Grubu"nun bireysel kimi çabalar dışında toplumsal gerçekliğe gereken önemi vermemesi ve etkisini yitirmeye başlaması sürecinde bir başka grup, Nuri İyem'in de aralarında bulunduğu "Yeniler Grubu" oluştu. Kendinden önceki "D Grubu"nu "sanat için sanat yapmakla", "resim sanatını Güzel Sanatlar Akademisi'nin içine hapsetmekle; halkın günlük yaşantısından koparmakla" suçlayan "Yeniler Grubu" toplumsal gerçekçi akımını savundular. İşçilerin, emekçilerin, Anadolu gerçekliğinin

resimlerini yaptılar. Grubun ilk sergisi "Liman Sergisi" adını taşıyordu. Sergi kimi yönleriyle kendinden önceki sergilerden farklılıklar taşıyordu. Örneğin; sergide yer alan eserler o güne kadar ağırlıklı olarak işlenen "güzellikleri", örneğin "İstanbul'un güzellikleri"ni konu edinmiyordu; hayır, konu yine İstanbul'du ancak, İstanbul'un limanlarında çalışan/yaşayan işçilerin, emekçilerin yaşamlarıydı. Örneğin; serginin hazırlığı için sanatçılar İstanbul limanlarını, oralarda çalışan emekçileri, onların yaşamlarını tanımak amacıyla bir yıl süreyle buralarda, emekçilerle birlikte yaşamışlardı, onlarla bir yılı paylaşmışlardı. Örneğin; açılışta, o güne kadar resim sergilerinin açılışında "âdet olduğu üzere, "kırmızı kurdela"nın kesilmesi yoktu; bunu kesen vali de... Bunun yerine açılışta kurdela yerine kesilen balık ağı vardı ve bu işi iş elbiseleriyle bir liman işçisi yapıyor, sergiyi bir liman işçisi açıyordu!

Ferruh Başağa, Avni Arbaş, Selim Turan, Fethi Karataş, Mümtaz Yener, Turgut Atalay, Haşmet Akal "Yeniler Grubu"nun üyeleriydi. "D Grubu"nun kurucularından Abidin Dino da süreçte bu gruba katıldı.

• • • •

"Yeniler" İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında başlayarak gelişen demokrasi anlayışının yaygınlaşmasıyla ilgi topladı. Grup üyeleri yaptıkları resimlerde yalnızca biçimsel zenginlikler aramakla kendilerini sınırlamadılar, resim sanatına toplumsal gerçekçi anlatımlar katmaya da çalıştılar. İşçileri, yoksulları, göçleri, "küçük yaşamlar"dan kesitleri, "küçük insanları" anlatmaya özen gösterdiler.

Nuri İyem "Yeniler Grubu"nun en etkili ressamlarından birisiydi. 1944'te İstanbul Devlet Güzel Sanatlar

- *Sünger Avcıları, 65x55 cm., tual üzerine yağlıboya, 1951 (üstte)*
- *Köylü Kadın Portresi, 31x41 cm., duralit üzerine yağlıboya (alt sol)*
- *İsimsiz, 48x54 cm. tual üzerine yağlıboya (alt sağ)*

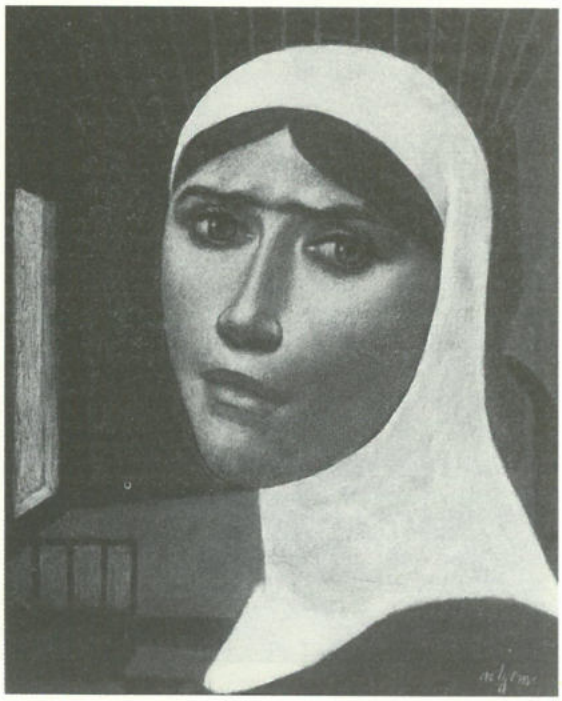

• *Göç, 100x200 cm. tual üzerine yağlıboya, 1970*

Akademisi'ni birincilikle bitirdi. Öğrencilik yıllarında Nazmi Ziya Güran, Hikmet Onat, İbrahim Çallı ve Leopold Levy gibi ustalarla çalıştı. Akademide resim bölümünün başındaki Leopold Levy'nin, İyem'in gelişmesi açısından özel bir önem taşıdığı söylenir. Nedeni ise Levy'nin, özgür düşünmeyi, toplumsal değerleri resmetmeyi öğütlemesi, "kendiniz olun" demesidir.

1940-1950 yılları arasında gelişen sosyalist hareketin etkisiyle Nuri İyem ilerici çevrelerle ilişki kurmuş, hatta bu nedenlerle baskıya uğramıştır.

1950'lerden sonra gerek gerek baskıların ağırlaşması, gerekse resim sanatında dünya çapında soyut resim akımının hakimiyetini ilan etmesi birçok ressam gibi Nuri İyem'i de etkiler; soyut resimler yapmaya başlar. Bu dönemde yaptığı eserleri "bireysel özgürlüğün bir yansıması" olarak değerlendirilir resim çevrelerince... Kendi anlatımına göre; "Bu dili öğrenmek için" soyut resim çalışmıştır, "...yoksa moda olduğu için değil..."

1960'lardan sonra İyem yeniden eski tarzına, figürlü resime döner. Bu kez ama kendisine köylü portrelerini esas konu olarak seçer. Bunlar içinde de özel olarak Anadolu kadınlarını...

Nuri İyem resimde "ulusallığın" yaratılmasını savunmuştur. İyem'in sanat anlayışının oluştuğu/geliştiği dö-

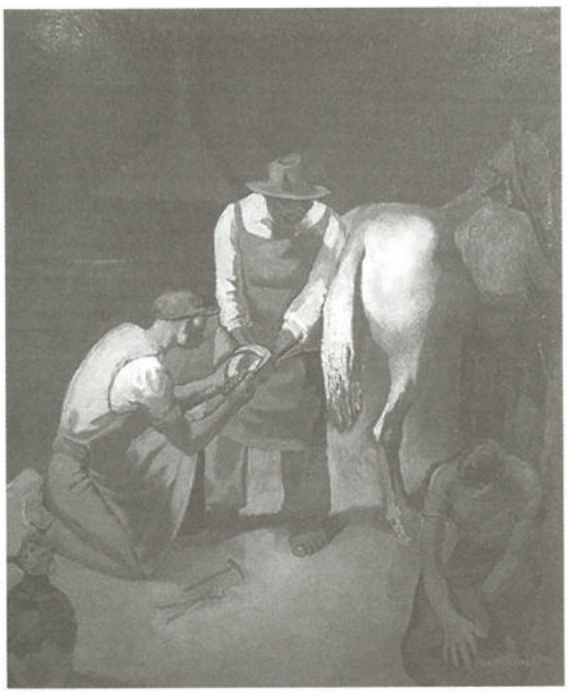

• *Nalbant, 120x99 cm.,1944, tual üzerine yağlıboya,*

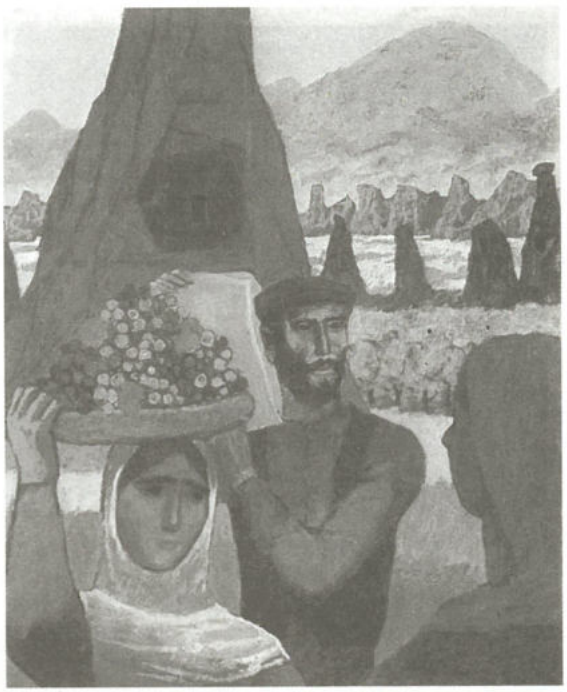

• *Göremeli Üzüm Taşıyan Kız, 40x50 cm., tual üzerine yağlıboya*

nemlerde her alanda "ulusallığa" verilen değer, "ulusallığın" yaratılması konusunda verilen bilinç, atılan adımlar, bu adımların teşviki; bırakalım sanatı, siyasette bile en solcuların "devletin soldan destekçisi" olduğu, Türk "ulusalcılığının" yaratılması konusunda "üzerlerine düşen" -doğrusu düşmeyen!- "görevleri" canla başla yerine getirdikleri vs. vs. dikkate alındığında İyem'in ortamdan etkilenmemesi düşünülemez. Dönemin "toplumsal gerçekçilik" anlayışının içinin biraz da yanlış doldurulması; toplumsal gerçekçilikle "ulusallık" arasındaki çizgilerin o dönem açısından pek belirgin olmaması; "ulusallığın" bir alternatif -ve evet "ilerici tek alternatif"- olarak sunulması... gibi olguların İyem'in ulusalcılığında önemli payı olduğunu düşünüyorum. Bununla birlikte, çağdaşlarından önceki Türk resminin bayrağını taşıyanların "sanat adına" geri pozisyonda -"sanat için sanat"- durmaları, buna karşı İyem ve çağdaşlarının toplumsal gerçekçiliğe sarılması, Türk resmine emekçinin yaşamını taşımaları herşeye rağmen olumluydu.

"Ne ideoloji, ne de mücerret düşünce, onda gözün o büyük zevk pınarını kurutmamış. Belki de bütün bunlara asıl şahsiyeti mani. Onda ideolog veya filozof, tecritçi düşünce adamı ressamı öldürmüyor."

— Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Nuri İyem hakkındaki değerlendirmesinden —

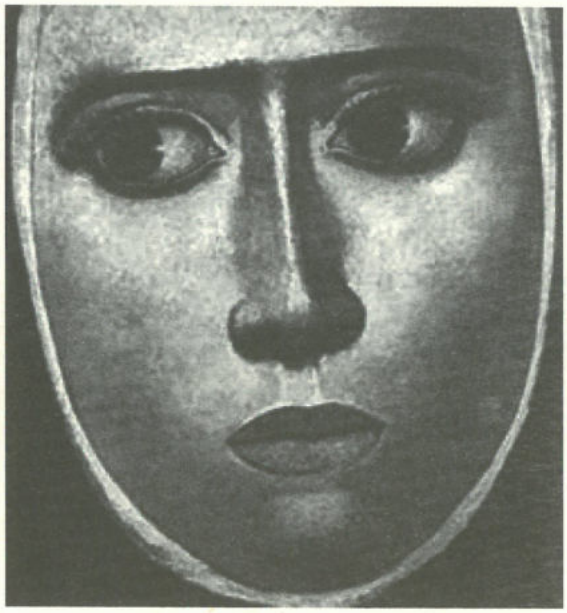

• • • •

Nuri İyem, yedi aydır çektiği hastalıktan kurtulamayarak 90 yaşında aramızdan ayrıldı. Türk resminin bu büyük ustası arkasında 6 bine yakın resim bırakarak 18 Haziran'da yaşama veda etti...

Evet, Türk resmi bir çınarını yitirdi...

Tuallerdeki Anadolu'nun büyük ve güzel gözlü kadınlarının hüznüne İyem gibi bir ustayı yitiren resim dünyasının hüznü eklendi...

21 Haziran 2005

• *Tarladan Dönüş, 65x60 cm., 1993, tual üzerine yağlıboya*
• *Çapa, tual üzerine yağlıboya (sağda)*

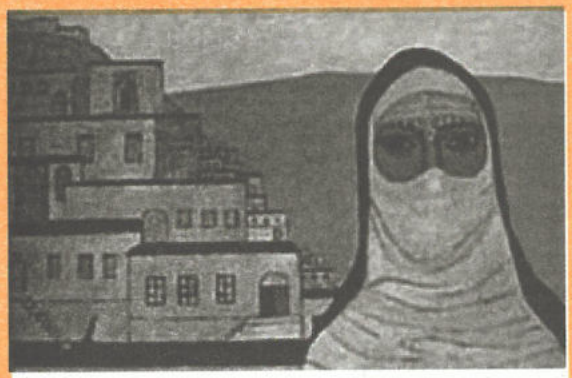

Nuri İyem'in Kadınları

AYDIN HATİPOĞLU

Sarı sarmış başına
Oyaları bellisiz
Karanlığa bulanan yüzünde izi
Acılar ırmağında çimmiş hasreti

Bir gözü yalnızlık bir gözü umut
Güneşe durmuş gülüşü
Pembe urba yad zamanlardan kalma
Güz çiçekleri gibi bakar hüznile

İkinci kız doğuranda anası
Al bastı dedilerdi başında al kurdele
Kıştı kızıl şerbet içemedi
Yemenisi sallanıyor rüzgârda

Uzatmış da ellerini bulutlara tutunur
Yüzü kavruk içi yangın başı kül
Kuşağına kuş işlemiş kızlığında muştuluk
Gün yüzü görmeden yanmış güneşte

Üç kadın birbirine bakıyor
Biri ergen biri avrat biri dul
Yazması kara işlemesi pul
Gözleri haktan sürmeli kaşları rastık

Mavi bağlayanı iki canlı bir gelin
Ak güvercin pus eyliyor elinde
Ak örtüsü gölge etmiş yüzüne
Kim görecek ellerini durur hüznile

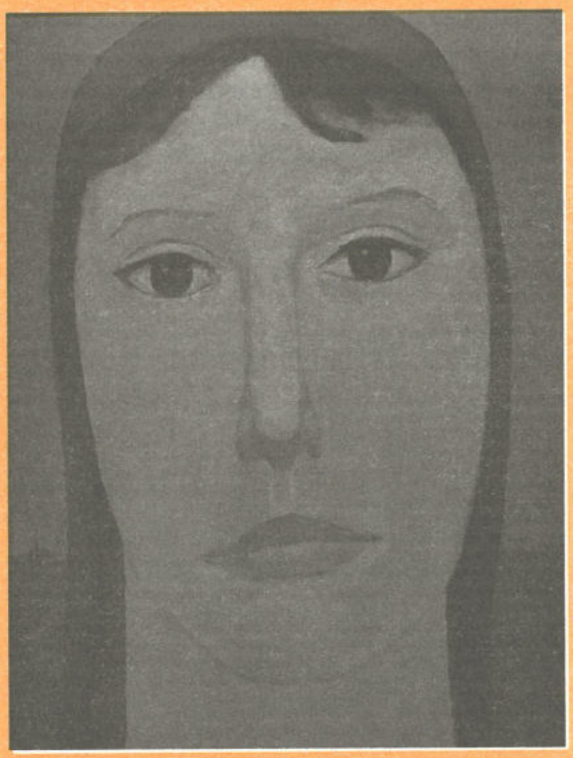

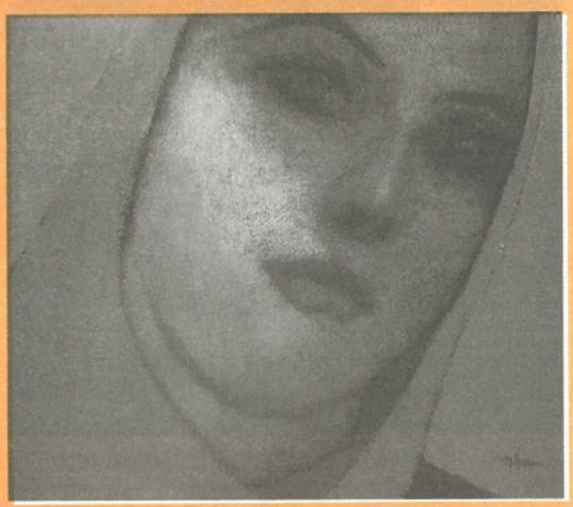

• Galeri Zeugma'da bir serginin açılışı...

Tarihe bir köprü: Zeugma

ORHAN YILDIRIM

Köln'ün Ebertplatz semtinde bir pazar sabahı... Kapının önündeyim; kapalı... Ali Zülfikar ve Fidan içerideler... Ali Zülfikar açıyor kapıyı, hoş beşle içeriye giriyoruz... Kısa süre sonra Fidan'la selamlaşıyoruz... Bir hoşbeş faslı da onunla geçiyor.

Girdiğim yer Zeugma Sanat Galerisi... Normalde pazarları kapalı... Ali Zülfikar'la bir önceki gün sözleşmiştik, açıyor kapıyı... Galeriye girdiğimde sadece kapının değil, sofrayı açmış olduklarını da görüyorum; sabah kahvaltısı hazırlamışlar...

• • • •

Kahvaltıya oturuyoruz...

Ali Zülfikar'ın galeri açtığını biliyordum, ancak hiç gitmemiştim. Kısmet bu pazar gününeymiş... Çaylarımızı yudumlarken konuşmaya başlıyoruz. Bir yandan da galeriyi inceliyorum... Büyük bir salon... Dikdörtgen... Arka tarafa açılan bir kapısı var, küçük bir bahçe var... Salona girişin sol tarafında ortada yazı masası ve bilgisayar duruyor... Aynı sırada biraz ileride küçük bir köşe mutfak amaçlı kullanılıyor. Çayımızı buradan alıyoruz; semaverden...

Galeride "Yerle Gök Arasında" başlıklı bir sergi var. Odo Rumpf ile Ewa Selwinski'nin yontuları ve reliyefleri; Daniel Kho, Yong Chang Chung ve Ali Zülfikar'ın kalografik eserleri-resimleri sergileniyor. Giriş kapısının hemen solunda iki yontu Polonya kökenli Salwinski'ye ait. Özellikle "Melek" yontusundaki tekniği ilginç. Salonun arka taraflarında ağırlıklı olarak Ali Zülfikar'ın resimleri... Daha çok mitolojiye, eski kültürlere; uygarlıklar tarihine gönderme yapan eserler bunlar... Tarihin izleriyle, bugünden geçmişe uzanan bir "köprü" gibi... Girişin sağ ve sol tarafındaki duvarlarda Chung ve Kho'nun değişik tekniklerle yaptıkları ilginç resimler var. Chung'un çalışmaları "kalografik" tarzda. İnce bir estetiğin hakim olduğu eserlerde sanatçının yoğun bir emek harcadığı hemen dikkati çekiyor. Kho'nun eserlerinde ise bir coşku, bir protesto var...

• • • •

Konuşmaya galerinin ismiyle başlıyoruz. Ali Zülfikar ve Fidan'a Kültür Bakanı'nın "Zeugma"nın "çingene" anlamına geldiğini söylediğini hatırlatıyorum. Gülüyorlar Kültür Bakanı'nın "yorumuna"... Ali Zülfikar Zeugma'nın tarihini anlatıyor; M.Ö. 300-200 yıllarında kurulan bu yerleşim merkezinin isminin "köprü", "geçit" anlamına geldiğini; tarihte önemli bir rol oynadığını söylüyor.

Bu anlatımlardan sonra "Neden galerinin ismi Zeugma?" sorusunu sormuyorum... Ali Zülfikar'ın gerek resimlerinde, gerekse sanata yaklaşımında tarihe, mi-

TARİHTE ZEUGMA

Belkıs/Zeugma antik kenti, Gaziantep ili, Nizip İlçesi, Belkıs Köyü sınırları içerisinde Fırat Nehri'nin kıyısında. Zeugma "köprü başı", "geçit" anlamına geliyor. Yaklaşık 20 bin dönümlük bir arazi üzerine kurulmuş olan Zeugma (Seleukeia Euphrates) antik kenti; Fırat'ın geçilebilir en sığ yerinde olması, askeri ve ticari bakımdan stratejik bir bölge olması nedeniyle tarihte önemli merkezlerden birisi olmuş. Seksen bin nüfusu ile döneminin en büyük kentlerinden biri olan Belkıs/Zeugma, tarihin değişik dönemlerinde değişik başka isimlerle de anılmış.

Roma imparatoru Büyük İskender, İran seferine giderken Fırat'ın iki yakasına tahta dubalar üzerinde bir köprü kurdurmuş. "Köprü" veya "geçit" anlamındaki "Zeugma" ismi buradan geliyor. Daha sonra Roma İmparatoru Büyük İskender'in komutanlarından olan, aynı zamanda Seleucos (Selefki) İmparatorluğunun kurucusu Seleucos 1. Nikator (M.Ö. 312-281) Fırat'ın doğu yakasında eşi Apama adına Apameia Euphrates (Tilmusa Köyü), batı yakasına ise kendi adına, Seleukeia Euphrates (Belkıs Köyü) olarak iki yerleşim yeri kurdurmuş. M.Ö. 1. yüzyılda bölgeye egemen olan Kommagene Krallığı (M.Ö. 162) yılında Seleucos İmparatorluğuna başkaldırarak bağımsızlığını kazanmış. Zeugma daha sonra Kommanege Krallığının dört büyük şehrinden birisi olarak en parlak dönemini yaşamış.

Roma İmparatorluğunun 4. Skitia Lejyon Garnizonu'nun burada konuşlandırılması ve ticaret yolunda bulunması sebebiyle kısa zamanda 80 bin nüfusa ulaşan Zeugma'da Fırat manzaralı yamaçlara villalar inşa edilmiş. Seksen bin kişilik nüfus Zeugma'yı dünyanın en büyük kentlerinden biri haline getirmiş. Helenistik dönemde Seleucos Nikator zamanında Zeugma'da önemli imar faaliyetleri yapıldığı biliniyor. Kentteki akropolün üzerine kader tanrıçası Thyke'nin bir tapınağı yapılmış. Bu tapınak halen toprak altında... Kazılarda elde edilen bilgilere göre Zeugma antik kenti kendi şehir sikkesi de basmış Roma kentlerinden birisiymiş. Sikkeler üzerine bir tarafına Thyke tapınağı, diğer tarafına da güçlülüğü simgeleyen Roma Kartalı motifi basılmış.

M.S. 7. yüzyılda İslam akınları sonucu Belkıs/Zeugma terkedilmiş ve M.S. 10-12. yüzyıllarda nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu küçük bir yerleşim yeri oluşmuş. Bugünkü adıyla Belkıs Köyü, M.S. 16. yüzyılda kurulmuş.

tolojiye olan vurgusunu artık tanıyorum. Bunun da ötesinde sular altında kalacak olan Zeugma antik kentine karşı bir sanatçı duyarlılığın; bir uygarlığın kalıntılarının boğulmasına duyulan bir tepkinin de bir rol oynadığını düşünüyorum; isim seçiminde... Belki Antep'li olmasının, bölgeyi tanımasının, "Zeugma"ya özel bir ilgi doğurmuş olabileceğini de düşünüyorum. Bunu doğrulatmak ihtiyacı hissetmiyorum. Bu o kadar da önemli değil; çünkü Ali Zülfikar'ın kendini sadece bir yöreyle sınırlamadığını, kendisi özellikle Anadolu ve Mezopotamya kültürlerini, mitlerini temel alsa da diğer kültürlere hayırhah yaklaşmadığını; tarihe adil yaklaştığını -en azından düşünsel açıdan- biliyorum. Bizzat bu sergideki Uzakdoğu ve Avrupa, Doğu Avrupa orijinli sanatçıların eserlerinin sergilenmesi bu yaklaşımın bir ürünü. "Sergi oluştururken neleri kıstas aldığını", "seçici davranıp davranmadığını" soruyorum. Evet, seçici davranıyormuş; sanatçıların mümkün olduğunca değişik kültürlerden olmaları etkenlerden birisiymiş. Kendilerini değişik tarzlarla ifade edenlerin ve değişik teknikleri kullananların eserleri birarada sunmanın zenginliğini anlatırken bunu başarmış olmanın coşkusunu yaşıyor.

Bunu önemsiyorum; benim için de salt resimle veya salt yontuyla sınırlandırılmış bir serginin pek de hoş olamayacağını düşünüyorum.

• • • •

Konuşma galeri fikrinin nasıl oluştuğuna odaklanıyor. Birçok yerde eserlerini sergilediğini; ancak buna rağmen bir dizi zorlukla karşılaştığını; kendisi gibi birçok sanatçının bu zorluğu yaşadığını; sanatçıların kendilerini ifade edebilecekleri, eserlerini sergileyebilecekleri bir mekâna duyulan ihtiyacı gördüğünü anlatıyor. Sonuçta burayı açmaya karar verdiklerini anlatıyor. Ama hemen ekliyor; "Çok zor oldu!" Fidan onaylıyor; "Birçok şeyi kendimiz yaptık; burasını ga-

• Galeri Zeugma'da çocuklar için resim kursu da yapılıyor...

leri haline getirebilmek için çok zahmet çektik! Ama sonunda isteğimizi gerçekleştirdik..."

"Peki" diyorum, "başardınız, bu gayet olumlu; ama nasıl gidiyor? Bunun getirdiği bir dizi mali zorluk filan da olsa gerek..."

İkisi de galericiliğin zevkli, gerekli bir iş olduğunu ama maddi bir külfeti de beraberinde getirdiğini; tanıtımın önemini, eser satmanın zorunluluğunu anlatıyorlar... Hatta kimi rakamlarla bunu ifade ediyorlar; ki çok şaşırıyorum. Şaşırtıcı, çünkü oldukça yüklü bir maddi külfet, bahsettikleri...

• • • •

Çayları tazeliyoruz... Sandalyeye otururken Fidan'a soruyorum: "Birçok şeye birlikte göğüs geriyorsunuz. Hiç yakındığın oldu mu?"

• Ali Zülfikar ve Fidan... Galeri Zeugma'nın yaratıcıları...

"Hayır", diyor gülerek... Ve devam ediyor: "Birincisi, bu işi seviyorum. İnsanlarla karşı karşıya gelmek onlarla sanat üzerinden bir iletişim kurmak çok zevkli, zevkli olduğu kadar da öğretici... Bütün bunlardan öte, olumlu bir iş yapmanın sevincini yaşıyorum. Biz birbirimizi tamamlıyoruz sanki; hiç bir zaman yüksünmedim, kendimi işe yaramaz birisi olarak görmedim; hep işin bir tarafından tuttum; hep destek verdim Ali'ye, bundan böyle de vereceğim... Çünkü bu bizim hayatımız..."

Fidan'ın bu minvaldeki konuşmasını dikkatle dinledim; hem Ali Zülfikar adına hem Fidan adına sevindim; yaşamı, güzellikleri paylaşma isteğinin güzel örneğini görmekten mutluluk duydum.

Ali Zülfikar ve Fidan galerinin yürümesi ve geniş çevrelere açılması için başka etkinlikler de düzenlediklerini anlattılar: Okuma-şiir akşamları, müzik dinletileri gibi... Ayrıca Ali Zülfikar çocuklarla resim çalışmaları yaptığını anlattı. Bu çalışmalardan fotoğraflar gösterdi. Hoşuma gitti. Küçücük çocukları sanata yaklaştırmak gibi güzel bir işin yapılmasını sanat adına selamladım.

• • • •

Galeriyi geziyoruz. Eserlere daha dikkatli bakıyor; yorumlar yapıyoruz. Konularını, tekniklerini irdeliyoruz. Ali Zülfikar'ın resimlerine baktığımda dikkatimi birşey çekiyor. Ancak dikkatimi çeken şeyi anlatmadan önce Ali Zülfikar'ın tekniğine ilişkin birkaç şey söylemem gerek: Ali Zülfikar eserlerinde kök boyası kullanıyor. Bildiğimiz Anadolu'da kullanılan kök boyası... O buna Venedik verniği, kum, tuz, yumurta akı, çeşitli incelticiler gibi malzemeler katıyor; resimlerini oluşturduğu bu karışımlarla yapıyor. Çeşitli eski kilim ve halılar eserlerindeki diğer malzemeler... Bu çalışma tekniğiyle Ali Zülfikar bir yandan Anadolu'nun rengini tuale taşıyor; diğer yandan tarihin köklerine bu yolla da bir bağ kuruyor.

Ali Zülfikar eserini "bitirdikten" sonra tualin üzerinden kök boyasını "bitmiş" eserin üzerine akıtıyordu! "Akıtıyordu" diyorum, çünkü şimdi bu tarzdan uzaklaştığını görüyorum. Bunun nedenini soruyorum: "Bunu yapıyordum; çünkü doğadaki devingenliği; yenilenmeyi anlatmak istiyordum. Ancak bu teknik ayrıntı başka türlü de yorumlandı; sanki bilinçli yapılan bir şey değil de bir 'özürmüş' gibi algılandı; bundan yavaş yavaş uzaklaşmaya başladım. Esas amacım şu ya da bu tekniği fetişleştirmek değil; tarihin, uygarlıkların izini sürmek; bunu başka tekniklerle de yapabildiğime göre illa da bu olacak anlayışına saplanıp kalmadım."

Sözü bundan sonraki projelerine getiriyorum. Galerinin devam etmesi en büyük istekleri. Bunun için biraz daha dayanmaları gerekiyor. Zamana ihtiyaçları var; desteğe de...

Fidan da Ali Zülfikar da zorlukları biliyorlar; ama umutlular gelecekten...

• • • •

Fidan'ın pişirdiği Türk kahvesini yudumlarken yazılan, çizilen şeylere göz atıyorum. Medyada "Zeugma" ile ilgili çıkan haberleri inceliyorum. Ali Zülfikar ilerici, devrimci, demokrat basın-yayın organlarının duyarsızlığına değiniyor, laf arasında. Belirli bir haklılık payının olduğunu düşünüyorum; düzenli yapıştırılmış iki ciltlik arşivi karıştırırken... "Sahiplenmemiz gerek; bunlar bizim sanatçılarımız..." diyorum içimden... "Ali Zülfikar da; diğerleri de; yani çemberin bu tarafındakileri... Bizim olanları..." Üzerimize düşen sorumluluğun farkına bir kez daha varıyorum...

Ayrılırken iki dostumla güzel bir pazar sabahını paylaştığım için mutluyum.

"Zeugma"nın "köprü", "geçit" anlamına geldiğini hatırlıyorum. "Zeugma"nın Almanya'nın Köln kentinde de "köprü" görevini sürdürdüğünü düşünüyorum.

Bir köprü: Binlerce yıllık tarihe, Anadolu'ya, Mezopotamya'ya, başka bölgelerine dünyanın... "Köprü"; sanata, güzelliğe... Ve güzel geleceğe...

6 Haziran 2005

Jerewan'dan Ararat'a bakmak...

RIZA TOPRAK

Doğrusunu isterseniz işyerimdeki ustamın bana yaptığı süpriz, hayatımın en sevindirici sürprizlerinden biriydi. Aslında iş arkadaşlarımla konuşmuşluğum olmuştu. Erivan'a gitmek istediğimi fakat maddi zorluklardan dolayı gidemediğimi birçok kez anlatmıştım. Ama ne ustama ne de başka yönetici kişiye bu isteğimi anlatmamıştım. Yerin kulağı varmış...

Usta geldi benimle görüşmek istediğini söyledi ve çekildik görüşme odasına. "Sana bir sürprizimiz var. İş arkadaşların bir haftalık tatil hediye etmek istiyorlar sana, ama önce seni nereye göndermek istediğimizi bilmen gerekiyor." dedi usta. Aval aval baktım. Cevabı bilemeyeceğimi peşinen söyledim. Eğer imkânım olsaydı bu sene Nisan ayı sonlarına doğru Erivan'da olmak isterdim diye içimden geçeni ustaya da söyledim. Onun benim bu isteğimden haberi yok diye düşünüyordum. "Oldu, bak isteğin yerine geldi. Allah duanı kabul etti." diye şaka yaparak ardından da; "Sen tanrıtanımazlardandın değil mi?"yi ekledi.

Erivan'a bir haftalık gezi hediyesi için tarif edilmez bir sevinç duydum. Arkadaşlarımın bana yaptığı bu sürpriz, şimdiye kadar hayatımdaki en beklenmedik sürprizlerden biriydi. Hoş, zaten sürprizler beklenmediği için sürpriz oluyor ya, neyse...

Artık kişiliğimden mi bilmem, bu sevincimi dışa yansıtmamışım ki usta, "Ne o, gezi için hiç de isteğin yok galiba?" sorusunu sordu. Oysa ben düşüncemle çoktan Erivan'daydım ve gezime başlamıştım bile...

Bu yıl soykırımın 90. yıldönümüydü. Erivan'da da değişik etkinlikler yapılacak ve 24 Nisan'da soykırım anıtı ziyaret edilecekti. Ermenistan'ın nüfusunun hemen hemen yarısı, o gün anıtın orda olacaktı. Ben de Erivan'ı görmek isteyen biri olarak o gün hem Erivan'da, hem de soykırım anıtının orda, yaklaşık birbuçuk milyon insan arasında olacaktım. Bu düşünceyle 20. yüzyılın başlarına gitmiş ve günümüze doğru yol almaya başlamıştım.

• • • •

Neydi o Birinci Dünya Savaşı döneminde yaşananlar? Savaş dönemi fırsat bilinerek bir halkın yerinden, yurdundan edilmesi, kökünün kazınmak istenmesi nedendi? Nerede kalmıştı o günlerde bu toprakların nüfusunun önemli bir kesimini oluşturan Ermeniler? Süryaniler? Rumlar?... Evet, onlar şimdi neredeydi?

Daha düne kadar birarada yaşayanlar, çoğu zaman aynı ekmeği paylaşanlar nasıl olmuştu da düşman kesilmişti? Nasıl olmuştu da Türk, Kürt, Çerkez vd. müslüman halklardan komşular, Ermeni komşularının malına mülküne göz dikmiş ve gözünü kırpmadan komşusunu katledebilmişti? Türk, Kürt vd. milliyetlerden işçi ve köylüler nasıl olmuştu da Osmanlının oyununa gelmiş, soykırım suçuna bulaşmıştı?

Evet, geçmişte işlenen suçlar, katliamlar, soykırım... tarihi bir gerçeklik. Bunu değiştirmek mümkün değil. Yaşananların sonuçlarını değiştirmek nasıl olur? Ermeni halkıyla Türk, Kürt vd. halklar arasında kardeşlik nasıl kurulabilir? Türkiye'de bunu gerçekleştirebilmek için yapılacak çok iş ve uzun zamana ihtiyaç olduğu gerçeği karşıma çıkıyor.

Tüm bu sorular eşliğinde bugün ne yapılması gerekir sorusu da geçiyor beynimin hareket halindeki bantından... Evet, geçmişte işlenen suçlar, katliamlar, soykırım... tarihi bir gerçeklik. Bunu değiştirmek mümkün değil. Yaşananların sonuçlarını değiştirmek nasıl olur? Ermeni halkıyla Türk, Kürt vd. halklar arasında kardeşlik nasıl kurulabilir?

Türkiye'de bunu gerçekleştirebilmek için yapılacak çok iş ve uzun zamana ihtiyaç olduğu, daha çok uzun yol alınması gerektiği gerçeği, yıkılması gereken bir duvar gibi karşıma çıkıyor ve ben başka bir yolculuğa başlıyorum...

1917 Rusyası'ndayım birdenbire. Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'ni yaşıyorum sanki... Çarlık iktidarının yıkılmasının hemen ertesinde burjuvazinin iktidarının da yıkıldığı ve işçilerin kendi kaderlerini kendi ellerine aldığı dünyadayım. Devrimin 30-40 yıllık kazanımlarını hızlı biçimde geçiyorum ama devrimin kazanımları öyle kısa bir sürede sayılabilir gibi değil. Hayranlığım bir kez daha ön plana çıkıyor. Bir kez daha şu sömürücülerden kurtulup kaderimizi elimize aldığımızda ne kadar büyük başarılara imza atacağımı-

zın altını çiziyor, egemenlere sınıf kinimi biliyorum.

• • • •

Her sorunun çözümü kendine özgü yanlar taşısa da Ermeni halkıyla Türk ve Kürt halkları arasında kardeşliğin nasıl sağlanacağı sorusuna Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin deneyimlerinin de cevap verdiğini düşünüyorum.

Bu düşünceyle Sovyet Ermenistanı'nın kuruluşuna, özellikle de Erivan'ın o dönemdeki durumuna ve daha sonraki sosyalist dönemdeki gelişmelerine gözatıyorum.

Osmanlı ve Rus imparatorluklarının işgali ve baskıları altındaki Ermenistan, Birinci Dünya Savaşı'nın tahrip ettiği ülkelerin başında geliyordu.

1917'de Ekim Devrimi ile Rusya'nın işgaline son verilmesine rağmen, bugünkü Ermenistan Cumhuriyeti toprakları üzerinde çatışmalar, savaş devam ediyordu. Britanya emperyalizmi Bakü petrollerini ele geçirmek istiyordu ve Doğu Ermenistan, Bakü'ye gitmenin yoluydu... Sovyet-Rusya'ya karşı savaş Kafkasya üzerinden de sürdürülüyordu.

Nisan 1920'de Kızıl Ordu'nun Bakü'ye girmesi ve işgalcileri defetmesi, Azerbaycan'da sovyet iktidarının kurulması, Ermenistan'daki mücadele için de önemli bir dönüm noktasıydı. Emperyalist güçlerin desteklediği Daşnak yönetiminin devrilmesi Ordshonikidse, Kirow ve Mikojan gibi komünistlerin önderliğindeki Kızıl Ordu'nun doğrudan desteğiyle mümkün oldu. 29 Kasım 1920'de Sovyet Ermenistanı kuruldu.

• • • •

Sovyet iktidarı kurulduğunda ülke harabeydi. Savaşın beraberinde getirdiği yıkıntılar, her yere damgasını vuruyordu. Açlık ve bulaşıcı hastalık kol geziyordu. Savaştan dolayı ölümlere son verilmiş ama savaşın doğrudan sonuçları olan açlık ve hastalıktan dolayı hergün onlarca insan yaşamını yitiriyordu. Sadece Erivan'da günde 60-70 insanın açlıktan yaşamını yitirdiği bir durum yaşanıyordu.

Ermenistan somutunda Çarlık Rusya'sının geri kalmış eski sömürgesi ve işçi sınıfının sayısının az olduğu bir ülke, sanayinin hemen hemen olmadığı, tarımın da çok geri düzeyde kaldığı küçük bir ülke sözkonusuydu.

Okur-yazarlığın çok düşük olduğu, okul sayısının parmakla sayıldığı ve Erivan'da üniversitenin hayal bile edilemediği; gaz lambalarının zengin toprak sahipleri için bile lüks olduğu bir ülkeydi Ermenistan.

Erivan'ın nüfusu 20 bin civarındaydı ve gerek soykırımdan kaçabilen ve gerekse de savaştan kurtulabilenlerin akın ettiği bir şehir durumuna gelmişti... Deyim yerindeyse Sovyet Ermenistanı'nın kurulması ve sonraki gelişmeler, Ermeni ulusunun kendi küllerinin üzerinde yükselmesiydi... Yok oluştan kurtuluşuydu.

Sovyet Ermenistanı'nın kuruluşu Lenin ve Stalin tarafından coşkuyla selamlanmıştı. Lenin, Ermenistan Devrimci Ordu Komitesi Başkanı Kasjan'a gönderdiği 2 Aralık 1920 tarihli telgrafında: "Şahsınızda emperyalizmin boyunduruğu altından kurtulan Sovyet Ermenistanı'nın emekçilerini selamlıyorum. Sizin, Ermenistan emekçilerinin Türkiye ve Azerbaycan emekçileriyle kardeşçe dayanışmasını tesis etmek için her türlü çabayı göstereceğinizden kuşkum yoktur." diyor ve halkların kardeşliğine vurgu yapıyordu. Stalin'in 4 Aralık 1920 tarihli yazısının başlığı ise "Yaşasın Sovyet Ermenistan!" idi. Sovyet Rusya yeni kurulan sovyet cumhuriyetine sistemli ve planlı bir destek verdi.

Lenin ve Stalin önderliğindeki sovyet iktidarının milliyetler politikası, Çarlık Rusyası'nın sömürgelerinin özgürleştirilmesi ertesinde ekonomik, kültürel eşitliği sağlama yönündeydi ve kısa sürede muazzam başarılar elde edildi.

1920 sonlarında bir harabe olan, her gün açlık ve hastalıktan onlarca insanın yaşamını yitirdiği bir ülkede; Ermeni ulusunun soykırımdan geçirildiği ve bunun yaralarının derinden sızladığı, acıların taze olduğu bir ülkede, sözkonusu yaraların sarılmasının da ötesinde önemli bir gelişmenin kaydedilmesi, ancak ve ancak sovyet iktidarının varlığı sayesinde olmuştur. Halklar arasında kardeşlik sağlanmış, değişik uluslar-halklar Sovyetler Birliği çatısı altında ortak yaşamaya başlamıştı.

1929/32 yıllarında Ermenistan'a/Erivan'a giden Ludwig Renn "Neden herkesin yüzü gülüyor?" sorusunu sorar. Aldığı cevap şöyledir:

"Ermeni halkı çok çile çekti, Türkiye'de takibatlara, Çarlığın baskılarına maruz kaldı -ve daha sonra da korkunç iç savaşı yaşadı. Şimdi herşey ileriye doğru gidiyor. Ermeni okullarımız var. Eskiden Ermeni yazısı (alfabesi) yasaktı. Bütün şehir değişiyor. Bakınız, şu sokak çok yeni. Birkaç sene önce deprem hemen hemen bütün şehri yerlebir etmişti. O zaman şehrin nüfusu otuz bindi. Bugün ise seksen bin. Fabrikalar inşa edildi, evler ve bir üniversite inşa edildi, tiyatro da planlanmış durumda. Çarlık döneminde burada birkaç cami, balçıktan evler ve inanılmaz pislik dışında bir şey yoktu. Ya şimdi, -bakınız şu bir otel."

Evet harabe bir ülkede, ayrıca yaşanan depremde yıkılan Erivan'da dokuz on sene içinde temelde bir değişiklik gerçekleştirilmişti.

Marietta Schaginjan'ın anlatımına göre Ermenistan'da da sovyet dönemindeki gelişme, **"Yeni bir şey anlatmaya başladığınız anda, o yeni şey aşılmış, mazi olma durumunda, halkın hayal etmeye bile cesaret etmediği çoğu şey, gerçeklik olmuş durumda."**dır. Ya da **"İnsana öyle geliyor ki, sanki Erivan sihirbazlık sonucu yaratıldı. Ve fakat bu sonuç sadece ve sadece Bolşeviklerin iradesiyle ve yaklaşık otuz yıllık süreçte elde edildi."**

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntılarına rağmen Sovyet Ermenistan'ı, başta da başkent Erivan'da ağır sanayi,

makine üretimi 1945-1950'li yıllarda önemli düzeyde gelişmişti. Tarım ülkesi, bir sanayi ülkesine dönüşmüştü. Çarlık dönemindeki merkezi Rusya ile kenar bölgeler arasındaki uçurum büyük oranda kapatılmıştı.

Lenin ve Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği'nin milliyetler politikası, Sovyet Ermenistan'da yaşayan milli azınlıkların yaşamına da olumlu olarak yansıyordu. Örneğin Ermenistan'da yerleşik olan Kürtlerin de yaşamı devrimle yeni bir biçim aldı. Ekim Devrimi gerçekleştiği dönemde göçebe konumunda olan Kürtler, kısa sürede yerleşik hale geçti, kendi alfabelerine ve kendi anadillerinde eğitime, öğretime kavuştu ve aydınlarını, bilim insanlarını yetiştirdi.

Ermenistan'daki Kürtlerin durumu, 1949'da Moskova'da yayınlanan Yeni Zaman dergisinin 34. sayısında yayınlanan bir okuyucu mektubunda şöyle dile getiriliyor:

"...Ben dergi okurlarına, Kürtlerin Sovyet-Ermenistanı'nda nasıl yaşadığını anlatmak istiyorum. Sovyet hükümeti, göçebe hayatı sürdüren Kürtlerin sefaletini yok etmek için tüm şartları yarattı. Onlar şimdi, yerleşik bir yaşam sürdürüyorlar ve kolektif çiftliklerde tarım ve hayvancılık yapıyorlar. Derme çatma kulübelerde değil, taştan yapılmış yeni ve güneşli evlerde yaşıyorlar. Kürt köylerinde artık kendi traktör sürücüleri, tarım araçları sürücüleri, şoförler, mekanikçiler, demirciler, tesfiyeciler, ayakkabıcılar, bal üreticileri, halı dokumacıları ve diğer mesleklerden ustalar var. Buralarda okullar, kulüpler, kreşler, hastahaneler, devlet ve kooperatif mağazaları inşa edildi. Bir dizi köyden bölge merkezlerine ve Ermenistan'ın başkentine düzenli olarak otobüsle ulaşım imkânı var.

Sovyet-Ermenistan'da Kürt halkı, yüzyılları bulan tarihinde ilk defa kendi yazısını ve edebiyatını yaratma imkânına sahip oldu. Kürt alfabesinin yaratılmasından bu yana geçen 20 yılda, Ermenistan'da Kürtçe 200 civarında kitap yayımlandı; bunların arasında Kürt yazarlarının ve şairlerinin eserleri de mevcuttur.

Kürt çocukları kendi anadillerinde eğitim görüyorlar ve yedi yıllık zorunlu eğitimden geçiyorlar. Birçoğu orta ve yüksek okul bitiriyor ve öğretmen, bilimci, yazar, doktor, ziraatçı, devlet yöneticisi oluyor.(...)"

Sovyet Ermenistan'da Kürtler dışındaki milli azınlıkların durumu da benzeri bir gelişim gösterdi. Bu gelişme genel olarak ülkedeki kalkınmaya, gelişmeye paraleldi.

Kültürel alandaki gelişmelere kısaca baktığımızda karşımıza şunlar çıkmaktadır:

Devrim öncesinde nüfusun üçte ikisinden fazlası okur-yazar değilken, 1945'e gelindiğinde okur-yazar olmayan kalmamıştı. "Analfabetlik" sıfırlanmıştı... 1914'te öğrenci sayısı 3000 iken, bu sayı1940'ta 114.000'di. 1946-1950 beşyıllık planında da daha fazla okulun inşaası öngörülmüştü. 1946/47 eğitim döneminde 1150 genel eğitim okulu ve 276.000 öğrenci vardı.

Ermenistan'da sayısız kültür ve eğitim merkezleri, halk kütüphaneleri, kültür sarayları, kulüpler, ulusal kültür evleri, okuma salonları, kültür ve dinlenme parkları, müzeler, galeriler, tiyatrolar vb. aklınıza ne geliyorsa inşa edildi.

Araştırma enstitülerinin, Bilimler Akademisi'nin kurulması, bağımsız araştırma enstitülerinin akademiyle birlikte çalışması vb. gelişmeler ise bilim alanında önemli gelişmelere damgasını vurmanın temeliydi. 1949'da 42 bilimsel araştırma enstitüsü vardı Ermenistan'da.

Halk kütüphanelerinin yanısıra bilimsel kütüphane adı verilen kütüphaneler de inşa edildi. Örneğin "A. Mjasnikjan" adı verilen kütüphanede bulunan kitap sayısı 1949'da 2.3 milyondu. 102 gazete yayımlanmaktaydı. 1948'de 676 kitap toplam olarak 3 milyon 155 bin adet basılmıştı. Sovyet Ermenistanı'nın 1949 bütçesinin %44.5'i eğitim alanına ayrılmıştı.

Ermenistan'da yerleşik olan Kürtlerin de yaşamı devrimle yeni bir biçim aldı. Ekim Devrimi gerçekleştiği dönemde göçebe konumunda olan Kürtler, kısa sürede yerleşik hale geçti, kendi alfabelerine ve kendi anadillerinde eğitime, öğretime kavuştu ve aydınlarını, bilim insanlarını yetiştirdi.

• • • •

Tüm bunları düşünürken, günümüze doğru daha hızlı biçimde yol aldım. Sosyalizmin kazanımlarının çarçur edilmesi, yozlaşma, geriye dönüş ve Doğu Bloku'nun çökmesi... hepsi bir film şeridi gibi geldi geçti. Şimdi gidip göreceğim Erivan nasıl bir durumdaydı, Ermeni halkı bizi nasıl karşılar sorularıyla bugüne geldim.

Ben hangi hızda bunları düşündüm farkında değilim ama en son sosyalizmin kazanımlarının çarçur edildiğini düşündüğümde yine dalgındım.

Kendime, ancak ustamın sorusunu tekrarlayıp "Pek sevindiğin yok. Gezi için hiç de isteğin yok galiba?" demesiyle gelebildim. Sevindiğimi, hem de uzun süreden beri varolan bir hayalimin gerçekleşeceği için de çok sevindiğimi anlattım. Ama bunu anlatırken bile sosyalizmin kazanımlarının çarçur edilmesine olan kızgınlığımdan suratım asık

gibi, sevincimi görünüşümle tamamlayamıyorum.

Bu halde ustamla anlaşıp görüşme odasından çıkıyor yine işbaşı yapıyoruz. Seyahat gününü iple çekiyorum. Heyecanlıyım. Alıyorum bir kitapcık... birkaç kelime de olsa Ermenice öğrenmeye çalışıyorum. Arkadaşlar sağolsun, uçak bileti ve seyahat giderlerini karşılamışlardı ama seyahat günü geldiğinde beni uğurlayan kimse yoktu piyasada. Zamanları yoktur diye yorumlamaya çalıştım. Buruk bir sevinç ve heyecanla alıp bavulumu, yağmurlu bir havada çıktım yola. Ertesi sabaha doğru uçağımız indi Erivan Havaalanı'na... Dil zorluğundan vize işlemlerini halledip pasaport kontrolünden geçene kadar epey zaman geçse de, sonuçta Erivan'daydım.

• • • •

Şehir merkezinin kimi yerlerini görene kadar, en azından görüntü olarak göze batan esas şey yıkılmış, dökülmüş, tamirata veya restorasyona ihtiyacı olan binalar, yoksulluğun görüntüleri... Havaalanından şehre doğru yol alırken Ararat Konyağı üreten fabrika binası gibi büyük ve uzun binalar olmasa, Erivan'ın başkent gibi bir şehir olduğunu düşünmek zor. Şehir merkezine yaklaştıkça bu düşünce değişmeye başlıyor. Bakımlı bir şehir olmasa da, orası-burası dökülse de yine de Ermenistan'ın başkentindesiniz.

Resmi verilere göre Ermenistan'ın nüfusu üç milyon civarında ve bunun yarısı kadarı Erivan'da yaşıyor. Yani Erivan dediğinizde esas olarak Ermenistan sözkonusu. Ülkenin genel durumunu bu kadar gerçekçi ortaya koyan bir başka başkent herhalde zor bulunur. Her şey var Erivan'da... İçiçe!

Çok basit bir karşılaştırma yapıldığında Havaalanı'ndan şehir merkezine gidene kadar gördüğünüz yıkık-dökük binalarla, sağlam ve bakımlı binaların orantısı, ülkedeki zenginlerle fakirlerin orantısı kadardır. Genelde söylenen yüzde onun zengin, yüzde doksanının da fakir olduğudur. Kuşkusuz bu oran yapılan konuşmalara, tahminlere göredir. Ama gerçekte zengin olan kesimin oranının daha az olduğunu, orta zenginlikteki bir ikinci katmanın da varlığını kabul etmenin doğru olacağını sanıyorum.

İnsanların büyük bölümü aileden insanların yurtdışında çalışıp gönderdiği paralarla geçinme durumunda. Erkeklerin genelde yurtdışına ve esasta da Rusya'ya gidip çalışması, anda Erivan'da yaşayan nüfusun çoğunluğunun kadınlardan oluşmasını beraberinde getirmektedir.

Genç kesim tam batılı... Modaya uymaya çalışmakta ve öyle de giyinmekte. Orta yaşlılardan itibaren -az bir kesim dışında- giyim de değişmektedir. İnsanların ekonomik durumunu dış görünüşlerinden, giyimlerinden -modacı genç kesimi bundan çıkarmak lazım- seçebilirsiniz. Araba bağlamında da öyle. Dolmuş görevini yapan minibüsler eski, gazla çalışan döküntü arabalar... Lada ya da Mercedes sahipleri de sınıflarına göre ayrıştırılabilir.

Dilenciler, -hem yaşlı ve hem de çocuklar- gözle görülebilir çoklukta. Resimlerini çekmeye çalıştığınızı gördüklerinde ama görüş alanınızdan çıkma taktiklerine başvurabilen, kendilerine göre onurlarını fotoğraf makinesine yakalanmamakla koruyan insanlar... Ve bu insanlar devlet kapitalizminin, yozlaşmanın, çöküntünün ürünleri ve kurbanları olan insanlar. Ermenistan için söylenmesi gereken ilk şey, fakir bir ülke olduğudur...

Ermenistan işsizliğin de yüksek olduğu bir ülke. Köşe başlarını çekirdek, şeker vb. şeyleri satan seyyar satıcılar kaplamış. Bu satıcıların önemli bir bölümü en azından bir fakülte, üniversite mezunu. Kimileri de iki ya da daha fazla yüksek okul okumuş, kimi "sovyet" döneminde eğitim hizmetçisi, öğretmen vb. Bu olguyu gözönüne alarak çekirdek satıcılarına "diplomalı çekirdekçi", ya da taksiciye "diplomalı taksici" adını verdik kimi başka turistlerle... Meslek değiştirebilenler şanslı sayılıyor.

Aslında Ermenistan'daki yoksulluğu görmek için özel bir araştırmaya gerek yok. Normal günlük yaşam içinde hem yoksulluğun, hem de buna paralel pahalılığın varlığının farkına varabilirsiniz.

İlginç görüntülerden biri ise, kimi çekirdek satıcılarının, sanki satıştan bir şey beklemiyormuş gibi, çekirdek satmaktan çok elindeki kitabı okumaya yoğunlaşmasıydı.

Vurgulanması gereken noktalardan biri de, soykırım gerçeğini kabul ettiğinizin farkına vardıklarında, birçok insan sizinle Türkçe konuşmaya başlamaktadır. Genelde çok dil -her dilden biraz da olsa- bilinmektedir. Orta yaşlılardan daha yaşlılara doğru ele alınırsa çoğu insan Türkçeyi şu kadar ya da bu kadar bilmekte, konuşmaktadır. Ermenice dışında Rusça ve İngilizce ise kendinizi anlaşılır kılabileceğiniz iki önemli lisan.

• • • •

Erivan'da dikkat çekici bir nokta da, mahallelerin adları. Birkaç tanesini sayarsak hemen karşımıza şu isimler çıkmaktadır: Nor Zeytun, (Nor, Yeni demek, İstanbul'da Yeni Bosna demek gibi bir şey.) Nor Arabkir, Nor Kilikia, Nor Maraş vb. Bu mahallelerin adları, sözkonusu bölgelerden gelen insanların memleketlerine olan hasretlerini, özlemlerini dile getirmenin, vatanlarını unutmamanın bir işareti, simgesi... Tabii ki bu bölgelerde yaşayan özellikle yaşlı insanlarla ilişkiye geçerseniz, sizinle Türkçe konuşup hissettiklerini, yaşadıklarını anlatabilir. Siz de bu arada atalarınızın tarihi sorumluluk somutunda geçmişinizle karşı karşıya kalırsınız...

Gezim döneminde Erivan'ın sokaklarına, caddelerine damgasını vuran soykırımla ilgili yazılamalar, afişler, panolarda toplantı, etkinliklerin propagandalarıydı. Erivan'da olup da soykırım gerçeğiyle yüzyüze kalmamak mümkün değil.

Fazla zamanım olmasa da Erivan'da sosyalizmin izlerini aramaya çalıştım. Tüm çarçur edilen kazanımlardan geriye bir şey kalmış mı, kalmışsa ne kalmış diye.

İnsanlara, günlük yaşama ve dükkanlara baktığınızda sosyalizmden geriye hiçbir şey kalmamış diyorsunuz, demek de zorundasınız aslında. Çünkü Ermenistan'da da kapitalist sistem ilişkileri belirliyor.

Buna rağmen ama sosyalizmin tüm izlerini silememişler. Sanat alanında, müzelerden tiyatro ve galerilere, şehir parklarında yapılan anıtlara kadar sosyalizmin kimi kazanımları hâlâ ayakta. Kuşkusuz ki başkalarının ellerindeler...

Müze, tiyatro, kütüphane vb. için yapılan binalar "biz sosyalizmin ürünüyüz" diye bağıramıyor. Stalin düşmanlığı temelinde sosyalizmi karalamak için kullanıyorlar buraları. Ama bunlar sosyalizmin kazanımları, bunu biliyorum. O dönemi yaşıyormuş gibi hissediyorum kendimi. Hele Ermenistan Yazar Birliği'nin basın toplantısı salonundaki sovyet döneminin ve Brecht gibi uluslararası tanınmış sanatçıların resimleri, beni alıp 1930'lu-1940'lı yıllara götürüyor...

Şimdi adı Cumhuriyet Meydanı olan meydanın eski adı Lenin Meydanı. Lenin'in heykeli kaldırılmış. Ama meydanın neresine bakarsanız bakın, bu meydan sosyalizmin kazanımı ve ürünü. Meydanı çevreleyen yapıları, özellikle de hükümet binasını Schaginjan'ın "Sovyet-Ermenistanı'na bir gezi" adlı kitabındaki resimden tanıyorum. Bina kalmış öylece.

Bina'nın bir tarafında büyük kapı ile kuledeki saat arasına yerleştirilen Sovyet Ermenistanı bayrağının sembolü de hâlâ aynen duruyor. Ermenistan'ın ulusal sembolü orak-çekiç ve kızıl yıldızlı, buğday ve üzümün yer aldığı ortaya da Ararat'ın konduğu bayrak. Binanın ayrılmaz bir parçası olarak duran bu sembol sosyalizmin kazanımı olduğunu hiç bir yoruma açık yol bırakmayacak kadar kendisini kabul ettiriyor.

• • • •

Bu sembolü görünce geriye doğru kısa bir yolculuğa çıktım. Sizinle de paylaşmak istiyorum. Ermenistan'da sovyet iktidarı kurulduktan sonra, Sovyet Ermenistanı bayrağında Ararat da yer almış ve bu durum o dönemin Türkiye elçisinin kafasını işgal etmiş. Etmeseydi sorun çıkardı zaten... Sonunda Çiçerin'e "Ermeniler nasıl oluyor da Ararat'ı bayraklarında taşıyorlar. Ararat Ermenilere ait değil, bilakis Türkiye'ye aittir." demiş.

Çiçerin ise diplomat olmanın gereği olsa herhalde, gülümseyerek "Evet, dediğiniz doğru. Fakat siz de bayrağınızda yarımay taşıyorsunuz. Ve ay size mi ait?" diye cevap vermiş.

Diplomatik olarak verilen bu cevabın hoş mu, boş mu olduğunu sorarak, soruya kesin bir cevap veremeden kısa gezime son veriyorum. Bu anlatımda ama Türkiye temsilcisinin Ararat'la ilgilendiği, Ermenilerin ise Ararat'ı kendi devletlerinin sembolü içinde ele aldığı ortaya çıkmaktadır.

Ermenilerin Ararat'ı bu kadar öne çıkarmasını tarihi geçmişle ancak açıklayabiliyorum. Ve Erivan'dan Ararat'a bakmak da bu düşünceyi perçinliyor.

Geziyoruz bir grup turistle Erivan'da. Görüş açımızı kapatmayan bir bölgedeyiz, karşımızda tüm şehvetiyle Ararat duruyor! Sanki iki adım ötede, ayağınızı atsanız ulaşacakmışsınız gibi de yakında. Bulunduğumuz yer ile Ararat'ın arasında kısa bir mesafe var. Aras Nehri ise baktığımız yerden görünmüyor. Ama özel olarak düşünmediğinizde Aras Nehri'nin sizi Erivan'dan koparıp uzaklaştırdığının farkına da varamazsınız. Bunun bilincindeyseniz içinize işliyor! Erivan'da keşfettiğim, ya da farkına vardığım yanlarından biri Ararat'ın Erivan'dan bakan insanlara neleri hissettirdiğidir. Aynı hisleri her gün yaşamaksa... ayrı bir mesele. İstenen bir şeye ulaşamamak, o şeyi daha da istenir kılıyormuş... Jerewan'dan Ararat'a bakmanın Ermenileri daha iyi anlamanın da bir aracı olduğunu düşünüyorum.

Erivan'da dikkat çekici bir nokta da, mahallelerin adları... Nor Zeytun, (Nor, Yeni demek, İstanbul'da Yeni Bosna demek gibi bir şey.) Nor Arabkir, Nor Kilikia, Nor Maraş vb. Bu mahallelerin adları, sözkonusu bölgelerden gelen insanların memleketlerine olan hasretlerini, özlemlerini dile getirmenin, vatanlarını unutmamanın bir işareti, simgesi...

Ermenileri daha iyi anlamanın araçlarından, yollarından biri de 24 Nisan'da soykırım anıtının orda olmak, yaşananlara bakıp görmek, hissedebilmektir.

Erivan'ı görmek gibi 24 Nisan'da soykırım anıtının orda olabilmek isteğim de gerçekleşti. Orada olabilmenin sevinci ama o gün, oraya gelen yaklaşık birbuçuk milyon insanın sessiz hüznünün bir parçası oldu... Kendimi birbuçuk milyon kez öldürülmüşüm gibi hissettim. Kısaca orada olup yaşadıklarınız anlatılamaz, yaşanılır sadece...

Bir haftalık geziden anlatılacak daha çok şey var ama anlatamıyorum. Bir başka deyimle yazıya dökemiyorum. Ama Erivan'ı sevdiğimi, gezi süresinin bitiminde keşke daha uzun kalabilseydim dediğimi; bu sefer kısa oldu ama bir dahaki sefere daha uzun kalacağım diye kendi kendime umut verdiğimi yazabilecek durumdayım.

Halkım

ARAM PEHLİVANYAN

Bir memleket ki
güneşi, dağı ve şarabı vardı,
Urartu veya Nayiri ülkesiydi
bir zamanlar adı,
kasırga
beş kıtaya dağıttı evlatlarını.
Güneş her sabah
yeni bir dünyayı kucakladığında
yeni bir evladıyla karşılaşacak onun
bir memleket ki
Urartu veya Nayiri ülkesiydi
bir zamanlar adı.

*

Bugün
Nayiri ülkesinin
Şirag ovalarından
damlasında toprağın ve güneşin tadı,
gözlerinde şebnemi sabahların,
üzüm salkımları bakıyor
güleryüzlü kızlara.
Bugün
Kafkasların eteğinde
kardeş ulusların dehasıyla
omuz omza
ey halkım
dehan
kanatlanıp Kafkaslar'ı aşıyor...

*

Burada, Boğaz'ın kıyılarında
aklının mermer kanatlanışı
mavi sularda
alnını yıkıyor.

*

Daha dün
bulanık dalgalarında çalkalayıp
Ren ve Sen
götürüp kuzeyin soğuk sularına
bıraktılar
bir nebze kan senden.

*

Bugün
okyanuslardan da ötede
sönmez meşalesi yanar
Özgürlük Heykeli'nin
orada
ateşin içine
kan bedeli olarak halkların
bir damla da senden koydular
damarlarında akan o özden

*

Bugün biliyorsun artık
sınırları belirledi insanlar
dünya haritasında
ve bu yapay çizgilerin ardında
insanlar bizim gibi
nefes alıp yaşıyor
bizim gibi umutlanıyor
bizim gibi sevinçle bakıyor
yaz gecelerinde mehtaba
bizim gibi sevmek
ve sevilmek istiyorlar
ve sömürücülere karşı
bizim gibi güçlü ve kararlı
kitlesel bir kavga veriyorlar.

Sen de biliyorsun
insanlar
sınırların ardından
el uzatıp birbirlerine
nasıl kardeş oluyorlar bugün.

İyi bilirsin, çünkü sen
gün geldi
gösterdin dünyaya
tek başına bir halkın
özgürlüğü için kendisinin
ve başkasının
nasıl dikildiğini karşısına
bir zorbanın.

2 Şubat 1945

(Bu şiir, Aram Pehlivanyan'ın Aras Yayınları tarafından yayınlanan "Özgürlük İki Adım Ötede Değil" adlı kitaptan, sayfa 43-45'ten alınmıştır. / BN)

Bir imza günü öyküsü

KEVORK KİRKORYAN

Kitaplarımın dizildiği masa beni bekliyor. Uzaktan, afişlerin asılışını seyrediyorum. Her şey hazır artık. Yerime geçiyorum çekingen bir tavırla. İçerisi nasıl da sıcak. Üstümdeki ceket, boğucu ortamı daha da sıkıntılı hale getiriyor. Atıyorum üstümden hemen. İlk okur-bakarlardan biri karşıma dikiliyor. Bakışlarımı hemen kaçırıveriyor ve yan tarafa çeviriyorum başımı. Tek kitabımın olması, hakkımda karar verilmesini zorlaştırıyor sanki. Adam, sol eliyle tuttuğu kitabın sayfalarını, sağ elinin başparmağıyla şöyle bir "tırt"latıveriyor. Hızla geçen yaprakların çıkardığı ses, pek hoşuna gitmemiş olmalı ki, yerine koyuyor kitabı. Son bir bakış fırlatıyor bana ve diğer standlara doğru ilerliyor. Kitabımı almış olanlara veya alacaklara yazacağım şeyler sıradan olmasın diye, hazırladığım yazılar göz ucumdan bana bakıyor. Onları hiç kullanamayacak mıyım yoksa bugün? Neyse ki, fazla beklemeden yanıt kendiliğinden geliyor. Heyecanım ve tedirginliğim, arka arkaya imzaladığım üç kitapla birlikte azalmış durumda. Tam dördüncüyü yazacakken, bir bey yüksek sesle, "Ermenistan uçuşları hâlâ devam ediyor mu?" diye soruyor. Sorunun bana geldiğinden eminim. Başımı kaldırıyorum. Adam, ilgiyi kendine çekmiş olmaktan mutlu, devam ediyor sorular silsilesine. "Son olaylardan sonra hava koridoru kapandı mı?" şeklinde yineliyor sorusunu, "siz bilirsiniz herhalde," diye ekleyerek. Arkama dönüp, muzip bir arkadaşımın, yakınıma bir yerlere asmış olabileceği "Ermenistan Havayolları" tabelasını arıyorum. Yoo, hiç de öyle bir şey yok duvarda. Bu soruların yanıtlarını bilmediğimi, isteksizliğim anlaşılacak bir tonla söylüyorum. Anlamıyor. Israrla aynı konu hakkında konuşmayı sürdürüyor. İmza için bekleyen kız, benim hem yazıp hem adama laf yetiştirmemden sıkılmış, "Herhalde ilk defa imzalıyorsunuz, amma yazdınız," diye çıkışıyor. Adamı iyice tersliyor ve hızla yazmayı bitirip, kitabı uzatıyorum kıza. Hışımla elimden alarak, sitemkâr bir sesle, "Harikasınız!" deyip uzaklaşıyor. O kadar hızlı davranıyor ki, "Siz de," diyemiyorum bile. Şaşkınım. "Yazarların, imzalatacağım kitaplarına hep uzun şeyler yazmalarını dilerim ben oysaki," diyorum yanımdaki arkadaşıma. "Amaan, boşver!" diyerek beni rahatlatmaya çalışıyor. Önceden hazırladığım kâğıdı kaldırıp doğaçlama yazmaya karar veriyorum.

Arada, ismime bakıp, okumaya çalışan öğrenci grupları geçiyor önümden. "Keborglar, Kuborglar" arasında bana da gülümsemek kalıyor bu yeni versiyonlarıma. Bazı okur-bakarlar, önümdeki kitapları alıp, önce "sağdan-sola", o hareket kitabı anlamaya yetmemişse, bu kez ters yönde tırtlatmaya devam ediyorlar sayfaları. Birden, önünü ilikleyerek bana sokulan gençten birini fark ediyorum. "Merhaba, nasılsınız?" diyerek elini uzatıyor. Tanıyamadığımı anlayınca, kendini özetleyiveriyor hemencecik. Sıkça gittiğim, Kapadokya'daki otellerin birinde çalışan bir görevli bu. "Sizinle hep konuşmak istemişimdir, ama bir türlü fırsat olmadı işte. Kısmet bugüneymiş," diyerek, sözü, etrafımın boş olmasıyla daha ileriye taşıyor. Çoktandır, dinlerle ilgilendiğini ve arayış içinde olduğunu anlatıyor bana. Kuran dışında İncil'i de okuduğunu, şimdi de Şamanizm'i incelediğini söylüyor. "Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sorunca, fazla uzatmadan, "İnsan olmaya çalışmak," diyorum, "o her dine yeter." Kitabımı alıp, düşünceli bir şekilde uzaklaşıyor yanımdan.

Kırklı yaşlarda, boynuna astığı karttan, başka bir yayınevinde görevli olduğu anlaşılan bir hanım yaklaşıyor. Kitabı sıradan bir şekilde tarttıktan sonra, "Anı mı bunlar?" diye soruyor. Yanıtlıyorum kısaca, "Hayır, öykü". "Herhalde etnik kültürünüzle ilgilidir" diyerek içeriğini öğrenmeye çalışıyor. "Pek fazla değil, arada ufak da olsa kırıntılar var, o kadar," diyorum umursamaz bir tavırla. Bozuluyor, "Keşke kültürünüzle ilgili olsaydı, o zaman okurdum". Hemen aklıma, bir TV röportajında bana sorulan, "Türk Edebiyatı'nda sizin yeriniz ne olabilir?"

Güzel, iyi, cana yakın insanları olduğu gibi, size yan yan bakan, saldırgan, çirkin insaları da var Ermenistan'ın. Tıpkı bütün ülkelerde olduğu gibi. Ama ben bütün halkları sevdiğim halde, her nedense Ermeni halkını aşık olmuş gibi sevdim.

Sanki "bizim oralı" herkes? Bir bakıyorsunuz amcam karşımda, bir bakıyorsunuz teyzem, halam... Kuzenim, kuzinem... Bizim köylü Diyap amca, ya da Heranuş teyze, yukarı köyden Hagop dayı... hepsi de tanıdıktı sanki... Erivan'da olduğumu ve karşılaştığım insanları ilk kez gördüğümün bilincinde olmasam, yapışacağım yakalarına, çoktandır göremediğimi, gördüğüme çok sevindiğimi anlatacağım. Olmuyor. Ben ama seviyorum bu insanları, tıpkı "benimkiler" gibi...

Benim görüp anlatamadıklarımı, yazamadıklarımı, siz kendiniz gidip görün, yaşayın. Sanat ve edebiyatla uğraşıyorsanız, ilginizin çektiği her alanla ilgili bol bol yazı yazabilirsiniz. Müzeleri dolaşın, sergileri, tarihi

sorusu geliyor. Hepsini beynim, elinin tersiyle itmeye çalışıyor. Kadın, alacakaranlığın edebi kuşağından çıkmış gibi, bana bir şeyler sokuşturmaya devam ediyor. "Bunda pek fazla edebiyat yok galiba!" diye sıkıştırmayı sürdürüyor. "Nereden anladınız?" diye sorunca, rastgele bir öykünün ilk cümlesini okuyor ve "Bak, gördün mü, hiç de edebi değil!" diye kendince onaylıyor savını. "Basit ve arı bir dille mi yazmışım demek istiyorsunuz?" diye ben soruyorum bu kez, zor anlaşılır iyi yazarları bir an unutarak. Bunu da reddediyor. "Peki o halde, Türk Edebiyatı'ndan, arı ve edebi yazan birisini söyleyin," diye kadını sorgulamaya başlıyorum, işi gücü bırakıp. Fuarın uğultusu, kadının düşünmesi sırasında çıkardığı sesleri örtüyor neyse ki. "Şimdi aklıma gelmiyor," biçiminde bir yüz ifadesiyle bana bakıyor. "Siz yine de, bir gün yazdıklarımı okuyun, sonra konuşuruz," diyerek çalıştığı yayınevinin adresini alıyorum. Birkaç hafta sonra uğrayacağıma eminim. O gittikten sonraki yarım saat hızla geçiyor. İmzaladığım kitaplar, bana bu kitabı yazdığım için teşekkür eden genç okurlar ve arkadaşlarımla olan sohbetlerim, kaçan neşemi yerine getirmiş durumda. Ancak, bitmek bilmeyen –yanlış adres– vakaları devam ediyor. Sonuncusu, ellili yaşlarda bir adam kılığında yaklaşıyor masama. Söze "Seçimler ne oldu?" diyerek girmesi beni fazla şaşırtmıyor bu kez. Yaşadığım ilk olaya borçluyum bunu. Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimlerini kastettiğinin farkında olsam da, sormadan edemiyorum: "Ne seçimleri?" "Amerika'daki başkanlık seçimleri elbette" diyerek küçümser bir tavırla bakıyor bana. Bu kez de, "Seçim Bürosu" tabelası koydular herhalde tepeme diye düşünüyorum. İçimden çok şey demek geliyor, ama söyleyemiyorum. Adam, boşluktan yararlanarak konuşmayı, aslında sormayı sürdürüyor: "Sizinkiler kime oy verdi?" Bizimkilerden kastının California Ermenileri olduğunu biliyorum. Yanıtımı beklemeden, "Sizin için kim hayırlı olur?" diye bir soru daha yöneltiyor hemen. "Benim için Bush da bir, Al Gore da" diyorum. Adam, usul usul hedeflediği soruya yaklaşmaktan mutlu, gülümseyerek baklayı çıkarıyor: "Arşivleri açacaklarmış ha, sizinkiler de bizimkiler gibi, şu olayları öğrenmek için?" "Evet açacaklar da, kimin ne bulacağını çok merak ediyorum," diye hafif sinirli bir tonda yanıt veriyorum. "Sizce önemli bir belge çıkmaz mı yani?" diye ısrarla uzatıyor konuyu. "Hiç sanmıyorum. Ne oradan ne de başka bir yerden, kafanızdaki konu hakkında asıl bir belge çıkmaz. Rüşvetin belgesini aramak gibi bir şey bu. Çıksa çıksa yorumla açık yan belgeler çıkar." Adam "Haklısınız," dedikten sonra, "siz ne yazıyorsunuz?" diyerek nezaketen kitabımın içinde neler olduğunu öğrenmek istiyor, "Öyküler" yanıtıyla da, teşekkür ederek uzaklaşıyor.

Son on beş dakikaya giriyorum artık. İlkokula yeni başladıkları belli iki kız sokuluyor masama. "Siz yazar mısınız?" diye soruyor biraz cesaretli olanı. "Evet" yanıtıyla birlikte hemen avucunu uzatıyor imzalamam için. Eline atamayacağımı belirtince, çantasından yeni almış olduğu, resimli bir öykü kitabı çıkartıyor "Buraya atın," diyerek. O kitabın, çok iyi bildiğim yazarının isminin üstüne atıyorum imzamı. Kurgulamaya başlıyorum bu sürecin devamını kafamda. Kız akşam evine gidiyor. Anne-babasına "Bugün Kitap Fuarı'nda bir yazardan imza aldım," diye sevinçle bağırıyor içeri girer girmez. Masaya bıraktığı kitaba anne yaklaşırken, baba oturduğu yerden kime imzalattığını soruyor. Anne "İmza pek okunmuyor, ama yazarın ismi burada yazılı, Tolstoy'muş!" diyor. Ben bu mizanseni düşlerken, az sonra masayı teslim edeceğim Füsün Önal geliyor, on yılda yazdığı on kitabıyla. Bana, alt kattaki imza standında, hayvan hakları koruyucusu Panter Emel'in, geçenlerde bir TV kanalında, etli yemek tarifi yapmış olmasından dolayı kendisine "Sen ne biçim vejetaryensin!" diye bağırarak saldırdığını anlatıyor. Dinledikten sonra, kafa sallıyorum dediklerine ve ekliyorum "Hay Allah keşke etli yemek tarifi yapmasaydınız siz de..."

(Bu öykü, yazarın İnkılâp Kitapevi tarafından yayınlanan "Aşkın Kör Noktası" adlı öykü kitabından, sayfa 108-112'den alınmıştır. / BN)

yerleri gezin... Ermenistan'ın tarihini öğrenin. Bir tek önerim olacak: Sovyet dönemini orijinal belgelerden, yaşanan gerçeklerden öğrenin. O zaman siz de sosyalizmden kalan izlerin peşine düşebilirsiniz belki...

Doğrusunu isterseniz, bu gezimi anlatmaya başladığımda size somut olarak Erivan'daki tarihi eserler, müze ve sergiler hakkında yazmayı düşünüyordum. Olmadı... Bir dahaki sefere belki olur.

Resim sergilerini, ya da sanatsal ürünleri değerlendirmenin, siyasi görüşlerle bağlantılı olduğu gibi aynı zamanda kişisel zevklerle de doğrudan bağlantılı... Kendi zevklerimle sizin beğenilerinizi meşgul etmemek için "Ermeni edebiyatı"ndan bir öykü ve bir şiiri aktarma yolunu seçtim. İyi okumalar!

Bir dahaki gezide karşılaşmak üzere... bir sürpriz daha isterim...

Zt'essutjun.

Haziran 2005

Rüya âlemi

MÜSLÜM ASLAN

X-şehrinin Tren Garı'nın karşısında dar bir geçit görürseniz, oradan sağa sapınız, karşınıza ihtişamlı binaların arasında görkemsiz, hatta yer yer sıvaları dökülmüş Röstad Oteli çıkacaktır. İçindekilerin bazıları hayata küserek odalarına kapanmışlardır. Onları rahat bıraksanız iyi edersiniz. Çünkü ne etseniz konuşmazlar. Onların bu tavrını, siz, güçlünün yazdığı kadere sessizce karşı çıkmak biçiminde, değerlendirin. Röstad Oteline girdiğinizde izbe, loş, iç karartıcı salonunda bir kaç kişinin sohbet ettiğini görebilirsiniz. Salonun köşelerinde derin düşüncelere dalmış kadın ve erkekleri de bulmak pekâlâ mümkündür. Dalgın olanların temel düşünceleri, ülkelerinin kırları, bayırları, sokakları, dağları ve insanlarıdır...

Röstad denilen mülteci kampına düşenler anında hapse girmiş gibi olurlar. Zaman geçtikçe, çoğu kişi, kampın, sıkıcı ortamını kanıksar. Kimi de, Sefkan gibi, bir gün nasıl ülkesine dönebileceğinin hayalini kurar.

Sefkan, sakallı yüzünü avuçlarının arasına almış, düşünüyordu. Geçmişin siyah beyaz, boz bulanık görüntüleri gözlerinin önünde geçiyordu. Acılarla dolu dağarcığında neler yoktu ki, kan, gözyaşı, barut kokusu, ölümler, yeri, göğü, börtü, böceği, kurdu, kuşu, cümle kâinatı titreten acı çığlıklar. Kurşunların, bombaların, panzerlerin uğursuz sesleri, işkencede inleyenler, haykırışlar, faili meçhuller, azgın katillerin satırlarla lime lime ettikleri çocuk bedenleri, Üniversite kampüslerinde çakallar gibi fırsat kollayan jurnalciler, hepsi hepsi bellek denen havsalasında yer edinmişti. O günleri unutmak, yaşanılanların üzerine çizgi çekmek mümkün değildi. Başını nereye çevirse zalimlerin görüntüsü gözlerinin önünde depreşip duruyordu. Ve o lanet olası sessizlik. Sessizlik!.. Çık mazlumun kalbinden. Çık... Çık...

Sefkan'ın dirseklerini dayadığı masa eskimişti. Masanın üzerindeki Yılmaz Güney posterine gözlerini dikmiş düşünüyordu. Kitaplık olarak tanımladığı, küçük bir kasadan yaptığı dolaptan, kitap seçme isteği kafasından geçti fakat sonra bu düşüncesinden vazgeçti. Yarıkapalı cezaevlerini andıran kampın odasına kapandı kapanalı baş ağrılarına tutuluyordu. Baş ağrısı vahşi bir hayvan gibi yine hücum etmişti beynine. Sanki beynini kızgın tellerle oyuyorlardı. Dayanılmaz bir acı. Üzerine gündüz ve geceler devrilmişti sanki. Odasının dört duvarı arasına sıkışmış, ezilmiş, un ufak bir toz zerreciği gibi hissediyordu kendisini. Ve sekiz gündür odasından dışarı çıkmıyordu. Evet, kamp sorumlularının küçümseyici bakışlarından korunmak için sadece yemek saatlerinde yemek odasına kadar gidebilmişti. Gelirken keskin bir bıçakla söküp atacağını sandığı geçmişi, yeniden yakasına ilişmişti. Hem de kampa ayak basar basmaz.

Bir ressamın fırçasından çıkmışçasına, rengârenk olan ülkenin doğal zenginliklerinin sadece o ülkenin insanlarına mutluluk verebileceğini anlamış oldu. Ülkesinden uzak olanın yürek gözü yakın olur. İnsan nerede açmışsa gözlerini orada atar yüreği. Gördükleri tırısa kalkmış bir kısrak gibi gelip geçiyordu gözlerinin önünden. Bu ülkenin curcunalı, şatafatlı gece yaşamı, gürültüsüyle, kalabalığıyla, yalnızlığına, özlemine derman olamamıştı. Farelerin içinde cirit attığı, herkesin içinde kendi acısını yaşadığı, farklı milliyetlerden oluşan, onlarca kişiyle birlikte yaşamanın üzerinden tam üç ay, üç tonluk bir silindir gibi, kanata kanata, yüreğini ezerek geçmişti.

Meymanê bêvengdayîşî

AKMAN GEDİK

Ver de meymanê bêvengdayîşî amênê çêyê ma
Serê sodirî, cemê şandî
Ma kerem kerdêne sifreyî ser
Xof nêkewtêne zereyê ma
Çi ke çêyê ma de bî
Ardêne sifreyî ser
Nika çêveranê kilîtkerdeyan ra
Tenê zor kunê zere
Ma tersenîme pîyê mi
Rîyê înan bê huyayîş o
Tersenîme daka mi

Siperdir yürek

RAHİME HENDEN

I

Altın sarısı desem saçlarında
ellerimi alıp götüren
dalgalarında.
Saçlarındı yarısı gümüş...
Ve üşümüş saatlerin
tik-taklarında,
yeşile daha
bir mevsim, kış kala;
derin ürpertisinde kalbimin
uykuyamı yattın
bu mevsim?

II

Üç günlük bir zamanda
asırlar, asılı kaldı ayrılığa;
ve şarkısını söyledi dudaklarım
aşkın dehşet gecesinde.
Nâzım bakıyor
uzaktan bana,
Gülbahar bakıyor,
ve tarifi mümkünsüz
Bir kadın bedeninde
ışıktan ve hasretten,
Aleksandra süzülüyor içeriye.
Oysa sessiz bir fotoğraf hepsi.
Hepsi, hepsi
sevda ve kahır.

III

Direnmeli mi aşka dediğin;
böyle uzaktayken saçların?
Ellerim yanmalı mı hasretten,
yitip gitmeli mi gözlerin?
Böyle, kurallarla, esaret.
Yoksa çekip gitmeli mi
diyar diyar,
aşkın al rengi solmalı mı?
Girip de kanıma
yorulmuş düşlerine,
bir yürek mi susturmak istediğin,
güvensizlik dediğin?
Yorulur mu sevdaları sevdaları
ırmak yürekler?
Bırakır da gerilerde
düş-izlerini senin,
yaşanası yaşamlar için
hedefine aydınlığın
siperdir. Sere-serpe.

18.12.2002 Çobançeşme

Sefkan, kamptaki iki ayını bulutlarla yoldaş olan, sürekli düş âleminde gezinen, olmadık düş kalelerini kuran Hakan'la aynı odayı paylaşarak geçirmişti. Sefkan'dan bir kaç ay önce kampa gelen Hakan'ın tek amacı iş izini alabilmek ve bir an önce çalışabilmekti. Dertlerinin en büyüğü iş bulamayışıydı. Çalışarak zengin olmak istiyordu! Kırmızı araba alacak, kırmızı arabasının gazına bastığında, gökteki şahin misali uçacaktı. Sefkan, Hakan'ın aynadaki görüntüsüne göz kırparak güldüğünü görünce, (kız ayarlamanın provaları olsa gerek), Hakan'ın yavaş yavaş tırlatmaya doğru gittiğini anlamıştı tabii. Sonunda, kamp yaşamına tımarhaneyi boylayarak son noktayı koymuştu. Artık Sefkan'ın civarında vıdı vıdı edecek, kimsecikler de kalmamıştı böylece. Yurdunda kendisine sunulmuş biricik armağanı, kaşla göz arası kaybolup gitmişti. İşte uçurumun kıyısında sallanırken tutunabileceği dal da kırılıvermiş ve çaresiz orta yerde kalakalmıştı.

Gece yarısından sonra kampta kalan haylaz gençler, teker teker ortaya çıkar ve ortaya çıkmalarıyla da gürültü patırtı alır başını giderdi. Kimi zaman yangın tüplerini birbirlerine şaka mahiyetine sıktıkları bile görülmüştü. Oyuncular değişse de, olayların geçtiği yer aynıydı. Yaşanan olaylar da şaşırtıcı bir biçimde birbirine benzerdi. Sefkan'ın başı dışarıdaki bağırışların etkisiyle daha çok ağrımaya başlardı.

Umuda...

SONAY ER

Umutlarımızı aşındırdık,
yürüdüğümüz yollarda
ve ıslattık
ne kadar ıslandıysak biz de
yağmursuz mevsimlerde

mevsimlerin güneşsiz,
mevsimlerin rüzgarsız,
mevsimlerin çiçeksiz,
ağaçsız,
meyvesiz olduğu görülmüşdür ki?
görülmüş mü?...
Hele ki biz de görmediydik
umutsuz,
hayalsiz,
isyansız
ve
dirençsiz
dirençsiz insan
görmediydik,
görmedik...
İçimizden coşkun bir ırmak akıyordu
şimdilerde
ve bir damla yağmurla, coşuyordu gitgide
ve gitgide yaklaşıyorduk umut ettiklerimize
ve içimizde bir ırmak akıyordu
içten içe...
ve yaşamak ki;
hayal değildi artık
ve hayallerimiz bize yabancı değildi
ve umutlarımız
umutlarımız sadece bizim için değildi
ve uzakta değildi
sisler arasında değildi umutlarımız
ve insanlıklarımızı giymiştik
ve bu sabah her beden
çıplaklığını insanlığıyla örtmüştü
ve bu sabah güneş doğmuştu gerçekten
ve biz bu sabah güneşi görmüştük
hakkâten.

Kasım 2004

"Ah! Bu baş ağrılarım." diye inledi. Sesi dipsiz bir kuyudan çıkarcasına boğuk ve anlaşılmazdı. Sesinin biçimine kendisi de şaşırdı. Kendisinin olamayan ses...

Bedeni iliklerine kadar acı kesti. Durup dururken zonklayan beyni tüm vücudunu rehin alıyor, sonra da sivri uçlu iğnelerini vücudunun her yanına batırıyordu. Yalnız düşüncelerini, hayallerini, anılarını, acının tatsız kollarına teslim etmiyordu. Sık sık düş âlemlerine dalar, tıpkı katillerin suç işledikleri yere geri dönmeleri gibi, Sefkan da durup dolanıp ırak olan asıl mekânına dönüyordu. Kâh çocukluğuna, kâh anasının tatlı ve ustalıkla başardığı ya da başarabildiği tebessümlerine uzanıveriyordu. Kederin karanlık koridorlarında yol alırken, her şey bir rüyaya, her şey bir düşe dönmüştü. Yaşadıkları sanki yalandı. Yüreğini sıkıştıran mengene daha da acımasızlaşmıştı. Beyindeki acılar okyanusta yolcu gemisine saldıran azgın dalgalar gibi şiddetle saldırmışlardı.

Gündüzün aydınlığı gecenin karanlığına teslim olmak üzereydi. Güneş günlük nöbetini birazdan tamamıyla devredecekti. Kurşun geçirmez karanlık itina ile aydınlığın üzerine çökecekti. Elektrik olmasa her şeyi karnına alarak saklayabilirdi. Evlerin, fabrikaların, ağaçların, kötülüklerin üstüne kalın ışık geçirmez örtüsünü seriverecekti. Ortalık usuldan kararmaya başlamıştı. "Yıldızlar, göz kırpan nazlı bir kız edasıyla, şöyle bir parlayıp tekrar inlerine çekildiler. Işıl ışıl balkıyan, uzatsan elinin yetişeceği kadar yakın gibi görünen, ülkesinin yıldızları da çok uzaklarda kalmışlardı. Demek ki her ülkenin göğü başka başka oluyordu. Her ülkenin güneşi ayrı şavkıyordu. Kimi ülkelerde cimriliği üstündeyken, bazı ülkelere de cömertlikle sunuyordu ışınlarını. Belki de böyle sanılıyor. Güneşin ekşi, saklanan soğuk yüzü buradaki insanlara da yansımış, böylece buradaki insanlar ekşimiş ve soğumuşlar" diye, düşündü.

Haftada sadece on beş dakika yayın yapabilen, Kürtçe programın yayın zamanında kalktı, önce elektriği sonra da radyoyu açtı. Radyoda, Xelil Xemgin'in acı nağmeleri beyaz badanalı odanın duvarlarına çarptı, tekrarda çığlık gibi Sefkan'ın kulaklarına doluştu. Türkü, Sefkan'ın yüreğine çöreklenmiş kasveti daha da katmerleştirdi. Aldı onu ta gerilere götürdü. Duygu fışkıran gözleri donuk bir perdeye dönüştü. Yakılan köyü, inip kalkan dipçiklerin görüntüsü... Tepeden tırnağa göz kesildi. Sadece görüntüler

Kendimize mahkum

H. TUĞRUL ATASOY

o menteşeleri biz çaktık
çivilerini saymadık belki
kapıları unuttuk mu yoksa
keder rengi grilere
kendimizi kapattığımız

toprağı eşen kim
ne sel düz akar ne de
köşeleri döner karayel
temeli etimiz ve terimiz
kan ile ter ile harç olmuş
bak göğermiş ellerimize

boş duvarlarını dinle
türkünü yutar yankısız
gözlerini yorma hiç
çatlaklarında aşk yok
eğreti tavan tehditkâr
boşluğun soğuğu işler
ürperen saç diplerine
yansa da kuru gururun
ve haline gülen tabuların

dönüp dolaşıyordu gözlerinde. Evlerde patlayan yalımlar, her yanı yalayıp yutuyordu. Ateş, uygarlığa yaptığı katkıları unutmuş, zalimin elinde oyuncağa dönüşmüş, durmadan evlere saldırıyordu. Sefkan'ın kulaklarında hilkat garibesi kadar çirkin kalplerin, sunturlu küfürleri çınlıyor ve yine acımasız görüntüler... Geçmişte yaşadığı olaylar türkünün etkisiyle canlanıyor, zalimlerin zulmü depreşiyor ve ayyuka çıkıp tekrar kırbaç gibi Sefkan'ın beynine iniyordu.

– Yakın Allahsızların evlerini.

– Bunların topunu...

– Hawar... Hawar... Hawar...

Keder amansızca abanmıştı ülkesinin dört bir yanına. Çilenin dört bin çeşidi, ölümün dört bin çeşidi icat edilmişti. Kederin derin kuyusundan çıkabilen umut ışığı, ülkesinin dört bir yanına dağılarak ülkelerine gelecek vaat ediyorlardı. Kırdılar, kopardılar, kurşuna dizdiler ki, bitsinler... Aşk hiç biter mi?

Tüm bu düşünceler beyninde ışık hızıyla geçerken, vücudu da durmadan titriyordu. Radyoda program daha bitmeden titreyen elleriyle radyoyu kapattı. Kulaklarında hâlâ çığlıklar vardı. Yatağına uzandı. Başını yorganın altına gömdü. Gözlerini yumdu ki görüntüler ve sesler gitsin. Bu kâbuslar uzun süre peşini bırakmadı ve öylece uyudu.

Sabah uyandığında bulunduğu yeri çıkaramadı. "Ne işim var bu odada? Burası evimiz değil ki!." diye düşündü. Şaşkın şaşkın pencereye doğru yürüdü. Dışarıya baktı ve X-şehrinde olduğunu anladı. Kampın önündeki yoldan arabalar zincirden boşalırcasına sökün etmişlerdi. Yağmur hafifçe çiseliyordu. Bavulunu aldı ve dışarı çıktı. X-şehrinin tünelinde sola saparak, yüzünü ülkesine döndü. Umudun ışınlarına katılıp yücelecekti.

Erciyes'ti gurbetin adı

VEDAT GÜVEN

koparsalar beni yatağımdan
gece yarısı,
hapis de olsam,
acı sular da içsem dudaklarımı dağlayan,
isterse,
delik deşik delinsin sırtım hançer yarasından,

dönmem.....

namerdim,
sevdamda yalancıysam.
ne uykusuz geceler geçti başımdan.
dizlerimin üstüne çöktüm ağladım.

acıdan değil elbet,
gurbetlik belasından.....

1993 – Kayseri

("Yüreğimde Köpüren Deniz" adlı şiir kitabından alınmıştır. Sayfa 70, Umut Matbaası, İstanbul, Temmuz 2004)

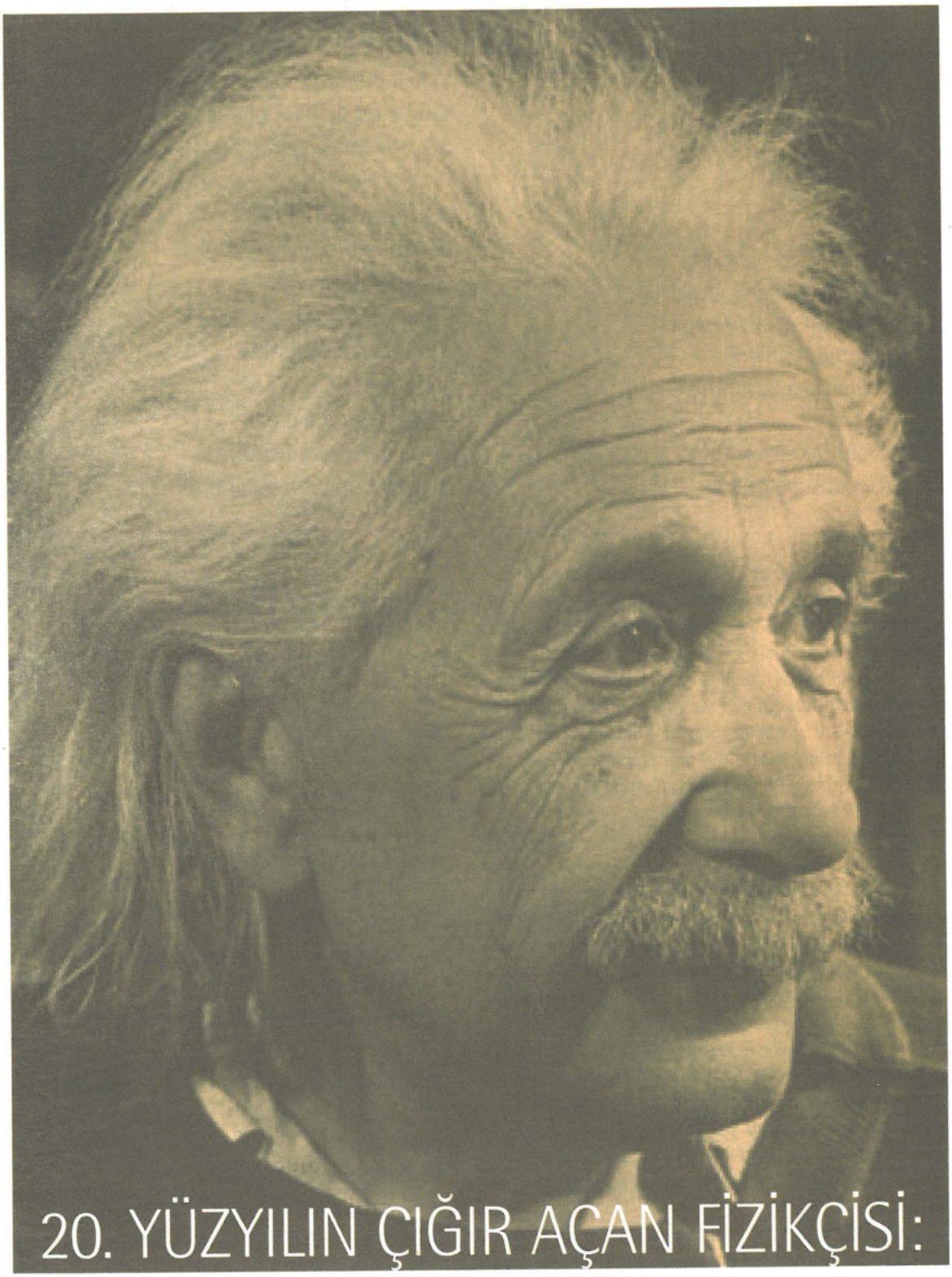

20. YÜZYILIN ÇIĞIR AÇAN FİZİKÇİSİ:

Albert Einstein

FATMA ERTAN

20. YÜZYIL BAŞINDA FİZİĞİN BUNALIMI

19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlangıcı bir çok bilim dalında fakat özellikle doğa bilimlerinde büyük buluşların ve devrimci değişiklerin gerçekleştiği bir dönem oldu. Başka alanlardaki önemli buluşların yanısıra fizikte radioaktivitenin, elektromanyetik alanın, elekronların ve radyoaktif dağılımın bulunması, o güne kadar bir çok bilim insanının doğru olarak kabul ettiği olguların ve bilimsel tezlerin geçerliliğini yitirmesine neden oluyordu. İkibin yıldan bu yana stabil ve parçalanamaz olaral değerlendirilen atom bir anda elekrik enerjisinde çözülebiliyor, madde ışığa dönüştürülüp yok olabiliyordu! Bir çok fizikçi bu sonuçları çıkarıyor ve 19. yüzyılda giderek çok daha taraftar bulan materyalizme yönelik kuşkular artıyordu.

Doğa bilimlerinde yeni buluşlardan çıkarılması gereken sonuçlar alanındaki kafa karışıklığı ve zorluklar burjuva felsefi akımlar tarafından, özellile de pozitivizm tarafından marksist materyalizme karşı bir dayanak olarak kullanılmaya çalışılıyordu. Burjuva fizozoflarının yakın destekçisi revizyonistler de aynı yönde hareket ediyorlar ve marksist materyalist anlayışın bir çok bakımdan artık eskidiği iddialarını dile getiriyorlar ve bu alanda marksizmin revizyondan geçirilmesini talep ediyorlardı.

19. yüzyılın ikinci yarısı 20. yüzyılın başlangıcında uluslararası sosyalist harekette egemen olan sosyaldemokrasinin önde gelen düşünürleri burjuva felsefesinin ve revizyonizmin marksist bilgi teorisine karşı saldırısını kural olarak sessizlikle geçiriyor ve diyalektik materyalizmi Marks ve Engels'in "özel bir hobisi" olarak değerlendirip burjuvazinin felsefe alanındaki saldıları karşısında esasta teslim bayrağını çekiyorlardı. Sosyaldemokrasinin ve revizyonizmin bu tutumunun ne kadar ağır siyasi sonuçları beraberinde getirdiği çok geçmeden Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte çok açık görülecekti. Sosyalist hareketin ezici çoğunluğu siyasi olarak da açıkça burjuvazinin peşine takılacak ve işçi kitleleri "anavatan savunması" adına burjuvazinin çıkarları uğruna cephelere sürülecekti.

Burjuvazinin felsefi alandaki saldırılarına da en kapsamlı yanıt veren ve diyalektik materyalizmi bilimdeki çığır açan yeni gelişme ve buluşları gözönünde bulundurarak savunan Lenin olmuştur. Lenin ünlü "Materyalizm ve Ampiriokritisizm" (yazıldığı tarih 1908) başlıklı eserinde tam da bu görevi çözmeyi başaran kişi olmuştur.

Eserinde doğa bilimlerindeki önemli gelişmeleri değerlendiren Lenin, Marksizm ve doğa bilimleri arasında yeni gelişmeler temelinde daha sağlam bir ittifakın yaratılması gerektiğini, zira bilimdeki gelişmelerin diyalektik materyalizmin yanlışlığını değil, tam tersine çok daha açık bir biçimde doğruluğunu kanıtladığını savunur.

Lenin, doğa bilimlerindeki, özellikle fizikteki buluşmaların bunalıma yolaçmasının iki temel nedenine dikkat çeker. Bunlardan birincisi şöyledir:

"Fiziğin bunalımı matematik ruhunun fizik alanını fethetmesinde yatar. Bir yandan fizikteki ilerlemeler, öte yandan matematikteki ilerlemelar, 19. yüzyılda bu iki bilim arasında sıkı bir kaynaşmaya yolaçtı... Teorik fizik, matematiksel fizik oldu... O zaman biçimsel fizik dönemi; yani saf matematiksel olan, matematiksel fizik; fiziğin bir dalı değil de, söz yerindeyse, matematiğin dalı olan, matematikçiler tarafından işlenen matematiksel fizik dönemi başladı. Bu yeni dönemde çalışmanın tek konusunu oluşturan kavramsal (salt mantıksal) ögelere alışkın olan ve kendisini yeterince esnek bulmadığı kaba, maddi ögelerle kısıtlanmış hisseden matematikçi, her zaman, bunları olabildiğince soyutlamaya, onları tümüyle maddi olamayan ve kavramsal bir biçimde tasarlamaya, ya da onları tümüyle görmezden gelerek soyutlamaya yönelmek zorundi idi. Gerçek, nesnel veriler, yani fiziksel öğeler olarak, tümüyle kayboldular. Geriye diferansiyel denklemlerle gösterilen biçimsel ilşkiler kaldı. ... Soyut kavram (le cocept), her yerde, gerçek ögenin yerini almıştır... Tarihsel olarak, fizikteki rahatsızlık (la malaise), bunalım, ve onun nesnel olgulardan gözle görülür uzaklaşması... Teorik fizik tarafından kabul edilen mate-

> "Her ne kadar dünyanın varlığı, onun birliğinin önkoşulu ise de, onun birliği onun varlığında değildir, çünkü bir olmadan önce var olmak zorundadır. Varlık, bir bütün olarak, ufkumuzun bittiği sınırdan itibaren, açık bir sorundur. Dünyanın gerçek birliği, onun maddiğiliğindedir ve bu, birkaç hokkabaz palavrası ile değil, felsefenin ve doğabilimin uzun ve çetin gelişmesiyle tanıtlanmıştır."
>
> **F. Engels**, Anti-Dühring, İnter Yayınları, s. 88

matiksel biçim yardımıyla böyelece açıklanır." (Lenin, "Materyalizm ve Ampiriokritisizm", İnter Yayınları, 2. Kitap, s. 155-156)

Lenin ikinci nedeni ise şöyle açıklar:

"Fiziksel idealizmin bir başka nedeni de, relativizm ilkesi, bilgimizin göreliliği ilkesidir; relativizm ilkesi, eski teorilerin altüst oldukları bu dönemde, özel bir güçle fizikçilere kendini kabul ettirir ve eğer fizikçiler diyalektik konusunda bilisiz iseler, bu kaçınılmaz olarak idealizme götürür." (age., s.157)

Lenin, doğa bilimlerindeki, özellikle de fizik bilimindeki bunalımı ortaya koyduktan sonra diyalektik materyalizm açasından tam tersi bir sonuç çıkartır. O, bir yandan, "bütün bunlar diyalektik materyalizmin bir başka bir biçimde doğrulanmasından başka bir şey değildir." (age s. 98) tespitini yaptıktan sonra, "modern fizik sancı çekmektedir: diyalektik materyalizmi doğurma sancıları. Çocuk doğurma süreci acılıdır. Ve yaşayan sağlıklı bir varlık, pisliklerle birlikte çıkarılıp atılacak bazı ölü ürünleri ve fireleri de birlikte taşır. Bütün fiziksel idealizme, bütün ampirikçi felsefeye, ampirio-sembolizme vb. bu tür fireler gözüyle bakılmalıdır." (age., s. 163)

Kapitalizmin 20. yüzyılın başında girdiği aşamada, emperyalizm aşamasında, bugün de halen değerinden ve güncelliğinden hiçbir şey yitirmeyen ve emperyalist burjuva felsefesine karşı en önemli yapıt olan Lenin'in "Materyalizm ve Ampiriokritisizm" adlı eseri felsefede, bilgi teorisi alanında tüm insanlığın önünde duran temel felsefi sorunu açık ve berrak olarak formüle eder: Bilimdeki her türden gelişme ve atılımlar felsefe ve bilgi teorisi alanındaki "materyalizm – idealizm" arasındaki karşıtlığı yumuşatmamakta ya da ortadan kaldırmamakta; tam tersine daha da keskinleştirmektedir.

Bu iki temel akım arasında bir ara akım, üçücü bir kutup icat etmek boş işle uğraşmak olduğu gibi, aslında sonuç olarak sürekli bir biçimde burjuva idealizmine yol açmaktan, onu güçlendirmekten başka bir sonuç getirmemektedir. Felsefenin temel görevi, bizi çevreleyen bir dizi şeylerin ve olguların, gelişmelerin iç ilişkileri içerisinde kavranmasını sağlamaktır. Felsefe insanlara, doğayla ilişkisi ve toplum içindeki yeri açısıdan doğru bir dünya görüşü, bilinci vermelidir. Tam da bu gereklilikten şu temel sorunu yanıtlama görevi çıkmaktadır: Dünya, evren hakkındaki görüşlerimizi ve tasarımlarımızı hangi kaynaktan alırız? Ya da başka şekilde formüle edilecek olursa madde ile bilinç arsındaki ilişkiyi nasıl doğru alarak açıklayabiliriz?

Bu sorun, filozofinin ana konusudur.

Sorunu böyle ortaya koymayan, böyle değerlendirmeyen çok düşünce akımı vardır. Biraz önce de değindiğimiz gibi "çoğulculuk", "bilginin sınırlılığı", "bilgi seviyesinin relatif olması" gerekçelerine sığınarak üçüncü bir ara çözüm öneren çoktur ve burjuva ilişkiler temelinde kaçınılmazdır da... İdealizmin ve burjuva toplumun çözmesi mümkün olmadığı çelişkileri çözümünün bir yöntemi de bu çelişkileri "yok" saymaktır.

> "Hareket maddenin varoluş tarzıdır. Hiçbir zaman ve hiçbir yerde, hareket olmadan madde ne var olmuştur, ne de var olabilir. Uzayda hareket, tek tek gökcisimleri üzerinde daha küçük kütlelerin mekanik hareketi, ısı olarak veya elektrik ya da manyetik akım olarak moleküler titreşim, kimyasal çözülme ve bileşim, organik yaşam – dünyanın tek tek her madde atomu, her verili anda, bu hareket biçimlerinden birinin ya da diğerinin veya aynı zamanda birçoğunun birden içinde

Lenin ve onun savunduğu diyalektik materyalizmin üzerinde ısrar ettiği ve doğa bilimlerindeki gelişmeler temelinde de savunduğu doğru düşünce şudur: Bilimdeki gelişmeler ve atılımlar materyalist dünya görüşünün değil, idealizmin ve mekanik materyalizmin daha büyük oranda çöktüğünü kanıtlamaktadır. İdealizm ve mekanik materyalizm bilimdeki ilerlemeleri ve büyük atılımları bilgi teorisi ve dünyanın ve evrenin doğru kavranılması, bu gelişmelerin sonuçlarını genelleştirme yeteneğine sahip değildir. Bilimdeki ilerlemeler ve atılımlar maddenin ortadan kaldırılabileceğini, yok olduğunu değil; tam tersine madde hakkında şimdiye kadarki eski tasavvurları ortadan kaldırmakta, yok etmektedir.

Örneğin maddenin yalnızca ağırlık, yoğunlaşmış alan dolumu, içine nüfuz edilememe, dinginlik gibi görünen, bilinen özellikleri ile birlikte var olabileceği şeklindeki mutlak, değişmez olarak kabul edilen ve diyalektik materyalist olamayan, eski anlayışlar yokolmaktadır. Maddeyi tanıdığımız sınırların ortadan kalkmakta, bilgimizin daha derine inmekte ve maddenin kütlesel yapısını, içine nüfuz edememe, süredurum (durgunluk) vb. gibi özelliklerinin ancak belirli durumlarla sınırlı özellikler olduğu kanıtlanmıştır. Fakat doğa bilimlerindeki ilerleme ve atılımlar maddenin bilinçten bağımsız, objektif varlığının olduğu diyalektik materyalist temel bakışı her defa-

bulunur. ... Hareketsiz madde, maddesiz hareket kadar düşünülemez bir şeydir. Bundan dolayı, hareketle, bizzat madde gibi, yaratılamaz ve yok edilemez; ki daha eski felsefe (Descartes) bunu, dünyada mevcut hareketin niceliği hep aynıdır diye ifade eder. Hareket, bir cisimden bir başkasına aktarıldığında, kendi geçtiği, etkin olduğu ölçüde hareketin nedeni olarak, aktarıldığı ölçüde, edilgen olarak görülebilir."

F. Engels, Anti-Dühring, İnter Yayınları, s. 107

sında kanıtlamıştır. Aynı şekilde bu olgu maddenin mutlak ve değişmez tek "özelliğinin" objektif varlığı olduğunu, maddenin tüm diğer özelliklerinin maddenin varlığının kaynaklandığını ve belirli koşullarda belirli varlık ve hareket biçimleri ile sınırlı olduğunu göstermiştir.

EİNSTEİN VE FİZİKTE DEVRİMCİ ATILIM

Einstein'ın bilimde büyük bir devrimi ortaya koyan buluşu esasen iki temel teoride öne çıkar.

1. Özel rölative teorisi ve;
2. Genel rölative teorisi.

Einstein'ın bilimde çığır açan teorisini aktarmadan önce rölative ya da relative (görecelilik) kavramı üzerinde durmak gereklidir. "Relative" kavramı, birbirine doğru relatif olarak hareket halinde bulunan iki insanın dünyayı ya da somut böyle bir hareketi nasıl algıladıkları sorunu ile ilgilidir. Örneği iskeledeki bir insanla aynı insan yakınında hareket halinde bulunan bir gemideki bir başka insanı ele alalım.

Diyelim ki; gemi belirli bir hızla gitmektedir. İskeledeki insan açısından gemi (ve üzerindeki insan), düz bir hatta eşit düzeyde hareket etmektedir. Gemideki insan açısından ise kendisi hareketsiz bir biçimde dururken iskeledeki insan relatif olarak ona doğru bir hareket halinde görebilecektir. Aslında her iki gözlem, algılama da doğrudur ve aynı fiziksel kanunlarla açıklanabilir. Tam da bu noktada rölative teorisi bu göreceliliğe maddi bir ilişki ve bilimsel bir açıklama getirmektedir: Her iki gözlemcinin bilgilerini ve gözlemlerini değiş-tokuş yaptıkları ışığın hızı.

Bu noktada Einstein özel röletive teorisinde şu soruyu sorar: Rölative ilkesi, birbirine yönelik relatif hareket halinde bulunan sistemler için geçerli midir?

İnsanlar evrende, çok çeşitli güçlerin etki yaptığı bir uyduda (dünyada) yaşadıklarından, Einstein rölative teorisini, tüm dünyayı bütünlüğü içinde kavrayabilmek için, her istenilen sisteme uygulanabilir bir teori olarak ortaya koymaya çabalıyordu. Einstein'ın bu soruya verdiği yanıt düşündüğünden daha zor ve kapsamlı olmuştur.

Eşitmekânlık

1917'de yazdığı "Rölative Teorisinin Temel Düşünceleri" başlıklı bir makalesinde eşit zamanlık ölçüsününe eşitmekânlık ölçüsünü ekler ve bunun rölative teorisi açısından açıklamasını iki somut örnek vererek yapar.

"Vezüv yanardağı" der Einstein, "farklı iki zamanda ama aynı mekânda (Vezüv yanardağı kraterinde) patlar. Uzaktaki iki 'yeni yıldız'ın patlaması da aynı zamanda fakat ayrı mekânlarda olur." Bu iki tespit nasıl anlaşılmalı, ne gibi bir sonuç çıkarılmalıdır?

Einstein'ın yanıtı gayet açıktır. Birinci örnekte, yanardağın aynı yerde patladığı tespitinin bir anlamı yoktur. Dünya kendi ekseninde sürekli dönmektedir. Aynı zamanda güneşin yörüngesinde de hareket etmektedir. Üstelik bir de Herkül güneş sistemine doğruda hareket halindedir. O zaman Vezüv yanardağının aynı mekânda (uzayın aynı mekanında) patladığı söylenemez. Bu nedenle olayların aynı mekânlığı hakkındaki bir tespit ancak belirli bir başka mekânla ilişki bağıntısında, ancak yeryüzü gezegenimizle bağıntı içerisinde anlaşılır ve doğru olabilir. Mekânsal tespitler ancak bir başka bağıntı kurulan cisimle ilişki içinde bir anlam ifade edebilir.

Einstein'in verdiği ikinci örnekteki eşitzamanlılık sorunu eşitmekânlılıktan daha karmaşıktır. İki yeni yıldızın ayrı mekânda ama aynı zamanda patladığını sorun haline getirmek ilk bakışta -her insan mantığı açısından- saçmalık olarak gelecektir. Fakat bu konuda da önce bir Einstein'e kulak kabartalım.

Eşitzamanlılık

Zaman hakkındaki insanların yargısı, özellikle eşzamanlı olaylar açısından, gerekli ve önemlidir. Bir örnek verecek olursak: "Tren buraya saat 7'de gelecek" dediğimizde, başka bir ifadeyle, saatin ibresinin yediyi göstermesi ile, trenin burada bulunması eşzamanlı olacaktır demiş oluruz.

Bu nedenle bizim zaman olarak tanımladığımız şey ancak, saatin bulunduğu ve okunduğu yere göre tespit edilir bir şeydir. Örneğin uzayda her yerde bir saatin ibresi aynı zamanı gösterse bile, bu bilginin baş-

ka bir mekâna ulaşması yine bir zaman alacaktır. Aynı zaman hakkında biginin ulaştığı yerdeki zaman bilgi verilen zamandan farklı olacaktır.

Işık hızından daha hızlı hareket edebilen bir şey yoktur. Işık hızı saniyede 300.000 km. kateder ve ışık hızının bir temel özelliği ondan daha hızlı bir hareketin olmaması ve onun her durumda aynı hızda hareket etmesidir. Işığın bu hızına rağmen, bir yerden bir yere ulaşması yine de bir zaman alacaktır. Bu nedenle farklı mekânlardaki zamanın birbirine ulaşması ancak belirli bir zaman alacağından, eş zamanlılık ancak aynı mekândaki saatler için geçerli olacaktır. Yine bu

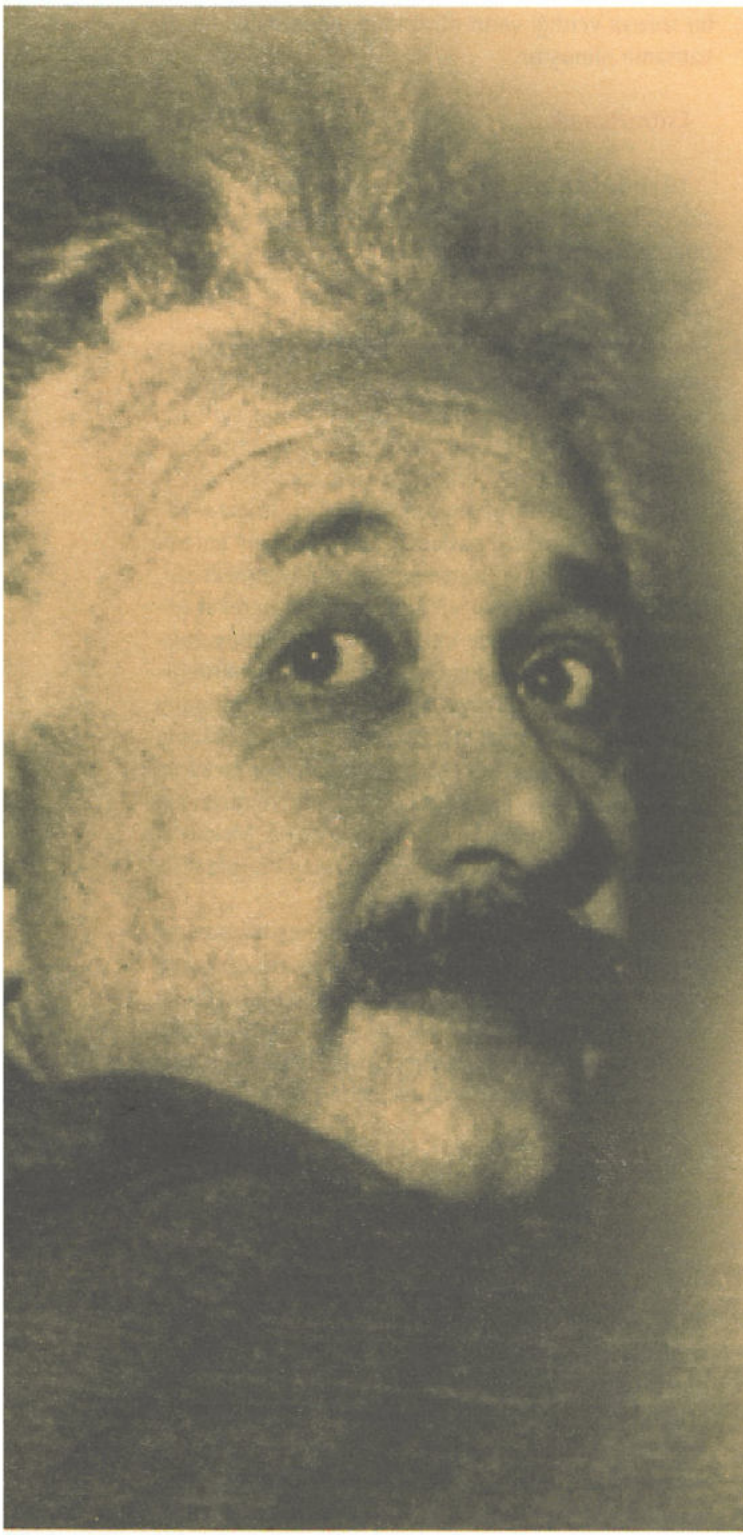

ALBERT EINSTEIN VE SOSYALİZM: Einstein'ın kaleme aldığı ve ilk defa 1949'da "Monthly Review" adlı derginin ilk sayısında yayınlanan "Niçin Sosyalizm?" başlıklı makalesi O'nun sosyalizm hakkındaki tavrı ve değerlendirmelerini daha yakından tanıma olanağı vermektedir. Aşağıda O'nun bu makalesini yayınlıyoruz.

Niçin Sosyalizm?

ALBERT EINSTEIN

Ekonomik ve sosyal sorunlar alanında bilirkişi olmayan birinin sosyalizmin niteliği hakkında düşünce belirtmesi tavsiye edilebilir mi? Bir dizi nedenden ötürü bunun gerekli olduğunu düşünüyorum.

Sorunu ilk önce bilimsel bilgiler açısından ele alalım. Astronomi ile ekonomi arasında temel metodolojik farklar olmadığı gibi bir görünüm olabilir: Her iki alandan bilim adamları, karşılıklı ilişkileri mümkün olduğunca anlaşılır hale getirmek için belirli sayıdaki fenomenler bakımından kabul edilebilir genel yasaları bulmaya çalışmaktadırlar. Fakat gerçekte kimi metedolojik farklılıklar bulunmaktadır. Ekonomi alanında genel geçerliliğe sahip kanunların ortaya çıkartılması, gözlemlenmesi gereken ekonomik fenomenler, tek tek ele alınması zor olan , bir çok faktör tarafından etkilenmektedir. Bunun dışında, insanlık tarihinin "sivil aşaması" diye tanımlanan dönemin başından bu yana edinilen derslerin –bildiğimiz gibi– sadece ekonomik bir doğaya sahip olmayan faktörler tarafından güçlü bir biçimde etkilenmekte ve sınırlanmaktadır. Örneğin büyük devlet yapılanmaları varlıklarını fetihlere borçludurlar. Fetihçi halklar kendilerini –yasal ve ekonomik açıdan bakıldığında– fethedilen ülkenin imtiyazlı sınıfı haline getirdiler. Bunlar toprak mülkiyeti tekelini garanti altına aldılar ve kendi sıralarından papazları

nedenle farklı mekânlardaki olayları zaman açısından birbiri ile ilişki içinde değerlendirebilmek, zaman farklılığını ortaya koyabilmak için farklı mekânlardaki saatleri relatif olarak ölçen bir bilimsel yöntem gerekmektedir. Bundan da yeni bir tespit çıkarılmalıdır: Yalnızca içinde bulunulan mekân zamana bağımlı olarak kalmamakta, zaman da ölçülen mekâna bağımlı hale gelmektedir. Bilimsel açıdan buna, bir düzlemde dördüncü bir boyutun, mekân-zamanın alınması denmektedir. Bu bakımdan uzayda iki yıldızın aynı zamanda patlaması tezinin bir anlamı yoktur.

Tek başına zaman yoktur. Zaman ancak göreceli

görevlendirdiler. –Eğitimde iktidarı elinde bulunduran– bu papazlar toplumun sınıflara bölünmüşlüğünü kurumlaştırdılar ve insanları bu andan itibaren –büyük ölçüde bilinçsizce– sosyal hareketlerinde yönlendiren değerler sistemi yarattılar.

Bu tarihsel gelenek esasen geçmişe ait olsa da, Thorstein Veblen'in insan gelişiminin "haydut aşaması" diye adalandırdığı bu dönem hiçbir yerde gerçekten aşılmamıştır. Algılanabilen ekonomik faktörler bu aşamaya aittir ve kendilerine dayandığımız yasaların kendisi bile başka bir aşamaya uygulanamazlar. Sosyalizmin tam da gerçek hedefi, insan gelişiminin haydut aşamasını yenmek ve aşmak olduğundan, bugünkü insan ekonomisi gelecek sosyalist toplum hakkında az ışık tutabilir.

İkinci olarak sosyalizm sosyal-etik bir amaca yöneliktir. Bilimin kendisi ama, bırakalım insanlara amaçlar vermeyi, bunları yaratamaz da: Bilim en iyi halde, belirli amaçların elde edilebilmesi için araçlar sunabilir.

Amaçlar ama yüksek etik ideallerle kişiler tarafından tasarlanır –şayet ölü doğmamışlarsa, tersine diri ve güçlü iseler– kısmen bilincinde olmadan toplumun yavaş gelişimini belirleyen bir çok insan tarafından üzerlenilir ve devam ettirilir.

Bu nedenlerle dikkat etmeli ve insanlığın meselelerinin bir sorunu ile ilgili ise hiçbir bilimi ve bilimsel methodu abartmamalıyız; ve toplumun örgütlenmesi ile ilgili sorunlara yanıt verme hakkına sahip olanların yalnızca bilirkişiler olduğundan da yola çıkmamalıyız.

Belirli bir süreden bu yana sayısız sesler, insan toplumu bir kriz içinde olduğu gerekçesi ile istikrarının ciddi olarak sarsıldığını iddia etmektedir. Böyle bir durum, bireylerin kendilerine karşı ilgisiz hatta ait oldukları küçük ya da büyük gruplara karşı düşmanca davrandıkları bir durum için karakteristiktir. Bununla ilgili bir kişisel deneyimim: Kısa süre önce zeki ve sevimli bir adamla, görüşümce insanlığın varlığını ciddi olarak tehdit eden bir savaş tehlikesi üzerine konuştum ve çok uluslu bir örgütün böyle bir tehlikeye karşı koruma sağlayacağını belirttim. Bunun üzerine ziyaretçim –çok rahat ve soğukkanlı bir biçimde– şunu söyledi: "Niçin aşırı şekilde insanlığın ortadan kalkmasına karşısın?"

Yüzyıl önce birisinin bu kadar hafiflikle böyle bir tavır takınmayacağına ben eminim. Bu, iç dengesinini bulmada başarısız olmuş ve az ya da çok başarı umudunu yitirmiş bir adamın ifadesidir. Bu, zamanımızda bir çok kişinin içine düştüğü acılı bir yalnızlaşmanın ve izolasyonun ifadesidir. Bunun nedeni nedir? Bir çıkış var mıdır?

Bu tür soruları ortaya atmak kolaydır, buna karşılık bunları kesinlikle yanıtlamak daha zordur. Hislerimizin ve çabalarımızın sıkça çelişkili ve belirsiz olmasına ve bunları basit formüllerle ifade edilemeyeceği bilincinde olmama rağmen, yine de, yapabildiğim ölçüde denemek zorundayım.

İnsan aynı zamanda bir birey ve sosyal canlıdır. Bir birey olarak kendi ve kendisine en yakın olanların varlığını korumaya ve ihtiyaçlarını gidermeye ve doğuştan yeteneklerini geliştirmeye çalışır. Sosyal canlı olarak, etrafındaki insanların saygınlığını ve ilgisini kazanmaya, tutkularına ortak olmaya, onların dertlerini dindirmeye ve yaşam şartlarını iyileştirmeye çabalar. Tek başına bu çok yönlü, sıkça birbirine karşı olan çabaların varlığı, insanın özel karakterini oluşturmaktadır ve bir bireyin kendi iç dengesine ne kadar ulaşacağını ve böylece toplumun çıkarı için katkıda bulunacağını, bunların somut bileşimi belirler. Bu her iki üçgüdünün göreceli gücünün esasen genetik olduğu düşünebilinir. Fakat kişilik sonuç olarak büyük ölçüde, bir insanın içinde bulunduğu çevre tarafından, içinde büyüdüğü toplumsal yapı, bu toplumun geleneği ve belirli davranış biçimlerinin değerlendirilmesi tarafından biçimlenir. Tek tek insanlar için soyut "toplum" kavramı, çağdaşı ve önceki generasyonlardan insanlara yönelik doğrudan ve dolaylı ilişkilerinin tümü anlamına gelir. Bir birey düşünmeye, hissetmeye, mücadele etmeye, bağımsız çalışmaya muktedirdir; fakat o, fiziki, entelektüel ve duygusal varlığıyla topluma o kadar bağımlıdır ki, onu toplumsal çerçeve dışında düşünmek mümkün değildir. İnsanlara giysi, konut, aletler, dil, düşünmenin biçimlerini ve bu düşüncelerin çoğunluğunun içeriğini sağlayan bu "toplum"dur, yaşamı çalışma aracılığı ile ve bugünkü ve önceki milyonlarca insanın, "toplum" kavramcığı ardında gizlenen verimleri mümkün hale gelir.

Bu nedenle tek tek bireylerin topluma olan bağım-

olarak, bir başka şeyle ilişki içinde vardır ve anlaşılır olabilir. Zamanın özelliği, zaman hakkında bilgi verebilmek için zamana ihtiyaç olmasıdır. Özellikle hareket halindeki bir kişi ya da cismin durağan halindeki bir kişi ya da cisimle zaman konusunda hemfikir olabilmesi mümkün değildir. Örneğin, birisi uzay yolculuğuna çıkan, diğeri yeryüzünde kalan ikizleri alalım. Rölative teorisine göre, hareket halinde olan, yani uzay yolculuğuna çıkmış olan ikiz için zaman daha yavaş hareket edecek, yeryüzünde kalan için ise daha hızlı geçecektir. Bunun sonucunda aynı süre içerisinde yeryüzünde kalan uzay yolculuğuna çıkmış

lılığı, –karıncalarda ya da arılarda olduğu gibi– basitçe yok edilemeyecek olan bir doğa yasasıdır. Fakat karıncaların ve arıların tüm yaşam süreci en küçük detayına kadar sabit, genetik içgüdülere bağımlı iken, insanların sosyal örnekleri ve yakın sosyal ilişkileri çeşitli türden değişikliklere çok açıktır. Hafıza, kapasite, yeniyi deneme ve sözlü olarak komünikasyon insanlar için, biyolojik olgular tarafından dikte edilmeyen gelişimleri sağlamıştır. Bu tür gelişmeler kendilerini geleneklerde, kurum ve örgütlerde, edebiyatta, bilimsel ve tekniksel kazanımlarda, sanatsal çalışmalarda gösterirler. Bir insanın belirli bir anlamda neden kendi yaşantısını kendisinin etkileyebileceğini ve bu süreçte bilinçli düşünmenin ve istemenin bir rol oynayacağını da açığa koymaktadır.

İnsan doğuşunda kalıtım aracılığıyla, kesin ve değiştirilemez olarak görmek zorunda olduğumuz biyolojik bir temele sahip olur. Bu, insan türü için karakteristik olan doğal içgüdüleri kapsar. Bunun ötesinde o yaşamı süresince, toplumdan komünikasyon aracılığı ve diğer pek çok türden etkilerle edindiği kültürel bir temele sahip olur. Süreç içerisinde değişiklikler geçirmek zorunda olan ve büyük bir ölçüde birey ile toplum arasındaki ilişkileri belirleyen bu kültürel temeldir. Modern antropoloji "ilkel kültürler" diye tanımlanan kültürlerin karşılaştırmalı deneyimleriyle göstermektedir ki, insanların sosyal tavırları çok değişik olabilir ve bu, egemen olan kültürel modellere ve toplumda egemen olan örgütlenme tipine bağlıdır. Bu gerçek üzerinde, insanların kaderini değiştirmek isteyenler dayanabilirler: İnsanlar biyolojik oluşumlar tarafından, birbirlerini yok etmeye ya da ne pahasına olursa olsun korkunç ve önceden belirlenmiş bir kadere boyun eğmek zorunda değildirler.

İnsan yaşamını mümkün olan en memnuniyet verici hale getirebilmek için toplumsal yapının ve insanların kültürel tavrının değiştirilebileceğini kendimize sorarsak, belirli, değiştirilemez olan şartların olduğu bilincine sahip olmalıyız. Önceden de bahsedildiği gibi insanın biyolojik doğası pratikte değişmez. Bunun haricinde teknolojik ve demografik gelişmeler son çağlarda kalıcı olan şartlar yaratmışlardır. Göreceli olarak yüksek nüfus yoğunluğunun olduğu ve varlık için vazgeçilemez olan metalar bakımından aşırı bir iş bölümü ve yüksek merkezi bir üretim mekanizması kesin gerekliliktir. Bireylerin ya da relatif küçük grupların bağımsız olabilecekleri dönemler –geriye bakıldığında ne kadar gönül açıcı olsa da– geri döndürülemez bir şekilde geçmişte kalmıştır. Hatta insanlığın şimdi üretim ve tüketim bakımından dünya çapında bir ortaklık oluşturduğunu iddia etmek ufak bir abartma olacaktır.

Bu noktada ben zamanımızdaki krizin özünü belirleyen şeyin ne olduğunu kısaca ortaya koyabilirim. Sözkonusu olan tek tek bireylerin toplumla ilişkisidir. Tek birey, topluma olan bağımlılığının önceye göre daha bilincindedir. Fakat o bu bağımlılığı bir olumluluk, organik (bir bütünlük), koruma gücü olarak değil, daha çok kendisinin doğal olarak sahip olduğu haklarına ya da hatta ekonomik varlığına karşı bir tehdit olarak algılamaktadır. Bunun dışında bireyin toplum içerisindeki yeri öyledir ki, doğal olarak sahip olduğu sosyal içgüdüler zayıflamakta ve giderek daha fazla ölçüde güdükleşmekte iken, egoist içgüdüler sürekli olarak öne çıkarılmaktadır. Toplumda sahip oldukları yerden bağımsız olarak tüm insanlar bu kötüleşme süreci altında acı çekmektedir. Kendi benlerine bağlılıklarının bilgisiz mahkumları olarak kendilerini güvensiz, yalnız ve yaşamın özsel, basit ve lalettayin zevkleri ellerinden alınmış olarak hissetmektedirler. İnsan kısa ve tehdit edilen yaşamının anlamını ancak toplum içerisinde bulabilir.

Düşünceme göre kapitalist toplumun krizi bugün kötülüğün temelidir. Önümüzde, üyeleri hiç durmaksızın kolektif emeklerinin meyvelerini –şiddetle değil ama yasal belirlenmiş kurallara bağlı olarak– kapmaya çalışan üreticilerden oluşan dev bir toplum var. Bu açıdan üretim araçlarının, yani tüketim mallarının ve yatırım mallarının üretimi için gerekli olan tüm üretici kapasite, yasal açıdan kişilerin özel mülkiyeti altında olabilmektedir ve çoğunlukla da böyle bir durumdadır.

Basitleştirmek için, devamen –ifadenin geleneksel kullanımına uygun olmasa da– üretim araçlarına sahip olmayan herkesi "işçi" olarak adlandıracağım. Üretim araçlarının sahibi olan mülk sahibi, işçinin işgücünü satın alacabilecek bir pozisyondadır. Üretim araçları ile işçi, kapitalistin mülkiyetine geçen metaları üretir. Bu süreçte özsel olan –her ikisi de

olana göre daha çabuk yaşlanmış olacaktır. (Bu olgu jumbo jet içerisinde atom saatleri ile yapılan ölçümlerde kesin olarak ispat edilmiştir.) Bu yenibilimsel açıklama ile birlikte Einstein, Newton'dan bu yana genel kabul görülen zamanın mutlaklığı tezinin yanlışlığını berrak bir biçimde ortaya koymuştur.

Mekânla zaman arasındaki ilişkiyi Einstein'ın mekân-zaman olarak ele alıp çözmeyi özel rölative teorisiyle yapar. Bu teoriyi genelleştirdğinde ve genel rölative teorisi kapsamına yönelik genişlettiğinde Genel Rölative Teorisi bakımından yeni sonuçlar da çıkmaktadır.

gerçek değerle ölçüldüğünde– işçinin kazandığı ile ona ödenen arasındaki relasyondur. İş sözleşmesi "açık" olduğundan, işçinin aldığı üretilen metaların gerçek değeri tarafından belirlenmemekte, tersine onun minimal ihtiyacı ve işyeri için rekabet halinde bulunan işçilerin sayısı ile ilişki içinde kapitalistlerin gereksinimleri tarafından belirlenmektedir.

Özel sermaye –kısmen rekabet nedeniyle kapitalistler arasında, kısmen de teknolojik gelişme ve büyüyen işbölümü, küçüklerin zararına büyük birliklerin oluşumuyla– az sayıda elde yoğunlaşmaya eğilimlidir. Bu gelişmenin sonucu, büyük gücü demokratik örgütlenmiş siyasi bir toplum tarafından denetlenemeyecek özel sermaye oligarşisidir. Yasa koyucu organların üyeleri, özünde özel kapitalistler tarafından finanse edilen ya da başka bir biçimde etki altına alınan ve pratikte seçmenleri yönetimden ayıran siyasi partiler tarafından seçilmektedirler. Bunun sonucu, "halk temsilcileri"nin nüfusun yetersiz imtiyaza sahip tabakasının çıkarlarını yerince korumazlar. Bunun dışında varolan şartlarda özel kapitalistler zorunlu olarak doğrudan veya olaylı olarak temel bigilenme kaynaklarını da (basın, radyo, eğitim) kontrol etmektedirler. Bu nedenle tek tek vatandaşlar için, objektif kararlara varmak ve zeki bir biçimde siyasi haklarını kullanması aşırı derecede zor ve çoğunlukla imkânsızdır.

Sermaye üzerinde özel mülkiyete dayanan bir ekonomik sistemde durum iki temel ilke tarafından karakteri belirlenmektedir: Birincisi, üretim araçları (sermaye) özel mülkiyet altındadır ve isteklerine göre sahiplerinin kullanımına sunulmuştur; ikincisi, iş sözleşmesi açıktır. Tabii ki saf bir kapitalist toplum yoktur. Herşeyden öncede, işçiler uzun ve acılı mücadeleler sonucunda belirli işçi katagorileri için "örgütlenmemiş iş sözleşmesi"nin biraz daha iyi biçimlerini garanti altına almış olmaları gözönünde bulundurulmalıdır. Fakat bütünlüğü içinde ele alındığında bugünkü ekonomi "saf" kapitalizmden pek farklılık göstermemektedir.

Üretim –ihtiyaç için değil– kâr için var. İsteyen ve yetenekli olan herkesin iş bulması amacı ile önlem yoktur. Hemen hep sürekli olarak "işsizler ordusu" bulunur. İşçi sürekli olarak işini kaybetme korkusu ile yaşamaktadır. İşsiz olan ve kötü ücret alan işçiler kârlı bir pazar oluşturmadıklarından, meta üretimi sınırlıdır ve bunun sonucu büyük bir yoksulluktur. Teknolojik ilerleme işin yükünün herkes için azalmasına değil çoğunlukla daha fazla işsizliğe yol açmaktadır. Kapitalisler arasındaki rekabetle ilişki içerisinde kazanç dürtüsü birikimde ve sermayenin kullanımında istikrarsızlığın sorumlusudur ve bu artan depresyonlar anlamına gelir. Sınırsız rekabet emeğin büyük bir savurganlığına ve biraz önce değindiğim bireylerin sosyal bilincinin felç olmasına yol açmakta.

Bireylerin felç edilmesini kapitalizmin en büyük kötülüğü olarak değerlendiriyorum. Tüm eğitim sistemi bunun acısını çekmektedir. (Yüksekokul) Öğrencisine aşırı bir rekabet çabası aşılanmakta ve o, gelecekteki kariyerinin hazırlığı için açgözlü başarı yönünde eğitilmektedir.

Sosyal amaçlara yönelik bir eğitim sistemi ile birleştirilmiş sosyalist bir sistemi oluşturmanın bu kötülükten kurtulmanın biricik yolu olduğuna eminim. Böyle bir ekonomide üretim araçları toplumun kendisine aittir ve onun kullanımı planlanır. Üretimi toplumun ihtiyaçlarına yönelten bir planlı ekonomi, gerekli olan işi, çalışabilecek tüm kişilere paylaştırır ve böylece her erkek ve her kadın ve her çocuğa geçim garantisi sağlanır. Eğitimin amacı, bugünkü toplumdaki gibi güç ve amacın yüceltimesi yerine, kişilerin doğuştan olan yeteneklerininin geliştirilmesinin yanısıra diğer insanlar için sorumluluk duygusu geliştirmesi olurdu.

Buna rağmen planlı bir ekonominin tek başına sosyalizm olmadığını tespit etmek gereklidir. Herhangi bir planlı ekonomi bireyin tümden köleleştirilmesiyle el ele olabilir. Sosyalizm çok zor bir dizi sosyo-politik problemlerin çözümünü gerektirmektedir: Siyasi ve ekonomik güçlerin ileri merkezileştiği durumda, bürokrasinin herşeye kadir ve ölçüsüz olması nasıl engellenebilir? Tek tek kişilerin hakları nasıl korunabilir ve böylece bürokrasi karşısında demokratik bir karşı güç nasıl garanti altına alınabilir?

Dönüşüm çağımızda sosyalizmin problemleri ve amaçları üzerine açıklık büyük bir öneme sahiptir. Bugünkü şartlarda bu sorunların üzerine açık ve engelsiz bir tartışma tabu altına alındığından bu derginin kurulmasını çok önemli bulmaktayım.

Genel Rölative Teorisinde mekân ve kütlenin enerjiye dönüşümü açıklanabilmektedir. Bu teorinin bilimsel formülünü de Einstein vermiştir: $E=mc^2$. Einstein'ın bu ünlü formülü ile küçücük bir kütlenin, örneğin atomun içinde ne büyük ölçüde enerji bulunabileceği de açıklığa kavuşturulabilmiştir. Yine aynı formülle enerjinin maddeye dönüştürülebileceği de bilimsel olarak açıklığa kavuşturulmuştur.

IŞIĞIN SIRRI

Işığın özelliklerini anlama açısından Einstein'ın katkılarıda büyük olmuştur. Işığın doğası konusunda iki özelliği Einstein tarafından ortaya konmuştur. Işık hem dalgalardan hem de cisimden oluşan bir yapıya sahiptir. Einstein'ın ışığın bu dual özelliğini ortaya çıkartması 1921'de Nobel ödülünü almasında temel gerekçe olmuştur.

"Genel Rölative Teorisi" çerçevesinde Einstein'ın açıklığa kavuşturduğu ve 1919'da güneş tutulmasının somut olarak incelenmesi temelinde ispat edilen ışıkla ilgili bir başka tezi ise, ışığın bir kütle yakınından geçtiğinde büküldüğüdür. Bunun nedenini ise Einstein, kütle ile mekân arasındaki karşılıklı ilişkiyle açıklamakta ve kitlenin mekânı, mekânın da kütleyi etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda uzayda kütleler, gezegenler, yıldızlar, güneş sistemlerinin vb. mekânın geometrisini de değiştirdiği, bu nedenle de ışığın uzayda düz bir çizgi olarak değil, etkisine girdiği kütlelere göre kıvrımlar yapacağı da ortaya çıkmış oluyordu.

Einstein'ın ışık konusundaki devrimci tezleri, doğa bilimlerinde, teknikte, astronominin gelişiminde, telekominkasyon, tıp biliminde vb. çığır açan bir gelişmenin temelini oluşturmuştur.

EINSTEIN VE BİLGİ TEORİSİ

Einstein'ın felsefe ile yakından ilgilenen çok yönlü bir bilim adamı idi. Bizzat kendisi fizikçilerden en azından bigi teorisi ile ilgilenmeleri gerektiğini talep ediyordu. 1916 yılında bigi teorisinin ve bilimin "birbirine ihtiyaç duyduğunu" yazıyor ve şunu ekliyordu: "Bilimle ilişki içinde olmayan bilgi teorisi boş bir şema haline gelir. Bilgi teorisi olmaksızın bilim ise –düşünebilse bile– ilkel ve şaşkın hale gelecektir." (bkz. www.mensch-einstein.de)

Einstein bu talebine sadık kalmış ve bilgi teorisi alanında -başarılı olmasa da- yakından ilgilenmeye ve ortaya koyduğu bilimsel tezlerin bilgi teorisi ile bağıntısını ortaya koymaya çaba göstermiştir. Fizik bilimi alanındaki çalışmalarında Einstein ortaya koyduğu ve ispatlanan tezleri ile birlikte diyalektik materyalizmin savunduğu görüşlerin bir kez daha pekişmesini sağlamıştır.

Einstein'ın 20 yüzyılın başında ortaya koyduğu rölative teorisi, bir yandan doğa bilimlerinde, özellikle de fizik biliminde yaşanan karmaşa ve bunalımı derinleştirirken, diğer yandan bu bunalımdan çıkılması yönündeki çabaları güçlendirmiş ve Einstein aracılığı ile bilim bir kez daha dünyanın ve evrenin maddiliğini ve maddenin hareket biçimlerinin –o güne kadarki kalıpların dışında– çok daha zengin bir çeşitliliğe sahip olduğunu göstermiştir.

O, özel ve genel rölative teorisi ile birlikte dünyanın ve evrenin ve evreni oluşturan ögelerin maddiliğini, karşılıklı ilşkilerini, özellikle ışığın doğasının anlaşılmasını, onun maddi cisimlerden oluştuğunu reddedilemez bir biçimde ortaya koyması ile dünyanın, evrenin maddi birliğinin onun varlığında yattığını bir kez daha –arlak bir biçimde– ispat etmiştir.

Einstein, zaman kavramına bilimsel bir açıklama getirerek zamanın maddi varlıklar, maddeden bağımsız varolamayacağını da ispat etmiştir.

O, mekân, zaman, kütle, ışık vb. vd. konularında açık bir bilimsel bakış açısı koyarak hareketin maddeden, maddenin hareketten bağımsız olamayacağı diyalektik materyalist görüşü fizik bilimi alanında bir kez daha kanıtlamıştır.

Einstein, uzayın, evrenin bütünlüğü içerisinde anlaşılmasının idealist yaratıcılık bakış açısıyla değil maddi evrenin daha derin bir bilgi temelinde araştırılması ve incelenmesi temelinde olacağını göstermiştir.

Einstein, fizik bilimi alanındaki başarılarına diyalektik materyalizme bağlı kalarak ulaşmış, fizik biliminde ki mekanik materyalist gelenekleri aşmasını bilmiştir.

O, çağının önde gelen fizikçileri arasında ender bir kişi olarak, yalnızca doğa bilimlerinin çerçevesi ile sınırlı kalan bir kişi olmamış, bilim ve teknikteki gelişmeleri bilgi teorisi ve felsefi açıdan ele alıp görüşler geliştirmiştir.

O, bilgi teorsi ve felsefe alanında diyalektik materyalizmden önemli ölçüde etkilenmesine, siyasi değerlendirmelerinde bilimsel sosyalizme sahip çıkmasına rağmen felsfede ampiriokritisist Mach'ın, dini maddi dünya ile barıştırmaya çalışan Spinoza'nın etkisinden kendisini kurtaramamıştır.

Siyasi alanda, bir çok temel kötülüğünü ve yıkıcı sonuçlarını açıkça gördüğü kapitalist sistemi reddedip sosyalizmi genel olarak insanlığın geleceği olarak görmesine rağmen, sosyalizme sınıf mücadelesi olmadan, şiddete dayanan bir devrim olmaksızın pasifist bir yöntemle ulaşma umutlarına bel bağlamıştır. Fakat onun kapitalist dünyada antikomünistliğin azdırıldığı şartlarda açıkça sosyalizme sahip çıkması ve aynı zamanda sosyalizmin en temel sorunlarından biri olan bürokratizme ve sosyalizm adına emekçilerin siyasi ve toplumsal alanda köleleştirilmesine karşı tavır alması halen güncelliğini koruyan bir olumlu yönüdür.

17 Haziran 2005

Ölümü "ırak"samak

DEMET SERT

Sana bu mektubu
çok uzaklardan yazıyorum
İçimin fırtınalı yağmurlarında
yıkayarak yüzümü
Ve ciğerimin çatlamış yarısını
kurutarak defterler arasında
Gece karanlık, gündüz efkâr burası
Altı mezar evlerin, üstü çığlık...
Beyaz kâğıtlara yazılan kara yazılara
Kan damlıyor
Bilemezsin faili meçhul cinayetler
nasıl artıyor
Gerillaların bıyıklarında donmuş buzlar
Geceleri yüreğimin en temiz,
en çocuk yerine
damlıyor...
Fırtınalı yağmurlar gibi geçiyor burada günler
Karanfiller çok çabuk kuruyor burada
Analar gözlerinden akıtarak
uğurluyor evlatlarını
Bir çocuk...
Siyah beyaz fotoğraflar elinde
Adı ölüm...
Tutsak gibi, korku gibi, sanki suç gibi
Siyahlar içinde gidiyor ölüme
Uçurum gözlü bütün çocuklar gibi
Çürümüş ve kurumuş kanlarını
koklayarak hayatın
Bir çiçeği koklamak yerine...
Kararmış dizelerin altında kalmış gibi
Ezik insanlar
Gözleri açlık, gözleri tokluk
Gözleri ki terk edilmiş bir yokluk
İnanmak gelmiyor böylesine içimden
Ben bir tarla kuşuyum
Korkar mıyım hiç ölümden?
Yakamdan silkelerim elbet bunu da
Her acı gibi
Önce dağıtırım bir bir
Sonra toplarım gökten
Gözünü toprak doyursun ölüm
Kaç kere çaldın kapımızı
Kaç kere doyurduk?
Kaç kere aldın canımızı
Kaç kere doğurduk?
Bir nedeni ve bir bedeli vardır
elbet yaşamın
Ölmek için mi doğduk?
Git bak hangi şehrin göğü böyle kararmış
Hangi şehir susturmuş bizi böyle korkudan
Hangi şehir ki öldürmüş
çatımızda öpüşen kuşları
Kardeşimi sürümüş iple boynundan
Alay etmiş çıplak bedenimle
Sen ki kaç şehri daha yaktın böyle
Hiç utanmadan, hiç usanmadan?..
Ölümü ıraksayacağım bundan böyle
düşlerimden..
gelmişimden...
geçmişimden.....
Bu kenti yarı yolda bırakıp gideceğim
Yenilgisiz ve yanılgısız düşlerimle birlikte
Çıktığım yolda...
Gözlerimin gördüklerini de
yanlarına koyarak
Gidiyorum hasreti boynuma asarak
Hoşçakal dört mevsim,
tarla çiçeği, kanlı iklim
Unutma beni yoldaşım
İki gözüm
Yüreğim...

Kendini Yitiren Adam

A. KADİR KONUK

Adam evden saat tam 8'de çıktı. 8'i on geçe tramvaya bindi. Tramvay yeni bir durakta durduğu zaman, saat 8'i ondört geçiyordu. 8'i ondörtbuçuk geçe, bir kadın tramvaya bindi. Kadının elleri alışveriş torbalarıyla doluydu. Tramvay 8'i onbeş geçe hareket etti. Kadın geldi, Adam'ın tam karşısındaki koltuğa oturdu. Elindeki çantaları dizlerinin arasına sıkıştırdı, olmadı. Yanına koydu olmadı. Kucağına aldı. Bu sırada tramvay bir başka durakta durdu. Saat 8'i ondokuz geçiyordu. Kadın çantalardan birini açtı. Saat 8.20.

Tramvay hareket etti. 8.21.

Kadın açtığı alışveriş çantalarının birinden küçük bir torba çıkardı, açtı. Torbanın içinden bir kutu çıkardı, açtı. Kutunun içinden kocaman, gösterişli, pahalı olduğu her halinden belli olan bir kol saati çıkardı ve baktı.

Kol saati bu sırada 8'i yirmiiki geçiyoru gösteriyordu.

Kadın kol saatini sol bileğinin üzerine koydu, saatin kordonunu bağlamadan şöyle bir baktı. Sonra saati sağ bileğinin üzerine koydu, yine şöyle bir baktı. Tramvay yeni bir durakta durdu, saat 8'i yirmidokuz geçiyordu.

Kadın ağır çekimde hareket ediyordu. Saati her iki bileğinde defalarca denedikten sonra çantadan bir küçücük kitap çıkardı. Saati çantaya koydu, küçük kitaptan saatle ilgili bilgileri okudu bir süre. Sonra kitabı çantaya koydu, saati çıkardı, yeniden her iki bileğinde denedi, en sonunda sol bileğinde karar kıldı ve saati bileğine yerleştirip kordonu bağladı.

Saat 8. 35'i gösteriyordu. Kadın memnundu. Saatin bileğinde nasıl durduğunu bir süre izledi. O sırada tramvay bir tünele girdi. Kadın aynalaşan camda baktı bileğine, yüzünde mutlu bir gülümseme belirdi.

Tramvay uzun tünelden çıktı ve hemen tünelin ağzında bir başka durakta durdu. Saat 8.39

Kadın bu kez bir başka küçük torba çıkardı. Torbayı açtı, içinden bir başka kutu çıkardı. Kutuyu açtı,

içinden yine gösterişli, pahalı bir kol saati çıkardı, sağ bileğine yerleştirdi. Saat, 8.41.

Saatin sağ bileğinde iyi durmadığını düşünen kadın sol bileğindeki saati çıkarıp yerine yeni saati taktı, sol bileğinden çıkardığı saati de sağ bileğine yerleştirdi. Bir süre iki bileğine baktı kadın, sonra iki saati birden çıkardı, yerlerini değiştirdi, sonra aynı işlemi bir kez daha yaptı.

Tramvay yeni bir durakta durdu. Adam inmesi gereken durağı çoktan geçtiklerini biliyordu. Sadece bu maceranın sonunu merak ettiği için inmedi tramvaydan. Ama kadının değiş tokuş eylemine son vermeye niyeti yok gibiydi.

Tramvay sondan üç önceki durakta durdu. Saat 9.00.

Kadın iki bileğindeki saatleri çıkardı, kutularına koydu, kutuları küçük torbaya, sonra büyük alışveriş torbasına yerleştirdi.

Tramvay durağa yaklaşıyordu, kadın ayağa kalktı, alışveriş çantalarını aldı. Adam da kalktı onunla birlikte. Kapıya doğru yürüdüler. Tramvay durdu, kadın tam tramvaydan ineceği sırada Adam; "Affedersiniz" dedi, "Saat kaç?"

"Bilmiyorum" dedi kadın, sakince, "Saatle hiçbir işim yok!"

Adam, kadının ardından yürüdü, yanına yaklaşınca; "Affedersiniz, merak ettim; saatle işiniz yok da, ne demeye iki saat aldınız" diye sordu.

"Kim aldı" diyerek güldü kadın, "Benim sevgilim saatçi. Başka armağan vermeyi bilmiyor salak. Ben de satıyorum onları."

"Peki tramvayda neden denediniz?"

"O sadece reklamdı. Sizi müşteri sandım!"

Adam geriye döndü, tramvay durağına doğru yürüdü ve tam; "Şimdi bunu tutacaksın, saati koluna takacaksın, kızılcık sopasını alacaksın, eşeği suya göndereceksin" diye bağıracağı sırada tramvay durağındaki afişe takıldı kaldı:

"Dikkat! Kadınlara şiddet uygulayan erkeklerin sayısında artış var!"

Adam kesinlikle şiddetten yana değildi. Gitti kafasını defalarca reklam panosuna vurdu.

• • • •

Adam, aylardır kendi kendine verdiği bir sözü tutmak için evden çıktı. Kentin en ünlü psikoloğu ile randevusu vardı. Psikoloğa gitmeden önce gazetelerini aldı, kentin tek Türk kahvesine girdi, garsonun "Bu tip de nereden çıktı" diyen bakışları arasında sandalyeye oturdu ve geleneğe uygun biçimde, herkesin duyabileceği bir sesle "Bir yandan çarklı" diye seslendi.

Garson; "Ne istediniz abi?" diye sordu.

Adamın inadı üzerindeydi; "Bir yandan çarklı istedim..." dedi.

"O ne?" diye sordu garson.

"Ula hödük" dedi yaşlı bir adam öteden, "Garsonsan ama yandan çarklıyı bilmisen!"

"Ne bileyim ben yandan çarklı ne, ben burada büyüdüm..." diye diklendi garson.

"Gayfe ula gayfe. Köpüğü bol olacak!"

Garson homurdanarak giderken, Adam gazetelerden birini açtı. Az önce konuşan adam; "Okumuş adamın hali belli oliy" diyerek Adam'ın masasına davetsiz oturdu.

Adam; "Çattık" diye düşünürken, yaşlı adam; "Beyim hele bah bahalım, Abdullah Gül Gondola'ya ne etmiş" dedi.

"Kim Gondola" diye sordu Adam.

"Gondola'yi bilmisen mi? Gondola Bacı. Ameri-

Gidenlere inat

FERDA İLTER

-ararsan hep aynı yerdeyim-

gülüşlerin o ince efkarından
cam kırığı topluyorum nicedir
bir kenti anımsatabilir belki
belki bir yüzün ayrıntılarını
yitik ırmaklarda kimsesiz akan.

hiç olmadığım kadar barışığım kendime
aynaları sevmeyi öğrendim mesela
yaşlandıkça çocuk kalmayı
gidenlere
gideceklere inat
daha hızlı koşmayı

her gün aşık oluyorum
yaşıyorum her an ölecek gibi
ve hala
eski haritalardan bakıyorum
duvarlarını yıkmadığım dünyaya
hep aynı yerdeyim
dünyanın bütün meydanlarında

ararsan
bulamazsın
bir sokağın kalmadı senin

kan Dışişleri Bakanı. Abdullah Gül'ün arabasına binmişti ya..."

Öteden başka biri "Bindi de ne oldu oğlum Niyazi" dedi. "Bu Amerikalılar binmeye meraklı zaten."

"Bir de ellemeye" dedi garson, kahveyi masaya bırakırken.

"O nasıl oluyor" dedi Adam.

"Klinton Tansu ablamızın dizini ellemişti ya..." dedi garson gülerek.

"Elledi de ne oldu" diye sordu Niyazi.

"Milletin acayip hoşuna gitmişti unuttun mu? Gazeteler çarşaf çarşaf yazmışlardı da Tansu heç bir şey dememişti."

"Niye desin ula, hoşuna getmiştir onun da. Gosgoca Klinton."

"Bu Klinton var ya, daha evvel Özal'ı da ellemişti."

"Haydı" dedi Niyazi, "Yumuşak mı bu adam?"

"Degil, Özal'a demiş ki; ne güzel, her yanın bıngıl bıngıl."

"Yunanistan Başbakanı da Emine hanımı yanaklarından öpmüştü" dedi Niyazi.

"Emine hanım da; yanımda Tayyip vardı, bir şey olmadı, demişti."

Başından beri söze hiç karışmayan ocakçı; "O Gon-

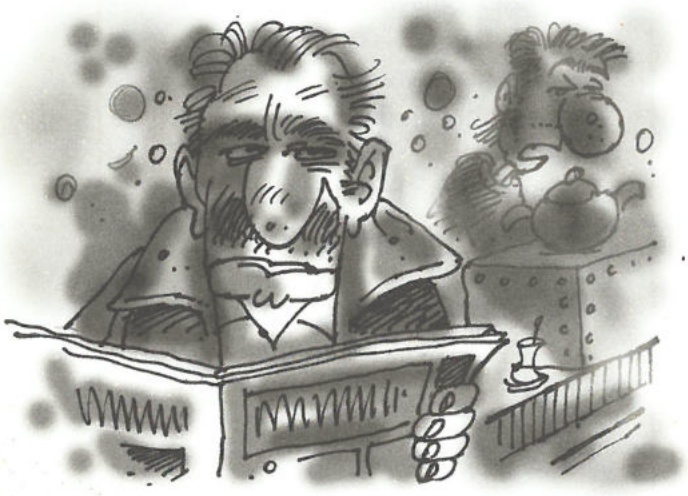

dola var ya" dedi, "Siz onu asıl bana sorun. Ben Amerika'dayken o piyasada garsondu. Bir gün benim arabaya bindi, azıcık ben süreyim dedi, karı bu, kıramadım, geçti direksiyona, biraz gitti, sonra; arkadan ses geliyor, hele bir bak, dedi. İndim arabadan, iniş o iniş. Sonra baktım karı en tepede. Bana mektup yazdı sonradan, kusura kalma, dedi, o gün imtihana yetişmek zorundaydım. Meğer okula gidiyormuş o günlerde."

Adam kahve parasını garsona verirken, "Abdullah Gül'ün neden yaya kaldığını şimdi anladım" diyerek güldü ve kahveden çıktı.

Yarım saat sonra Adam, terapiste; "Benim sorunumun kaynağı belli oldu" dedi. "Bunca yıl boşuna uğraşmışım. Hayatta Gondola'yı bindirecek bir arabam, koluma takacak pahalı bir saatim, şiddet göstereme-yeceğim bir sevgilim bile olmadı. Ama nedense bunların hepsine sahipmişim gibi bir his var içimde."

O günkü konuşmaların sonucunda terapist defterine şöyle yazdı: "Hastanın gidişi iyi değil. Halüsinasyon evresine girdi!"

• • • •

Adam evden çıktı. Dış kapıdan dışarıya adımını atar atmaz, telefonla konuşan bir genç adamla burun buruna geldi. Genç adam el telefonunu kulağına iyice yapıştırmış; "Tamam, anladım, aynen öyle yaparım. inan bana..." diye bağırıyordu.

"Mutlaka annesiyle ya da babasıyla konuşuyor" diye düşündü Adam.

Büfe sahibi gazetelerin parasını alırken, kulağıyla sağ omuzu arasına sıkıştırdığı telefonla konuşuyordu. "Olmaz, bu gün mutlaka elime geçmesi gerek, ben müşteriye yok diyemem hemşerim" diye bağırdı büfeci. Adam; "Sigara dağıtıcısıyla konuşuyor" diye düşündü.

Kahvede, köşedeki masada oturan bir genç kadın, ağzı neşeden yayılmış bir giçimde, kesik kesik; "Ya, öyle, evet evet, ben de, inan ben de...ah, dalga geçme, elbette özledim" diye konuşuyordu. Adam; "Sevgilisiyle konuşuyor" diye düşündü.

Bu sırada öteki masaların birinde, karşısındaki güzel kadının elini tutarak, fısıltıyla konuşan orta yaşlardaki adamın telefonu çaldı. Adam can sıkıntısıyla çıkardı telefonu cebinden, ekranda görünen numaraya baktı, suratı asıldı ve tuşa basarak; "Evet, ne var" dedi, sonra hızla ekledi; "Bu konuyu daha sonra konuşsak. Şimdi önemli bir görüşme yapıyorum. Elbette büroda bulamazdın beni, çünkü orada değilim. Bir müşteri görüşmesi bu. Nerede miyim? Yani şimdi ayıp olmuyor mu böyle sorgulamak? Lütfen... Daha sonra konuşuruz, olur mu? Haydi, öptüm..."

Adam; "Mutlaka karısıyla konuşuyordu" diye düşündü.

Cep telefonunu kulağına dayamış bir kadın kahveye girdi, tek eliyle mantosunu çıkarırken konuşmaya devam etti:"Yemeği ocaktan indirmeyi unutma sakın! Çocuklar az sonra gelecekler, hemen oyuna girişmesinler! Evi dağıtmayın! Çamaşırları kurutucuya koyman gerek. Neredeler mi? Nerede olacaklar, çamaşır makinasının içindeler. Elbette yıkandılar. Yani yıkanmış olmalılar. Sabah çıkarken çalıştırmıştım makinayı. Şimdi çalışmıyor mu? Çalışmaz elbet. Bitirmiştir işini. Unuttum, çamaşırları ütülemek gerek. Kim mi yapacak? Senin ne işin var? Hayır efendim, ben gelmeden hiç bir yere gidemezsin. Eşek gibi koşturuyorum saatlerdir."

İçeriye giren genç bir adam kadının yanına geldi, sessizce öptü onu yanaklarından, kadın sesini sertleştirdi; "Nerede olacağım, elbette iş yerindeyim. Tuva-

lete çıkmıştım, ondan bulamamışsındır. Gene başlama. Bıktım senin bu kıskançlık numaralarından. tamam, akşama görüşürüz. Patatesleri soymayı unutma sakın. Haydi hoşçakal. Çocuklara dikkat et!"

Yeni gelen genç adamı öperek telefonu kapatan kadına baktı Adam ve "Kocasıyla konuşuyordu" diye düşündü.

Adam kahve parasını ödeyip çıktı. Tramvaya bindi. Tramvayın içinde bir kaç telefonun zili aynı anda çaldı, insanlar aceleyle telefonlarını çıkardılar, herkes bir şeyler konuşmaya başladı. Adam; "Yemin ederim bunların yarısı yalan söylüyor şimdi" diye düşündü. Tam o sırada cebindeki telefon "Aç beni" diye bağırmaya başladı. Adam telefonu çıkardı, açtı; "Alo" dedi...

"Alo, Adam, nasılsın?"

Adam telefondaki kadın sesini tanıyamamıştı, ama kadın mutlaka bir tramvayın içinden telefon ediyordu. Çünkü ilerleyen bir tramvayın teker seslerini iyi tanıyordu Adam.

"İyiyim" dedi Adam.

"Neredesin?"

"Evde, çalışıyorum."

"Öyle mi... Dışardaysan buluşalım diyecektim de..."

Adam sesini bir türlü tanıyamadığı kadına ne diyeceğini düşündü bir süre. Karşıdaki ses, "Tanıyamadın değil mi" dedi, kırgın. Tam o anda Adam hem kendi telefonundan hem de tramvayın hoparlöründen kadının ineceği durağın adını duydu. Çevresine bakındı, ileride bir kadın telefonunu göstererek ona el salladı.

Adam kıpkırmızı bir yüzle baktı kadına ve "Kusura bakma" dedi, "Bu telefonlara bir türlü alışamadım da..."

Adam hızla indi tramvaydan, elindeki telefonu kaldırıma fırlattı ve bilinmeyen bir yöne doğru koşmaya başladı.

Bu, Adam'ın son koşusu oldu. Onu bir daha kimse göremedi...

Çiğler çığa döndü

FATİH ÇODUR

Korku tufanları sardı şehirlerimi, hayınların...
Çiğler çığa döndü; ne yazık!
Dağlara koştu çiçekler, umuda...
Yiten yitti; soluklar soluksuz kaldı!
Meçhule erdi gidenler!
Bir sen kaldın başı dik,
Bir sen,
Onurlu yürümelerden, ey yâr!
Sevmelerimiz vardı
En diri çağında süt vermiş;
Sevmelerimizdi...
Tükendi!

Yastık ettik varoşları, ağrılı başımıza!
Uykumuza diken bitti!
Sokak taşlarını ektik yangınımıza!
Yeşersin istedik bir bir;
Yeşermedi!
Daha büyüyüp de gülmeyi öğretilmeden
Bebek mezarlarına döndük on binlerce...
Büyütülmedik!
Bir sen kaldın toprak üstünde, ey yâr;
Bir sen, büyümelerden...
Büyümelerimizdi...
Tükendi!

Çatkılar bağladık alnımıza; karaydı...
Beyaz flamalara inatçı...
Kapkara saçlarımız örtecekti ak âlemleri...
Olmadı! Yaşardık da...
Yaşardı gözümüz ve yaşlandık!
Ak perçemler indi alnımıza!
Nerde iki çizgi çakışsa, ak ve kara;
Senmişsin tam ortada ey yâr,
Senmişsin kalan!
Kalmadık sevdadan gayrı...
Tükendik!

Charles Spencer Chaplin

GÜLAY YILDIZ

Chaplin 16 Nisan 1889'da Londra'nın Kennington mahallesinde doğdu. Asıl adı Charles Spencer Chaplin'di. Daha küçük yaşlarda sefalet ve acılar ile tanıştı. Alkole bağımlı olan babası, Chaplin henüz bir yaşında iken evi terketti. Beş yaşında iken babasını kaybetti. Babasının evden ayrılması ve 1894 yılında ölmesi sonucu annesi çıldırarak 1896 yılında akıl hastanesine yatırıldı. Anneleri hastaneye yatırıldığı için, Charles ve üvey ağabeyi bir yetimler yurduna gönderildiler. Daha sonra, sefalete dayanamayan Hannah Chaplin, iki çocuğuyla birlikte, Lambeth düşkünler yurduna girmeye karar verdi. Chaplin yaşam öyküsünü şöyle anlatıyor:

"Oyuncu Chaplin'in oğlu, ben Charles Spencer Chaplin, 16 Nisan 1889'da Londra'da dünyaya geldim. Babam usta bir güldürü oyuncusuydu, annem operet şarkıcısıydı, daha sonra varyete tiyatrolarında da çalıştı. Çocukluk yıllarımı Londra'nın yoksullar mahallesi East Side'da geçirdim. Babam kendini içkiye verince, evde ocak kaynamaz oldu. Sıcak bir çorba için, kardeşim Sidney birçok kez yardım kurumlarının kapısını çalmak zorunda kaldı. Ben onunla gidemiyordum, çünkü ikimiz aynı papuçları ortaklaşa kullanıyorduk. Babam, bizi büyük bir yoksullukla başbaşa bırakarak öldü. Altı yıl boyunca çalmadığım kapı kalmadı. Arabacılık yaptım, geceleri değişik yerlerde sabahladım. Sonunda annem bir iş buldu ama çok geçmeden yeniden işsiz kaldık. Kardeşim Sidney elinden geldiğince bize yardımcı olmaya çalışıyordu. Ama onun da canına yetti, Güney Amerika'ya gitti, garsonluk yapmak için. Sonunda bir tiyatro kumpanyasına girdim. On dört yaşındaydım. Elimden geleni yapıyordum, çünkü ölüm kalım sorunuydu bu iş. Beni beğenmeyecek olurlarsa ikimizin de (annemle ben) yeniden aç kalacağımızı biliyordum. Beğenirlerse, ikimiz de her gün bir tas sıcak çorba içebilecektik. Tiyatroya yabancı sayılmazdım. Daha önce de The Eight Lancashire Lads topluluğunda sahneye çıkmıştım. Ama bu kez bir rol vermişlerdi bana, konuşuyordum, seyirci de beni dinliyordu. Kadroya alınmayı başardım. Böylece (her oyuncu için kaçınılmaz olan), İngiltere'nin dört bir yanındaki salaş tiyatrolara uzanan bir gezgincilik dönemi başladı. Ama annem de, ben de, açlık çekmiyorduk artık." (1)

Annesi ve babası müzikhol oyuncularıydı. Anne ve babası onu ilk kez beş yaşında iken sahneye çıkarmışlardı. 1898'de Eight Lancashire Lads topluluğu ile çalıştı. Artık Chaplin'in sefalet süreci sona ermişti. 19 yaşına geldiğinde, 1907'de Fred Karno topluluğuna alındı. Bir Londra Kulübünde Bir Gece adlı revüde sarhoş rolü oynuyordu. Oyun çok tuttu, yüzlerce kez sahnelendi, Avrupa turnesine çıkıldı. Daha sonra Fred Karno topluluğu Amerika turnesine gitmeye karar verdi. 1910 yılında ABD'ye gidilip, yüzlerce kentte oyun sergilendi. 1912 İlkbaharında İngiltere'ye geri dönüldü.

1912 yılının Ekim ayında yeniden Amerika'ya hareket etti. New York'a ikinci kez ve temelli geldiğinde, Chaplin artık sefil bir göçmen değildi. Doğduğu ülkede tanınmış bir oyuncu idi. İyi bir ünü olan Karno topluluğu ile lüks bir gemide yolculuk ediyordu. Oysa iki yıl önce Amerika'ya, yine Karno topluluğu ile, ilk gelişinde göçmen taşıyan bir gemide seyahat ediyordu. Olayla ilgili yirmi yıl sonra anılarını anlatırken, New York doklarının önünde, bir Rastignac havası içinde, "Amerika! Sıkı dur, seni fethetmeye geliyorum" diye haykırdığını ileri sürüyordu. Chaplin hiçbir zaman Amerikan vatandaşlığına geçmedi. Kendisini tümüyle bir dünya vatandaşı olarak görüyor ve yurtseverliğin, insanlığın muzdarip olduğu en büyük akıl hastalığı olduğunu söylüyordu. Dünyada yaşanan büyük ekonomik krizin ardından gelen 2. Dünya Savaşı ve daha sonra da soğuk savaş dönemlerinde filmleri giderek daha fazla siyasi içerik kazandı. Chaplin barışseverler, komünistler ve Sovyetler Birliği'nin destekçileri ile dayanışma içinde olduğunu ifade ediyordu.

Chaplin 1952 yılında Amerika'dan ayrıldı. 1953 yılında İsviçre'ye yerleşti. 1963'te New York'ta kendi filmlerinin gösterildiği bir festivali yönetti. 1972'de de Academy of Motion Pictures and Sciences tarafından verilen özel Oscar'ı almak için yeniden ABD'ye döndü. Ancak Chaplin'e böyle bir ödül verilmesine karşı çıkanlar da vardı. Örneğin o sırada valilik görevi yapan Ronald Reagan, hükümetin 1952'de doğru kararı verdiğini düşünüyordu. 1977 yılında İsviçre'de öldüğü zaman 88 yaşındaydı. Öldükten çok kısa bir süre sonra cesedi mezarlıktan çıkartılarak çalındı, ancak haftalar sonra uzakça bir yerde gelişigüzel atılmış biçimde bulundu.

Dört kez evlenmişti Charlie Chaplin. Eşlerinden ilk üçü filmlerinde başrol oynayan genç oyunculardı: İlki Mildred Harris (1918). İkincisi Lita Grey (1924). Üçüncüsü Paulette Goddard (1936). Dördüncüsü ise tanınmış İngiliz oyun yazarı Eugene O'Neill'in 17 yaşındaki kızı Oona O'Neill (1943) idi. Son eşinden sekiz çocuğu dünyaya gelmişti. Büyük kızı Geraldine Chaplin de kendisi gibi tanınmış bir sinema oyuncusu olarak parlamıştı.

CHAPLİN VE ŞARLO

Şarlo yarattığı tipin adıydı. Şarlo'da giysi ile kişilik birbirlerine çok yakından bağlıdır. Chaplin, 1914 yılı Ocak ayında Mack Sennett ile çalışmaya başladığında arkasında oldukça uzun bir müzikhol aktörlüğü tecrübesi vardı. Çünkü sahneye daha beş yaşında iken çıkmıştı. Chaplin bu konudaki gelişmesini şöyle anlatıyor:

"Kesinleşmiş, iyice belirlenmiş bir siluetim, ilk bakışta tanınacak bir görünüşüm yoktu henüz. Bazen bir keçi sakalı takarak, upuzun bir şapka, cilalı kunduralar ve gri bir redingot ile oynuyordum. Ancak birkaç hafta sonradır ki, sahneyi bıraktığım zaman çıkarıp bir yana koyduğum müzikhol giysilerimi ilk filmimde tekrar giydim. Ondan beri, bu giysileri çıkarmaz oldum. Bu avare, kopuk giysileriyle çalışmaya başlar başlamaz daha bir rahatlık duyar olmuştum. Köşebaşlarını dönerken tek ayakla koşma numarasını da o zaman buluverdim." (2)

Chaplin, ilk filmlerinde tipini arar. Henry Pathe-Lehrman tarafından yönetilen Ekmek Parası İçin adlı ilk filminde çıtkırıldım bir İngiliz züppesi gibi giyinir. Bu giysiyi ikinci filminde bırakır. Daha sonra birkaç kez yine kullanır. İlk filminde canlandırdığı kayıt tanımayan, tiksindirici, fırsatçı tipinin Şarlo ile ilgisi yoktu. Zaten bu tip onun da hiç hoşuna gitmemişti. İkinci filminde, Chaplin, Karno topluluğunda oynarken giydiği giysilerine dönmeyi şart koştu. Filmlerindeki kılığın oluşumu ve değişimi açısından Chaplin'in bilincindeki derin kökleri bulmak mümkündür. Chaplin Şarlo tipinin yaratılmasında nereden esinlediğini şöyle açıklamaktadır:

"Birçok kimse, canlandırdığım tipi nereden esinlediğimi sormuştur. Tüm söyleyebileceğim şey şu: Londra'da oturduğum sırada orada gördüğüm birçok İngiliz'in karışımı, bileşimidir bu tip, bu fikrin kaynağı. İlk filmlerimi adına çevirdiğim Keystone Film Company, Karno'nun rol aldığım Bir İngiliz Müzikholünde Bir Gece pandomimi bırakmamı önerdiğinde, tereddüt içindeydim. Çünkü her şeyden önce ne tür bir komik olacağıma karar veremiyordum. Fakat bir süre sonra, düşündükçe, küçük siyah bıyıkları, sımsıkı giysileri ve kamış bastonlarıyla, gördüğüm bütün küçük İngilizleri model olarak almaya karar verdim. Baston fikri buluşlarımın belki de en iyisidir. Çünkü, beni en çabuk tanıtan şey bu baston olmuştur." (3)

Chaplin'in giysi ve Şarlo tipinin yaratılmasında İngiliz müzikhollerinin geleneksel repertuvarının etkisi ve çocukluk yıllarındaki yaşamının da etkisi olduğu açıktır. Şarlo bir kahraman değildir. Yoksul, çaresiz bir tiptir. Hayatı alaya alarak kaderinden kurtulmaya çabalar. Mizah onun için zenginlere, iktidar sahiplerine ve kötülere karşı savunmak için bir yol, bir araçtır. Chaplin yarattığı tipte, ayaklarını sağa sola açarak yürür. Duygularını yüzüyle ve mimikleriyle açığa vurur. Kaderciliği ve yumuşak tavırları ile kötülerin ve despotların üstesinden gelir. Her zaman harcanır, her zaman yenilir, sonunda yine intikamını alır, ama bu, kötülük ederek bir öç alma değildir. Şakalar yaparak, alay ederek intikamını alır. Her zaman ma-

sumiyetine ve haklılığına inanır ve başkaldırmaz. Emir ve yükümlülüklere yan çizer. Disipline uymayı bir türlü becermez.

ŞARLO VE SİNEMA

30 Mayıs 1913 yılında Chaplin, Karno topluluğu ile son gösterisini Kansas City'de oynar. Böylelikle Karno ile sözleşmesi sona erer. Mayıs 1913'te Keystone Kumpanyası İkinci Başkanı Adam Kessel'in teklifini (haftada 125 dolar) kabul eder. 15 Aralık 1913 tarihinde, Chaplin Hollywood'da Keystone stüdyosuna gelir ve Mack Sennet'in yanına verilir. 29 Aralık'ta Keystone Kumpanyası ile sözleşme imzalar.

İlk filmi Ekmek Parası'nı Ocak 1914 yılında çevirir. Mabel Normand ile birlikte oynadığı ilk filmini Henry Lehrman yönetir. İkinci filmi Venedik'te Otomobil Yarışı'nda giydiği giysiler kendisini üne kavuşturacak giysilerdi.

Onüçüncü filmi (Caught In The Rain) tek başına düşünüp yönettiği ilk filmidir. 1914 yılı içerisinde Keystone adına 35 film yapar. Kasım 1914 yılında, Chaplin, 1915 yılı içinde, Essanay Kumpanyası adına Spoor ve Anderson ile yeni bir sözleşme imzalar. Bu sözleşmeye göre, haftada 1250 dolar alacak ve 14 film yapacaktır. Oysa daha önce Keystone'da haftada 125 dolar alıyordu.

1 Şubat 1915 yılında, Essanay adına ilk, kendisinin 36. filmini çeker. Yeni oyun arkadaşları, Charlotte Mineau, Ben Turpin, Leo White, Agnes Ayres, Gloria Swanson ve Bud Jamison'dur.

Chaplin 1916 yılının ilk aylarında Mutual şirketi ile görüşmeler yapar ve bir sözleşme imzalar. 15 Mayıs 1916 yılında Mutual şirketi adına ilk filmini (The Floorwalker) çeker. Chaplin Mutual şirketi adına toplam 12 film çeker.

17 Haziran 1917 yılında bu kez de First National ile bir sözleşme yapar. 18 aylık bir süre içinde, yapım harcamaları kendisine ait olmak üzere 8 film için 1.075.000 dolara anlaşır.

Nisan 1919 yılında Fairbanks, Pickford ve Griffith ile birlikte Birleşmiş Sanatçılar şirketini kurar. 1920 yılında ilk uzun metrajlı filmi Yumurcak'ı çeker. Daha sonra Pay Day, Hacı (1922), Parisli Kadın (1923), Altına Hücum (1924), Şarlo Sirkte (1927), Şehir Işıkları (1931), Asri Zamanlar (1935), Şarlo Diktatör (1940), Mösyö Verdoux (1947), Sahne Işıkları (1952), New York Kralı (1956) filmlerini çeker. New York Kralı Chaplin'in son filmi olarak sinema tarihinde yerini alır. En son olarak duygusal bir güldürü olan Hong Kong'lu Kontes'i (1966) çevirir. Senaryosunu yazdığı bu filmin başrollerinde Marlon Brando ile Sophia Loren oynuyorlardı. Chaplin filmde ancak küçük bir rolde görünüyordu. İlk gerçek sesli filmi Şarlo Diktatör adlı başyapıtı oldu.

Şarlo toplam 79 filmde oynamıştır. Son bir kaç filmi hariç, fimlerinin tümü sessiz çekilmiştir. 1927 yılında ilk defa sesli filmler çekilmeye başlandı. Sesli filmlerin ortaya çıkışından dört yıl sonra, çektiği Şehir Işıkları filmini sessiz olarak tamamladı. Asri Zamanlar filminde sadece birkaç söz ile yetindi. Chaplin'in sesli filmlere karşı olduğu bilinir. Şöyle demektedir: "Sözlü filmler mi? Bunlardan nefret ettiğimi rahatça söyleyebilirsiniz! Dünyanın en eski sanatını, pandomim sanatını berbat ediyorlar; suskunluğun yüce güzelliğini yok ediyorlar." (4) Chaplin bir pandomim oyuncusudur. Pandomim onun sanatının özünü oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Chaplin'in sesli filmlere karşı çıkışının anlaşılır bir yönü vardır. Şarlo Diktatör filminde konuşur. Chaplin, neden sonunda konuşmaya razı olur? Çünkü Şarlo değişmiştir. Asri Zamanlar ve daha sonra Şarlo Diktatör ile, Şarlo çocukluktan kurtulur. Toplumdaki dramların bilincine erince efsane alanından tarih alanına iner. Yabancılaşmasını ve bu dünyanın adamı olduğunu anlar. Asri Zamanlar'da hâlâ bir çocuk gibi lafları yuvarlar, geveler; ama Diktatör'de açık seçik konuşur, bilinçli bir insan gibi. Sesli konuşmanın bulunmasından önceki, meramını sadece jestlerle anlatabilen o tarih öncesi adam değildir artık. Chaplin'in sessiz filmlerinin evrensel değeri her şeyden önce bu filmlerin olağanüstü sadeliğine, Şarlo'nun kişiliğine bağlı olarak anlatım ve anlam basitliğine dayanır. Şarlo'nun sessiz olması gerekiyordu, çünkü aslında sessiz oyuncu idi ve dili doğrudan doğruya kendisi, kendi vücuduydu. Şarlo tiplemesini anlatan filmlerde, el, kol, yüz mimikleri, kovalamacalar ve gürültülü dövüşler, surata yapıştırılan kremalı pastalar, kıça atılan tekmeler vb. alanıyla yetindi. Yasak aşklar, kıskanç kocalar, acemi dişçiler, çarpışan otomobiller, zil zurna sarhoşlar bu filmlerin güldürü öğesini oluşturuyordu. Bu yüzden de Chaplin'in ilk filmlerini güldürü filmleri olarak tanımlamak doğrudur.

Yaşamının başlarında yaşadığı fakirlik, yarattığı küçük serseri tiplemesinin kostümünün esin kaynağı oldu. Resmi akşam yemeği giysisinin yaratıcı biçimde değiştirilmesiyle ortaya çıkan kostüm, otoriter yetişkinin berrak görebilen bir çocuğun düş gücünde yeniden yaratımıydı. Suçlu sınıf, masumun imgesinde yeniden yaratılıyordu. Bu küçük serseri, zenginliklere tercih edilen fakirliğe derin bir duygusallıkla bağlılığın anlatımıydı. Daha baştan itibaren, atletikliği, her şeyi anlatılır kılabilen zarifliği, şaşmaz zamanlaması, bitimsiz yaratıcılığı ve en zor işlerin altından başarıyla kalkmasını

"Ortak mutluluğumuzla yaşamak istiyoruz, ortak mutsuzluğumuzla değil. Birbirimizi hor görmek ve birbirimizden nefret etmek istemiyoruz. Bu dünyada herkese yetecek kadar yer var. Ve toprak ana yeterince zengindir, yaşamımızı sürdürecek olanı sağlayabilir her birimize."

— Charlie Chaplin —

sağlayan zekası Chaplin'in dikkat çekmesini sağlıyor ve onu diğer oyunculardan ayırıyordu. 1890'ların sonunda sinemanın doğmasıyla, insan kişiliği görünüm kazandı. Daha önce baskın mecra olan yazıda yalnızca betimlenerek anlatılabilen insan vücudu böylece yepyeni bir ortamda aktarılabilir niteliğe büründü. Filmlerinde oyunculuğu icra eden kamera değil aktördü. Klasik anlamda bir yenilikçilik tanımı hiç oturmuyordu Chaplin'in üzerine. Personasını ve kurgusunu meslek yaşamının çok başında keşfetti. Chaplin ve daha sonraki yıllarda hiçbir zaman onlardan tümüyle uzaklaşmadı. 1927'de The Jazz Singer ile başlayan sesli film dönemine 13 yıl boyunca direndi.

CHAPLİN VE SİNEMA

Chaplin Şarlo tipini en son olarak Modern Zamanlar filminde kullandı. Chaplin'in bu filmini olgunluğa ulaştığı film olarak da değerlendirmek gerekir. Şarlo burada, sürekli olarak işçi temasını işlemektedir. Filmde açıkca sergilenen şudur: Emekçi hâlâ bilinçsiz ve uyutulmaktadır. İşçiyi tanımlayan şey gereksinmelerinin yapısı ve işverenlerin elinde yabancılaşmasıdır. Çalışma gücünden başka bir şeye sahip değildir. Kapitalist tipte büyük bir işletmenin zincirleme üretiminin bir parçasında çalışan bir işçi. Artık proleterleşme sürecinin sonuna gelmiştir. Şarlo işten korkar, nefret eder. Çünkü bir yere bağlanamaz. Bu filmde işsizlik, emek sömürüsü, grev, yoksulluk, sokak gösterileri gibi konulara değinilir. Makineleşmenin insan hayatını nasıl etkilediğini anlatır. İşçi bu otomatik makinanın tutuklusu ve tutsağıdır. Asri Zamanlar'da ki emekçi Şarlo'ya tıpatıp uygulanabilir. Makinaya bağlı iş düzeninin ortaya çıkardığı çılgınlıklar, grevciler, işsizler, aç çocuklar, polisin şiddet eylemleri Amerika'daki çalışma koşullarıyla ilgili korkunç bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Asri Zamanlar filminde öyle ayrıntılar vardır ki, bu ayrıntıların toplumsal bir siyasal görüş açısının tanıkları olduğu gerçeği su götürmez. Aç olan kardeşlerini doyurmak için muz çalmak zorunda kalan kızcağız, polis tarafından öldürülen bir grevci, yetimler evine götürülen kimsesiz çocukların ardından insanı buz gibi donduran alaylı bir ara yazı "Devlet kimsesiz çocuklara bakmakla görevlidir"; ekmek çalan bir kızı polise bildiren bir burjuva kadın ve tabi kırmızı bayrakla ilgili önemli ayrıntı. Şarlo'ya ayak uyduranlar, onu taklit edenler, izleyenler işçiler değildir. Tersine, o, kendini tesadüfen işçilerin önünde bulur. Elinde anlamını kendisinin de bilmediği kırmızı bir bayrağı sallamaktadır. Gösteriyi yapanlar ve polis için bunun bir tek anlamı vardır. İşçiler önlerinde Şarlo olmak üzere yollarına devam ederler. Polisler gördükleri kırmızı bez parçasını devrimin bir simgesi olarak kabullenerek, silahlarını doldurmaya başlarlar. Şarlo bir kez daha başına gelenleri anlamayan zavallı bir tip durumundadır. Raslantı sonucu, yabancılaşmış ve siyasal bilinçten yoksun işçi, kendini sendika ve devrim savaşının içinde bulur. O savaşın dışında kalamayacağını bu tavrı ile ortaya koyar.

Chaplin Büyük Diktatör (1940) filmi ile Hitler ve Mussolin'in diktatörlüğünü eleştirir. Chaplin, Büyük Diktatör'ü, bir Yahudi berberle, ülkesinin (Tomanya) diktatörü Hynkel (Hitler) arasındaki benzerliğin yol açtığı yanlışlıklara dayandırır. Yahudi olduğu için toplama kampına atılan berber, Hynkel'in, Bakterya Diktatörü Napoloni'yi (Mussolini) ağırladığı sırada kamptan kaçar. Yetkililer diktatörle berberi birbirine karıştırınca, berber Hynkel'in yerine stadyumda bir konuşma yapar. Yardımcıları Herring ile Garbisch'in şaşkın bakışları arasında, diktatörlüğü yeren, demokrasiye övgü dolu unutulmaz bir konuşma yapar. Paulette Goddar ve Jack Oakie'nin de rol aldıkları film, iki doğrultuda gelişir. Bir yandan sıradan yaşamlarını sürdüren insanların dünyası, diğer yandan üstün ırk ilkesini benimseyen siyasal bir gücün diktatör-

lüğe dayanan dünyası yer alır. Yahudi berberin kişiliği sevecen ve duygusal bir yaklaşımla işlenirken, diktatör kaba güldürünün ve taşlamanın öne çıktığı bir anlayışla verilir. Berberin bölümlerinin yumuşak çizgisiyle diktatörün bölümlerinin mekanik çizgisi, ancak Chaplin'in üstesinden gelebileceği bir uyumla kaynaşır. Berberin dış görünüşü Şarlo'yu çağrıştırsa da, Şarlo'nun ezilmişliğinin yerini artık başkaldırı almıştır. Çünkü Şarlo'ya yaşamı zehir eden kötü adamların yerini de çılgın bir diktatör almıştır. Diktatörü canlandırırken, İngilizce, Almanca ve Yiddiş dili karması ama hiçbir anlama gelmeyen sözcüklerden oluşan bir konuşmayla seyirciyi güldüren Chaplin, filmin sonunda altı dakika süren konuşmasında duyarlılığın doruğuna çıkar. Unutulmaz bir sesle, özgürlüğe, demokrasiye, geleceğe olan inancını vurgular. Chaplin'in filmin sonunda yaptığı o ünlü konuşması şöyledir:

"İNSANLARA ÇAĞRI

Üzgünüm ama ne yapayım ki imparator olmak istemiyorum. Benim işim değil bu. Ne keyfimce yönetmek istiyorum, ne de fethetmek, hiç kimseyi. Olanağı varsa herkese yardım etmek isterdim: Hristiyanlara, Yahudilere... Beyazlara olduğu gibi Siyahlara da. Hepimiz karşılıklı olarak yardımlaşmayı istiyoruz. Uygar kişiler böyledir. Ortak mutluluğumuzla yaşamak istiyoruz, ortak mutsuzluğumuzla değil. Birbirimizi hor görmek ve birbirimizden nefret etmek istemiyoruz. Bu dünyada herkese yetecek kadar yer var. Ve toprak ana yeterince zengindir, yaşamımızı sürdürecek olanı sağlayabilir her birimize. Hayat yolu özgür ve muhteşem olabilir ama bu yolu yitirdik.

Hırs ve açgözlülük insanların ruhunu zehirledi, dünyayı bir kin çemberi ile çevirdi. Ve hepimizi kaz adımlarıyla sefalet ve kanın içine sürükledi. Hızı artırmayı başardık ama onun tutsağıyız. Bolluğu getiren makineleşme bize daha fazlayı isteme arzusunu bıraktı. Bilim bizi utanmaz, sıkılmaz etti. Zekâmız sert ve kaba yaptı bizi.

Beni duyma olanağı olanlara diyorum ki; umutsuzluğa düşmeyiniz. Üzerinize çöken bela, vahşi bir iştahanın ve insanın gelişmesi yönünden kaygılananların duydukları acıların sonucundan başka bir şey değildir. İnsanların kini geçecek, diktatörler yok olup gideceklerdir ve halktan zorla aldıkları güç yine halkın eline geçecektir. İnsanlar ölmeyi bildikleri sürece, özgürlük yok olmaz, olmayacaktır.

Askerler, bu vahşi adamlara adamayın kendinizi... Bu adamlar sizi hor görüyor, size tutsak gözüyle bakıyor, hayatınızla oynuyorlar. Size nasıl davranacağınızı, nasıl düşüneceğinizi, nasıl duygular taşıyacağınızı emretmeye kalkıyorlar. Sizi giydiren, yemeğinizi veren bu adamlar size hayvan işlemi yapıyor ve sizleri top için yemlik gibi kullanıyor.

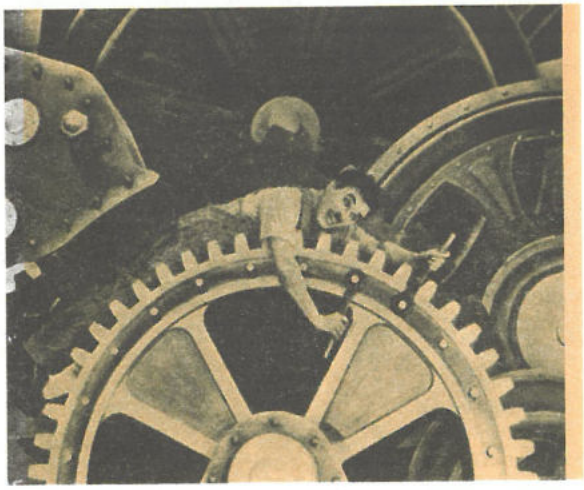

"Beni duyma olanağı olanlara diyorum ki; umutsuzluğa düşmeyiniz. Üzerinize çöken bela, vahşi bir iştahanın ve insanın gelişmesi yönünden kaygılananların duydukları acıların sonucundan başka bir şey değildir. İnsanların kini geçecek, diktatörler yok olup gideceklerdir ve halktan zorla aldıkları güç yine halkın eline geçecektir. İnsanlar ölmeyi bildikleri sürece, özgürlük yok olmaz, olmayacaktır."

— Charlie Chaplin —

Doğaya karşı olan bu adamlara, makina gibi kalpsiz bu makina adamlara vermeyin kendinizi. Siz makina değilsiniz! Siz hayvan değilsiniz! İnsansınız siz! İnsan! İnsanlık aşkını taşıyorsunuz yüreklerinizde. Kinsiz olun! Yalnız sevilmeyenler nefret eder. Sevilmeyenler ve anormaller... Askerler tutsaklık için çarpışmayınız, özgürlük için çarpışınız!"(5)

65 yıl önce yapılan bu konuşma bugün de güncelliğini korumaktadır. Chaplin'in bu filmi yaparken karşılaştığı zorluklar ve yapılan engellemelere ileriki sayfalarda değineceğiz.

Chaplin'in Büyük Diktatör'den sonra gerçek anlamda sesli filmi Mösyö Verdoux (1947), yönetmenin değerlendirmesine göre Mavi Sakal öyküsünü ele alan bir cinayet güldürüsüdür. Bu filmde benzersiz bir kara komedi, acı bir taşlama ve yoğun toplumsal bir eleştiri vardır. Chaplin, etik de-

ğerlerini yitirmiş, insanlığını unutmuş ve savaştan yeni çıkmış bir toplumun, bireysel ve toplumsal ilişkileri yeniden düzenleme gereksinmesi karşısındaki duyarsızlığını vurgular. Chaplin'in canlandırdığı, eski bankacı Mösyö Verdoux, kusurlarla erdemleri bir arada barındıran karmaşık bir kişiliktir. Giyimine kuşamına özen gösterir, çicek yetiştirir, kelebeklere bile zarar vermekten kaçınır. Ama bir yandan da sahte kimliklere bürünerek varlıklı kadınlarla evlenir ve paralarını elde etmek amacıyla onları öldürür. Parayı borsa oyunlarıyla daha da çoğaltarak, hastalıklı olan asıl karısının bakımını sağlamaya çalışır. Seçtiği kurbanlardan kimisi karşı koyarak ölümden kurtulmayı başarırken, Verdoux genç bir kızı da bağışlar, dahası ona yardım bile eder. Bu bölümde, Verdoux sanki yüreğinin dibindeki Şarlo'ya kulak verir. Toplumun dışladığı bu genç kızın, onun savaş açtığı toplum katmanından olmadığını anlar. Verdoux'un nefreti toplumu yöneten egemen sınıflaradır. Bir kişiyi öldüreni katil, atom bombası atarak milyonları öldüreni kahraman sayan anlayışa karşıdır. Nazizmin benimsediği bu anlayış, iktidarın çıkarı söz konusu olduğunda yasaları ve ahlak kurallarını çiğnemekte sakınca görmeyen kapitalizme de yabancı değildir. Chaplin, Verdoux'u Şarlo'nun tam karşıtı olarak çizer. Şarlo parasızken Verdoux zengindir. Şarlo kadınlar karşısında çekingenken, Verdoux çapkındır. Şarlo topluma ayak uyduramazken, Verdoux toplumla tam bir uyum içindedir. Cinayet işlemeyi bir meslek olarak gören Verdoux, her cinayetten sonra, yorucu bir iş gününün ardından evine dönen bir erkek gibi asıl karısının yanına döner. Ama temelde Verdoux, Şarlo'dan başkası değildir. Bunun içindir ki filmin sonunda idama götürülürken Şarlo gibi yürüyecektir. Chaplin'in bu filmi kapitalizmin toplum yapısını açıkca ortaya koymaktadır.

Sahne Işıkları (1952), Chaplin'in Hollywood'da çektiği son film oldu. Filmde, Chaplin'in yanısıra Claire Bloom, Buster Keaton ve Chaplin'in çocukları Sydney ile Geraldine Chaplin de oynadılar. Yeniden sahneye dönme tutkusunu içinden söküp atamayan yaşlı palyaço Calvero ile umut ve güven aşıladığı genç bir balerinin öyküsünü ele alan film, sanatçının yaşam öyküsünden izler taşır. Yürüyemediği için canına kıymaya çalışan balerin ile kendini avutmak için alkole sığınan Calvero arasındaki ilişki, Chaplin'in kendi kimliğini ve sanatını sorgulamaya yönelik bir günceye dönüşür. Chaplin bu bireysel incelemeden evrensel sonuçlara ulaşır. Filmin, Chaplin'in çocukluğunun geçtiği Londra ortamında gelişmesi, Calvero'nun odasında Şarlo'nun resminin asılı olması, bir masanın üstünde, Şarlo'nun ilk filmlerinin oyuncusu Edna Purviance'ın resminin bulunması, balerini oynayan Claire Bloom'un Chaplin'in son karısı Oona'ya şaşılacak derecede benzemesi, hep Chaplin'in yaşam öyküsüne göndermelerdir. Film, insana, insan aklına ve insanın geleceğine güvenini yineler. İnsanın, haksızlıklara olduğu gibi, yaşlılığa da, ölüme de dayanışma ve insan sevgisiyle karşı koyabileceğini vurgular.

Chaplin'in İngiltere'de çevirdiği New York'ta Bir Kral (1957), Amerikan yaşam biçimine yönelik bir eleştiridir. Film, Amerika'ya sığınan, sürgünde yaşlı bir kralın, yıkıcı etkinliklerde bulundukları gerekçesi ile hüküm giyen bir ana babanın çocuğuna sahip çıktığı için suçlanmasını konu edinir. Hakkında soruşturma açılan kral, dönmemek üzere ABD'yi terk eder. Chaplin'in özyaşamıyla büyük benzerlikler içeren eksen kişisi kral, çağdaş dünyanın çirkinlikleriyle savaşan bir Don Kişot gibidir. Dünyanın karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri sezen ve bu tehlikeleri görmezden gelenleri uyarmak isteyen yürekli bir sanatçının duyarlılığının ürünüdür. Makkarticiliği sert bir biçimde eleştiren film, Chaplin'in dünya görüşünü son kez açıkladığı film oldu.

Chaplin son filmi Hong Kong'lu Kontes'i (1967) çevirdi. Başrollerde Marlon Brando ile Sophia Loren'in oynadıkları ve Chaplin'in de kısa bir rol üstlendiği film, Chaplin'in tek renkli filmidir. Hong Kong'lu Kontes aynı zamanda, Chaplin'in hem seyirci ilgisi çekmeyen hem de eleştirmenlerce olumsuz karşılanan tek filmidir.

Chaplin, sinemasında insanı ele alır. Sinema sanatında doğru bulduğu çizgiden en ufak bir taviz vermez. Filmlerinin büyük çoğunluğunda ana tema olarak iş ve çalışma sorunlarını ele alır. Chaplin'in kahramanı, hangi meslek olursa olsun çalışmak zorunda olan bir göçmendir. Her meslekte çalışabilir; örneğin bir kahvede garson, bir antikacıda çırak, terzi, marangoz, tezgahtar, reklam afişi yapıştırıcısı, çöpçü, hamal, ırgat olabilir. Chaplin hiç bir işi geri çevirmez ve çalışacak bir yer buldu mu hemen cesaretle işe koyulur. Filmler ve serüvenler değişse de kahramanımızın yollarda, sokaklarda gezdiği de olur.

Üzerinde durulması gereken ilgi çekici bir durum da Chaplin, Asri Zamanlar filminden önceki filmlerinde işçi değildir. Asri Zamanlar filminde Chaplin, kelimenin çağdaş anlamında işçi olmuştur. O kapitalist tipte büyük bir işletmenin zincirleme üretiminin bir parçası olmuştur. Dikkat çekici bir ayrıntı da Chaplin hiç bir zaman patron olmaz. Yoksullarla alay etmez. Oysa zenginleri hiç acımadan yerden yere vurur.

1914'lerin sonlarına doğru hemen her Amerikan şehrinde sinema salonunun önünde üstünden dü-

şen çuval gibi pantolonu, başında şapkası ve elinde bastonuyla bir küçük adamın posterleri bulunurdu. Bir Charles Chaplin filminin afişi, insanlara mutluluk vaadeden bir çağrıydı. İnsanlar onun filmlerinde yaşamın veremediği ve sanatın verdiği o kısacık ve şaşırtıcı an ile yüz yüze geliyorlardı. Ölümünden 28 yıl sonra Charlie Chaplin bizlerle birlikte olmayı sürdürüyor. 1995'te dünya genelinde film eleştirmenleri arasında yapılan bir araştırmada Chaplin'in, sinema tarihindeki en büyük oyuncu olarak kabul edildiği çıktı ortaya. Bugüne kadar film çekme sürecinin her aşamasıyla ilgilenen tek kişi de oydu. Douglas Fairbanks, Mary Pickford ve D. W. Griffith ile birlikte kurduğu United Artists adlı film stüdyosunda başrolünü oynadığı filmlerin yapımcılığını, yönetmenliğini, editörlüğünü gerçekleştiriyordu. 20. yüzyılın ilk birkaç on yılında, her hafta sinemaya gitmek ulusal bir alışkanlık konumundayken Chaplin küresel şöhreti icat etti. Daha da önemlisi bir endüstrinin sanata dönüşmesinde öncülük görevini üstlendi. Film işine girmesinin üçüncü yılında haftalık ücreti 10.000 dolar ile bütün dünyada en iyi kazanan aktör hatta en iyi kazanan kişi konumundaydı. 1920'lerde tam anlamıyla bir Chaplin salgını yaşanmaktaydı. Her yer Chaplin şarkıları, Chaplin bebekleri Chaplin kitapları ile dolup taşıyordu. Film yapımcısı Mack Sennett, Chaplin'in hiç kuşkusuz dünyaya gelen en iyi aktör olduğunu söylüyordu. Hayranlarının arasında George Bernard Shaw, Marcel Proust ve Sigmund Freud gibi isimler bulunuyordu.

1923'te Chaplin üzerine bir şiir yazan Hart Crane, Chaplin'in pandomimlerinin bugünün şairinin boşuna uğraşını anlattığını söylüyordu. 1950'lere gelindiğinde ise Chaplin, Beat kuşağının en önemli simgelerinden biri konumundaydı.

Hitler'den yola çıkarak oluşturduğu, inanılmaz derecede komik, Büyük Diktatör'deki Adenoid Hynkel tiplemesi ya da Mösyö Verdoux'daki orta yaşlı kadınları öldüren sapık katil, serseriden çok önemli birer sapma olarak algılanabilir. Ancak serseri muğlak ve çok taraflıdır. Korktuğunda en komik haline bürünen, makinelerin yanındayken onları kurcalayıp bozmaktan kendini alamayan, yüzünde öfkeden tutkuya pek çok rüzgarın geçtiği Serseri, her zaman kendi benliğinin bilincindedir. Hesapçılığı elden hiç bırakmaz. Çoğu zaman evrenin kötücül yüzüyle karşı karşıya kalan Serseri, kendini, her şeyden tümüyle elini eteğini çekmenin güvenine mi yoksa kendisinden daha güçsüz ve daha fazla tehdit altındaki bir yaratığı sevme içgüdüsüne mi bırakacağına bir türlü karar veremez. Mösyö Verdaux'daki karakterlerden biri, henüz doğmamış olanların onları neyin beklediğini bilmeleri halinde, doğmaktan, yaşayanların ölülerden kaçtığı gibi kaçacağını söylediğinde Chaplin, yola çıktığımızdan beri bildiğimiz bir şeyi dile getirmiş olur. Serseri, sanki zorunlu olarak değil de kendi seçimi sonucunda konuşmamıştır. Kendi düşüncelerinden korumak istemiştir adeta bizleri. Çünkü içinde bulunulan dönem, olduğu kadar gördüğü şeyleri de bize aktarmasını talep ediyorsa, komedinin masum kaosunun kontrol için bir maniaya dayandığını, en acımasız ironilerin ise en derinden hissedilen duygularla birlikte geldiğini ifşa edecekti. Konuşma, nefretin diliydi, sessizliğin sevginin dili olduğu gibi.

CHARLES CHAPLİN VE SİYASAL GÖRÜŞLERİ

Chaplin komünist değildir, ama komünizme sempatisi olduğu söylenebilinir. Onun 1917 yılında Rusya'da gerçekleşen Ekim Devrimi'ne sempati beslediği ve yakınlık duyduğu söylenir. 1921'de Avrupa'ya yaptığı gezide bir gazeteciye şunları söyler:

"Ben bir sanatçıyım. Hayat beni ilgilendirir. Bolşevizm de hayatın yeni bir evresi. O halde ona karşı ilgisiz kalamam." (6)

Chaplin bütün yaşamı boyunca komünist olduğunu yadsımış, belli siyasal eğilimlere bağlılık göstermeden sadece barışçı bir dünyadan yana olduğunu belirtmiştir. O birinci emperyalist paylaşım savaşında Amerika'da başlatılan seferberliğe katılıp askere gitmemiştir. Bu tavrı doğal olarak Amerika'lıların tepkisini çekmiştir. Chaplin sisteme entegre olmayı redetmiştir. Komünistlere karşı yürütülen kampanyanın içinde olmamıştır. Bu bağlamda şu söyledikleri önemlidir:

"Dostlarım, Amerikalıların bu denli düşmanlığını kazanmak için ne yaptığımı sormuşlardır. En büyük günahım, her zaman için bir uyumsuz-bağımsız olarak kalmam olmuştur. Komünist olmadığım halde, onlara karşı yürütülen eyleme katılmayı redetmiştim. Doğal olarak, bu birçok kimse-

"Ben bir sanatçıyım. Hayat beni ilgilendirir. Bolşevizm de hayatın yeni bir evresi. O halde ona karşı ilgisiz kalamam."

— Charlie Chaplin —

yi fazlasıyla şaşırttı." (7)

Onun bu tavrına tepki gösterenler, en azından onun susması gerektiğini savunuyorlardı. Tüm baskılara rağmen o sistemle bütünleşmeyi reddetti. Sanatı ile sistemi ve kokuşmuş düzenini eleştirdi. Chaplin'in peşini bırakmayan kovuşturma belli iki alana yöneliyordu. Özel yaşamı ve siyasal fikirleri. İkinci eşi Lita Grey'in 1927 yılında boşanma davası açması sırasında, Chaplin'e karşı bir karalama kampanyası başlatıldı. Polis onu bir haydutmuş gibi sorguya çekti. Bunun üzerine Los Angeles'ten kaçıp New York'ta avukatının yanına sığındı. Ve orada az daha hayatına mal olacak önemli bir sinir krizi geçirdi. Bu olay nedeniyle Şarlo Sirkte filminin çevrilmesi bir yıla yakın bir süre durdu. Chaplin'i mali bakımdan da boğmaya çalıştılar. Hatta kişisel geliri olmadığı bahanesini öne sürerek, annesini Amerika'dan sürmeye kalktılar.

Almanya'da Nazilerin iktidara gelmesinin ertesinde onlara karşı tavır aldı. Büyük Diktatör filminin hazırlığı sırasında, Almanya Büyükelçiliği Amerikan hükümetinden böyle bir filmin çevrilmesinin önlenmesini istedi. Amerikan kamuoyunun bir bölümü de, bu filmin çekiminden vazgeçmesi için Chaplin'e baskı yaptılar. Film ortaya çıkınca Chaplin önce Almanya'da boykot edildi. 1939 yılının sonbaharında, Milletvekili Martin Dies'in başkanlığındaki "Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri Araştırma Komisyonu"na hesap vermeye çağrıldı. Nazilerin 1941 yılında Sovyetler Birliği'ne saldırmasının ertesinde, Chaplin saldırıya uğrayan Sovyetler Birliği'ne yardım için bir komisyon kurulmasını önerdi. 1942 yılının Temmuz ayında, kamuoyuna yaptığı bir açıklama ile, Avrupa'da Nazilere karşı ikinci bir cephenin açılmasını talep etti. Bu açıklamaları ile şimşekleri üzerine çekti ve Bolşevik olmakla suçlandı. 22 Temmuz 1942'de, Avrupa'da ikinci bir cephenin açılması için New York'ta büyük bir gösteri düzenlenir. Chaplin Hollywood'tan gösteriye telefonla katılarak görüşlerini açıklar. Chaplin'in Sovyetler Birliği'ne yaklaşım ve ikinci bir cephenin açılması konusundaki görüşleri şöyledir:

"DEMOKRASİ YAŞAYACAK
YA DA ÖLECEKTİR

Rusya'nın savaş meydanlarında, demokrasi yaşayacak ya da ölecektir. Müttefik ulusların geleceği komünistlerin elinde. Rusya yenilirse, Asya kıtası -dünyanın en zengin kıtası- Nazi egemenliği altına geçecek. Doğunun tümü gerçekte Japon nüfuzu altında bulunduğuna göre, Naziler dünyadaki vazgeçilmez savaş gereçlerinin hemen tümünü denetimleri altında tutacaklardır. Hitleri yenmek için hangi şans kalacaktır elimizde? Eğer Rusya yenilirse, taşıma güçlükleri, çok uzak yörelerle haberleşme sorunumuz, çelik, petrol, kauçuk sorunları nedeniyle ve Hilerin fethetmek için bölmek stratejisi yüzünden umutsuz bir duruma düşeceğiz.

Rusya sırtını duvara vererek savaşmaktadır. İttifakın en sağlam savunmasıdır bu duvar. Libya'yı savunduk ve kaybettik. Girit'i savunduk ve kaybettik. Filipinleri ve Pasifik'in öteki adalarını savunduk ve kaybettik. Ama Rusya'yı, demokrasinin son savunma hattını kaybetmek tehlikesini göze alamayız.

Ve her şeyden önce, ikinci bir cephe.

İlkbaharda zafer istiyoruz. Fabrikalardaki, tarlalardaki vatandaşlar, tüm dünyanın vatandaşları bu amaç için çalışınız ve savaşınız. Washington, Londra bu dileği gerçekleştirmeyi bize bırakınız: İlkbaharda zafer. İsteğimiz bu olursa, bu istekle çalışırsak, bu istekle yaşarsak, gücümüzü ve atılışımızı arttıracak bir ruh doğacaktır. Olanaksızı deneyelim. Unutmayalım ki insanlık tarihindeki büyük olaylar, olanaksız görünenin gerçekleştirilmesiyle meydana gelmiştir." (8)

Bu bağlamda biraz tarihi hatırlamakta fayda var. Bilindiği gibi Nazi faşistleri 1941 yılında sosyalizmin anavatanı olan Sovyetler Birliği'ne saldırdı. Sovyetler Birliği Stalin önderliğinde sosyalizmin anavatanını savunmak için bir ölüm kalım mücadelesi verdi. Bu savaşta Stalingrad direnişi savaşın kaderini değiştirdi. Naziler 180 gün süren Stalingrad kuşatmasında şehri teslim alamadılar. Bu savaşta 20 milyondan fazla Sovyet vatandaşı yaşamını yitirdi. Bu savaşta parti üyesi komünistler cephenin en ön saflarında çarpıştılar. 600 bin parti üyesi yaşamını yitirdi. Emperyalist güçler bu dönemde ikinci bir cephe açmaya gerek görmediler. Savaşın Sovyetler Birliği lehine geliştiği andan itibaren 6 Haziran 1944 Normandiya'dan çıkarma yaptılar. 11 ay sonra da 8 Mayıs 1945 tarihinde Naziler teslim bayrağı çektiler.

Nazilerin Sovyetler Birliği'ne saldırısının ertesinde, dünyanın bir çok şehrinde Sovyetler Birliği ile dayanışma gösterileri yapılmaya başlandı. Amerika'da büyük gösteriler yapıldı. İkinci bir cephenin açılması talepleri yükseltildi. Başından itibaren Chaplin de Sovyetler Birliği ile dayanışma ve komitelerin oluşmasını savundu. Bununla yetinmeyen Chaplin Başkan Rossevelt'e açık mektup yazarak, ikinci bir cephenin açılması talebini yineledi. Bunun üzerine basın yine Chaplin'e ateş püskürdü, Bolşevizm suçlamaları yağmaya başladı.

1940'ların başlarında bazı resmi görevliler, vatandaş grupları, dedikodu yazarları "ABD'ye karşı kaypak yaklaşımı" iddiasıyla filmlerini boykot ettiler. Başında J. Edgar Hoover'ın bulunduğu FBI, Chaplin hakkında 2000 sayfalık bir dosya hazırlamıştı. Her ne kadar bu dosyalardan bir şey çıkaramadıysalar da 1952'de Limelight adlı filminin tanıtımı için İngiltere'ye gitmesini fırsat bilen başsavcı James McGranery, ABD'ye giriş iznini iptal etti. Chaplin, Soğuk Savaş döneminde yozlaştığına inandığı bu ülkeden böyle ayrılmış olarak İsviçre'ye yerleşti.

Ekim 1947 yılında Chaplin yine 'Amerikan Aleyhtarı Faaliyetleri Araştırma Komisyonu'nun önüne çıkarıldı. Bu kez, komisyonun başkanı Parnell Thomas'dır. Komisyonun Chaplin'den hesap sorma çabaları onun mücadelesini etkilemedi. Komünist bir sanatçı olan Hans Eisler Amerika'dan sınırdışı edilmek isteniyordu. Chaplin Hans Eisler'i koruyan bir açıklama yaptı. Bu açıklama ile birlikte yine şimşekleri üzerine çekti. Basında aleyhinde yazılar çıkmaya ve basın açıklamaları yapılmaya başlandı. Chaplin'e İkinci Dünya Savaşı'ndaki tutumu ve komünistlerle işbirliği yaptığı, Amerika aleyhine çalıştığı suçlamaları yöneltiliyordu. Chaplin'in, filmlerinde ortaya koymaya çalıştığı toplumsal ve felsefi fikirleri ateşli tartışmalara yol açtı. İlk tepki Parisli Kadın filmine yöneltildi. Bu film 'ahlaksız' sayılıp 15 eyalette yasaklandı. Asri Zamanlar filmi de tepki çekenler arasındaydı. Bu filmin Amerikan toplumunun temel ilkelerini yoketmeye çalıştığını ve komünizmin propagandasını yaptığı suçlamaları yöneltiliyordu. Bu suçlamalar Mösyö Verdoux filmi ile doruk noktasına ulaştı.

Chaplin kendisine yöneltilen kin seli karşısında, Amerika'dan ayrılmayı ciddi olarak düşünmeye başladı. 18 Eylül 1952 yılında Avrupa'ya gitmek için ve bir daha dönmemek umuduyla New York limanında bir gemiye bindi. Chaplin'in Amerika'dan ayrılmasının ertesinde, Amerika Adalet Bakanı hakkında soruşturma açtı. 11 Nisan 1953 yılında Cenevre'deki ABD konsolosuna Amerika'ya dönüş vizesini geri verdi.

Chaplin Hollywood sineması hakkında şunları söylüyordu:

"Hollywood'a ve Hollywood'lulara karşı savaş ilanına karar verdim, kesin olarak. Homurdanan insanlardan hoşlanmam, bu tür insanları boş ve gereksiz bir övünç içinde sayarım. Ama genellikle Hollywood'a, özellikle Amerikan sinemasına karşı tüm güvenimi yitirdiğime göre, bunu açıklamaya kararlıyım. Son filmimin, Mösyö Verdoux'un bazı Amerikan sinemalarında ve özellikle New York'ta nasıl karşılandığını biliyorsunuz. Bazı çatlak seslerin beni 'komünist' ve 'Amerikan aleyhtarı' olarak nitelediğini biliyorsunuz. Bütün bunlar, sadece herkes gibi düşünmek istemediğim için. Hollywood'un güçlü efendileri her hoşlanmadıkları kimseyi safdışı edebileceklerine inandıkları için. Ama pek yakında bu hayallerini yitirecekler ve bazı gerçeklerin bilincine varacaklardır.

İşte açıkça söylüyorum. Ben, Charles Chaplin, Hollywood'un can çekiştiğini ileri sürüyorum. Hollywood'un bir sanat olarak kabul edilen sinema alanında yapabileceği bir şey yoktur." (9)

Bu efsane adamın yıllar önce söyledikleri bugün de geçerliliğini korumaktadır. Kendisinin de dediği gibi, onlar gibi düşünmediği için şimşekleri üzerine çekmiştir. O siyasal tavrının bedelini ödedi durdu. Amerikan sistemine çomak sokmaya çalıştı. Kıça tekmeler, surata kremalı pastalar yapıştırmakla yetinseydi, el üstünde tutulurdu. Ama o toplumsal çürümeyi, sistemi eleştirmeye başlayınca temizlenmesi gereken adam haline geldi. Bu uygulamalar emperyalist sistemin tipik uygulamalarıdır. Yıllar geçse de bu uygulamalar bugün da varlığını korumaya devam etmektedir. Herşeye rağmen yaşamın her alanında sisteme karşı mücadeleyi yükseltmek ve örgütlenmek görevdir.

Haziran 2005

Dipnotlar:

(1) Charles Chaplin'den aktaran Rekin Teksoy Sinema tarihi birinci baskı 2005, Oğlak Yayınları sf. 92-93
(2) Charles Chaplin'den aktaran Marcel Martin Şarlo 1972 birinci baskı, Bilgi Yayınevi sf. 25
(3) Age. sf. 173
(4) Age. sf. 48
(5) Age. sf. 197-198
(6) Age. sf. 127
(7) Age. sf. 124
(8) Age. sf. 199-200
(9) Age. sf. 200-201

Yararlanılan kaynaklar:

- *Sinema Tarihi Rekin Teksoy, Oğlak Yayınları, 1. Baskı - 2005*
- *Charles Chaplin - Şarlo, Marcel Martin, Bilgi Yayınevi, 1. Baskı - 1972*
- *Ve internette yayınlanan çeşitli yazılar.*

"Büyüyünce ne olacaksın?"

MEHMET KAYA

Hani nostalji bâbından olmasa da şöyle geriye, çocukluk yıllarına döndüğünüzde, daha çok da okula gittiğiniz sıralarda, çok sık sorulan sorulardan birisinin; "Söyle bakalım, büyüyünce ne olacaksın?" sorusu olduğu hemen aklınıza gelecektir. Bana da çok soruldu... Ve her defasında da cevap verdim... Tabii ki; büyükler birşey sorduklarında küçüklerin akıllı uslu cevap vermesi terbiyedendir!

Aslında soru gıcık bir soruydu... Ne olduğumuzu değil ne olacağımızı merak ederdi büyükler; sanki müneccimmişiz gibi biz de akıllı uslu yanıtlar vermeye çaba gösterirdik. Gıcıklığın birisi yetmiyormuş gibi, biz çocukların arasında gıcıklığa ek yapanlar da çıkardı. Örneğin, çoğunluk klasik takılır, "saygın" meslekleri gelecek planlarının bir parçası olarak sıralarken; düdüğün birisi çıkar "Adam olacağım" gibi duruma uymayan ve ne anlama geldiğini kendilerinin de bilmediği, kulaktan dolma, "garip" cevaplar verir; aldıkları bir aferine bir diğerini eklerlerdi. Rekabete şikenin gölgesi düşerdi düşmesine, kızardık düdüğe içten içe ama yine de gıcık sorunun ve verdiğimiz cevapların garip bir hazzı vardı; hiç olmazsa bir şey olacaktık...

• • • •

O zamanlar da "deli" düşünürdüm, ya da deli düşündüğümü zannederdim; duymuş olduğum, çok para kazanılabilen, çok itibar sağlayan işler aklıma gelir ama aileden gördüğüm terbiye icabı bunları söyleyemez, "Asker olacağım!", "Ressam olacağım!", veya "Doktor olacağım!" filan gibi genel kabul gören meslekleri duruma göre sıralar, durumu idare ederdim...

"Duruma göre" lafını bilinçli kullanıyorum... Yok canım altında fazla birşey aramayın; öyle çoook derin analizler yapmaya filan da gerek yok, sadece bir "aferin" fazla almak için soruyu soranın kim olduğunu dikkate almaktan ibaret bütün hikâye... Anlaşılmadı galiba... Dur bi örnekle anlatmaya çalışayım...

Mesela soruyu soran romatizması olan Hilmi Am-

ca... Soru Hilmi Amca ve onun gibi hastalık derdi olanlardan gelince hemen cevabı yapıştırırdım:

"Doktor olcaaam amca..."

"Aferiiiiin küçük..."

"Evet doktor olcaaam... Doktor olursam seni de muayene ederim amca..."

"Ooooo; sağol evladım... Ne düşünceli çocuksun sen; aferin sana, aferin..."

Mesela soru eşiyle çok sık kavga eden, sıklıkla avukatlara gidip boşanma konusunu danışan, ancak çocuklardan dolayı bir türlü bu işi beceremeyen Neriman Hanımdan geldi... Cevap hazır:

"Avukat olcaaam Neriman Teyze..."

"Ol, ol da benim davama da bak..."

"Bakarım Neriman Teyze... Seni bu dertten kurtarıcaaam... Boşuycaaam seni!"

"Aferin yavrum, aferin..."

Askeriyeden emekli Şeref Tankut amca sorduğunda hemen "öğretmen olacağımı", "doğudaki çocukları cehaletten kurtaracağımı" söylerdim... Ondan gelen aferin bir başkaydı canım; adam öyle bir aferin çekerdi ki "Yaa, bu aferinin hatırına öğretmen mi olsam acaba?" diye zaman zaman düşünmedim desem yalan olur...

İşte durum böyle bir durumdu...

Aslında duruma göre hareket etmek iyi birşeydi, ama gerçek duygularımın, düşüncelerimin ifadesi değildi... "Bu da ne demek şimdi?" dediğinizi duyar gibi oluyorum... Evet, bunların hepsi oyundu; biliyordum ki, doktor olmanın, avukat olmanın, öğretmen veya ressam olmanın fazla bir esprisi yoktu... Aslında ben ne tür işler yapmak istediğimi, ne olmak istediğimi çok iyi biliyordum... Söyleyemiyordum...

Evet, ben küçükken alışılmışın dışında bir çocuktum; normal standartların dışında düşünür, hayallerime sınır koymazdım... Hoş aslında çocukların hayallerine sınır konulmaz... Doğru olmaya doğru da, bunun ifade edilememesi kötü... Niye ifade edilemiyordu? Çünkü aileden alınan terbiye bunun en büyük engeli idi... Buna rağmen söylendiğinde ise hayal bir çeşit cezalandırılır; "iyi terbiye edilmemiş" çocuk, biraz daha "iyi terbiye edilmeye" çalışılırdı... Sırttaki kimi morluklar, kulaklardaki kızarıklıklar filan "terbiye"ye giden yollardan bazılarıydı.

Her neyse, alı moru bir kenara bırakıp o gün terbiyem icabı söyleyemediğim şeyleri bugün sizlere aktarmak istiyorum...

• • • •

Efendim, ben öyle "doktor olcaaam", "avukat olucaaam!", "öğretmen olcaaam!" gibi ortadan cevaplar versem de ben aslında bunlardan hiç birisini olmak istemiyordum...

Ne mi olmak istiyordum?

Ben silah kaçakçısı olmak istiyordum...

Evet, evet, silah kaçakçısı...

O sıralar anarşi dönemi... Eee, silaha yoğun bir talep var... Silah ihtiyacını karşılayan önemli, hatırısayılır kişilerin olduğu da az buçuk biliniyor... Daha açık konuşmak gerekirse Adnan Kaşıkçı isimli zat benim bu işe meyletmemin nedenidir, itiraf ediyorum. Adam yatıyla geliyordu, herkes el pençe divan duruyordu karşısında... Gazetelerin yazdığına göre dünyanın en önemli silah kaçakçılarından birisiydi... Sordum büyüklerime bu işin çeşitli yönlerini... Büyüklerim sorularıma cevap verirken bir yanda da benim bu işlere ilgi duymamı "güncel gelişmeleri takip eden" nadide çocuklardan birisi olmama bağlıyor, hoşlarına gidiyordu. Nasıl gitmesin, gazetelerde Kaşıkçı haberlerini satır satır okuyor, bu adamın silahları nereden aldığını, kimlere sattığını filan öğrenmeye çalışıyordum,. Büyüklerim bildiklerine cevaplar veriyor, bilmediklerine; "Vay, sen nelerle de ilgilenirmişsin bakalım!" yollu geyiklerle (o sıralar geyik lafı olmadığı için geyik yaptığımızı bile bilmiyor, en iyi halde hava civa konuşmalar yaptığımızı düşünüyorduk!) durumu geçiştirmeye çalışıyorlardı.

Ben bu işe çekirdekten başlamak gerektiğini yine Kaşıkçı sayesinde öğrenmiştim. O da çekirdekten başlamıştı bu işe... Ben de ufak ufak başlayabilirdim: Evdeki su tabancamı komşunun oğlunun istediğini biliyordum, onun yoktu çünkü... Bir gün su tabancamı kendisine satabileceğimi söylediğimde hiç hayır demedi... Bu kadar kolaydı demek... Pöh! Ben de bir iş sanmıştım... Her neyse sattım tabancamı... Biraz ucuza gitti ama olsun; mesleğe ilk adımı atmıştım. Fakat

bir sorun vardı; "Ben büyüyünce ne olacaktım?" sorusuna "Silah kaçakçısı" diyemiyordum... Oysa şöyle gerine gerine; "Silah kaçakçısı olucaaam Selami amca!" deyip, ardından "Ne tür bir şeye ihtiyacın var? Mal bir hafta içinde elinde olur..." filan gibi jargonlar kesmek vardı...

Bunları söyleyemediğim gibi kısa süre sonra bu işten soğumaya başladım. Hayır, mesleğimi açık açık söyleyememekten değil; bu işte birilerinin daha büyük oynadığını; piyasanın hayli hareketli olduğunu öğrenmemden! Evet, evet; devletler bu işi çok büyük boyutlarda yapıyorlardı. Öyle ki, bir kalemde onlarca savaş uçağı futbol topu alıp satar gibi satılıyordu. Büyük devletler büyük, küçük devletler küçük satıyorlardı ama hepsi de bu meslekte kazanıyorlardı. Kaşıkçı bunların yanında devede kepçe kulak gibi kalıyordu.

Vazgeçtim...

• • • •

Uyuşturucu kaçakçısı olmak istedim bir ara...

Dönem haşhaş ekimine ambargo konulduğu bir dönem... Amerika bize demiş ki, haşhaş ekimi yapma... Eee, gazetelere yansıyor. Babama sordum, bu haşhaşın ne olduğunu... O da anlattı, şöyle zararlı, böyle zararlı... Ama ben onun zararlı değil, önemli ve "yararlı" birşey olduğunu kavramıştım. Bu işte çok para vardı, yoksa Amerika niye mercimeğe karışmıyordu da "Haşhaş ekmeyin!" diyordu?

Sosyal bilgiler dersinde öğretmenimizin anlattıkları, daha doğrusu anlatmadıkları beni iyice işkillendirdi: "Yurdumuzun Ege bölgesinde üzüm ve ayçiçeği, Karadeniz bölgesinde çay, tütün ve fındık, Akdeniz bölgesinde narenciye filan ekiliyordu da haşhaş ekiminden bahsedilmiyordu... Neden? Yoksa öğretmenim bu işe el atmış, Amerika ile bir işler mi çeviriyordu? Niye anlatmıyordu bu konuda birşey?

Her neyse, araştırmış, soruşturmuştum. Elbette bu konudaki araştırmalarımı öğretmenim ve çevremdeki büyüklerim çok iyi karşılıyor, okulumuzdaki "Yeşilay Kolu"nun iyi çalıştığını düşünüyor, uyuşturucu illetine karşı duyarlılığın bu yaşlarda başlamasından duydukları memnuniyeti dile getiriyorlardı. Ben de işi pek bozuntuya vermiyordum, biraz gizli saklı bir iş olduğunu öğrenmiştim. (O sıralarda kanundışı, illegal filan gibi lafları bilmediğim için işin bu yanını bugünkü gibi ifade edemiyordum ama ifadede bile bir terslik olduğu açıktı! Gizli bir işti...) Epeyce bilgi sahibi olduktan sonra kafaya koymuştum... Evet gizli bir işti, ne olmak istediğimi gizli tutmalı, mesleğime başkalarının burnunu sokmalarına izin vermemeliydim. Dahası başkalarının bu işi yapmak istemesi işime hiç gelmezdi. Çünkü nerede çokluk, orada... Karar kesindi: Haşhaş ekimi yapacak, sonra ondan esrar, kokain filan elde edecek, bunları büyük şehirlere, özellikle de Avrupa'ya, Amerika'ya taşıtarak oralarda pazarlatacaktım. Avrupa ve Amerika çok önemliydi, çünkü orada bu maddenin kıymeti daha iyi biliniyordu, daha çok para getiriyordu...

Yalnız birtakım problemler vardı. Mesela ürettiğim "mal"ı (kusura bakmayın araya giriyorum ama o zaman uyuşturucunun "mal" olarak adlandırıldığını da bilmiyordum! Sonradan öğrendim...) Avrupa ve Amerika'ya nasıl nakledecektim? Ne de olsa ortada bir devlet ve yasaları vardı. Ancak kısa süre sonra Türkiye'de yaşayan birisi olarak bunun hiç mi hiç zor olmadığını anladım.

Babamla bir gün devlet dairesine gitmiştik. Memur babamın işini yapmamakta direniyordu. Hayır açıkça söylemiyordu "Yapmayacağım!" diye, "Bugün git yarın gel!", "Şu eksik, bu da!", "Paraf olması lazım kardeşim..." gibi şeyler geveliyordu. Bir ara babamın cebinden bir banknot çıkarıp dosyanın arasına sıkıştırdığını gördüm. Memur yumuşamış, yarın bir anda bugün olmuş; eksiklikler tamamlanmış, paraf işi çözülmüştü... Zamanın bu kadar çabuk geçmesinin, eksikliklerin bir anda tamamlanmasının... sırrını kavrayıvermiştim. Ne de olsa "zeki" bir çocuktum! Evet para, yarını bugün ediyordu... Ve bu yapılana "rüşvet" deniliyordu! Babam anlatmadı tabii ki... O bana memuru tanıdığını, zamanında bir miktar borç aldığını filan anlatmaya çalışıyordu. Doğrusu benim yanımda böyle birşeye girişmesi onun açısından hiiiç mi hiç iyi olmamıştı. Ama benim için gayet iyi bir durumdu, çünkü sistemi kavramış, içinde bulunduğum problemi nasıl çözeceğimi, "malı nasıl nakledeceğimi" bulmuştum. Elbette sınırlarda, şurda burda para yedirecektim. Paranın açmadığı kapı yoktu!

Durum bu merkezdeyken yeni bir meslek bulmam bu hevesimden vazgeçmeme neden oldu.

İyi ki vazgeçmişim, iyi ki uyuşturucu kaçakçısı olmamıştım. Bunu bugün daha iyi anlıyorum.

Neden mi?

Nedeni var mı, herşeyden önce bu ipte oynayanlar çok fazla. Devletler bu işin içinde... Durum böyle olunca pazar da daralıyor tabiyatıyla. Kurtlar piyasayı parsellemişler. Devletlerin at oynattığı bir yerde ekmek yedirmezler adama...

• • • •

Uyuşturucu kaçakçısı olmaktan vazgeçmeme neden olan meslek kadın ticaretiydi... Evet, "pezevenk olmak istiyordum"... Bu işi de araştırdım. Büyüklerim yine bu araştırmalarımı "hayıra" yordular; bu yaşta bu kadar sosyal sorunlarla ilgilenmemin ne kadar duyarlı bir yaklaşım olduğunu filan söyleyip duruyorlardı. Bu arada tabii ki bu işin ne kadar kötü bir iş olduğunu, bu işten çok kötü insanların çok büyük paralar kazandıklarını, insan ticaretinin yüzkarası bir iş olduğunu söyleyip duruyorlardı.

Ama ben tam da bu yüzkarası işi yapmak istiyordum. Çevremde bu işi yapanlar yoktu; belki vardı da, ben tanımıyordum. Bilemiyordum. Olmaması bir ya-

nıyla iyiydi, öyle ya, "ne kadar azsa o kadar iyi!" Ama olsaydı pezevenklikle ilgili belki daha fazla bilgi almak mümkündü. Bu şansım olmamıştı ama ben ne olacağıma karar vermiştim.

Bir gün bu işten de vazgeçtim. Pezevenk olmayacaktım... Bu kesindi! Vazgeçmeme neden olan şey genelevler üzerine öğrendiğim ilk bilgilerde saklıdır. İtiraf ediyorum.

Evet, Manukyan ismini ilk duyduğumda beni pek ilgilendirmemişti. Allah daha uzun ömür versin Erbakan Hoca "Manukyan"dan arada bir bahsederdi de o yüzden dikkatimi çekti... Bir de vergi rekorları. O dönem spora epey ilgiliydim. Ekrem Özdamar ikide bir Türkiye rekoru kırıyordu, Galatasaray üç yıl üst üste şampiyon olarak Türkiye liglerinde rekorlar kırıyordu filan ama vergi rekoru da ne oluyordu? Neydi lan bu vergi? Manukyan neyin rekorunu kırıyordu? Kimdi bu?

Önce verginin bir çeşit rüşvet olduğunu anladım. Sonradan öğrendim ki Manukyan benim yapmak istediğim işin piriydi! Genelevler patroniçesiydi, iyi kazanıyordu; en fazla vergiyi de veriyordu! Devlet de en büyük pezevengin parasından rekor miktarda para alıyordu. Çocuk aklı işte, bir ara düşünmedim değil: Devlet niye aracı kullanıyordu, niye kendisi bu işi yapmıyordu? Devlet kurmalıydı bir bakanlık ve bu işi tek elden, aracısız yürütmeliydi... Çıksındı Manukyan aracısı aradan... Eee, ne de olsa devletçi bir partiye oy veren ailenin yetiştirdiği bir çocuktum ve verilen terbiyeye göre devletin çıkarlarını düşünmem gerekiyordu. Düşündüm, taşındım; pezevenk olsam, ben de Manukyan gibi aracı olacaktım... Daha fazla vergi verecektim, rekoru ikiye, üçe katlayacaktım ama, devlet benim kazandığım parayı kazanamayacaktı! Hem ben rekor vergi verirsem bana ne kalacaktı?

Devlete acıdım; zaten devletimizin kasasında para yoktu, "yetmiş sente muhtaç"tık, politikacılar öyle diyordu... Çocuk aklı işte, bir ara Manukyan'ın verdiği paranın yetmiş sentten daha az olduğunu bile düşünmüştüm!

Devlete acıdım evet ama kendime daha çok acıdım: Çalışıp çabalayacak; bu işte dikiş tutturacak ama parayı devlete verecektim... Olmazdı... Yıllarıma yazıktı!

İyi ki pezevenk olmamışım... Bu işin içinde hâlâ vergisini tıkır tıkır alan devlet var ve ben hâlâ devlete kelek atmayacak kadar devletimi düşünüyorum...

Ama birşey olmam gerekiyordu... Öyle bir şey ki hatırı sayılır bir iş... Herkesin önünde saygı ile eğildiği bir iş yapmam gerekiyordu... Para sonra gelirdi... Önemli olan iktidar olmaktı... İktidar... İktidar...

• • • •

İktidar iktidarı ele geçirmekle başlıyordu. Bunu da kısa sürede çözmüştüm. Nasıl mı? Anlatayım; nasıl olsa itirafın bini bir para bugün... Ha bir eksik, ha bir fazla ne farkeder?

Efendim devir 12 Mart dönemi... Çocuğum ama memleket meseleleri bizim evde çokça konuşulduğundan; hatta Türkiye hergün babam ve dostları tarafından kurtarıldığından ve ben de biraz kulağı delik birisi olduğumdan kısa sürede "rejim"in, "iktidar"ın, "darbe"nin, "cunta"nın, "idam"ın ne olduğunu kavramıştım. Evet, iktidarı bir gecede ele geçiren birileri, astığı astık, kestiği kestik işlere girebiliyorlardı. Herkes askerin karşısında el pençe divan bile duramıyor; hazırola geçiyordu. Eller yandan birleştiriliyor, taş gibi olunuyordu. Bir keresinde mahallemize gelen bir jandarma birliğini hatırlıyorum. Bir evi aramak için kapıyı çalmışlardı. Kapı açılmadı. Sonradan kapıyı kırıp girdiklerinde içerde ev halkının kapının birkaç metre gerisinde jandarmanın "Aç, jandarma!" lafını işittikten sonra hemen hazırola geçtiklerini ve put gibi kapı kırılana kadar beklediklerini hatırlıyorum. "Vay beeee...", demiştim; "Demek güç bu!"

"İktidarı alma" buluşumu diğer işlerle birleştirdim. Eğer devlet olursam silahı, uyuşturucu, kadın gibi işleri de acaip bir şekilde yapabilirdim. Nasıl olsa suyun başını "devlet" tutmuyor muydu?

Uzatmayayım; darbeci olmaya karar verdim. Evet, evet; askeri okula gidip bir subay olacak, darbeyi böyle gerçekleştirecektim. Olmazsa eğer askere gittiğimde bu işe soyunacaktım. Evet, asker olarak da bu işi yapabilirdim. Şimdi size bu hikâye gibi gelebilir, ama dönem Güney Amerika'nın, Afrika'nın bir çok ülkesinde çavuşların darbe yaptığı bir dönem. Öyle ki; darbesiz gün geçmiyor. Bir çavuş, bir önceki gün darbe yapan diğer çavuşu deviriyordu. Bu kadar basitti yani...

Kararım kesindi kesin olmasına ya; kısa sürede bu

işten de vazgeçtim. İşin tadı kaçmıştı. Çünkü birileri benim darbe yapacağımı haber almış; söylentiler çıkmıştı: 12 Mart darbesine karşı darbe yapılacaktı! "Vay beee..." dedim yine kendi kendime; "birileri benim niyetlerimi okuma yeteneğine mi sahip acaba? Nereden anladılar, halbuki hiç kimseye söylememiştim!"

Sonradan durum anlaşılmıştı ama işin tadı da kaçmıştı. Hem aynı dönemde 12 Mart'çı generaller işi bitirmiş; iktidarı sivillere bırakıp çekilmişlerdi. Ben böyle bir iktidarı ne yapacaktım? Bana her zaman lazımdı iktidar. Şimdi bunları yazdığımda, "Yahu onlar bırakıp gittiler ama kendi adamlarına bıraktılar; rejim özde sürdü!" gibi şeyler anlatıp, siyasi ahkâm kesmeyin... Onu gidin benim çocukluğuma anlatın!!!

İyi ki bırakmışım bu işi... Darbeden de bize ekmek yedirmeyecekleri açıktı. Bu işin erbapları vardı ve işbaşındaydı. Yani benim gibi bir yeni askeri öğrencinin ya da onbaşının, belki çavuşun bir şansı yoktu. Derin devleti o zaman bilseydim daha başka şeyler düşünebilirdim ama o zaman derin devlet filan yoktu. Devlet vardı, tabii ki; ama derinliğini ölçmek hem kimsenin aklına gelmiyordu, hem de ölçüm aletleri o kadar gelişmemişti!

• • • •

Aradan yıllar geçti... Büyüdük. Geride ne çocukluğumuzda "Büyüyünce ne olacaksın?" geyiğine verilen masum cevaplar kaldı; ne benim söyleyemediğim alternatif meslekler kaldı. Hayır, meslekler devam ediyor; doğrusunu söylemek gerekirse bu işlerle uğraşanlar iyi de kazanıyorlar. Bu arada yaşananlar benim daha çocukken bile ne kadar uzak görüşlü olduğumu gösterdi. Bu bir kendini beğenmişlik filan olarak değerlendirilmesin; sadece küçük bir öngörü; sağlam bir öngörü, o kadar!

Büyüdüm, büyürken okudum; okuyarak büyüdüm. Mühendis oldum. Çocukluğumda birçok çocuğun olmak istediği cinsten yani... Ama hiiiç bir işe yaramadı. Ne okumak, ne büyümek...

Okumak bir işe yaramadı, çünkü iş yok. Hayır, okuyup işsiz kalmak koymuyor da; okumayanın da işsiz kaldığını görmek koyuyor en çok!!! Zaten işsiz kalacaktık, o zaman niye okuduk ki?

Büyümek de bir işe yaramadı. Çünkü dertler de büyüdü, aile de. Üç çocuk, anneleri... Bizim ihtiyarlar; Allah uzun ömür versin... Yedi nüfus olduk; büyüdük... Bu koymuyor da; hani diyorum ki, çocukken hiç olmazsa büyüyünce ne olacağımıza dair gıcık mıcık ama birtakım umutlarımızı dillendiriyorduk. Şimdi bu şansımız da yok. Çünkü büyümenin büyümesi yok! Belki sorulsa sorulsa "Ölünce ne olucan lan?" gibi acaip sorular sorulabilir; ki bunun da bir anlamı yok...

Ama layık bana; her şey layık! Sürünmek de; açlık içinde, işsizlik içinde kıvranmak da! O güzelim meslekleri tepmeseydim bunlar gelmezdi başıma!

Haziran 2005

Çiçek gibi çocuk

GÖNÜL ÇETİN

Gülümse çocuk
Gülümseki daha mevsimin gelmedi senin
Ve senin bahçende çiçekler açmadı
henüz
Gülümse çocuk
gülümse...
Ve hiç üzülme ki; bahar gelmekte
Ve bahar ki;
davullar zurnalarla uğurlanır
bizim buralarda
Dahası sen baharı ellerinle tutarsın
çocuk,
gözlerinle görürsün
Ve nicedir ki;
her bahar gelişinde
çeşit çeşit çiçek açmakta
Ve çocuk inanki;
yağmur, toprak el ele verip
her bir çiçeği besleme
büyütme telaşında
inan.
Ve inanki;
her çocuk bir çiçeğe benzemekte
bizim buralarda,
ve her çocuk kendi yağmuru,
toprağıyla
harman olup büyümekte
çocuk,

büyümekte
Ve inanki sen de bir çiçeksin
bunların içinde
Ve en çok kardelensin çiçekler içinde
bizim buralarda da senin gibidir çocuklar;
en çok kardelene benzerler
ve en çok kardelen gibidirler.

11 Kasım 2004

TİYATRO YÖNETMENİ OSMAN GENÇ:

"Aslolan insanın insanı insanca anlatmasıdır..."

Güney: Kendinizi tanıtır mısınız?

Osman Genç: Güney dergisine merhaba. İki Güney'e birden merhaba diyorum buradan. Ben Osman Genç. Yaklaşık 32 yıldır tiyatro ile uğraşıyorum ama bunun 15 yılı profesyonel olarak geçiyor. Güney Kültür Merkezi'nde (GKM) yaklaşık 6 aydır tiyatro çalışmalarımız devam ediyor. Osman Genç halkevlerinde yetişti. İki üniversiteden birden terkim, onu da yeri gelmişken söyleyeyim. Osman Genç hem büyükler için, hem de çocuklar için oyunlar yazıyor.

Dönem dönem Türkiye'ye ilkleri getirdiğimi de söylemek istiyorum. Mesela Türkiye'de ilk kez 1998 yılında Avusturya Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle Ödön von'ı getirdik, Alman faşizmini ironi diliyle anlatan bir oyun. Arkasından yine Türkiye'nin bize sponsor olmadığı, kendi Kültür Bakanlığı'mızın bize sponsor olmadığı, yine Avusturya Kültür Bakanlığı'nın sponsorluğuyla Soyfer, Jura Soyfer'i getirdik. Hem Ödön von Horvath... hem de Soyfer, Jura Soyfer Brecht ile eşdeğer tutulan, hatta aynı ödülü paylaşan insanlar. Jura Soyfer'i şiirsel bir oyunla sahneye koymuştum. Ondan evvel Brecht'in "Carrar Ana'nın Tüfekleri"ni koymuştum sahneye. Yine faşizmi anlatmaya, iç savaşı anlatmaya gayret ettim. Ben özünde bütün oyunlarımda hep faşizmi anlatmaya çalıştım. Bu zaman zaman aile faşizmi oldu, zaman zaman devlet faşizmini anlatmaya çalıştım, zaman zaman da ülkeler arasındaki, emperyalist ülkelerin oluşturduğu faşizmi anlatmaya çalıştım.

Çocuk oyunlarında da, pedagojik bir formasyonla çocukların kör gözüne parmak sokmadan oyunlar yazmaya çalıştım. Şu sıralar yine Esenyurt Belediye'siyle bir çalışmamız süregelmekte. 'Tiyatro izlemeyen çocuk kalmasın' diye bir projemiz var. Türkiye genelinde herkesin izlemesini arzuladığımız bir oyun ama ancak Esenyurt lokalinden yola çıkacağız. Türkiye'de ilk kez böyle bir proje yapılıyor bu anlamda. Bütün ilköğretim okullarında, nasıl şu sıralar bir kampanya var, 'Haydi kızlar okula!', bir de 'Haydi çocuklar tiyatroya!' demek gerekiyor, kızlı erkekli bütün çocukların tiyatroya gelmesi gerekiyor.

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Alman başbakanına soruyorlar, nasıl oldu da bu kadar çabuk toparlandınız diye. Bizler her mahalleye bir tiyatro, bir de fırın kurduk diyorlar. Fırından karnımızı doyurduk, tiyatrodan da bilgi donanımı elde ettik diyor. Onun için bu kadar çabuk toparlandık. Yine Muhsin Ertuğrul'dan bir örnek vermek istiyorum: Yarın kıyamet olacağını bilsem, bugün bir tiyatro salonu açarım diyor. Bizler hep eğitim eğitim diyoruz ama eğitimin sacayaklarından bir tanesi sanatın ta kendisi. Bunun içerisinde resim, heykel, müzik, tiyatro var, hepsini de söylemek gerekiyor. Sanatın ana bilim dallarından bir tanesi de, en büyüğü, tiyatrodur, hepsini içinde barındırabiliyor bir anlamda. Yani bünyesi çok geniş olan, mekanizması çok çabuk ilerleyebilen ve bugün Karagöz tekniğinden bile yola çıkarak sinema tekniğinin oluşmasına yardımcı olan her şeye tiyatro diye bakmak gerekiyor. Bugün ressamlar iyi fırça tutabiliyorsa, bunu bir şekilde yine tiyatroya bağlıyorum

ben, çünkü anlatım ifadesi, yani mim dediğimiz, mimos dediğimiz bir şey vardır tiyatroda, hiç konuşmadan vücut diliyle anlatmak, hiç konuşmadan da bir ressam fırçasıyla oyunu anlatıyor bu anlamda. Ben tiyatronun devrim açısından çok iyi bir kullanım olduğunu düşünüyorum. En azından insanı insana insanca anlatabilme sanatı olduğu için. Dolayısıyla insanların bunu çok daha çabuk anlayabileceğini, en azından kitap okuma alışkanlıkları yok ama bir kitabın hazır okunmuşluğunu sunuyoruz insanlara. Okuyanların yorumuyla.

Güney: Tiyatro devrimin çok önemli bir aracı dediniz. Bu konuda örneğin bir sokak tiyatrosunun salon tiyatrosuna göre devrim açısından daha yararlı olduğunu savunanlar var. Diğer yandan da amatör tiyatroyu profesyonel tiyatroya göre devrime daha uygun görenler var. Sizin bu konuda görüşünüz ne?

Osman Genç: Hemen söyleyeyim. Aslında her iki düşünen grubu da saygıyla karşılıyorum ama bence gözden kaçırdıkları bir yer var. Yani amatör grupların profesyonel tiyatro gruplarına göre devrime daha yakın olduğunu düşünen arkadaşlara şunu söylemek istiyorum ben, Türkiye'de zaten profesyonel tiyatro grupları yok. Yok oluş nedeni de şu: Salonları olmayan hiçbir tiyatro grubuna yüzde yüz profesyonel deme şansımız yok bizim. Eskiden Antik Yunan döneminde 450 binken koltuk sayısı, bugün Türkiye'deki koltuk sayısı 35 binler civarında. Yani çok komik. Hatta Kültür Bakanlığı binde üç ayırıyor sanata. Bir de sokak tiyatrosuyla ilgili şunu söylemek istiyorum: Amatör deyince şöyle bir algılama çıkıyor karşımıza, salt devrim mücadelesi veren, ya da tiyatral mücadele veren arkadaşlar olarak da görmemek gerekiyor. Amot aşk demek, tör aşık olan anlamına geliyor, yani amatör devrime aşık olan, ya da herhangi bir yaşamsal işine aşık olan anlamına gelebilir. Ben profesyonelim ama hâlâ amot, amatör, yani aşık olan tarafım süregelmekte. Şunu söyleyebiliriz, devrimcilik, ya da bir tiyatro, hepsinde bir süreklilik gerekiyor. Eğer diyelim ki, okula giden bir çocuk üç gün gitmese, devamsızlıktan kalabilir, ya da bir öğretmen emekli olursa, ona emekli diyebiliriz. Devrimi isteyen insan da, tiyatroyu isteyen her insan da, sürekliliğini korumak durumunda. Yoksa olmaz. Ben konuya böyle bakıyorum.

Güney: Referans olarak aldığınız veya çok sevdiğiniz bir tiyatro var mı?

Osman Genç: Tabi, ben aslında özünde Bertolt Brecht'in Berliner Ensemble tiyatrosunu çok seviyorum. Dönem dönem Türkiye'ye festivallere geldiklerinde onları kaçırmamaya gayret ediyorum. Onların Almanca ve üstyazılı anlattıklarını, devlet tiyatrosu tarafından Türkçe sahneye konulduğunda ben algılayamıyorum. Ama Almancasını çok daha iyi algılıyorum, ama Almanca da bilmiyorum ben, bir yabancı dilim yok. Onun dışında Türkiye'de Ankara Sanat Tiyatrosu'nu seviyorum. Hâlâ süregeldikleri için, bu işi bırakmadıkları için, bıkmadıkları, usanmadıkları için. Ankara Ekin Tiyatrosu var onu seviyorum. Haluk Bilginer'i çok seviyorum. Oyunculuklarını da çok sevdiğim insanlar bunlar. Tiyatronun en büyük özelliklerinden bir tanesi sinemaya da malzeme taşıması.

Güney: Siz tiyatronun diğer sanat dalları içerisinde çok özel bir yeri olduğunu söylediniz. Fakat günümüzde sinemanın tiyatronun etki alanını daralttığını görüyoruz. Bir diğer gelişme de Türkiye'de baktığımızda, bir çok yetenekli tiyatrocu var, oyuncu var, bunlar ya televizyona, ya da sinemaya geçme gayreti içindeler ve oralarda başarılı da oluyorlar. Ne düşünüyorsunuz? Sizce tiyatro önemini yitiriyor mu?

Osman Genç: Bu soruya şöyle cevap vermek istiyorum, iki şeyde o ülkenin iyi olup olmadığı anlaşılıyor, sanatçısının ve polisinin durumu ne ise, ülkenin durumu da o durumdadır. Eğer polis birilerini dövüyorsa ve sanatçı açlık ve yokluk çekiyorsa, çok büyük göstergeler bunlar... Sanatçı arkadaşlarımızın televizyona ve sinemaya giriş nedenlerinden bir tanesi ekonomik. Bana soruyorlar 'Ya tiyatro nasıl gidiyor?' diye, diyorum Türkiye'nin durumu nereye gidiyorsa tiyatro da o yöne doğru gidiyor. Bir dönem vardı ya 'Turgut nereye koşuyor' diye... Tiyatro nereye koşuyor? Tiyatro, televizyon ve sinemaya koşmuyor aslında. Çünkü her şeyden evvel bir sahne sıkıntımız var bizim, salon sıkıntımız var, koltuk sıkıntımız var. Koltuğu olmayan bir yerde sokak tiyatrosu yapabilmenin koşulları var. Mesela havanın güzel olması lazım, karlı kışlı havada sokak tiyatrosu yapmak abesle iştigal durumunda kalmak olur, yapamazsınız, imkânlar kısıtlıdır. Biraz ekonomik olarak görüyorum, biraz da medya maymunu olarak görüyorum bunu, yani ben de televizyon dizilerinde oynuyorum, mesela birbuçuk yıl Eyvah Babam'da oynadım, Deli Yürek'te oynadım, Ayak Bağları, Alacakaranlık, birçok dizilerde oynadım ben. İki de sinema filmim var, bir tanesi Deniz Gezmiş'in Hoşçakal Yarın, bir diğeri de Cumhuriyet filminde oynadım, Atatürk'ün yakın arkadaşlarından birini oynamıştım, Hoşçakal Yarın'da da avukatlardan biriydim. Ama ekonomik koşullardan dolayı koştuğumuz için, bizim yanımızda –arkamızda kelimesini bilerek kullanmak istemiyorum– birileri olursa, beni televizyon çok ilgilendirmiyor. Tabi ki isterim iyi bir yapıtta içinde bulunmayı ama maalesef böyle bir durum yok.

Sinema beni korkutmuyor... Mesela tiyatronun korsanı yok, ama sinemanın korsanı var, hemen CD'si, müziğinin korsanı çıkıyor... Tiyatroyu da belki korsan tiyatro yapan insanlar vardır ama onun korsanı çıkmadığından korkacak bir şey olarak görmüyorum ben, sadece yanımızda omuz omuza bulacağımız insanları bir an önce bekliyorum.

Sahne problemi var, hani vardır ya herkes devletten para istiyor. Ben şimdi bir dönem devletten para

istemeyi reddettim, reddediş nedenlerimden bir tanesi şey idi, ben bağımsız kalmak istiyorum, istemem demiştim. Sonra dedim ki, ya ben zaten tiyatro olarak vergimi veriyorum, verdiğim vergiyi en azından alayım da sahnemizi devam ettireyim...

Güney: Sizce bu bağımlılık yaratıyor mu?

Osman Genç: Yaratıyor... Kimi tiyatrolarda yaratıyor, çünkü inanıp inanmadıkları projelerde bile sadece geçinme ya da biraz da çanağın içinde olsun, biraz da hazinemiz çoğalsın diye biraz bağımlılık yarattığını düşünüyorum. Hatta ben bunu daha da şiddetle karşıladığım taraflar var... Devletten ne istiyorsunuz diye sorulduğunda tiyatrocularа, bir kısmına, burjuva tiyatrosuna, destek istiyoruz diyorlar. Ya niye destek istiyorsun, niye para istiyorsun, sahne iste ve seyircini getir. Şuna dönüştü biraz: Para verilmiyor, biz de tiyatro yapamıyoruz. Hayır, bu kadar da değil...

Güney: Sizce, devrime inanan sanatçıların, tiyatrocuların devletten yardım istemeleri gerekiyor mu?

Osman Genç: Tabi gerekiyor, çünkü aslında bu bizim halkımızın verdiği vergi, hatta bunun daha da çoğaltılmasını arzuluyorum ama o parayı her şeyden önce doğru amaca yönelik kullanmak gerekiyor... Yani hem bana ulaşamayacaksın, hem oyunun 30 milyon olacak, o zaman söylediklerinle davranış biçimleri aynı olmaz. Böyle bir durum çıkıyor karşımıza.

Güney: Sizce de sinemanın tiyatroya göre bazı üstünlükleri sözkonusu mudur? Örneğin bir sinema filmiyle milyonlara ulaşabiliyorsunuz ama tiyatroyla aynı anda ancak birkaç yüz kişiye ulaşabilirsiniz...

Osman Genç: Evet, tiyatronun salonları kısıtlı, yani hem bizim sesimiz salonun dışına taşmaz, hem de seyircimiz taşmaz. Kapıların bacaların kırıldığı dönemi ben görmedim. Anlatıyorlar eskiler ama... Sinemada bu tabi biraz daha farklı. Yani insanlar geliyorlar çabuk tüketiyorlar... Sinemayı yine dizilerden daha iyi görüyorum, çünkü en azından o kadar çabuk tüketilmiyor. Zor üretiliyor ama en azından o kadar çabuk tüketilmiyor. Böyle bakmak gerekiyor. Tiyatronun evet çok zor koşulları var ama, ben şöyle bakıyorum, oyuncu dediğiniz zaman total olmak zorundadır, yani eğer ışık yoksa güneşten faydalanır, mumdan faydalanır, bir şey yapar, çünkü aslolan insanın insanı insanca anlatmasıdır... Dolayısıyla, ben seyircinin biraz kışkırtılmasından yanayım... Seyirciler şey demeliler, yani geldikleri sahnelerde, oturdukları koltuklarda, klimalı sahne istemeliler, daha iyilerini istemeliler, sıcak sahneler istemeliler... Çünkü biz ne zaman sahnede oynadıksa ya üşümüşüzdür, ya çatıdan su damlamıştır, ya da kulisi olmayan, tuvaleti olmayan sahnelerde oynamışızdır. Pavarotti buraya geldiğinde, bir konser verecekti. İlk şunu istemişti, geldiğim zaman tuvalet istiyorum kuliste demişti ve geldiği salonda hemen Pavarotti'nin sığabileceği büyük bir tuvalet yapmışlardı... Gerçekten çok insani bir ihtiyaç ama bizler dalga geçmiştik, "Ya herife bak neler yapıyor?!" diye... Oysa seyircinin yanından ta tuvaletlere kadar gidip, kendimizi göstermek, kostümlerimizle, çok kötü ruh haliyle yanlarından geçmek zorunda kalmıştık...

Güney: Siz daha önce Esenyurt Belediyesi'nde çalışıyordunuz değil mi?...

Osman Genç: Hayır, daha önce ben Bahçelievler Belediyesi'nde çalıştım, sekiz yıl orada tiyatro yönetmenliği yaptım, Küçükçekmece Belediyesi'nde Genel Sanat Yönetmenliği yaptım, İstanbul Üniversitesi Avcılar Kampüsü'nde tiyatro eğitmenliği yaptım. Onun dışında şu an bir yüksekokulda, Sağlık Yüksekokulu'ndaki öğrencilere tiyatro dersi veriyorum... Bunun yanı sıra işte Güney Kültür Merkezi'nde yaklaşık 6 aydır bir çalışmamız devam ediyor. Birkaç oyun çıkarttık... Bugün de kadınları kadınlara anlatan değil, kadınları herkese anlatan bir oyunu sahneye koyduk ve yedi bölgenin insanını, Karadeniz'den, doğusundan, batısından bütün insanları, bütün kadınları sahneye koyduk, onları anlatmaya çalıştık, hatta bunları şarkılarla da, yöresel şarkılarla ve evrensel bir türküyle bağladık... Kadını sahnede iyi anlatıyoruz ama, kadın kendini sahnenin dışında ne kadar anlatıyor, onun mücadelesini veriyor tiyatro şu an. Güney Kültür Merkezi'ndeki kadın komisyonundaki tiyatro yapan arkadaşlar da bunun savaşını veriyor... Sahnede biz de verilen rejiyi sahneye çok iyi koyabiliriz, ama sahneden indiğimiz zaman, bir kadını, bir devrimi ya da bilmem neyi ne kadar anlatabiliriz? Orası bir yansıma, bir gösterme, çünkü orası çok büyük bir ekran, sinemadan da büyük bir ekran aslında; sinemalarda sahnede sette kabloları görmeyebiliriz, ışığın yanıp söndüğünü görmeyebiliriz ama tiyatroda her şey reel o anda yaşanıyor... Onları anlatmaya gayret ediyoruz...

Güney: Devletin tiyatroya ne kadar az önem verdiğini biliyoruz ama sol çevrelerin tiyatroya verdiği önem konusunda ne düşünüyorsunuz?

Osman Genç: Ben şunu bütün samimiyetimle söylüyorum, bütün devletler faşisttir ve görevlerini sürdürüyorlar, usanmadan, bıkmadan. Yani şöyle çok aman aman dünya üzerinde bizim bildiğimiz yer şurası dediğimiz bir yer neredeyse yok denecek kadar az. Devletin bir sanat politikası yok, devletin zaten insan politikası yok. Devletin sadece sömürme ve sömürülme politikası var, devletin koltuk politikası var, devletin satma politikası ve satın alma politikası var. Başka da herhangi bir politikası yok. Yani bir kültür politikası oluşmuş durumda değil.

Güney: Siz burada Güney Kültür Merkezi'nde olduğu gibi sol, devrimci, muhalif kesimlerle birlikte çalışıyorsunuz, bu çevrelerin tiyatroyu küçümseme yaklaşımlarını görebiliyor musunuz?

Osman Genç: Çok iyi bir soru, çok da sevdim bu soruyu... Evet, yani küçük görmekten ziyade, tiyatronun bir araç olduğunu hepimiz söylüyoruz, ama bu aracın

adı bazen daha aşağıya çekiliyor. Halbuki tam tersi, hepimizin başka bir amacı var, yani iyi yaşama iyi soluma, hepimiz bunun için dünya düzeni içerisinde gerçekten çok iyi bir yer almak istiyoruz. Bağışlayın beni, Can Yücel'in çok güzel bir sözü var "Bu düzeni düzeni düzeyim" diyor, yani dolayısıyla biz o düzülecek düzende yaşamak istemiyoruz, biz kendi düzenimiz içerisinde soluk almak istiyoruz. Ama sol örgütlerin ya da platformların içerisinde çok büyük sıkıntılarımdan bir tanesi, gerçekten sanata salt görev adıyla bakılması, oysa sanatın zaten çok iyi bir taşıyıcı olduğu fark edilmiyor ve dönem dönem bunu aşağıya çekerek daha zayıflatarak aydınlanma sürecine çok daha geç girme durumunda kalıyoruz. Bence bu solun rahatsızlıklarından bir tanesi. İki türlü insan vardır diye düşünüyorum, birincisi sanatçı olan, ikincisi sanatçı ruhu taşıyan insanlar var... Sanatçı ruhunu taşıyan insanlar, devrime yakın, devrimciliğe yakın, her şeye yakın... Sanatçı ne, belki de hâlâ yıllardır adı koyulamayan bir sorun... Eğer bir sanatçı yaşadığı devrimin şahitliğini yapamıyorsa, yaşadığı devrime ayak uyduramadığı gibi, başka bir devrimi de arzulamıyorsa, yani yaşadıklarından mutluysa, problem var. Popülerliği çok arzuluyorsa problem var. Popülerle popülistliği ayrı tutmak gerekiyor bu anlamıyla, hep karışıyor zaten... Popüler başka bir şey, popülist başka bir şey... Ben tanınmışlığından bahsediyorum... Her tiyatrocu salondaki insan sayısı kadar en azından tanınmıştır, yani böyle bakmak lazım, ya da bir ressamın bir galerisine gelen insan kadar tanınmışlığı vardır, o yüzden popülerle popülizm birbirine karışmamalı diye bakıyorum ben...

Nurettin Seyrek (GKM): Siz bir sanatçının sanatını nasıl üretmesi gerektiğini anlattınız. Gerçekten de ülkemizde devrimci ve demokrat sanatçıların çok da

ileri gitme koşulları yok, zaten o koşulları vermiyorlar... Aynı zamanda devrimcilerin sanat bakış açısını koydunuz ortaya... Gerçekten bugün Türkiye'de sosyalistler de, devrimciler de ciddi anlamda sanatçıya değer vermiyorlar, onu kullanmak, ondan faydalanmak istiyorlar... Bu arada devrimci sanatçıların arasında, Güney Kültür Merkezi gibi ya da başka bir kültür merkezi gibi, bunların arasındaki diyaloglar, birlikte hareket etme hangi koşullarda olmalıdır? Yani bakış açısı nasıl olmalıdır? Devrimci sanatı nasıl yaratmalıdır, o devrimci sanatı nasıl kullanmalıdır? Özellikle de tiyatroda, başta da dediğiniz gibi tiyatro tüm sanatların ana dalıdır, bunu nasıl yapmamız gerekiyor, nasıl daha da çoğaltmamız gerekiyor? Örneğin "Haydi kızlar okula!" kampanyasının yanına "Haydi çocuklar tiyatroya!" kampanyasını koydunuz. Çünkü kültürü zayıf olan bir toplumun her yönüyle geri bir toplum olduğunu biliyoruz... Bunu nasıl geliştirebiliriz, nasıl güçlendirebiliriz?

Osman Genç: Sohbet derinleştikçe sorular da güzelleşiyor... Şunu da söylemek istiyorum. Ben bir sanatçı olarak Güney Kültür Merkezi'ne ya da Güney gibi kurumlara nasıl bakıyorumu anlatarak girersem daha da iyi olacak... Birincisi Güney Kültür Merkezi gibi kurumlar, demokratik kitle örgütleri, siyasi partiler, burjuvaziye karşı ve emperyalizme karşı büyük bir mücadele içerisindeler, sanatçı arkadaşlarımız da bunu fark edip, yani gerçekten sanatla, yaşamla bir felsefesi olan insanlar bunu fark edip bu kurumlara destek vermeleri gerekiyor... Neden, çünkü branşlaştığı bir alanda, bilginin yoğunlaştığı bir alanda, empatinin ve o enerjinin çok daha çabuk yayılacağını düşündüğüm açısından söylüyorum ben bunu. Dolayısıyla bunun sadece bu kurumlarla ilgili değil, sanatçılarla da ilgili tarafı var. Olabilir, kurumlar ulaşmakta güçlük çekebilirler, hantal da davranabilirler, gitmeyebilirler de, ama sanatçılar önce bunu fark etmeli. Ben önce kendime batırmak istiyorum çuvaldızı ve diğer sanatçı arkadaşlarıma da söylüyorum bunu.

Peki kurumlar ne yapmalı? Kurumlar gerçekten sanata salt araç ve örgütleme gözüyle bakmamaları gerekiyor. Çünkü bunu fark ettiği zaman sanatçı, gerçekten çok rahatsız oluyor... Mesela örgütlü bir insan olarak onlarca, yüzlerce öğrencim var, bugüne kadar asla bir tarifi yapmaya kalkmadım onlara, onlar farkına vardılar ve aslolan şey onların farkına varmaları ve kendileri nerede örgütlenmek istiyorlarsa, tercihi onlara bırakmak... Çünkü bir söz var, iki şeyden birini tercih eden, birini kaybeder. Ama bizim kaybetmek istediğimiz aydınlanma, devrim ve sosyalizm gibi şeyler olmamalı... Sadece örgütlenme modellerimizde değişiklikler olabilir... Bu kurumlar kapılarını artlarına kadar açmalılar, artlarına kadar açtıkları gibi bütün imkânlarını ve koşullarını sağlamaları gerekiyor. Çünkü şunu artık biz biliyoruz, sanatçı varsa televizyon var, sanatçı varsa sinema var, sanatçı varsa müzik var, sanatçı varsa resim var... Bunları bir günlüğüne ortadan kaldıralım, ne varsa sanatla ilgili, bu dergi de olabilir, bir gazete de olabilir, hiç önemli değil, bir kitap ta olabilir, hepsini kaldıralım, bir günlük protesto edelim dünyayı, bakın göreceksiniz asıl o zaman sanatın ne kadar güçlü olduğunu...

La Nube

TİYATRO TEORİK VE PRATİK BİR YAŞAM FELSEFESİDİR!

NESLİHAN YALMAN

"Dokunmayın tiyatroya, yoksa atarım kendimi aşağıya." Max'ın, hangardan yaşayan bir tiyatroya dönüştürdüğü mekânını yıktırmamak içindir bu feryat /bu replik.

Buenos Aires'te bağımsız bir topluluk olan **Teatro Espejo** ("Ayna Tiyatrosu") yirmi beş yıldır seyirciyle buluşurken, birden bire büyük bir yaptırımla karşı karşıya kalır. Tiyatroları yıkılacaktır. Başta emektar bir oyuncu olan Enrique ve Max olmak üzere, tüm topluluk bu yaptırıma karşı koyar. Max, tiyatro duayenlerinin fotoğraflarının olduğu bez afişlerle donattığı (özellikle Brecht ve Beckett göze çarpanlar) fuayesini, ufak sahnesini ve odası bellediği kulisini vermemek adına çetin bir mücadeleye girer. Tıpkı Arjantin şarkısında söylendiği gibi: 'İnandığım şeyleri savunuyorum!'

İşte böylesi bir mücadelenin içinde, Arjantin'in yetmişlerdeki tablosunu eleştirel gerçekçilikle vermeye çalışan ünlü yönetmen Fernando E. Solanas **'La Nube'** ("Bulut") adlı filminde, tiyatroyu ele alarak sanatı, toplumu ve evreni sorgular. Bunu yaparken de şehrin üzerine çöken bulutu metafor şeklinde kullanır.

Film, teknik açıdan çarpıcı yabancılaştırma etmenlerine sahip bir epizotlar zinciridir. Bir oyunu andıran film, ilk epizot olarak 'Uyum'la başlayıp, son epizot olan 'Sebat'la biter. Aradaki kimi epizotlar da / sahneler de ('Bekleyenler' buna örnektir. Bu, filmin ikinci epizotu olup; Arjantin'de kaybolan yakınlarını bekleyenlerin çilesini de alttan alta verir.) hem ayrıksı insan hikâyelerini vermek, hem de olaylara uzak açı kazandırmak adına başvurulmuş tekniklerdendir. Ayrıca görünmeyen ve Max olduğuna kanaat getirdiğim anlatıcı ise, şehrin ve insanların tersine devindikleri sahnelerde devreye girer.

'İnsanlar ancak yengeç yürüyüşleriyle ayakta kalabilirler.' Belki de anlatıcının imlemek istediği, hayatın içinde bir o yana bir bu yana gidip gelen insanların hikâyesidir. Araçlar geri geri gider ve insanlar... Hayat... Modernite... İleriye doğru bir geri(!)... Polisler bile, haklarını aramaya çalışan emeklileri püskürtmeye çalışırken 'hazır ol!; ileri!' komutuyla geri geri yürürler. Ölüme götürülen kara tabut, omuzlarda geri geri taşınır mezarlığa. Max ve topluluğuysa, her gün aynı tutkuyla çıktıkları sahneye kocaman adımlarla ilerlerler. Herkes yampiri yampiri giderken...

Repliklerle altı çizilen her bir karenin altında derin bir felsefe yatar. Felsefe... Günümüz dünyasının, özelleştirirsek Türkiye'nin ve onun tiyatrosunun yitirmek üzere olduğu en büyük değerlerden biridir. Felsefe soru sorar ve sorgular. Muhayyile gücü bekler karşılığında. Dinamizm ister. Oysa felsefe, Enrique'nun hayallerini yitirdiği, yalnız kaldığı, olmak istemediğini olduğu bir evrende kan kaybeder. 'Düşünüyorum, o halde varım'ın yerini 'Televizyondayım, o halde varım' alır. Kitle, Baudrillard'ın da belirttiği üzere 'sanatın tepesine kara delik misali çöken sahte bir sanatla / sahte bir simülarkla' oyalanır ve tiyatroyu bırakıp, televizyona geçen Chulo'dan imza ister. Onun karşısında yılların tiyatrocuları otururken...

1998'de çekilen film Ayna Tiyatrosu'yla, pop kültürün dahilinde eriyip giden bir tiyatronun aksine; ilkeleri olan, oyuncuları kaybetmeye ve açlığa mahkum olsalar da yine de oynamaya devam eden bir tiyatroyu gözler önüne serer. İnsan kendisini düşünmekten alamıyor tabii. Acaba, Türk Tiyatrosu da bugün geldiği noktada, 60'ların, 70'lerin düşünen tiyatrosunun özlemini çekmiyor mu acaba? Kalabalık prodüksiyonlarla, canlı bir sahnenin, sıkı bir dayanışmanın ve sorunları 'düzeyli' bir platformda tartışmanın... Yahut Devlet Tiyatrosu başta olmak üzere, Şehir Tiyatroları'nın ve kimi özel tiyatroların repertuvarlarını çeşitlendirip yeni ve özgün oyunlara kapılarını açmasının... Doğru seçimlerin yapılmasının... Aynı oyunları temcit pilavı misali yurdun dört bir köşesinde oynatmamasının... Çocuk Tiyatrosu'na gerek metinsel ve kuramsal düzlemde, gerekse oyunculuk ve prodüksiyon anlamında özen göstermesinin... (Herkesin şapkasını önüne alıp düşünmesinin, ateşli ve sinerji yaratacak istişarelerin, bozuklukların ve çatlakların regüle edilmesinin zamanı geldi mi dersiniz? Yoksa Tanzimat Tiyatrosu'ndan bu yana, ikinci bir ferman mı bekleniyor?)

Doğan Özlem, 'Hermeneutik (yorumbilgisi) Üzerine Yazılar' (1) adlı eserinde, çeşitli araştırmacılardan ve düşünürlerden alınmış metinlere yer vermiştir. Bunlardan biri olan George Misch'in, Wilhelm Dilthey üzerine yazdığı yazılar ve yaptığı saptamaların, yaşam felsefesinin epistemolojiyle nasıl buluşması ve

pratiğe dökülmesi gerektiğinin anlaşılması bakımından önem arz ettiğini düşünüyorum. Dilthey, 'yaşamaya poetikten ve tarihten hareketle yaklaşan ve yaşamayı kavrama/anlama çabasını bir sistematiğe bağlamak isteyen filozof' olarak, tinsel-tarihsel yaşamı ele alan bilimleri birbirine bağlama çabası içine girmiştir. Dilthey, 'içinde yaşadığımız gerçeklik, bilinci koşul olarak öngerektirir. Bizim bu gerçekliği tanımak, serimlemek, değiştirmek için verdiğimiz uğraşılar, yine bu gerçeklik içinde yer alırlar. Biz, bilgimizin nasıl meydana geldiğini, işte buradan hareketle araştırıyoruz. Bilgiyi yaşama gerçekliğinden yalıtmış olsaydık ve buna bağlı olarak bilgi öğelerini ve bunlar arasındaki bağıntıyı bu yalıtılmışlık içinde araştırma konusu kılmış olsaydık, bilgimizin nasıl meydana geldiğini ortaya koyamazdık. Böyle yalıtık bir yolu izleyen epistemoloji, önünde, yaşama gerçekliğiyle bağdaştırılamaz bir karşıtlık içinde duran bir teorik akıl dünyası bulur.'(2) Şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Arkadaş ortamlarında, 'Senin yaşam felsefen ne?' gibi kalıplaşmış bir soruyla hepimiz karşılaşmışızdır muhakkak. Bu, felsefenin özünden ve soru sorma problematiğinden uzaklaşıldığının ve 'yapmak' fiiliyle birleştirildiğinin (felsefe yapmak !) acı bir tablosudur. Oysa Dilthey'in imlemek isteği –Solanas'ın sinema ekseninde alegorik bir anlatımla yapmaya çalıştığı gibi– duyum, düşünme, algı, tasarım ve zihin etrafında, bilme ediminin bağımsızlığı/kendiliğindeliğinin toplumsal/tarihsel dünyaya yönelen bilimlerle temellendirilmesidir. Bu yönde, farklı disiplinlerde de olsalar, yaşamın özünden bal alıp bunu deneyimle ve akılla harmanlamaya çalışan iki ismin ortak bir paydada kesişebileceğine kanaat getiriyorum.

Fernando Solanas, 'La Nube' adlı filmde, metafizik anlatımlarla toplum gerçekliğini göstermeye çalışmış –Enrique'nin ölen karısıyla yürümesi ve konuşması, onunla tiyatroyu tartışması; Cochito'nun, Rio'lu güzel oyuncu Fulo karşısında eriyip sıvı haline geçmesi– ; bunu yaparken de toplumsal tavrından ve eleştirel, tarihsel gerçeklikten sapmamıştır. Özellikle Fransız sinemasında gördüğümüz benzer metafizik anlatım özellikleri, oradaki gibi salt ego cogito halinde alınmamış; özne, 'gerçek yaşama süreci içinde 'bilip', his - eylem - isteme üçgeniyle beraber hareket etmiştir. Bu üçgenle paralel giden Solanas'ın başarılı üslubu bilgiyle birleşerek, karakterlerin öznel deneyimlerini (Max'ın tiyatro uğruna eşini ve kızını terketmesi, Fulo'nun küçük kızını Rio'da bırakıp Buenos Aires'e oyuncu olarak gelmesi) içlem kabul etmiş; bu içlemle beraber, tiyatronun merkezde gibi göründüğü bir dışlamda sistemi de mercek altına almıştır.

Bu noktada tiyatronun, sindirilmiş kitleden güç alan devletin politikasıyla paralel gitmesinin ve Enrique'nun da hissettiği gibi 'saf boşluğun içi'ni dolduramamasının biraz da kendi suçu olduğuna hak vermemek elde değildir. Nitekim Max, yirmi iki gün boyunca direnmiş, tiyatrosundan çıkmamış, Chulo'nun tüm uyarılarına rağmen tutkusundan ve seyircisinin kendisini anlayacağına dair inancından hiçbir şey kaybetmemiştir. Bilgi, burada içsel deneyimlerden yola çıkarak toplumsal bir bulut yığını olarak tiyatronun kapısına sızmıştır. Bilmek, yanlış giden bir şeylerin farkına varmaktır. Seyirci bulutu da yeryüzüne inerek, Ayna Tiyatrosu'nun yıkılmasına müsaade etmemiştir. Çünkü içinde duyuları, duyguları, fiziği, aritmetiği, algısal, toplumsal ve evrensel gerçekliği barındıran sanat, körelmiş bilincin zincirleriyle gelen esareti kabul etmemiştir. Tıpkı hedefini yaşama kavramıyla ifade eden Dilthey'in, 70. doğum gününde dostları ve öğrencilerine hitap ettiği gibi: 'Hedefi görüyorum. Yolda kalırsam, umuyorum ki, genç yoldaşlarım ve öğrencilerim yolun sonuna kadar gideceklerdir.'(3)

Repliklerle altı çizilen her bir karenin altında derin bir felsefe yatar. Felsefe... Günümüz dünyasının, özelleştirirsek Türkiye'nin ve onun tiyatrosunun yitirmek üzere olduğu en büyük değerlerden biridir. Felsefe soru sorar ve sorgular. Muhayyile gücü bekler karşılığında. Dinamizm ister. Oysa felsefe, Enrique'nun hayallerini yitirdiği, yalnız kaldığı, olmak istemediğini olduğu bir evrende kan kaybeder. 'Düşünüyorum, o halde varım'ın yerini 'Televizyondayım, o halde varım' alır.

DİPNOTLAR:

(1) "Hermeneutik (yorumbilgisi) Üzerine Yazılar" adlı eser, Doğan Özlem tarafından derlenen ve çevirilen sekiz metinden oluşmuştur. (ArkYayınevi, Ankara, Ekim 1995); age, s. 31

(2) W. Dilthey'in bu görüşleri, Doğan Özlem'in derlediği eserin 65. ve 66. sayfalarından alınmıştır.

(3) Doğan Özlem'in derlediği eserde, kullanılan cümleler aslen 'Dilthey (1833- 1911), 70. doğum gününde dostları ve öğrencilerine hitap ederken, sözlerine şöyle başlamıştı: 'Hedefi görüyorum. Yolda kalırsam, umuyorum ki, genç yoldaşlarım ve öğrencilerim yolun sonuna kadar gideceklerdir.' şeklindedir. Bu ibarenin bazı yerleri ise tarafımdan, yazıma uyacak biçimde değiştirilmiştir.

"Döne Döne" Baştan Çıkarma Rondu

*"Modern toplumların özgünlüğü, cinsiyeti karanlık bir varoluşa terk etmelerinden değil, onu gizli bir biçimde sömürürken, kendilerini, cinsiyet hakkında sınırsızca konuşmaya adamalarından gelmektedir." – **M. Foucault** (1)*

ÇİĞDEM KIZILTAŞ

Tiyatro oyunevinin sahnelediği "'Döne Döne' Baştan Çıkarma Rondu" döne döne bir uyarlamalar zinciri olarak da nitelendirilebilir. 1994 yılında ölen Avusturyalı yazar Werner Schwab'ın uyarlama metni olan 'Baştan çıkarma Rondu'nun ilk gösterimi yazarın ölümünden bir yıl sonra yapılır. Tiyatro Oyunevi aracılığıyla da ilk olarak 2004 yılında Türkiyeli tiyatro izleyicisine ulaşır. Schwab'ın oyun metni Artur Schnitzler'in 1896 yılında yayınladığı "Reigen" yani " Rond"un çağın koşulları içinde adeta metamorfoz geçirmiş şekli olarak görülebilir.

Schnitzler ve Schwab Hakkında...
Yüzyıl Başından Yüzyıl Sonuna Rond
(Tiyatro Oyunevi)

"Artur Schnitzler'in 1896'da "Rond" u yayınlaması, dönem Almanyası için bir tabunun çiğnenmesiyle eşdeğer sayılır ve tepki uyandırır. İçerdiği on bölümün herbirinde farklı toplum sınıflarından insanlar bir araya gelmekte ve bir dizi diyaloğun ardından cinsel birleşme edimine girmektedirler. Her ne kadar bu birleşmeler pornografik bir betimlemeye dökülmeyip okurun hayal gücüne bırakılmışsa da cinsellik teması, aile kurumuna ve aile kurumunun mahremiyeti ilkesine sıkı sıkıya bağlı kapitalist işleyişin tekerine çomak sokar. Mahrem alana hapsedilen ve herkesçe yaşanıldığı halde kimsenin yüzleşmek istemeyeceği çelişkiler, bastırılmışlıklar, yozlaşma gün yüzüne çıkar. Ve fakat "Reigen"in tema olarak cinselliği işlemesi, tepki uyandırmasında esas etken değildir. Tabu nesnesi, pornografinin varolması değil, yasaklansalar bile dağıtımlarına "insan doğası" gereği göz yumulan bu tür yayınların o döneme kadarki anonim niteliğidir. "Herkes" suç ortağı olduğunda "hiç kimse" suçlu sayılmaz ya da "Bir el diğerini paklar". Schnitzler "Reigen"i kendisinin yazdığını açığa vurarak pornografik yazındaki anonimliği sarsmış, bir kısıtlamayı dürüstçe ihlal etmiştir.

Schwab'ın metnini Schnitzler'in geç kapitalist okuması olarak görebiliriz. Schnitzler'de okurun imgelemine bırakılan cinsel birleşmeler, kapitalizmin aradan geçen yüzyılı aşkın zamanda uğradığı "bastıramadığı bir olguyu kapsamak" olarak tanımlanabilecek "şeytanca" dönüşüme uygun biçimde sahnede canlandırılır. Kapitalci işleyiş cinselliği mahrem alanda tutamamasındaki başarısızlığını, tam tersi bir strateji ile başarıya dönüştürmeyi bilmiş, saklayamadığını teşhir yolunu seçmiştir." (2)

Oyunun Sahne Çözümlemesi

Schnitzler'in "Rond"unu, yüzyıl sonra yaşadığı çağın süzgecinden geçirerek kendine özgü, provoke edici, hatta var olan tüm ölçütleri aşarak alabildiğine yıkıcı dili ile yeniden ele alan Schwab'ın oyun metni Tiyatro Oyunevi'nin sahnesinde Türkçe olarak izleyiciyle buluşur. Bu buluşma esnasında metni daha önce okumayan ve Schwab hakkında bir bilgi sahibi olmayan hazırlıksız izleyici, rahatça yayıldığı koltuğunda bir müddet sonra gerilmeye başlayacak, döne döne girdabının içinde çok yönlü bir kuşatmayla karşı karşıya kalacaktır. Artık eski huzuru kalmamış o bir zamanların kendinden emin izleyicisi, bu savaş meydanından az hasarla çıkmanın hesaplarını yapmaya çalışırken, döne döne gelen figürlerin yapay devinimleri, uçuşan yapay cinsel organları başdöndürücü bir hızla havadaki tüm oksijeni emerek izleyen yüzleri sırayla gökkuşağının tüm renklerine dönüştürme yolundadırlar. Seyri açısından oldukça zorlayıcı, izleyiciyi -en dar anlamda- olumlu ya da olumsuz bir tepki vermeye iten oyunun belki en huzursuz edici belki de en baştan çıkarıcı yönü, onun tüm yıkıcılığı içinde tek bir anlam kalıbı içine sığdırılamayacak denli engin yorumlara açık oluşudur. Bu durum oyunun içeriksel yönünün etkinliğinin yanı sıra -hatta ondan da önce- yapı/kurgu/biçim düzleminde yarattığı sarsıntı ile açıklanabilir. Bu bağlamda oyunun en önemli halkalarından birini oluşturan bozuk dil kullanımı kurguyu merkeze taşıyarak, onu anlamlandırma çabası içindeki izleyiciyi öncelikli olarak 'nasil'a yönlendirecektir. Dilin bilinçli bir biçimde bozguna uğratılarak uyumsuz, absürd sözcüklerin fütursuzca ardı ardına sıralanması, yalnızca cinsel organ işlevine indirgenmiş bir dizi adsız figürün ağzında, taşıdıkları beden kadar yapay, taşıdıkları beden kadar yabancı, eğreti durmaktadır. Tuhaf olan neredeyse gülünçötesi olarak tanımlanabilecek bu grotesk görünümün tüm soyutluğuna karşın, izleyende somut bir tepki, bir başkaldırı, belki öfke, ya da başka bir duygulanım uyan-

dırarak onu her koşulda düşünsel ve/ya duygusal bir hareketliliğin içine itmesidir.

Karanlık sahne, saatin tik tak sesleri eşliğinde bir fahişenin arkadaki kımıltısız figürler arasından canlanarak öne doğru gelmesiyle aydınlanır. Fahişe elinde sigarası ve çıkardığı orgazm taklidi sesiyle sahneyi baştan başa bir defa turlarken, cansız figürlerden biri daha canlanarak sahnenin önüne doğru ilerler. On ayrı bölümden ve on ayrı figürden oluşan oyunun her bölümünde farklı toplumsal rollerdeki bir kadın ve bir erkeğin bir araya gelerek uydurulmuş, deforme edilmiş, küfürler ve imalarla yüklü bir dille kurduklari diyaloğun ardından cinsel birleşmeyle sonuçlanan edimleri yansıtılmaktadır. Yapı düzlemininde gözlemlenen özelliklerin başını birbirini takip eden ritüeller zinciri çeker Her figürün ardarda iki bölümde karşımıza çıkarak önce sahneyi turlaması, her defasında yalnızca bir alışveriş nesnesne dönüştürülmüş cinsellik ekseninde dönen diyaloğun ardından bunu eyleme geçirmeleri ritüelin parçalarını oluşturur. Değişen yüzlere ve değişen dekora karşın yaşanan ilişkiler, kurulan diyaloglar, cinselliğin sunumu, aynı döngü çevresinde aynı biçimde gerçekleşmektedir. Herşey birbirinin aynıdır, zaman bile.... Sanki akmaz zaman, bir noktadan sonra donup kalmıştır, böyle bir kısır döngü içinde o da diğer bütün şeyler gibi anlamdan soyutlanmış, dışlanmıştır. Bu iç içe geçmiş halkalar zinciri büründüğü grotesk ağ ile geleneksel yansıtmacı sanat kalıplarını terzyüz ederek, kendisine bu doğrultuda yönelecek anlam yükleme çabalarını da geri püskürtür. Öyle ki, ancak geleneksel gözlükler çıkartılıp laytmotifi oluşturan kurgu düzleminde yoğunlaşılması ve içeriğin de buna koşut olarak ele alınması durumunda oyuna yönelik bütüncül bir bakış yakalanmış olur.

Oyundaki Tiplemeler

Oyun figürlerinin adları yoktur. Onlar yalnızca, toplumsal rolleriyle vardırlar. Fahişe, memur, kiracı, evsahibi, genç kadın, koca, sekreter, şair, oyuncu kadın, milletvekili, kuaför olmak üzere bütün erkek ve kadın figürlerin birbiriyle ilişkisi salt cinsel organ tekiş-tokuşundan ibarettir. Bu değiş-tokuş oyunda içleri tamamen boşaltılmış mekanik hareketler/sesler olarak verilir. Bütünlüğü kırılmış yapay bir dille konuşup, vücutlarına taktıkları yapay cinsel organlarla insandan çok eşyaları /robotları andıran nesne-figürler bütün bu özellikleri ve mekanik devinimleriyle bireyin çözülüşünün ve onun içerdiği "özne" kavramının kaygan zeminde giderek yaşamın uzağına sürülüşünün izdüşümü olarak yansırlar sahnede. Sadece para ve çıkara dayalı bir cinselliğin merkezinde dönen ilişkilerin hiçbirinde insana, insani ölçütlere dair bir yaprak kımıldamaz. Birey-insanın yerini toplumsal ilişkilerinden sıyrılmış, yalnızca cinsel ilişki bazında varlık gösteren figürlerin aldığı bir dünyayı sanatsal boyuta taşıyarak sorgulayan oyun, bu yönüyle modern toplumların bir açmazını, pazar malına dönüştürülmüş cinselliğiyle yüzeysel ilişkiler ağına dolanan insanın giderek benliğine ve çevresine yabancılaşmasını izleyiciye dikte ettirmeden kendi estetik düzleminde ele alır.

Oyunda karşımıza çıkan karı-kocadan patron-sekretere, ev sahibi-kiracıdan oyuncu-milletvekiline kadar süregelen bütün ilişkilerde tarafların iletişimi tek bir odak üzerine yoğunlaşmaktadır. Değişen mekanlar ve değişen figürler değişmeyen bu merkezin yörüngesinde dönüp duran uydulardır yalnızca. Nesneleşen beden girdiği labirent içinde bir benlik taşıyıcısı olmaktan çıkmıştır. Sözgelimi sekreterin ise başlamasının önkoşulu olan seks, bir başka sahnede kiracının kirayı ödeme biçimidir. Karı-koca arasındaki ilişkide bile aşka ve sevgiye dair en ufak bir iz, bir küçük esinti dahi yoktur. Sahnede beliren figürlerin hiçbiri bu bağlamda bir duygu taşıyıcısı değildir. Figürlerine yüklediği abartı rollerle bir nevi kukla insan yaratan oyun, taşıdığı bütün abartı unsurlarına, bilinçli çarpıtmalarına karşın belki tam da bu nedenle, özünde çağın insana yabancı gerçekliğinden izler taşır. Giderek bütünlüğünü ve güvenilirliğini yitirerek belirsizleşen, daha irkiltici, daha puslu bir görünüme bürünen bir dünyanın absürdlüğünü kendi estetik algılayışı içinde ele alarak, bu uzantıda yabancılaşmayı bir kurgu tekniğine dönüştürür.

Şık ambalajlara paketlenip vitrine konmuş nesneler gibi sürekli yağmalanan insan, içine hapsolduğu tampon gerçeklikte kendi gerçekliğini yitirerek bilinç ve kimlik kaybına uğrayacak, bu koşullarda sergileyeceği her türlü tutum ve davranış da ancak kendisine öngörülen roller doğrultusunda olacaktır.

Oyunun Biçimsel Özellikleri/ Dil Kullanımı

Dilin olağan kullanım kalıplarının altüst edilerek deforme olmuş bir yeraltı diliyle kurulan iletişim oyunda başat rol üstlenmekte, bu temel motifin kurgu düzleminde yarattığı sarsıntı adeta bir devrim niteliği taşımaktadır. Birbiriyle uyumsuz sözcüklerin yanyana gelerek tümceler içerisine gelişigüzel serpiştirildiği, gramer ve sözdiziminin doğal yapısının çökertilerek yapay bir düzlemde tekrar yaratıldığı bu yeni dil olgusu geçirdiği başkalaşım nedeniyle en basit aktarımlarında dahi, izleyicinin önce bozuk yapıyı beyninde onarmasını, dolayısıyla düşünsel etkinliğini gerekli kılmaktadır. Buna göre, markete gidip alışveriş yapacak kişi dilin yeni görünümünde, "markete kendisiyle birlikte giderek alış karşılığı verişlerde bulunur."

"Berbat insancıl insanları desteklemek, ha?" (oyundan)

"Devasa özür dilerim" (oyundan)

Tıpkı beden gibi parçalanarak özgünlüğünü ve doğallığını yitiren dil, girdiği bu yeni kalıp içinde, cin-

selliğe dair söylemleri de artık kendinden beklenildiği üzere en kaba biçimde aktaracaktır. Bütün dehşetengiz görünümüne ve ürkünçlüğüne karşın özünde şaşırtmaz bizi bu kabalık. Her ne kadar çok şaşırmış gibi davranmaya kalkıp, algılamakta güçlük çekiyor gibi görünsek de aslında içten içe bildiğimiz bir resmin yakın kare görüntüleridir bunlar. Gittikçe saldırganlaşan bu yeni standartlara uyum sağlamak için dil de, beden de onun taşıyıcısı insan da özünü yitirecek, böylesi bir atmosfer içinde soluk alıp verişi dahi yapaylaşacaktır. İletişimin 'geçir bana', 'kazı beni', 'ver bakalım'larla (oyundan) sağlandığı, birinin diğerine geçirebildiği ölçüde var olduğu, bütün dengelerin geçirme ve geçirilme üzerine oturtulduğu bu yapılanmanın figürleri de durmadan geçirirler birbirine... Bu geçirme eylemlerinin mekanik devingenliği oyunda bir araba motoru sesi, ya da başka bir makinevari/mekanik ses ile gösterilir. Eyleme yönelmiş bir figür diğerini "halletmeyi yapabilirken" (oyundan), bir başkası (fahişe) diyalog kurduğu ötekine "bu besleyici mevzuunun onun küçük fare çüküdeki ederinin bir binlik" olduğunu belirtir. (oyundan; fahişe-memur diyaloğu). Dillerine doladıkları birbirinden manasız tümceler ve vücutlarına yapıştırılmış plastik cinsel organlarla, bir kararıp bir aydınlanan sahne içinde gidip gelen tiplerin bu absürd görüntüsü en uç noktada bir kara mizah örneği olarak değerlendirilebilir. Ele aldığı konuyu yoğuruşunda kullandığı ölçütler, aklın ve dilin sınırlarında dolaşan grotesk yapısı nedeniyle kara mizahın en derin kıvrımlarında gezinen oyun, her hücresine işlenen cesaretli saldırganlığı ile sürekli güldürecek gibi yaptığı halde güldüremez izleyiciyi. Adeta alay eder onunla, onun o gülüşü yüzünde donup kalmış haliyle... Bunu yaparken bilinçlidir, acımaz kendisini ihanete uğramış hisseden izleyicisine... Düşünce denizinin bulanık akıntısına sürülen izleyici ise artık bu akıntıda tutunacak bir çer çöp aramakla meşguldür.

"Şimdi de sana bir huzursuzluk çarpıyor benimle birlikte; çünkü gerçek bir kocayı cinsel sorunlara doladın."...(oyundan; "aldatma" durumu)

Oyunda Kadın İmgesi

"Beden, postmodern durumda, tekrar tekrar kendi üzerine katlanarak, ideolojik medya labirentlerinde bir imaj haline gelmiştir... Toplumsal çözümlemede, bedenin merkezi bir konum almasının temel nedenlerinden bir tanesi ise tüketim toplumunun hazcı yapısındaki temel nesnesinin beden olmasıdır. Bedenin daha güzel görünmesi, sağlığı ve kontrolü modern tüketim toplumunun temel hedefi olarak ortaya çıkar." (3)

Paranın tek ölçüt olarak devleştiği toplumsal yaşamda birey-beden ilişkisinin iktidar eliyle sekteye uğratılarak 'cinselliğin' kazanç sektörünün parçası haline getirilmesi oyun izleğindeki merkezi hareket noktası olarak görülüyor. Bu merkezin çevresinde geniş daireler çizilerek madde egemenliğinin güdümünde bilinçli düşünme ve davranma eylemliliği köreltilen bireyin açmazı irdelenmekte, kadın imgesi de yine bu koşutlukta ele alınarak, iletişimin sağlanamadığı ilişkilerin gölgesinde giderek kendi doğallığından kopan kadın da böylesi bir resmin konturları içinde

WERNER SCHWAB

1958. Graz'da doğar. Yoksul koşullarda büyür. Doğduktan kısa bir zaman sonra babası evi terk edince annesi temizlikçilik ve kapıcılık işlerinde çalışır. "Bana doğmak isteyip istemediğim sorulmadı. Nerede ve nasıl, hangi koşullar altında diye sorulmadı." W.S. **1978.** Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'nde ("Akademie der Bildenden Künste") Bruno Gironcoli'nin atölyesinde heykel dersleri almaya başlar. Schwab, sanat dünyasındaki ilk yankılarını heykelleriyle, et ve çöp parçalarından oluşturduğu enstalasyon işleriyle yaratır. **1980.** Eğitimini yarıda keserek Steiermark'ta yaşamaya başlar; çiftçilik, odunculuk ve inşaat işçiliği yapar. Bu arada yazınsal üretimlerine devam eder; Antonin Artaud, Oswald Wieners, Fritz Mautners ('Beiträge zur Kritik der Sprache) ve Fransız postmodern felsefecileri üzerine çalışır. **1990'ların başı.** Oyun yazarlığına geçişiyle birlikte dönüşümlü olarak Graz ve Viyana'da yaşar. **1991.** Uluslararası başarı yakalar. Çeşitli tiyatro ve festivallerden oyun siparişleri. Yönetmenlik çalışmaları. Oyunlarının başka dillere çevrilmesi. Okuma tiyatroları. Yazın ödülleri. Röportajlar. İlk gösterimler. Radyo oyunları. Aralarında Einstürzende Neubauten ve Jennifer Minetti'nin de bulunduğu ortak sanatsal çalışmalar. **1994, 1 Ocak.** Ölür. "Kökenimin neresi olduğu umrumda değil. Kendi öz yaşam öykümle, önemli ya da güncel sayılan konularla ilgilendiğim kadar az ilgileniyorum. Marlene Dietrich der ya: Kendimi bir bok ilgilendirmem." W.S. **1995, 15 Mart.** Ölümünden bir yıl sonra "Baştan Çıkarma Rondu"unun resmi olmayan ilk gösterimi yapılır.

ancak "vajina" bazında varlık gösterebilmektedir. Schwab'ın yarattığı kadınların herbiri farklı meslek grupları ya da toplumsal rollere sahip olmalarına karşın, ortak özellikleri bu kimliklerin tek başına bir anlam ifade etmeyişi, hatta hiçbir anlam ifade etmeyişidir. Onlar yalnızca kendilerine yüklenen asli rolü, cinsel vericilik rolünü yerine getirmekle yükümlüdürler. İster fahişe, ister eş ya da sekreter, oyuncu ya da kuaför olsun her kadın para/ iş/ kariyer/prestij vs. kazanmak için, ya da sadece ayakta kalabilmek için cinselliğini sunmaktadır. Genel çerçeve içinde çok katmanlı bir kapitalizm eleştirisi olarak değerlendirilebilecek oyun, özelde ise bu yapının kolonlarından birini oluşturan erkek egemen anlayış nedeniyle kadının hem birey hem de kadın olarak çifte ateş arasında kaldığı, iki defa sömürüldüğü bir işleyişin, bir düzenin sorgulanması şeklinde yorumlanabilir. Oyunun kadın figürleri bu işleyiş içinde ellerindeki tek sermayeleri olan bedenlerini kendilerinden maddi açıdan daha üstün konumda olan, görünürde gücü, kariyeri ve prestiji elinde bulunduran erkeklere sunmaktadırlar. Erkek literatüründe yalnızca bir "cinsel obje" olarak etiketlendirilen kadına biçilen bu rol bizzat oyun figürlerinin ağzından şöyle dile getirilir:

"Ah şu kadınların delikleri!" (oyundan)

"Taze bir evsahibi ile taze bir kiracı bayan, iş göremezleşmemiş insanların taze fırsatlarını karşılayacak bir kira bedeli bulabiliyor olabilmeliler". (oyundan)

"Ekonomi politiğin eline geçmiş olan vücut kaçınılmaz bir zorunluluğa dönüşen biçimsel bir çıplaklığı yansıtmaya çalışmaktadır. Markalar, moda, makyaj ve tüm idealist `özgürleşme` perspektifini kapsayan çabalarla özetlenebilecek böyle bir çıplaklığın vücudun `keşfedilmesi` ya da 'yeniden keşfedilmesiyle' hiçbir ilişkisi yoktur... Tıpkı elden geçirilen nesnelerin bir işleve indirgenmeleri yani işlevsiz kılınmaları gibi, vücudun çıplaklığı da keza cinsel organ/işlevine indirgenmekte, bir işlev olarak kendisine cinsel organ görevi yüklenmekte, bir başka deyişle vücut ve cinsellik birbirlerini karşılıklı olarak etkisiz kılmaktadırlar." (4)

DİPNOTLAR:

(1) M. Foucault, Orhan Tekelioğlu, Michel Foucault ve Sosyolojisi, Bağlam Yayınları
(2) Tiyatro Oyunevi Kitapçığı
(3) Emre Işık, Beden ve Toplum Kuramı, Bağlam Yayınları
(4) Jean Baudrillard, Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm. Çev.: Oğuz Adanır, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları

SCHWABFleisch. Rölyefler ve Metinler:

SCHWABFleisch sergisi Werner Schwab'ı 1980'li yıllarda oluşan "Verwesende Plastik/ Çürüyen Plastik" adlı rekonstrüksiyonları üzerinden heykeltraş kimliğiyle tanıtır. İskeletlerle, kadavralarla, bağırsaklarla, sakatatlarla, kemiklerle ve çürüme süreçleriyle olan sanatsal hesaplaşması, Schwab'ın "asıl" uğraşısına rehberlik eden görsel kodlamalar, yazınsal yapıtlarının heykelsi bölümü olarak okunmalıdır. Schwab'ın tiyatrosu anatomik bir tiyatrodur. Oyunlarında kültüre neşter atarak anatomisini ortaya çıkarır. Sahne üzerinde burjuva toplumunun kadavrasını açımlar. İnsanı kendisi olarak göstermez; burjuvayı gaddar bir hayvan, özneyi memur, memuru ise canavar olarak, kanlı terörü eğitimli burjuvazinin düzeni ve savaşın dehşetini, sosyal sistemin dışlama stratejisi olarak gösterir. Sosyal bedeni neşterle yarar, grup tasvirleri, toplumsal konum portreleri ortaya çıkarır; toplumu içi yarılmış bir ceset olarak gösterir. Kemikten, etten, hayvan kellelerinden oluşan heykelleri, tiyatro oyunlarında ortaya koyduğu geniş çaplı bir toplum anatomisinin heykelsi ifadesidir. Schwab, kadavraları heykel olarak kullanır, kültüre neşter atmak için heykele neşter atar. Bu bağıntının, yani kendisini ilgilendirenin bedenin etinden çok toplum bedeninin eti olduğunun kimsenin dikkatinden kaçmaması için Schwab, kitle iletişim araçlarının, toplumun kendi metin üretiminin metinlerini etin üzerine monte eder. Bu, söz konusu yapıtların çözümlenmesinde anahtar işlevi gören önemli bir unsurdur; çünkü heykeller ancak bu sayede 'Doğa' (et) ile 'Kültür' (metin) karşılaşmasının seyir alanına dönüşebilir. Ceset kokusunun ve zehir saçan veba soluğunun kaynağı, yani "ölü toplum", uygarlığın çapullarından yağmalanan metin alıntıları ve metin montajları ile ancak gösterilir. Çürüyen heykeller, metinler aracılığıyla basitçe sergilenen doğal süreçlerin ötesinde ve tam tersine sosyal süreçlere, önceden belirlenmiş sosyal bir ölümün vakayinamesine dönüşür. Schwabcı heykeller metin içeren et parçalarıdır, tıpkı Schwab tiyatrosunun et içeren metin parçaları olması gibi. Schwab'ın topluma neşter atması, bu iki unsurun, yani dilin ve etin harmanında mümkün olur. Schwab'da ölüm dürtüsü doğaya değil kültüre tâbi kılınmıştır. Et ile dilin, doğa ile uygarlığın karşılaşmasında saldırganlık ve yapıbozumculuk, dil saflarında yer alır. Şu halde Schwab'ın heykelleri marjinalleştirilmemeli; aksine aynı kaynaktan çıkması bakımından, Schwab yöntemine ilişkin olağanüstü yardımcı ve değerli bilgiler sağlamaktadırlar."

şiir notları şiirlere notlar

Tanrı bileklerini kestiğini saklamıyor!

HASAN ERKUL

Bireyin sanat ve edebiyatla kurduğu ilişki, tüketicilikten yaratıcılığa kadar birçok basamağı içerebilir. Öte yandan sanat ve edebiyatla siyasetin kurduğu samimiyet, "kimin için ve ne kadar"la doğrudan ilgilidir. Bireyle siyaset alanı arasındaki karşılıklı tutum ve ilişkiyi, sınıflar mücadelesinin analizinde daha kolay ve dolaysız ele almak mümkünken, konu; sanat ve edebiyat olunca "iş" karmaşıklaşır.

Faşizm konusunu örnekleyerek devam edecek olursam...

Siyaset alanında faşizmi, tekelci sermayenin en gerici/en şovenist ve ırkçılığa dayanan milliyetçiliğin bir akımı ve devlet biçimi olarak tanımlayabiliriz. Ayrıntıları bir kenara bırakırsak, bu tanım genel kabul görür. Faşist ise bundan, organik olarak yana olandır. Oysa sanat ve edebiyat alanında faşizm, böylesi dar bir tanımla sınırlanamaz. Olaylardan hareket eden bir anlatım tarzıyla bile, özne ve ben ilişkisi kurulmadan 'birey'den söz edilemez. Kuşkusuz sanat ve edebiyat ise birey tarafından yapılıyor. İnsanlığın en eski ve modern söylemiyle, birey konu edilmeden, öyle ya da böylesi bir sanat ve edebiyattan da söz edilemiyor...

Ben!

'Ben'in farklılaşması.

Farklılık ve öteki.

'Öteki' ve 'ben'in biz'leşmesi ama farklılığın bir zenginlik olarak sürdürülebilmesi...

Devrim ve karşı devrim bakımından her iktidar belli bir sınıfa ya da sınıflara tekabül eder. Önemli olan; 'öteki ve ben'i "biz" aralığında tutacak değişik/dönüşüm/özgürlük ve anonimliğin tayinidir. Kuşkusuz yıkıcı bir özne olarak faşizm, "her türlü farkı aşarak", "nesnesini tamamen ilhak etmeye" eğilimlidir. Bu yüzden faşizm, kapitalizmin bir haline ait olmayıp, birçok biçimiyle ve daha geniş zamanlarda var olacak bir akımdır.

Öte yandan, 'ben'in ötekini kendine benzetmesi ve uymazsa ötekini yok etmesi! Yani bireyi yok etmesi! Yani kendini yok etmesi! Sanat ve edebiyat alanında faşizm konusu işte bu tür geniş ve geçişli bağlamlarda ele alınabilecek zenginliktedir. Aynı zamanda ve bu sayede, verili doğası özgürlük olan birçok akım, çevre, kurum ve birey derinindeki mahremiyle yüzleşir.

Yüzleşme bakımından "mahrem"in iyi örnekleri olduğu gibi kötü örnekleri de vardır. Kötü örnekler olarak; kendi eserini en üstün saymak; anlaşılmadığına dair küskün iç geçirmeler; etkileşim, yaratmak, bilinç ve ruh hali arasındaki sıkıntılardan kurtulmak için mademki "ben" yaptım o halde olmuştur demek; merak, öğrenmek, emek yerine tılsımlı bir değnekten medet ummak; olmak yerine kızmak, kıskanmak, kinlenmek; kendine ait veya değil herhangi bir sanat ve edebiyat çalışması ile ürününe hayranlık duyup, hayranlığına aşık olmak; yeteneklerini abartmak; yeteneklerini tetikleyecek şeylerle arasına duvar örmek; duygu ve düşüncenin biçimlendirilip süslenmesi ile ulaşılan düzeyi, estetik için yeterli görmek gibi, gizlenen yada açık birçok olumsuzluğu saymak mümkün.

Değer yasasının bir yanı emek bir yanı zaman. Küresel kapitalizmle birlikte, değişim değerinin giderek hızlanan değersizleşmesinden dolayı 'zaman'a ilişkin kafa karışıklığının had safhaya vardığını ve zamanı düz ve günlere, saatlere, dakikalara bölünmüş haliyle ele almanın artık yetersizliğini berrak bir şekilde fark etmeliyiz. Günümüzde emek gücü, tüketim ve üretim araçları, gelecek vs. alınıp satılmıyor sadece. Bizzat kapitalizm ve barbarlık alınıp satılıyor! Garip ama gerçek; kendini alıp satan kapitalizm!

Bireyler kendilerini gerçekleştirmek için, geçinmeye ilişkin gündelik hayata, siyasete, sanata, edebiyata katılımlarını ve müdahalelerini; bilgi üretmeye ve sonuçlarını elde etmeye ve emek süreçlerini biçimlendirmeye ne kadar çok ortak olarak arttırırlarsa, o kadar çok reel toplumsallığın dışında toplumsallaşmalarını sağlayacak olan boş-zamanı keşfetmiş ve hatta icat etmiş olurlar. Bunun yanı sıra eleştirel söyleme dayanan birçok araç, gereç, ilişki ve girişim sayesinde, özellikle zamanın boş-zaman halini keşfedersek ve boş-zamanı, ben ve öteki olarak birlikte estetize edersek, sanat ve edebiyat alanında güne denk düşen çözümlere, ürünlere, eserlere daha kolay ve çok ulaşabiliriz.

Nitekim "şiir notları/şiirlere notlar"; kitle kültürüne ve kitle kültürünün sıradan bir aracı haline getirilen popüler kültüre, bireyin ve emekçi sınıfların gücünün ve zenginliğinin daraltılmasına, faşizme, ırkçı milliyetçiliğe ve benliğimizdeki izlerine karşı, ama her şeyden önemlisi, toplumcu gerçekçilik içinden daha olgun ve kapsayıcı bir şiire ulaşma gayretinin ve şiir heveskârlığınızı şairliğe doğru kışkırtma isteğinin sonucudur. Akıl defteri özelliğindedir. Zamana kayıt düşmektir. Ayrıca toplumsal hafıza ve tarihsel bilinçle şiiri ilişkilendirerek; sezgisel olanı deneysele, deneysel olanı sürekliliğe, sürekliliği yeni kırılmalara doğru etkilemeyi sağlarsa, ne âlâ!

Şiir, minimal boyutta, hiç de şiirsel sayılmayacak konulara ilişkin de var olabilir. Şiir, aynı zamanda gündelik hayatla/tarihsel olanı bir araya getirebilir. Ezilenler ve sömürülenler için bunun somut anlamı, isyandır. Barbarlı-

ğa karşı insanlığın geleceğini güvence altına almak isteyenler için isyan, aslında umut ve korkusuzluktur. Bu yüzden şiiri yaratanlar, şiirden korkanlardan her zaman daha çok ve daha azimli olmuşlardır. Çünkü şiir, insandır. "Büyük insanlığa" karşın, "büyük insanlığa" sığınsa da, şiirden korkan hiç kimse kendisini ve şiiri sürekli var edemez.

Emek ve sermaye süreçlerinin karşı karşıya gelişi ve "bağımsızlaşmalarında" bilgi bugüne kadarki rolünden daha baskın bir rol oynuyor; 'şiir'le bilme arasındaki ilişki, yeni zamanlarda daha derin ve geniş bir hak olarak algılanmalıdır. Bireye ait olan her hak gibi, sanatçıya, şaire ait olan özel haklar da anonimleşme eğilimi taşıyor.

Şairlik kastlaşmasına ve şiirin metalaşmasına karşın "el almanın" ne kadar anonim ve antolojik olması gerektiğine vurgu yapmak da yetersiz kalıyor. Artık söz konusu olan "putları yıkmak" değil; bireyin içindeki 'put'u fark etmesi ve putlaşmamak!

Diğer sanat ve edebiyat alanları gibi şiir de, bir iken çok olmayı çok iken bir olmayı, var olmayı, sahici halk olmayı damarlarında hissetmek zorunda. Bu yüzden "Her şiir şairlerini içinde taşır; kutsanmaya ve tanrılara mecburiyeti yoktur; eyleyeni ve kelamı var eden şiirdir..." anlatımı giderek daha geçerli hale geliyor.

Neydi aranan, neydi o kelime?!

Tanrı bileklerini kestiğini saklamıyorsa, kendini alıp satıyorsa, "şair"ler de artık kendilerini ve şiirlerini niye kutsasın diye sorma zamanıdır!

Dileğim, insanlığın maruz kaldığı her melun aşamadan, hiç olmazsa şiirin ve şairliğin geçmemesi.

Not: Bu sayıda şiirlere notlar düşmek yerine, genel bir kavrayışa dair şiir notlarımı ön plana çıkarmış oldum. Önceki sayıda, Sinan Tanrıverdi'nin şiirleriyle kaldığımız yerden devam ederim demiştim. Birçok şeyi içermek zorunda kalan böyle bir metinden sonra, tek tek şiirlerden bahsetmeyi sonraki sayılara bırakmak daha iyi olur diye düşünüyorum. Sözümü yerine getiremediğim için Sinan Tanrıverdi'den özür dilerim.

Bilindiği üzere 31. sayımızdan itibaren Hasan Erkul arkadaşımızın dergimize gelen kimi şiirleri değerlendirdiği, bazılarına notlar düştüğü "şiir notları / şiirlere notlar" başlıklı bu bölümü açtık. Bu uygulamaya karşı bir başka şair arkadaşımız Veysel Otunç'tan bir eleştiri yazısı geldi. Veysel Otunç'un eleştirisini aşağıda olduğu gibi yayınlıyoruz. Biz bu tartışmayı önemli ve ilerletici görüyor; sizleri özellikle bu sayfalarda şiirlerine notlar düşülen şair arkadaşlarımızı bu tartışmaya katılmaya çağırıyoruz. — GÜNEY

ŞİİR NOTUN KAÇ?

VEYSEL OTUNÇ

Güney Dergisi'nde 31-32.sayılardan başlayarak, dergiye gönderilen şiirleri Hasan Erkul 'şiir notları şiire notlar' başlığı altında değerlendiriyor! 'Proleter Kültür' cephesinde yer alan bir derginin şiiri bu kadar önemsemesi kuşkusuz doğaldır. Ancak H. Erkul'un 'şiir değerlendirmeleri' tartışılır. Erkul, gönderilen şiirlere kuşbakışı bakıyor. Eleştiriyi bir edebiyat öğretmeninin öğrencisine verdiği nota indirgiyor adeta.

Her şairin kendine özgü; şiir dili, şiir tarza, kelime dağarcığı, vurgusu, ritmi, algılama biçimi vardır.

Şair; dış koşullardan, yaşadığı sosyal olgulardan, hayattan edindiği bilinci içselleştirerek şiir yaratımına başlar. Şairin çıkardığı sonuçlar kendisine aittir. Şiir şairin inatçı, coşkulu, duygulu, örgütleyen, asla teslim olmayan asi çığlığıdır.

Şiiri böyle algıladığım için benim şiirim H. Erkul'a itaat etmez. H. Erkul'un eleştirileri kimi noktalarda haklı ve doğru olabilir. Ama öneri yöntemi külliyen yanlıştır, etik değildir.

H. Erkul, Güney'in 31-32.sayılarında yanlışında ısrarla direniyor. Güney'in 32. sayısında Binali Gençel'in 'Anafor' adlı şiir çalışmasını eleştirirken, ona kendisinin yazdığı dizeleri öneriyor. Erkul, örnekliyor: "Böyle yazılmalıdır" diyor.

Aynı ısrarcı tutumunu iki sayıdır sürdürüyor. Şairleri yönlendirmeye, şiirleri istediği hizaya sokmak istiyor. Güney'in 32. sayısında benim gönderdiğim 'Aralık On Dokuz' adlı şiirimi eleştirdikten sonra diyor ki: "Üçüncü kıtanın sonunu, yirmi birinci asrın hatırası yapabilir", "yalanlarla da saklanamadı ölüm yerine, yalanlara saklanamadı ölüm diyebilir."

Neden? Böyle bir eleştiri nesnel olabilir mi? Şiir böyle yazılır mı? Şiir buyruğa baş eğer mi?

Şiir, şairin duygu ve düşünce yoğunluğundan akar. Şair, onu biçimlendirir, süsler, giydirir. Kendi üslubunu öne çıkarır.

Her şiir şairinin sesinde gider.

Her şairin üzerinde titrediği, şiirde kullandığı bir şiir dili vardır.

Sosyalist şairlerin, içeriksiz, anlamsız, anlaşılmaz şiir yazamayacağı gerçeği vardır.

Şiir, şairin uzun soluklu bir düş görmesi ve o düşle inadına yaşamasıdır.

Beni sarsan, yüreğimi burkan o düşü 'Aralık On Dokuz'u 'yeni' haliyle gönderiyorum.

Popüler kültür ve şiir

21 Mart Dünya Şiir Günü dolayısıyla Güney Dergisi Şiir İnisiyatifi tarafından organize edilen "Şiir sokağa iniyor; şair-okur-yayınevi buluşuyor" sloganıyla İstanbul'da bir etkinlik yapıldı. 27 Mart'ta yapılan etkinlik çerçevesinde bir de panel düzenlendi. Hasan Erkul'un yönettiği "Popüler kültür ve şiir" ana başlığı altında yapılan panele Gülseli İnal, Tarık Günersel, Orhan Kâhyaoğlu ve Sezai Sarıoğlu katıldı. Aşağıda panelistlerin konuya ilişkin görüşlerinden kimi bölümler yayınlıyoruz. — GÜNEY

GÜLSELİ İNAL

Pop kültürü üretilen sanat ürünlerini kendisine mal etmeye çalışır, hırsızdır aynı zamanda. Şiirsel imge dilin geleceğidir. Bence pop kültür asla poplaşma/pop şiire ulaşamaz ve hiçbir şekilde de şiire karışamaz. Şiir zaten çok büyük bir cephe olarak orda durmaktadır.

— Ben hayatın içinde yoğrulan bir şairim ve hayattan besleniyorum. Şairlerin bir bölümü tarafından kullanılan yüksek kavramlar ve yüksek imajlar çağrıştıran elitist şiirler yazmaktadırlar. Ben sade dillikten/yalınlıktan ve anlaşılırlıktan yanayım. Burada konumuz popüler kültür/kitle kültürüdür. Sözcükler bilgi parçalarının simgeleridir. Evrensel bilgiler bizde buluşup kağıda dökülür. Dilin zamana göre şekillenmesi önemli değildir. Gücünü temsil etmesi önemlidir. Çünkü adalet için yazılır. Onun içsel doğasında adalet vardır. Şovmen şiir yazar, manken şiir yazar değil de gerçek şiir yazan gerçek şairlerin işi ciddi bir iştir. Gerçek şiir toplumların kalitesini yükseltir ve evrenselleşme sürecine girmiştir. Şiir dili tüketim dili değildir. Enerjik ve dominant değerleri kullanan bir dildir şiirin dili. Dünyaya yeni bir yerleşim biçimini önerir şiir. Şiir dünyanın zulüm ve egoluk yapmasına karşıdır. Şiir aynı zamanda toprağın ortak kullanımını önerir, gizli gizli önerir bunu ve okuyan anlar. Örneğin petrol veya bor madeni insanlığın ortak malıdır ve şiir bununla da ilgilenir. Şiir toplumların gidişatıyla ilgilenir. Bunlar şairin bünyesinde harmanlanarak geri döner. Bütün bunlar şairin kapasitesine ve duygusuna göre dile gelir. Şiir canlıdır. Yıkıcıdır ama hiçbir zaman iktidar değildir, iktidarlar ondan korkarlar. Dolayısıyla şiir gelecektir.

— Keşke bizim şiirlerimiz sokağa dökülse ve herkes okusa bu şiirleri diye düşünüyorum. Bazen sokağa şiirmiş gibi gözüken şeyler de iniyor tabi ve ne alâkası var diyesi geliyor insanın. Kitlelerin şiir olarak algıladığı o şey bence çok yanlış. Şiir yazan herkes şair değildir. Gerçek şair ile pop kültürün ileri sürdüğü bir takım "şair" var. Mesela mesleği mankenlik olan birisi çıkıp şiir kitabı yazıyor ve edebiyat ortamına girerek, edebiyat dergilerinde gözükmek istiyor. Neden yapıyor bunu? Şiir bir ünlü olma yolu, popülerleşme yolu değildir. Ben şiiri ünlü olmak için yazmadım. İçimden geldiği için yazdım.

— Toplumda dil ile iletişim kurduğumuzdan dil benim için çok önemli bir konu. Bir şair eğlence olsun diye, can sıkıntısını gidermek için şiir yazmaz, yazmamalı. Gerçek şair şiiri yazdığı sırada evreni arşınlıyordur. Can sıkıntısı gibi görünen ama öyle olmaya, ileri-geri ve keyfi görünen ama olmayan aldığı bilgilerle kendi varlığından eklediği şeyleri birleştirerek yazmasıdır şiiri. Şiir taleptir, yıkıcıdır. Ben sistemin içinde bir şiir yazamam. Ben popüler kültürün içinde olamam. Olduğum anda benim kalemim durur. Siz beni ister okuyun, ister okumayın. Bir gün nasıl olsa okunacağım. Mesele tabii ki şahsımın şiirlerini okuyup okumama değil. Sizlerin/halkın içinden yazarım.

ORHAN KAHYAOĞLU

Benim alanım daha çok müzik olduğu için ben bu alan üzerinden popüler kültüre değineceğim.

Gülseli İnal ile "sorgulama" anlamında anlaşamadığım noktalar var. Burjuva kültürün 150–200 yıldır batı geleneğinden gelen; "seçkinci" ve "halk" ayrımı, yani sınıfsal ayrım temel alınarak burjuva kültürün kendi sofistike sanatlarının daha yüksek bir sanat olarak düşünülmesi, bunun altında kalan sanatların ise; halkın/emekçi kesimlerin yaptığı ve oradan teorik olarak fazla bir şeyin çıkamadığı tezine yaslandığını düşünüyorum, yanlış düşünmüyorsam. Bu görüşe pek katılmıyorum. Şöyle katılmıyorum: Hele son 50 yıl bütün dünyada yüksek sınıf/yüksek sanat ve bunu üretenlerle yapılmak istenen ayrım, aslında birbirine son derece yaklaşıyor. Gülseli'nin de söylediği gibi kendisiyle aynılaşma şeklinde, ciddi bir şekilde gündem oluşturuyor.

Bir yandan pop kültürünün zavallılığından söz ediliyor ki, bu doğru. Oradaki sorun kendine özgü bir aynılaşma, tıpkılaşma ve birbirine benzeşmedir. Müzikte buna standartlaşma denir. Aynı standartlarda, aynı formlarda üretilen ve tüketilen müziklerdir.

Hemen hemen her sanatta popüler sanat böyle bir özellik taşır. Son elli yıllık süre içinde popüler sanatın içinde olup da buna direnenler oluyor. Bir üretim yapılıyor ve çok kısa sürede geniş kesimlere ulaşıyor, onları etkiliyor ve sonra yok olup gidiyor.

Ama yine de popüler sanat ailesi içinde bulunup da tüketime direnen ve tüketime ayak uyduramayan (geleneksel ve antik, klasik şiirler nasıl kalıyorsa), son on yıla bakıldığında aslında popüler kültür içinde üretilmiş birçok sanat, kalabiliyor.

Üst sınıfın sofistike sanat ile halk içinde çıkan sanat iç içe girebiliyor.

Pop kültür ve pop müzik zamanımızın hakim, egemen müziğidir. Bu doğrudur. Aynı şey diğer sanatlar için de söylenebilir. Popüler kültür ile halk kültürü tanımı arasında fark vardır. Bir bağ kuracak olursam; popüler kültürün en önemli özelliği bir kent kültürü olmasıdır. PreKapitalist kent yapılanmasının kültürü olarak şekillenir. Belli bir zaman sonra bu kent kültürü kapitalist üretim ilişkileri geliştikçe daha da artar ve yükselir. Türkiye'de cumhuriyetin kuruluşundan beri elit kültür ne kadar popüler olmaya çalışsa da bir yanıyla popüler olanı içinde hep barındırdı. 50/60larda tüketim kültürünün yaygınlaşmasıyla pop kültür ağırlığını koymaya başladı. 90lı yıllara gelindiğinde gerçek anlamda tüketim kültürü ve ideolojisinin egemen olduğu toplumlarda ağırlığını koymaya daha da devam etti. Popüler kültür ile pop kültürü üçüncü dünya ülkelerinde aslında eş anlama gelmiyor. Bir zamanların sofistike, elit sanatları bu kültürle birlikte bir poplaşmaya evrimlendi. Popüler kültür hakikaten sanat ürünlerinde bir sıradanlığı getiriyor. Benim tek itirazım şu noktada: Bütün bu sıradanlığa rağmen, buna direnen, bununla yarış yapan, kalıcı diyebileceğimiz bir estetiği gün ışığına getirebiliyor.

Şiir konusuna değinecek olursam, örneğin; Leonard Kochen, Bob Diven gibi albümleri milyonlarca satan ve popüler kültürün ideolleri diyebileceğimiz isimler var. Bunların bazıları orta sınıftan da gelen insanlar ve çok ciddi edebiyat ve şiir losyonları olan insanlar. Bunların ikisi zaten önce şairdirler, sonra şarkıcıdırlar. Kullandıkları şarkı sözlerine bakıldığında, bugün açısından ben şairim diyenlerin birçoğundan çok daha sofistike şiirler yazmışlardır.

Şiir ve sanatı tam ikiye ayırmak; seçkinlerin (tek başına sınıfsal değil, eğitimsel olarak da seçkinler olabilirler) geliştirdikleri her şeyin iyi sanat ürünü olacağı diye bir kaide yoktur benim açımdan. Ya da tam tersi: Yüksek sınıfın yaptığı sanatın seçkinci bir sanat olduğunu söylemek de zor. Mesela Gülseli gerçek anlamda bir elit şiir yazar. Sokağın dinleyeceği, anlayacağı bir şiir hiçbir zaman olmaz. Daha seçkincidir. Ama Cemal Süreyya minibüsü temel imge yaparak şiir yazmıştır ki, gündelik hayatı o kadar yakından izleyerek yazmıştır. İş şiire döndüğünde tabii ki ortaya daha sofistike bir şey

Şiir ve sanat üzerine üç dünya klasiği şairin görüşlerinden parçalar

B. Brecht: "Parlak bir estetik biçime sahip olanın yanlış olabileceği bir durumda yaşıyoruz. Güzel olan gerçek kabul edilmemelidir, çünkü gerçek olan güzel kabul edilmemektedir. Güzel olana esasen kuşkuyla bakılmalıdır. (...) Sanatçılar için faydasız, hatta kızgınlık yaratıcı olan tavır, biçimciliğe karşı mücadele eden bazılarının halk ile kendileri arasında açık ya da açık olmayan bir fark görmeleridir. Onlar hiçbir zaman bir sanat eserinin kendileri üzerindeki değil, daima halk üzerindeki etkisinden söz ederler. Fakat onlar, halkın ne istediğini gayet iyi bilirler ve halkı, kendilerinin istediğini isteyende görürler. 'Halk bunu anlamaz' diyorlar. 'Sen anladın mı?' diye soruyor sanatçı. 'Eğer anlamadınsa, o zaman ben anlamadım de ki, ben de seni şahit gösterebileyim.' Aslında halka çok değer verdiklerini söyleyen böylesi insanlar onu utanmazca küçümsemektedirler." ("Edebiyat ve Sanat Yazıları")

P. Neruda: "(...) Biz şairler, ancak, diğer insanlar gibi olmayı becerdiğimiz zaman, şiire o büyük enginliği –her dönem daraltılmış olan, bizzat kendimizin durmadan daralttığımız enginliği– geri verebiliriz. (...) Ben şairin hakikat veya yanılgıya ilişkin görevini sonucuna kadar götürdüm ve kendimin toplum ve mütevazi yaşamım içindeki tutumumun taraflı olması gerektiği kanaatine vardım. (...) Bize yol gösteren yıldızımız mücadele ve umuttur. (...) Eğer ülkemin andaki değişimine küçücük de olsa katkıda bulunmamış olsaydım, İsveç'in benim için öngördüğü onurlu olayı, alın açıklığı ve gururla karşılayabilir miydim? (...) Ben, sorumluluğu paylaşan ve zor olan yolu seçtim. (...)" (1971'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü alırken yaptığı konuşmadan...)

N. Hikmet: "Yeni şair, şiir lisanı, vezin lisanı, konuşma lisanı diye ayrı ayrı lisanlar tanımıyor... O, bir tek lisanla yazıyor: Uydurma, sahte, suni olmayan; canlı, geniş, renkli, derin ve sade lisanla. Bu lisanın içinde, hayatın bütün unsurları vardır. Şair, şiir yazarken başka şahsiyet, konuşurken veya kavga ederken başka şahsiyet değildir! Şair, bulutlarda uçtuğunu vehmeden dejenere değil, hayatın içinde, hayatı teşkilâtlandıran bir vatandaştır!" (Babayef, "Nâzım Hikmet", s. 141)

çıkmıştır. Ama malzemeleri, kaynakları büyük ölçüde popüler olandandır. İlk döneminde biraz elitti, daha sonraki süreçte popüler olandan çok daha yararlıdır.

Bana sorarsanız şairlerin % 98'i popüler kültürden uzak şiir üretmiyorlar. O alandan yararlanıyorlar. Etkileniyorlar. Etkilenmemeleri mümkün değil. Çünkü onun tam göbeğinde, ortasında yaşıyorlar. Özellikle medya bu kültürün en büyük pompacısı, temsilcisidir ve herkesin de dolaylı veya direk medyaya bağlı olduğundan, medya bir şekilde yapıtın içine veya şiirin içine dolaylı yollarla giriyor. Ne kadar direnilirse direnilsin, bu popüler kültürün varlığından etkilenme gündeme geliyor. Bu ise etkilenen kişiyi başka bir politik bakışa götürüyor. Bu bazda bir şiir üretmeye başlıyorsunuz. Popüler kültür dolaylı veya direk sizin kaynağınız oluyor. Popüler kültür ve şiiri birbirinden kopuk ve bağımsız şeyler olarak düşünmüyorum. Bazı şairler artık popüler şair konumunda. Televizyonlarda geniş kesimlere karşı şiirlerini okuyorlar ve bana sorarsanız şiirleri de o popüler kültüre inanılmaz ölçüde ayak uydurmuştur. Sıradanlaşmış şiirler okuyorlar.

Gülseli İnal'ı dinlediğimde konuşmasının Gülseli'nin 'POET'ikası gibi algıladım. Ve burada belirttiği görüşlerini daha da derinleştirmesi gerekir.

Nâzım Hikmet'in de içinde bulunduğu üç beş tane çok ünlü şairi saymazsak, 1980 başları şiir kitabı 3 bin kadar satardı. Bunların çoğu genç şairlerdi. Tüketim çılgınlığının aşama aşama hegemonyasını kurmasıyla şiir itelenmeye, dışlanmaya başladı. Şiir kitapları basan bir yayıncı olarak da diyebilirim ki, şiir kitaplarının basımı şimdi 500'lere indi. Bu duruma düşülmesinde, evet, sadece popüler kültürün değil ama popüler kültürün büyük bir payı var. Son onbeş yılda popüler kültür nerdeyse eşittir pop kültür olduğu dönemdeyiz. Bütün sanat dalları bir şekilde birbirinin içine giriyor. Yılmaz Erdoğan ve Sunay Akın örneklerinde olduğu gibi radyo ve televizyon programlarında şiir telaffuz edilerek gündem oluşturuluyor. Fakat o şiirlerin sorgulanması noktasında fazla bir gelişme yok. 70'li 80'li yıllarda şiirin kendi iç sorunları daha yoğun ele alınıyordu. Bugün gitgide bu tartışma zemini azalıyor. Azalmasının bir nedeni de şiir takip edenlerin azlaşmasıdır.

Daha geniş kitlelere ulaşsın programı çerçevesinde şiir üretilmez. Pop kültürü şairi daha da yalnızlaşmaya, kendi içine kapanmaya kat kat itmektedir. İyi şiirler yazılarak uzun vadede kendine özgü popülerlik yaratamayacağını da düşünüyorum. Ancak bazı şairler medya çevreleri ile ilişkilerini kullanarak birtakım şairler daha ön plana çıkartılabilir. Onların şiirleri daha bir sorgulanır olabilir.

Daha geniş kesimlere hitap eden şiirlerin, popülaritesi daha çok olan şiirlerin ideolojik, kültürel anlamda, dil düzende daha kalıcı olması pek mümkün görünmüyor. Örneğin Gülseli'nin şiirinin, daha sofistike dille yazılan şiirin bu süreçte, toplumsal gerçekçiliğin ön plana çıkarıldığı şiirde pek mümkün olmaz mesela. Gündelik dille yazılan, çok anlaşılır olan şiirler de var ve belki bu popüler alan içinde kendisine bir yol haritası çizebilecek kimseler isimler var olabilir. Bunu medya yönlendirdiği, ideolojik olarak da şekillendirdiği için bir süre sonra kendini çok tekrarlayan, "şey"leşen bir şiirle adım adım karşılaşmaya başlanır. Önümüzdeki dönemde şiirin alanının da daralarak ömrünü sürdüreceğini düşünüyorum.

– Popüler kültür, elit kültürün yanı sıra bir de halk kültürü vardır. Bu ikisi de aslında halk kültüründen geniş ölçüde yararlanırlar. Halk kültürü daha çok otantik, folklorik kültürleri temsil eder. Tüketim toplumu ve kültürüyle içiçe girmişseniz, artık kent hayatı, metropol kültürü ülkenin yüzde 70, 80'ine tekabül ediyorsa, medyanın hegemonyalarıyla aynılaşan bir kültürle karşı karşıya olursunuz. Bu şartlarda var oluşunuzu sürdürürsünüz. Halk kültürünün de yeni bir popüler kültür olarak üretilmeye başlandığını tartışanlar batıda da oluşmaya başladı. Aslında halk kültürü de adım adım yok olmaya doğru gidiyor. Bu şu anlama geliyor: Halk şiiri denen şey düne göre bugün popülere göre şekillenmek zorunda kalıyor, geniş kesimlere ulaşmak istiyorsa.

TARIK GÜNERSEL

Şiir kendi başına "nötr"dür. İyi şiir vardır, kötü şiir vardır. İyi bir şiir popüler olabilir. Popüler kültür ile şiir birbirini dışlayan şeyler değildir. Halk anlamaz diye dışlayıcı olmak, sol değil faşizan bir tavırdır. Zekâdan, farklılıktan ve eleştirel yaklaşımdan korkan bir yaklaşımın sol ile ne ilgisi olabilir? Ama maalesef fiilen var.

İrfan Erdoğan demokrasi ve özgürlük adına yapılan pek çok şeyin kapitalizme hizmet ettiğini ileri sürüyor ve şöyle diyor: "Anlamlı ve gerçek karşıtlar alternatif toplumsal hareketlerle inşa edilir: TV önünde alternatif analizler yapan bireylerle değil." Erdoğan'ın son vurgusu şöyle özetlenebilir: Popüler kültür bir egemenlik ve mücadele alanıdır; iyi anlaşılması ve alternatif politikalar üretilmesi gerekir.

Ayşe Lahur Kırtunç popüler kültüre iki farklı yaklaşım olduğunu belirtiyor: "Fildişi Kuleciler yüksek kültür dedikleri şeyi savunur, popüler kültürü küçümser. Geniş Açılı Kamera Kullananlar ise yargılamaktan ziyade anlamaya dönüktür." Popüler kültür hayalci ve kaçış yanlısıdır (escapist) ama bu sıfatlar aşağılama içermez; okumasını bilene, popüler kültür toplum hakkında önemli ipuçları verir. (...) Frankfurt Okulu 'popüler kültür' yerine 'kitle kültürü' terimini yeğlemiş ve küçümsemiştir. Adorno cazı kınamış, atonal müziğin egemen hale gelmesini istemiştir. (...) Russell Nye'm popüler kültür diye bir şey olabilmesi için üç unsur gerekir: Çok sayıda insan, para ve iletişim olanakları. (...)

Kırtunç'un yazısı şöyle son buluyor: "Popüler kültür

incelemecileri yaygın ve popüler olanı yeğler ve yüceltir demek yanlıştır. Bir toplumda seçkin kültür de popüler kültür de hep var olmuştur ve hep var olacaktır. Popüler kültür incelemecisi yargılayıcı ve dışlayıcı olmamalı, 'ya o ya bu' tavrı yerine, 'hem o hem bu' tavrı içinde olmalıdır."

Ben her iki akademisyenden de çok şey öğrendim; kendimi Ayşe Hanımın Geniş Açılı Kamera Kullananlar kategorisi içinde saymak hoşuma gider. İrfan Erdoğan'ın yazısına gelince: 'Sembolsel' gibi kelimeler yüzünden dilini itici bulsam da kapitalizm bağlamında eleştirel yaklaşımı ve alternatif politikalar üretme önerisi bana yakın geliyor.

Evet, popüler kültür ile şiir birbirini dışlayan kategoriler değildir ve iyi bir şiir popüler kültürün parçası haline gelebilir. Ama "halk anlamaz" diye dışlayıcı olmak sol değil, faşizan bir tavırdır. Zekâdan, farklılıktan, eleştirellikten korkan bir yaklaşımın solla ne ilgisi olabilir? Ama maalesef fiilen var.

SEZAİ SARIOĞLU

Ben bir komünist olarak şair ve şiirin dünyayı yorumlamak ve değiştirmek olması gerektiğini söylüyorum. Şair bir tarafta, şiir bir tarafta durumu bugün çok yaygın bir durumdur. Ben bunu şairin şiirine yenilmesi olarak da adlandırıyorum. Şiir sokaktadır ama çıkmaz sokaktadır bugün. Şiirin sokağa çıkması, şiirin kitlelerle buluşması; kıymetsiz bir anı ve süreç olarak yaşanabilir, kıymetli bir anı ve süreç olarak da yaşanabilir. Burjuvazi/kapitalizm de sokağa çıkıyor. Sokağa yapılan vurguyu anlıyorum. Her kavramın içinin doldurulması gerekir diye düşünerek bunu söylüyorum.

Birçok insan açısından cümle içerisinde diyalektik kavramını kullanmak kabahat oluyor. Diyalektik dediğiniz zaman "A, siz hâlâ diyalektiği mi kullanıyorsunuz?" diyorlar. Sözün gelişi sosyalist olduğunuzu söylediğiniz zaman "A, siz hâlâ sosyalizmi mi savunuyorsunuz?" gibi kabahat olarak görülüyor.

Günümüzün en büyük tehlikesi faşizm ve ırkçılıktır. Bugün edebiyatın da en temel sorunlarından biri budur. Radovan Karadziç bir şair olmasına rağmen kırmızı bülten ile aranan bir işkenceci konumundadır. Ahlaki ve sosyolojik olarak nasıl olur da bir şair "öteki" diye baktığı kimselere karşı faşist ırkçı ve işkenceci olabilir diye sorgulamak gerekir.

Dil ve şiir devletlerden/iktidarlardan daha uzun ömürlüdür. Ben bu yüzden şiir sınırsız ve sınıfsız, devletsiz ve ateist olan için de, tanrı tanımaz bir düş kurar. Bu nedenle de bütün iktidarlarla da başı beladadır. Burada parti kaygısı, tüzük ve program kaygısı, kitle kaygısı gibi aktüel çıkarlarla bezenip ütopya unutulduğu zaman ve her zaman bir risk olarak karşımıza çıkabilir diye düşünüyorum.

Ben 'şiirin yanında şiir, şiirin yanında şair ve özgürlük getirmek'ten yanayım.

HASAN ERKUL

Kitle kültürü bugün yanılsamanın ve yabancılaşmanın aracı olarak, iletişim araçları yoluyla kapitalizmin yaptığı en büyük işlerden birinin aracıdır.

Popüler kültür ise, halkın en alt kesimlerinin geri zevkinin ve geri düşünce kavrayışının, beğenisinin bir biçimde alınarak toplumun geneline mal etmek açısından kullanılmasıdır. İtiraz edilmesi gereken nokta, bununla toplumun geri bir temelde yapılandırılıyor olmasıdır. Nasıl bilinç yanılsaması yaratırız diye kitle kültürü alınıp kullanılıyor.

Şiir salt kendisi var değil, şiir "insan"dır her şeyden önce. Büyük insanlık gibi bir şey ile şiir ilişkilendirilmediği taktirde kaçınılmaz olarak o şiir bir biçimde "insancık" sınırında kalabilir.

Bugün şairlerimiz Nâzım kadar "popüler" olamıyor! Olmak için birçok araç kullanıyorlar. Ama yine de onun kadar "popüler" olamıyorlar. Şiir ve şairlikle ilgili olan bir mücadelenin olduğunu görüyoruz Nâzım'da ve orda. Bu çok önemlidir. O mücadelenin sürdürülmesi için birçok araçlar olabilir. Bu araçların bir kısmı örgüttür, bir kısmı insanların yan yana gelip başka şeyleri aramasıdır vs. Şiirde özgürlüğün altı çizilmeli ve fakat neden ve nasıl üretildiğine de dönüp bakmak gerekir. Toplumsal gerçekçiliğe negatif değerlendirmeyle ele alanların hepsi, belki de toplumsal gerçekçiliğin ne kadar derin, ne kadar güçlü olduğunun farkına varamadılar. Toplumsal gerçekçilik akımının içinde yer almasına rağmen sanki bu akımın dışındaymış gibi şair ve ürünle karşı karşıya geldiğimiz de oldu. Bu doğru.

Ama şöyle bir düşünecek olursak belli sayıda insanın milyar doların sahibi, ülkemizde bir insan dört milyar doların sahibi olan bu kadar büyük güçlerin kitleri kendisine yabancılaşması için tuttuğu bir dönemde, geçmişteki eksikliklerimizden öğrenelim ama yukarıdaki sınıflar aracılığıyla kitle kültürünü nasıl kullandıkları meselesine kafa yormamız gerekir. İşte bu noktada şiirin bir işaret fişeği olarak, bir öncü olarak ne yapabileceğini düşünmemiz gerekiyor.

Söz insanın en önemli ürünlerinden biridir ve ne yapılırsa yapılsın bir şekilde önünü açar ve yolunu bulur. Söz bunu popüler kültür açısından da yapacaktır ancak gerçek hayatın gerçekçi bir şekilde çözümlediğimiz bilincimizin bir aracı olarak da bunu yapacaktır. Şiirdeki dil popüler kültüre karşı her defasında doğrudan doğruya gerçekçilikle/toplumsallıkla doğrudan doğru ilişkilendirdiğini görürüz.

Ece Ayhan'ın ağzından bir gönderme yapacak olursam; şiir bu/icabında ne iş olsa yapar/uygunsuz haliyle bilem/işinizi bitirir abiler!

şiirinsanları

Zeynel Çok

Zeynel Çok, 1950 yılında Mersin'de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini aynı kentte, İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ni ise Adana'da bitirdi. 1980 öncesi bölgesel ölçülerde gazetecilik, Mersin Gazeteciler Derneği Yönetim Kurulu Üyeliği ve Basın İş Sendikası İçel (Mersin) Şube Başkanlığı görevlerinde bulundu.

1970'li yıllarda şiirlerinden bazıları gazete ve dergilerde yayınlandı. 1989 yılında yayımlanan "Yüreğimde Kaç Sevginin Rüzgârı" adlı kitabında şiirlerinin bir kısmı yer aldı. 1980 sonrasında ise geçim kaygısıyla atıldığı ticari yaşamı süresince yazı alanından hayli uzak kaldı.

Evli ve iki çocuk babası olan Zeynel Çok, 1994 yılından beri Almanya'nın Bielefeld kentinde yaşıyor. Göç ile birlikte ülkesinden uzakta da olsa yeniden şiirle tanıştı.

2003 yılı sonundan itibaren Güney, Berfin Bahar, Varlık, Ardıç Kuşu, Çalı, Çıkrık, Aykırı Sanat, Ayrıntı, Arkadaş, Islık ve Hayal dergilerinde şiirleri yayınlanmaya başladı. Son olarak da Anafilya "İZ-DÜŞÜM", Altınkoza "Çukurova Şiirleri" seçkilerinde şiirleri yer aldı.

Bilmediğim

Bir düş'ün haritası çizilirken
Zincirlenmiş ellerde ateşler yanıyor
Gecenin bitiminde açmayı bekleyen çiçek
İğne deliğinden hayata fışkırarak geçiyor

Bilmediğim öyküleri bir yazabilsem
Bir tuğla da benden desem
Duvar örülüyor kör gecelerde
Tanımadık yıldızlar kayıyor yüreğime

Gölgesinde tadınca düşünmeli
Tadınca terlemeli güneşinde ülkemin
Uykusu tadınca olmalı gökyüzünün altında
Bilmediğim nakışlarla işlemeli kızlar çeyizi

Ah masallardaki zalim hükümdar
Hep döküldü dişlerinin hançeri
Belki kurşun değdi tek kanadıma
Uçuverecek bir gün gönlümün güvercini

"Kırmızı zamanlardan"

İLKER GÖREN

kırmızı zamanlardan
saçların darmadağınık
kentin vitrin kokan semtlerinde
ve yanlızlık o beyaz atlara binen bir prenses şimdi
acaba diyorum kendi kendime
ben neyi sevmedimde öyle öldüm gökyüzünün maviliğinde
yada neyi üzdümde öyle lanetlendim çocukluğumla
bilmiyorum
bilmediğim gibi de yanlızlığın kırlangıç besleyen ormanlarında
bir o yana bir bu yana dolanıp durduğum akşamların terkisinde
ağlayan bir adamın
annesini çalmadım kaderden
ve kaderden hiçbir zaman istemedim sessizliğini çocukluğumun

Gün olur

SİNAN TANRIVERDİ

Gün olur çıkmazsın aklımdan
gün de olur unuturum
Gün olur gerçeksin karşımda
gün de olur hayalini avuturum

Gün olur bir türküsün
gün de olur bir şiir
Gün olur sonsuz bir öyküsün
gün de olur sonun gelir

Gün olur bir pınarsın gönlümde
gün de olur susuzluktan ölürüm
Gün olur gül açarsın ömrümde
gün de olur boş bir bahçe olurum

gün olur seni bana getirir
gün de olur alıp götürür seni...

29.09.2004

Gözlerinde ölünce

MÜSLÜM ASLAN

Hani çöllere düşünce yağmur damlaları ve ılık ölüm histerisiyle yutulunca toz zerrelerinin içinde, damladan öteye serin izler kalır geriye. Hem var oluş hem de yok oluş düşüncesinin ince çizgisindeki belirsizlikte büyüyen benliğin hissedilirliği nasılsa ben de öyleyim gözlerinin ışıltısında serince izler bırakıp ruhuma dönerim.

Hani kuşların hayatlarına kıyar aykırı mevsimler ve dökülürler birer birer büzülmenin göllerine, gönüllerine hüznün... Kuşlar fırtınalarda kırılır çırpamadığı kanatları, titrek ve mecalsiz kalırlar boşluğun akıntısında.

Nereye düşerlerse orada noktalarlar imrenilen özgürlüklerini.

Kuşlar misali süzülüp mahsur kalırım şefkatinde. Gönlümden sana lime lime ve tepeden tırnağa vedia, adak dönüşürüm. Hiddetimde kanatlarını çırpmayan ve her yönünü mevsimi bilen bir ben...

İç tırmalayan yolculuklarda başımı dayadığım buğulu, beklentilerim misali acılarımın alfabesiyle adını yazdığım camların ötesinde, ardımda kalan coğrafyam kadar yaralı gözlerinin ateşiyle tutuşurum.

Ah gözlerin.
Ela ömrüm.
Mavi gülüşüm.
Yağız suskunluğum.
Hayıflanarak seyrettiğim gençliğim.

Hani sokak lambalarının ışıkları vurunca mayalanmış karanlıkların koyuluğuna, mahsum bir aydınlık sızınca kapıların boşluğuna, pencerelerden huzur arayan yüzler uzanıp camlardan, ırak mutluluklara sabretmeye amade kılarsa beklentilere; gözlerin öylesine vurup, sızar karanlığıma, huzura kanatıp seni bekleme amade kılarak.

Gözlerinde ben ölünce... Sefaletimin künyesinde bana dair kurulmuş kandırılmışlıkların ve yitirmelerin bayat ve adi gülüş sesini duyarım. Ve seni ne kadar geç tanıdığımın inanılmaz derecedeki hırpalayıcı pişmanlığını...

İçinde umut şifreleriyle mahsur bırakan gözlerin beni öldürünce her gördüğü yerde, bana(sana) yaşamayı, koşmayı, emeklemeyi, varmayı anlatır. Gözlerinin dingin ve hangi kıyıda duracağını bilen dalgaları, ruhu beş para etmez çıkar müsveddelerine didinmemeyi, onlara kul olmamayı öğütler.

Hani yıldız düşerken şu üzerinde yaşadığımızın belli olmadığı toprakların bir yerlerine ve yıldızların seyrinde içimizdeki karmakarışık düşünceleri göçeylerek...

Hani ayrılık rengiyle karalanan satırların harcına karışıp ıpıslak kalınca mektup kâğıdı ve kekeleyerek şiirler yazarken kalemler düne, güne dair; mekânı belli bir yıldız gibi düşerim gözlerine yaşayacağıma inanıp kaybettiklerimi bulacağıma inanarak, bir dize gibi kayarım kirpiklerinden dudaklarına coşup ayrılığı unutarak.

Hani toy aşıklar vardır her görüşünde ayakları kilitlenip tüm şivelerini yitirirler o an tatlı bir aptallıkla. Ben toy makamlarda düşerim gözlerinin sonsuzluğuna senden yeniden konuşmayı öğrenip aptallığımı severek.

Gözlerinde ölünce ben; bin ben doğarım sende. Bin yılda bir dünyaya gelsem de bir sefer göreceğime inanarak... bin yılda bir tanesin deyip, hiçbir şeyle değiştirmeyip gözlerindeki ölüme sevdalanırım.

Ah gözlerin.
Ela ömrüm.
Mavi gülüşüm.
Yağız suskunluğum.
Hayıflanarak seyrettiğim gençliğim.

"Metal Fırtına"

YA DA ANTİEMPERYALİZM MASKELİ TÜRK ŞOVENİSTİ KAMPANYA...

● ŞADİYE UÇKAN

Biri 1969 (Orkun Uçar), diğeri 1975 (Burak Turna) doğumlu henüz genç sayılabilecek iki yazar. Kısa biyografilerinde her ikisinin de medya sektöründe bir süre çalışmış oldukları bilgisi veriliyor.

Ortak Yazdıkları "Metal Fırtına" romanı anda Türkiye'nin üzerinde çok konuşulan başarılı romanlarından biri. Romanın dili, kurgusu yazarların "medya sektörü" denen sektöre bulaşmış olduklarının ipuçlarını veriyor. Kendinizi yürüyen savaşta savaşı, "iliştirilmiş röportajcı" olarak yaşayan tanıkların anlatımını izlermiş gibi, tv karşısında savaş izlermiş gibi hissediyorsunuz.

Roman aslında edebi değeri açısından hemen unutabileceğiniz bir ikinci sınıf ucuz roman. Buna rağmen (belki bunun için?) çok satıyor. Neden? Nedeni anlattığı öykü. Bu öykünün konjonktürü var anda. Öykü öz olarak antiemperyalizm maskesi altında, çok kaba bir antiamerikanizm öyküsü. Dünyaya egemen olmak için Türkiye'yi işgale kalkan ve her türlü savaş kuralını bir kenara koyan ABD'ye ve onun işbirlikçilerine karşı direnen Türkiye'nin öyküsü. Bu Türkiye sonunda tabii dünyayı tek başına ABD'ye bırakmak istemeyen, tehlikeyi gören Rusya-Çin-Fransa-Almanya ile ittifak içinde ABD işgaline son veriyor. Böylece Kızıl Elmacıların iyi Avrasya'sı kötü ABD'ye karşı kazanıyor. Bunda başrolü yakılıp yıkılmış da olsa kahraman Türkiye, en başta da tabii o Susurluk'ta ne menem bir şeyler oldukları ucundan birazcık da olsa görünen özel timler, özel ekipler üzerleniyor! Roman bu tavrıyla yalnızca Avrasya'nın değil, aynı zamanda "gri takım"ların, derin devletin, kahraman faşist it teşkilatının propagandası üzerine kurulu. Tabii denebilir ki, "Yahu canım eninde sonunda bir roman... Fazla ciddiye almamak gerek. İşte James Bond gibi bir şey!" Doğru da, bu James Bondlar neden "kurt" diye sormazlar mı insana. Ha bu James Bondlardan biri ABD'ye savaşın ne olduğunu göstermek için Washington'da bir atom bombası patlatıp ABD başkentini yerlebir ediveriyor. Oh olsun diyorsunuz, Anıtkabir'i yerlebir edenin biz de başkentini atomlarız alimallah! Ellerin dert görmesin kahraman özel gri tim kardeşim Gökhan! Keşke savaş bitmeden şu New York'u da toz ediverebilseydin. Neyse elbet onun da günü gelir. Bu manyak Amerikalı'ların bu kadar dersten sonra da akıllanacakları yok nasıl olsa.

Öykü mü?

Alman istihbaratı, ABD'nin Türkiye'yi işgal planlarını öğreniyor. Bu arada Türk düşmanı Ermenileri temizlemek için yurtdışındaki gizli Türk ajanlarına da bilgi uçuruyor. Onları yönlendiriyor. Bu temizleme işinde ajanımızın eline bir dosya geçiyor. ABD Türkiye'deki bor madenlerinin tek hakimi olmak için, Türkiye'yi işgal etme planlarına sahiptir. Ajanımız hemen Türkiye'ye dönüyor. Fakat Amerikancı çeteler devlet içine sızmıştır. Başka güvenlik birimlerini ele geçirmiştir. Bunlar bilgiyi hasıraltı ediyorlar. İki ay sonra olan oluyor. ABD işgal hareketi başlıyor.

Bu arada ABD'nin hain saldırısı karşısında kahramanca direnirken ölen bizimkilerin evlere şenlik öyküleri var. Ölürken gökte atlılar, atlılar görünüyor. Göğe uçup atlılara kavuşuyorlar filan.

"Uzakta uçakların geldiği yönde şimdi garip ışıklar belirmişti. Ona doğru yaklaşıyorlardı.

"Bizimkiler geliyor!" kelimeleri döküldü dudaklarından. Onları görüyorlardı. Yardımlarına geliyorlardı.

Bedenine yayılan sıcaklık içini ısıttı. Her tarafı siyah dumanlarla kaplanmıştı, hiç bir şey görmek mümkün değilken, onları görebiliyordu. Artık etrafta ne siper vardı, ne başka bir şey. Tam onu gördüğü anda bir ses duyuldu, dev bir patlama daha meydana geldi. Patlamanın şiddet ve ölüm dolu dalgaları İhsan paşaya yaklaşamadan, o da katılmıştı süvari alaylarına. Nereden gelip nereye gittikleri belirsiz atlılar. Nal sesleri ile toprağı titreten özgürlük savaşçıları... Hiç gitmemişlerdi belki de, Türk ulusunun özgürlüğünü savunmak ölümle sona eren bir görev değildi belli ki." (s. 72)

Tabii bu muazzam gösteriyi görüp de ne olduğunu

anlayamayan cahil ABD'li coniler nerdeyse altlarına ediyorlar korkudan:

"Tam o sırada askerlerin gözüne bir şey takıldı. Garip ışık huzmeleri gökten inip alanın üzerine doğru akmış ve sonrasında süzülerek uzaklaşmıştı. Amerikan askerleri neye uğradıklarını şaşırdılar. Bedenleri titremeye başladı. Sesler duyuyorlardı; bunun ne olduğunu anlayamadılar. Sanki koca bir atlı ordusu üzerlerine geliyordu. Işık huzmeleri bir anda yön değiştirip askerlerin üzerine doğru gelmeye başladı. Işık huzmelerine eşlik eden nal sesleri hepsini korkutmuştu. Ne yapacaklarını şaşırdıkları için sadece havaya ateş edebildiler. Bir an için gözleri korkunç bir ışık patlaması ile kör oldu ve sonra tekrar görebildiler. Dizlerinde derman kalmamıştı, hemen koşarak geri hatlara doğru koşmaya başladılar. (Edebiyatın şu ulvi yüceliğine bakın... koşarak... koşmaya başladılar! Buna ancak helal olsun aslanlar denir! / BN) *Ne olduğunu bilmiyorlardı ama garip bir şeyler olduğuna şüphe yoktu, insanüstü şeyler." (s. 73)*

Aynen böyle! Cahil coniler anlamaz tabi bizimkilerin efsunlu olduğunu, hiç ölmediklerini, ölür görünüp diğer atlılara kavuşup birlikte Türk ulusunun özgürlüğünü savunmaya devam ettiklerini filan. Biz adamı çarparız valla abi!

Bu arada ABD'nin Türkiye'ye saldırdığını gören "iç hainler", Kürtler yani Diyarbakır'da iktidarı ele geçirmeye kalkıyorlar. Kıbrıs'ta ise Rum muhafız gücü, Kuzey Kıbrıs'ta konuşlu Türk ordu güçlerine saldırıyor. Böylece hain düşmanlar çıkıyor ortaya. Ermeniler-Kürtler-Rumlar ve ABD! Türkiye AKP hükümetiyle, ordusuyla, özel güçleriyle kahramanca direniyor. Sivil halk ya korkup evine gizleniyor, ya içlerinden bazı kahramanlar (mesela bir kapkaççı kardeşimiz, vatanın elden gittiğini duyunca, hemen ilk askerlik şubesinin nerde olduğunu soruyor. Öyle ya bu vatan elden giderse, nerde yapacak kapkaçı?) hemen ordusunun yanında direniş saflarında yerini alıyor, kimileri de direniş değil barış istiyoruz filan diye yürümeye kalkıyor! Bu saftorik vatandaşlar hak ettiklerini buluyor. ABD bombaları onları acımasızca yok ediyor!

Savaş durumunda, daha önceleri iktidar için birbirlerini yediklerini bildiğimiz ordumuz ve hükümetimiz yek vücut oluyor. Aralarından su sızmıyor. Başbakanımız Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanımız Abdullah Gül işlerinin başında, ordumuzla tam uyum içinde hareket ediyorlar. Bir yandan savaşırken bir yandan diplomasi yürüyor. Dışişleri Bakanımızı ABD'de gözaltına almaya kalkıyorlar. Üzerine gelen birinin burnunu kırıveriyor canlı yayında.

Diplomasinin gereğini başbakanımız şöyle açıklıyor:

"Eğer bir kurtuluşumuz varsa yüzyıllarca Osmanlı'nın yıkılmamak için kullandığı şeyi kullanacağız: Diplomasi."

Bakanlar ve askerler soru soran gözlerle bakmaya devam etmişlerdi. Hepsinin gözünde inanmazlık okunuyordu.

Başbakan devam etti. "Tarihi okumadınız mı? Ruslar Yeşilköye kadar geldiklerinde onları geri çektiren güç neydi? Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa üzerine gönderilen üç orduyu yenip Bursa'ya kadar geldiğinde onu geri çektiren güç neydi?

Birisi ileri atıldı. "Batılı devletler efendim, güçsüz bir Osmanlı'nın yıkılmamasını istediler. Çıkarlarına uyuyordu."

"Tayyip Erdoğan "Evet" dedi. (Bence "Aferin, Hocam" demiştir. Öyle dedirtseydi yazarlarımız daha gerçekçi olurdu bence. Dostça bir düzeltme önerisi yapayım dedim yani. / BN) *"Bu toprakların stratejik bir önemi var. Hiçbir güçlü ülke tek başına diğerinin buranın hakimi olmasını istemez." (s.160)*

Devamında, bir Ermeni'nin elinden o öldürülerek alınan ve Türkiye'nin bor için işgal edildiğini, borun dünya hegemonyası için ne kadar önemli olduğunu açıklayan dosya Türk hükümeti tarafından ABD dışındaki (ve tabii onunla birlikte hareket eden İngiltere dışındaki) "Güçlü Ülkelere" ulaştırılıyor. Bir yandan savaşırken bir yandan demokrasi yürüyor. Rusya-Çin-Fransa-Almanya ittifakı kuruluyor. Rusya Başkanı Putin ittifak adına sıkı pazarlıkçı başbakanımızla pazarlık yürütüyor:

"Putin "İyi akşamlar sayın başbakan" dedi Türkçe. Sonra Rusça devam etti. "Biliyorum benden daha erken bir yanıt bekliyordunuz, ama inanın öyle kolay olmuyor diğer ülkelerle ortak bir karara varabilmek."

Tayyip Erdoğan Rusça tercüman aracılığıyla konuştu. "Dediğinizi iyi anlıyorum ama burada bir millet ve ülke yok ediliyor. Ve biliyorsunuz bizim yok oluşumuz sizinkini de getirecek." (Burada da bir düzeltme önerisi getirmeden edemeyeceğim. Rusya başkanının açışta yaptığı Türkçe selamlamaya, aslında bizim başbakanın da açışta Rusça cevap vermesi diplomasi açısından çok nazik ve hoş olur, ayrıca güven ve dostluk sağlayıcı olur. Mesala "Drujba, tovarişi Putin" filan gibi başlar Recep Tayyip Erdoğan! / BN)

"Evet biliyoruz, yalnız tek başımıza hareket edemezdik. Nihayet Almanya, Fransa, Çin ortak bir tavır için sonuca gelmek üzereyiz. Yalnız sizden isteyeceğimiz bir şey var."

Tayyip Erdoğan bir umut ışığı belirdiği için sevinmişti ama gelecek isteğin de yenir yutulur olmayacağının farkındaydı.

"Bu devletler girdikleri riske karşılık bor, toryum ve uranyumu işletecek ortak bir şirket kurulmasını ve her birine eşit yüzde verilmesini istiyorlar. Yani Almanya, Fransa, Çin, Türkiye ve Rusya ortak hisselere sahip olacak."

Başbakan çeviri yapılırken sevinç çığlığı atmamak için kendini zor tuttu. Ama şimdi sakin olmak gerekirdi. 'Eğer bana bu teklifi yapıyorlarsa işin önemini

Çöl yalnızlığı

MEHMET SÖĞÜT

İçlenmiş sırlarımla geldim
Bakışın sabrımdı
Gül dağına kırağılar düşmüş
Sevmecelerine daldım
Seni her görüşümden sonra
Oturup adam gibi şiirler yazdım
Gidişinle parelenen yaşamım
Nazarım oldu çöl yalnızlığı
Durmadan çeken uçurum
Ve çöl yalnızlıkları, yalnızım
Cerenim
Kaldığın yer çöldü
Varacağın yer yine çöl.

("Çöl Yalnızlığı" adlı Öykü/Şiir kitabından alınmıştır. Sayfa 41, Kora Yayın, Haziran 2004)

anladılar, harekete geçmeye karar verdiler demektir' diye düşündü. Şimdi de ne alabilirsek, diyorlardı.

Putin sabırsızlıkla, "Evet Sayın Erdoğan," dedi.

Tayyip Erdoğan blöfünü yaptı. "Hayır Putin, bu kadar büyük yüzdeler veremeyiz." (Hey aslanım, pazarlıktaki dehaya bakın. Karşısındakini hemen altına alıveriyor. Putin "Sayın Erdoğan" derken, Recep Tayyip, aynı seviyede olmadıklarının mesajını veriyor. Sayını mayını bırakıp doğrudan "Putin" diyor ve ona o zor şartlarda bile haddini bildiriyor. Valla sayın yazarların bu kadar inceliklere bile dikkat etmiş olmaları onların bu işi ne kadar ciddiyetle yaptıklarını gösteren bir ipucu bence. Kasımpaşalı başbakanımız hemen tavrını koyuyor. Mahalle arasında sütçüye seslenir gibi "Hayır Putin" diyor. Pazarlık böyle yapılır işte. / BN)

Çevirmenin suratı asılınca hemen çevirmesi için işaret etti. "Siz de çok iyi biliyorsunuz ki böyle bir durumda ABD geri çekilmeyi kabul etse bile şirkette önemli bir yüzde isteyecektir. Ayrıca İngiltere de işin içine girecektir. Bu demektir ki Türkiye'nin hakkı iyice düşecek."

Putin bu gelişmeleri tahmin edebiliyordu. "evet iyi bir durum değil. Ama sanırım başka seçim şansınız yok. En azından ülkeniz kurtulacak."

Tayyip Erdoğan bir an düşündü. "Her zaman ikinci bir seçim vardır sayın başkan. (Bu sayın başkan lafını mutlaka ironik bir tonla söylemiştir. Bu ince ayrıntıyı yazarlarımızın belirtmemiş olması, herhalde unutkanlıktandır sanırım. / BN) *Ülkemizin büyük bir kısmı yerle bir oldu. Ve sizler harekete geçmek için çok beklediniz. O minerale halkımızın ve ülkemin geleceği için ihtiyacımız var. Ve eğer geleceğimizi böyle ipotek altına alacaksanız belki de hiç direnmemeyi ve ABD'nin şartlarına tamamen teslim olmayı düşünebiliriz."*

Evet, bu bir bölftü. (Rus Türkün ölse de teslim olmayacağını bilse bu blöf tutmaz, ama Rus bilmez. Herkesi kendi gibi sanır! / BN) *Bir ülke olarak intihar edemezlerdi, teslim olamazlardı ama böyle bir ihtimal karşısında ittifak çağrısı yaptıkları ülkelerin de gelecekleri kalmayacaktı.*

Telefonun öbür ucunda Putin'in sert yüzü bir an dondu, sonra aniden gülümsedi.

"Çok sıkı pazarlıkçısınız Sayın Erdoğan sizin teklifiniz nedir?"

Başbakan rahatlayıp tuttuğu nefesi koyverdi. "Almanya, Fransa, Çin, ABD, İngiltere ve Rusya'ya kurulacak şirketten yüzde 5 hisse verilecek. Fakat bu karşılıksız olmayacak. Türkiye'nin yeniden imarı için belli yardımlar yapılacak. Örneğin Rusya'dan on yıl karşılıksız doğal gaz alabiliriz. Bu da Bor teknolojisi geliştiğinde hiçbir şey demektir."

Putin tarafında bir süre sessizlik oldu. Nihayet "Kabul" diye Tayyip Erdoğan'ın o güne kadar duyduğu en güzel sözcük geldi."

Bu sıkı pazarlık sonucu, Avrasya ittifakı Rusya, Çin, Fransa, Almanya, ABD'ye ya durursunuz ya bizle de savaşırsınız ültimatomu veriyor. Avrasya'nın bu tavrı karşısında Bush devriliyor. Rumsfeld barış görüşmelerine başlıyor! Savaş bitiyor!

Ha tabii bu arada, bu savaşın arkasında duran tekelin şefi (Adrian III. Lynam... ya Ermeni ya Rum ya da Yahudi kökenlidir mutlaka, yazarlarımız unutmuş kökenini belirtmeyi) Türk James Bond'u, Washington'u atomize eden ajanımız Gökhan tarafından, Alman haber alma ajansının yardımı ve yönlendirmesi ile kaçırılıyor ve kendi pisliği içinde ölüme mahkum ediliyor. Ne son ama! Biz Türkler hain tekel şeflerini de böyle yaparız. Yaparız alimallah!

Roman çok uzak bir geleceği değil, bundan 2 yıl sonrasını zaman olarak seçmiş. Romanda adı geçen bir çok siyasetçi (Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, Bush, Rumsfeld, Putin vb.) gerçek kişiler. Yani roman neredeyse "belgesel spekülasyon" denebilecek bir kurguya sahip. Fakat yaptığı spekülasyonun iler tutar tarafı yok. Kızılelmacıların Sevr paranoyasının postmodern romanı Metal Fırtınası.

Bir tek şeye hizmet edebilir:

Rum, Ermeni, Kürt düşmanlıklarını körüklemeye, anti emperyalist bir maske altında antiamerikancı Avrasyacılığın propagandasına, ırkçı Türk şovenizminin körüklenmesine.

Vereceğiniz paraya yazıktır.

Sinema notları

ANUŞ PAZARCIYAN

OSCARLILAR

Sakin ve iyi bir film...

Dört Oscar: En iyi film, en iyi reji, en iyi baş kadın oyuncu, en iyi yardımcı erkek oyuncu... Hollywood şimdi yetmişini geçmiş (75 yaşında) ama işi bitmemiş bir oyuncusunu / yönetmenini kutluyor, kutsuyor. O da yaşlandıkça minimalist sinemasıyla adeta Hollywood'a eski dönemlerin havasını yeniden getirmeye çalışıyor. Yaptığı bir yandan ana akım sineması -anlattığı öyküler tam Amerikan hikâyeleri- bir yandan da biçimsel olarak sürekli hareket, hep daha fazla hareket isteyen ana akım sinemasına ters, sakin, öyküsü ve karakterleri için zaman ayıran, seyirciye seyirlik zaman bırakan, zaman alan filmler.

Million Dollar Baby | **Milyonluk Bebek** | ABD 2004
Yönetmen · Yapımcı · Orijinal müzik: Clint Eastwood
Oyuncular: Clint Eastwood, Hilary Swank, Morgan Freeman, Jay Baruchel, Mike Colter, Lucia Rijker vd.

En sonuncu da öyle.

Filmin geçtiği mekân ağılıklı olarak karanlık, iyi günlerini çoktan geride bırakmış bir boks /antrenman kulübü. Döküntü, kırık dökük bir mekân. Mavi ve gri egemen renkler. Geçmişe ait, ölmekte olan, son demlerini yaşayan bir mekân. Öyküsü anlatılan üç kişinin ikisi bu mekânın insanları. Nesli tükenen iki ihtiyar: Boks antrenörü ve menajeri Frankie (Clint Eastwood) ve eski bir boksör, tek gözü kör, Frankie'nin dövüşmesini henüz istemediği bir şampiyonluk maçında kör olmuş Scrap (Morgan Freemann). Bu ikisi arasındaki ilişki, filmin öykülerinden biri. Birbirlerini on yıllardır tanıyan, biri diğerinin ne düşündüğünü konuşmadan da bilen iki dost. Her ikisi de birbirinin zaaflarını, güçlü yanlarını bilen, anlaşamadıkları konularda birbirlerine kızan, fakat birbirlerine saygı ve sevgileri bozulmayan, her biri diğerinin daha iyi yaşamasını isteyen insanlar. Bu yanı ile film bir arkadaşlık-dostluk filmi.

Ve filmin üçüncü kişisi: Magie (Hilary Swank). Frankie ve Scrap'a göre çok genç, fakat boksa başlamak için oldukça yaşlı, 31 yaşında, babasız büyümüş bir genç kadın. Yüz kilonun üzerinde sosyal yardımla geçinen, yalnızca kendini düşü-

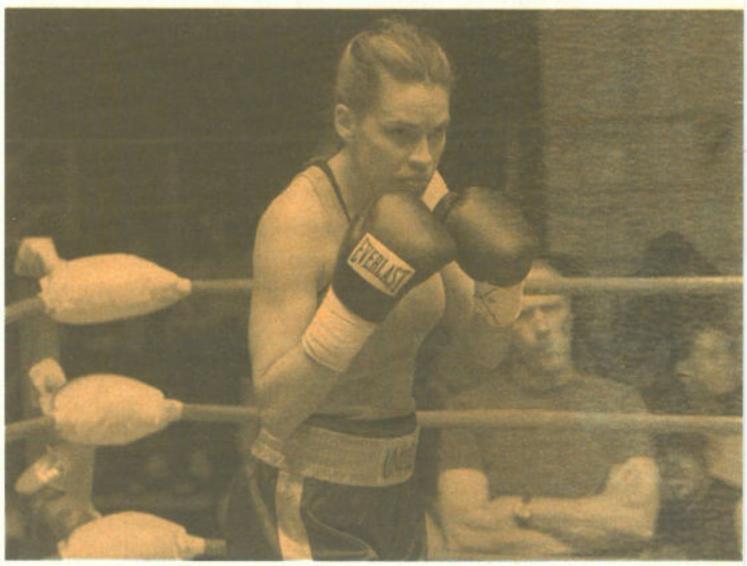

nen, görünürde çocuk sevgisi diye bir şey bilmeyen bir annesi var. Yine çalışmadan, sosyal yardımla geçinen, iki küçük çocuğu ile birlikte annesinin yanında kalan bir kızkardeşi var. Annesinin genci. Onun kocası hapiste. Asosyal bir tip. Magie bu aileden çıkıp gelmiş, geldiği kentte küçük, karanlık bir odada yalnız başına yaşıyor. Arkadaşı filan yok. Garsonlukla geçiniyor. Tek isteği, hayali, tutkusu var: Boksör olmak. İçinde yaşadığı hayattan çıkmanın tek yolu bu onun için. Büyük zorluklarla kuruş kuruş biriktirdiği parayı Frankie'nin salonuna aidat olarak ödüyor.

Bu yalnız başına çalışan genç kadın, Frankie'nin dikkatini çekiyor. Magie, Frankie'nin kendine antrenörlük yapmasını, menajeri olmasını istiyor. Fakat Frankie'nin ilkeleri vardır. O kadın çalıştırmaz!

Frankie'nin Magie yaşlarında filmde hiç görmediğimiz, yalnızca Frankie'nin her hafta yazdığı ve sürekli geri dönen mektupları dolayısıyla tanıdığımız bir kızı vardır.

Frankie de Magie gibi mutsuz, yalnız bir insandır. Filmde "dost"u diyebileceğimiz iki insan vardır: Scrap ve hemen her gün gidip sürekli sorularla sıkıştırdığı papaz. Sorduğu sorular kiliseyi ve dini, "tanrısal adalet"i sorgulayan sorular. Fakat papazı kızdıran sorulara rağmen, derin bir inanca sahip bir kişi Frankie. O duygusuzluk gibi görünebilecek sakin görüntüsü altında derin duygularını gizleyen biri. Galli bir göçmen. Boş zamanlarını Yates'i galce okuyarak geçiren bir insan.

Film bir yanı ile tipik bir boksör filmi. Alttan gelen birinin, boks sayesinde yükselmesi ve zirveye varması öyküsü. Tipik bir Amerikan "her şey mümkündür, yeter ki iste" öyküsü. Tabii salt isteğin yetmediği, hedefe varmak için eziyet derecesinde çalışmaya hazır olmak gerektiği da anlatılıyor. Frankie, Magie'nin ısrarlı çabaları karşısında, onun ciddi olduğunu anladığı noktada, onun antrenörlüğünü üzerleniyor ve Magie'den bir şampiyon çıkarmaya soyunuyor. Film boksla ilgili boyutunda bir dizi antrenman ve boks maç sahneleriyle -fakat tanıdığımız Rocky tipi boks filmlerinin tersine, bunları merkeze koymadan- boksun ne kadar ciddi, zor, tehlikeli bir spor olduğunu, bu sporu meslek olarak yapanların neden bu sporu seçtiklerini anlamak için ipuçları sunuyor.

Diğer yandan film aynı zamanda kızını yitirmiş, onu arayan bir babayla, babasız büyümüş, onu ve kendisini koruyan, seven bir aile arayan bir genç kadının arayışlarının ve bu iki insanın birbirlerinde aradıklarını bulmalarının öyküsü. Bir baba-kız, bir aile arama öyküsü.

Frankie, tabii şimdi Magie de, bulduğu kızının başarılı olmasını, onun hayal ettiği hedefe ulaşmasını istiyor. Bunun için çalışıyor. Fakat diğer yandan Magie'nin tehlikeyi küçümseyen, kendini sakınmayan tavrından, ringe çıktığında antrenörünün sözünü dinlemeyen sporcunun (babasının sözünü dinlemeyen kızının) tavrından korkuyor. Gözü gibi sakındığı sporcusunun (kızının) bir zarar görmesini istemiyor. Daha önce dostu Scrap'ta yaşadığı dramı yeniden yaşamak istemiyor. Karşısına çıkan her rakibesini çok kısa süre içinde nakavt eden Magie'nin ısrarı üzerine bir eski Doğu Alman kadın boksörü ile şampiyonluk maçı yapılmasını kabul ediyor.

Şampiyonluk maçlarına kızını üzerinde Ma Guş yazan bir bornozla çıkarıyor. Kızının ısrarlarına rağmen, bunun ne demek olduğunu açıklamıyor ona. Yalnızca şampiyon olduğunda açıklayacağı sözünü veriyor.

Film Ma Guş'un son maçında Doğu Alman kadın boksörün sporla ilgisi olmayan bir darbesiyle yeni bir mecraya giriyor. Magie kariyerinin zirvesinde onulmaz bir biçimde felç oluyor. Bütün hayatı boyunca başka insanların yardımına muhtaç olarak yaşayabilecek biri haline geliyor. Film bu noktadan itibaren ölmek isteyen, bunu açık bilinçle ve kesin olarak isteyen, birinin yardımı olmaksızın ihtihar etme imkânı olmayan bir kişiye yardımcı olmanın doğru olup olmadığı sorusunu tartışan bir filme dönüşüyor. Kızına Ma Guş'un anlamının "prensesim" olduğunu açıklayan, sakat kızına hayatı boyunca bakmaya hazır olan, onun herşeye rağmen yaşamasını isteyen Frankie ve "ben istediğim hayatı yaşadım, bu hayat benim istediğim hayat değil, bu benim için yaşamak değil, beni seviyorsan ölmeme yardım et" ısrarındaki Magie'nin öyküsü.

Milyonluk bebek öyküsü ile çok önemli bir ahlaki soruyu da tartışan anlatımı ile, oyuncuları ile ortalamanın üzerinde bir Hollywood filmi.

Bu çapta bir filmde şaşırtıcı hatalar da var:

Örneğin boks/senaryo açısından: Magie son maçında maçı kazanıyor. Hakem rakibeye sayıyor. Ve maçı durduruyor. Magie kazanmıştır. Maç hakem tarafından bitirildikten sonra Magie'nin rakibesi Magie ya saldırarak, onun beklemediği bir anda onu bir yumrukla deviriyor. Hazırlıksız Magie'nin başı ring tabanına vuruyor. Ve Magie ko-

maya giriyor. Aslında Doğu Alman boksörün yaptığı cinayete teşebbüstür. Suçtur. Fakat daha sonra Magie'nin yenilmiş olduğunu öğreniyoruz. Senaryo açısından olmaz bir hata bu. Ama oluyor.

Neden sorusunu sordum: Şundan başka cevap bulamadım: Çünkü babanın prensiplerinden vazgeçip, daha önce şampiyon olmadan söylemeyeceğini açıkladığı "Ma Guş"un anlamını, şampiyon olmaksızın da açıklaması daha dramatik. "Sen kazanmadın ama benim şampiyonum sensin" demenin Eastwoodcası.

Ya da Magie'yi ölüme gönderen kadın boksör tipi. Kadın tam bir soğuk savaş artığı klişe bir tip. Hakkında "onun eski Doğu Alman orospusu" olduğu bilgisi veriliyor! Gösterilen maç sahnelerinde kuralsız, kalleş ve öldürücü bir tip. Onu gördüğünüzde "aman Magie'yi bu vahşi hayvanın önüne atma" diyeceğiniz bir tip. Aslında Rocky III'teki Rus savaş makinesi neyse, onun kadın versiyonu. Bu inandırıcı olmayan, gereksiz bir karikatür.

Aynı şekilde Magie'nin ailesi. Özelliklerini yukarda anlatmaya çalıştım. Bunların Magie'nin felç olarak yattığı hastaneye bir gelişleri var, ilk bakışta iğreniyorsunuz. Hepsi asosyal, basit insani değerlerle bir bağları kalmamış ve bu yüzlerine, görünüşlerine de yansımış. Burada da klişeler sonuna kadar zorlanmış. Ortaya çıkan bir karikatür. Bence bunlara ihtiyaç yoktu. Daha gerçekçi, daha az klişe filme kaybettirmez, kazandırırdı.

Ray'i anlatmak...

Ray Charles gibi üzerine yüzlerce, binlerce ses ve film dökümanı olan bir kişinin biyografisi filmle en iyi nasıl anlatılır? Bence en iyisi bir belgesel yapmaktır. Yeter malzeme vardı, var. Taylor Hackford başka bir yol seçmiş. Çok iyi bir oyuncu ile (Jamie Fox - gerçekten çok iyi oynuyor Ray Charles'ın haraketlerini, mimiklerini çok iyi etüd etmiş, onu çok iyi taklit ediyor) Ray Charles'ın hayatında kimi dönüm noktalarını dram formatı içinde sunuyor.

Ray Charles'ın hayatını aktarırken başvurduğu vulger psikanalitik sahneler – ki bunlar filmin kaburgasını oluşturuyor- bana rahatsız edici geldi. Filmin en iyi yanı Ray Charles'ın müziği, sesi idi. Bir de takliti değil kendisi olsa idi ne iyi olurdu!

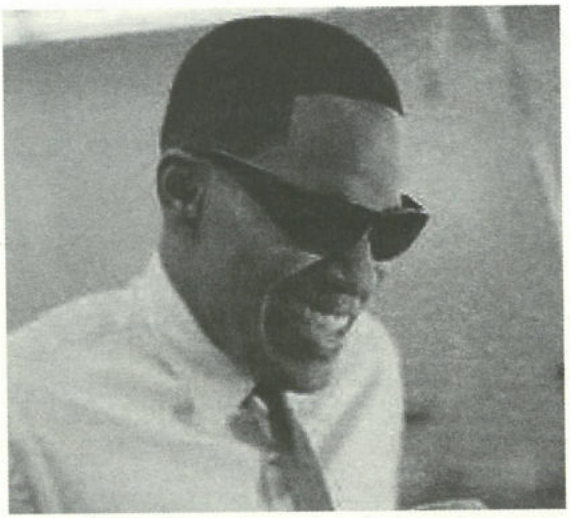

Yine de Ray Charles'ı tanımayanlara onun müziğini sevdirmek için bir araç olabilir belki.

Ray | ABD 2004
Yönetmen: Taylor Hackford
Oyuncular: Jamie Foxx, Regina King, Kerry Washington, Curtis Armstrong, Aunjaune Ellis vd.

Bir şarap filmi...

Hiç sevmediğim bir içki şarap. Şarapseverlerin burunlarını kıvıracağını biliyorum. Olsun...

Alexander Payne, insanları içtikleri şarabın karekterine uygun olarak ikiye ayıran bir şarap filmi yapmış: "Pinot"cular. "Cabernet"ciler. Benim gibi şarap sevmeyenler, şarap kültürü olmayanlar için anlaşılmaz kodlar bunlar. Fakat film bu kültür eksikliğini gideriyor!

Pinot, kırılgan, yavaş, sakin, bakım isteyen ve fakat bakıldığında, özen gösterildiğinde mükemmel bir şarap. Derinlikli bir şarap (mış)...

Cabernet, her yerde yetişen, bakım istemeyen, hızlı, tadı da fena olmayan ama geçici, uçarı bir şarap (mış)...

Hayatlarının birinci bölümünü tamamlamış iki arkadaş. Biri, engellenmiş bir yazar. İster istemez öğretmenlik yapıyor. Yazdığı iki karton kutusunu dolduran kitabını bir menajere vermiş. Bir yayınevinin lütfen kitabını kabul etmesini bekleme için-

Sideway | ABD 2004
Yönetmen: Alexander Payne
Oyuncular: Thandie Newton, Thomas Hayden Church, Virginia Madsen vd.

de. Umutlu/umutsuz. Mutsuz. Çok sevdiği karısından iki yıl önce ayrılmış. Ama hâlâ onun geri döneceği beklentisi içinde. Mutsuzluğu yüzünden okunuyor. Şarap uzmanı. "Pinot"cu !

Diğeri bir dizi-film ve reklam filmi oyuncusu. Zengin bir Ermeni ailesine içgüveysi gidecek. Yüzeysel olarak mutlu. Sürekli sırıtıyor. Şarap konusunda kültürsüz. Her şeyi içip beğenen bilgisiz bir tip. Fakat iyi arkadaş. Bir hafta sonra düğünü var. Nikâh şahidi en iyi arkadaşı olan engellenmiş yazar.

Bir haftalık bir seyahate çıkıyorlar. İki bekâr arkadaşın, birinin evliliği öncesi son ortak seyahatleri. Bir şarap seyahati yaptıkları. Duraklar ABD'nin güneyinde şarap üretilen eyaletlerde şarap üreten çiftlikler.

Seyahatin daha başında ikisinin seyahatten beklentileri çıkıyor ortaya.

"Pinot"cu, arkadaşı ile bu bir haftayı golf oynayarak, şarap içerek, felsefe yaparak, eskiyi anarak melankolik "ah ne günlerdi onlar" nostaljik haftası olarak geçirmek niyetindedir.

Diğeri ise evlilik öncesi bu son haftasını özgür son eğlence haftası olarak yaşamak isteğindedir. Rastladıkları her kadın potansiyel olarak "yatak arkadaşıdır". Arkadaşının üzüntüsünü gidermenin yolu ve yöntemini de bulmuştur: Ona bu bir hafta içinde sevişecek bir (ya da birkaç) kadın bulacaktır mutlaka.

Biri sürekli kadın peşinde, diğeri kendini bulmaya çalışan iki arkadaşın bir haftalık serüveni Sideways. Akıllı diyaloglar ve olayların komikliği üzerine kurulu bir yol filmi Sideways aynı zamanda.

Sonunda "Cabernet"ci Cabernet hayatına dönüyor. "Pinot"cunun "Pinot"sunun kıvamına gelip gelmediği ise açık bırakılıyor. Yine de fakat geleceği umuduyla.

İYİLER

Saçmalıklar üzerine iyi bir film...

Ortadoğu'nun anlatacağı çok öykü var. Herhalde bu yüzden son dönemde iyi filmler geliyor bölgeden. İnsanlara sevgiyle, hayata sevinçle yaklaşan bir bakışla, insani olmayan durumu ortaya koyup hiç eğitmen-öğretmen havasına girmeden durumu teşhir edip sorgulayan filmler. İşte Kiarotsami, işte Makmalbaaf filmleri. İşte Berlinale'de gösterilen Paradise Now. Şimdi Eran Riklis'in Suriyeli Gelin'i ile bir yeni halka ekleniyor bu zincire.

Öykü görünürde bir Suriyeli gelin öyküsü.

Suriyeli mi? Hayır Suriyeli değil. Çünkü Golan tepesinde bir köyde oturuyor gelin. Suriye'de bir televizyon yıldızıyla evlenecek. Yani gelin Golan tepeli. İyi de Golan tepesi ne? Golan tepesi şimdiki İsrail/Suriye sınırında, 1967'de İsrail tarafından işgal edilmiş bir alan. İşgal edilmiş ama ilhak edilmemiş henüz. Barış görüş-

Suriyeli Gelin | Fransa/Almanya/Lübnan
Yönetmen: Eran Riklis
Oyuncular: Hiyam Abbas, Markam Khoury, Clara Khoury vd.

melerinde üzerinde pazarlık edilen bir işgal bölgesi. Birleşmiş Milletler'in de (BM) sınırda gözlemcileri var. İlhak edilmemiş olduğu için, Golan'da oturanların İsrail pasaportu yok. Suriye; "Golan Suriye'dir!" diyor, fakat de facto durum bu değil. Bu yüzden Golan'da oturanların hangi ülkenin vatandaşı olduğu belli değil! İsrailli değiller. Suriyeli de değiller. Her iki ülkenin de vatandaşı değiller. Köyler bölünmüş vaziyette. Akrabalar birbirlerine BM denetimindeki sınırdan megfonla bağırarak ulaşıyor.

Golan'dan Suriye'ye gelin giderse ne olur? Giden gelin Suriye vatandaşı olur. O andan itibaren Golan'daki akrabalarını ziyaret edemez. Neden? Çünkü Suriye Golan'ı vatan toprağı olarak gördüğü için, Suriye vatandaşlarının Golan'a vize ile gitmesine izin vermez. Bu Golan'ın Suriye'ye ait olmadığını kabul etmek anlamına gelir. İsrail ise Suriye kimlikli birine Golan'a vizesiz girme izni vermez.

Anlatılan öykü bu anlamsızlık, bu insani saçmalık üzerine kurulu. Fakat anlatılan yalnızca bu öykü değil. Aynı zamanda erkek egemen toplumun ritüelleri, kadınların rolü ve bir kadının bağımsızlık öyküsü de anlatılıyor. Gösterilirse görün bu filmi. Seveceksiniz.

"Kaybedilenler"in filmi...

Hiçbiryerde, Türkiyede çok önemli bir insani soruna, kaybolanlar, kaybedilenler sorununa; önce eşini, sonra oğlunu yitiren genç bir kadının öyküsü üzerinden yaklaşıyor. Film genç kadının soğuk bir ışık altında morgta öldürülmüş, yüzü tanınmaz hale gelmiş bir cesedi teşhis için görmesiyle ve bayılmasıyla başlıyor.

Hiçbiryerde | Türkiye 2002
Yönetmen: Tayfun Pirselimoğlu
Oyuncular: Zuhal Olcay, Parkan Özturan, Devin Özgür Çınar, Michael Mendl, Ruhi Sarı vd.

Kendine geldiğinde onun oğlu olmadığını kesin bir dille açıklıyor. Daha sonra, genç kadını çalıştığı yerde, ardından evinde görüyoruz. O her an, her yerde oğlu ile meşgul, onu aramakla meşguldur.

Oğlunun sevgilisi morgta yatan ölüyü teşhis etmiştir. Fakat anne için oğlunun ölmediği kesindir.

Sonra bir yolculuğa çıkar oğlunu arama peşinde. Bir polisin ağzından kaçırdığı bir bilginin peşinde Mardin'de arar oğlunu. Oğlu yerine oğlunun adıyla aynı adı taşıyan bir başka gence götürürler onu. Daha sonra bu genç "güvenlik güçleri"nce vurulup öldürülür. Anne için vurulan oğludur. Oğlu olmayan oğlunun öldürülmesi onun için arayışın sonu ve oğlunun ölümünü ister istemez kabullenişin başlangıcıdır.

Hiçbiryerde de Zuhal Olcay çok iyi bir oyun çıkartıyor. Film, "kaybolmuşların" yakınlarının çaresizliğini neredeyse belgesel havası içinde, inandırıcı bir biçimde anlatmayı başarıyor. Görülmesi gereken filmlerden.

Tayfun Pirselimoğlu ve tüm ekip hem içeriği, hem biçimiyle kutlanacak bir film çıkarmış.

Cinsellik?

Cinsellik: İlk insanlardan bu yana insanlığı sürekli meşgul eden, insan hayatının en önemli parçalarından biri, herkesin bir biçimde yaşadığı ve fakat ne olduğu konusunda -en azından belli bir döneme kadar- en az araştırma-inceleme yapılan konulardan biri.

Siz cinsellik üzerine bilgilerinizi nerden edindiniz, bilmem ama, bundan çok değil 50-60 yıl öncesinde dünyanın genelinde bu konuda tam bir cehalet hüküm sürüyordu. Cinsellik yaşanan ve fakat üzerine konuşulmayan tabu konulardan biri idi.

Cinsellik üzerine ilk popüler ve gerçekten -en azından 1940 yıllarının ikinci yarısı ABD toplumu açısından- bilimsel denebilecek araştırmalar bir biyolog olan Alfred Kinsey önderliğinde gerçekleştirildi. Binlerce denekle yüzyüze yapılan anketlerle, ABD toplumunda erkeklerin ve kadınların cinselliği nasıl yaşadıkları kimi genellemeler yapılabilecek biçimde ortaya çıkarıldı. Kinsey'in "Erkeklerin Cinselliği" ve "Kadınların Cinselliği" isimli iki araştırması, daha sonraki bütün cinsellik araştırmalarına hem temel kaynaklardan biri oldu, hem de bu konuda tabuların yıkılmasında buzkıran, yol açan bir rol oynadı. Artık insanlar cinsellikleri üzerine konuşabilmeye başladılar. Tek tanrılı dinlerin propagandacılarının bir sürü safsatası bir kaç on yıl içinde yıkıldı. Cinsellik konusunda Kinsey toplumların gerçek anlamda değişmesinin yolunu açtı. Eğer bugün dünyanın bir çok ülkesinde insani cinsellik ders konusu olabiliyorsa, bugün 12-13 yaşındaki insanların cinsellik konusunda bilimsel bilgisi iki kuşak öncesi çocuk sahibi ana-babaların, dede-ninelerin bilgisinden daha fazla ise, bunda Kinsey'in büyük payı vardır.

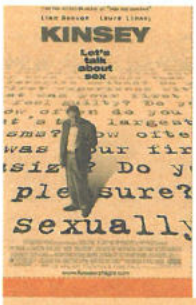

Kinsey | ABD 2004
Yönetmen: Bill Condon
Oyuncular: Liam Neeson, Laura Linney, Chris O Donnel, Peter Sarsgaard, Timothy Hutton vd.

Bill Condon, işte bu insanın öyküsünü anlatıyor Kinsey'de.

Anlattığı öykü aşırı tutucu, cinselliği öcü gibi gören gösteren bir din adamı babanın ve biraz kendine geldiğinde ailesini terk edip babanın hiç istemediği bir kariyer seçen bir gencin öyküsü. Doğayı seven, doğa içinde kendisini onun bir parçası ve özgür hisseden, meraklı, hayatı seven sabırlı bir biyoloğun öyküsü. Araştırmalarına bir sinek türünün incelemesi ile başlıyor Kinsey. Ve şaşırtıcı bir sonuca ulaşıyor: Araştırdığı sinek türündeki hiçbir birey sinek, bir diğerinin aynı değil. Araştırma sonuç olarak tek tek birbirinden çok değişik birey sineklerin ortak özelliklerini genelleştirmek zorunda. İnsan cinselliğinin araştırmasında da bundan yola çıkıyor. İlk dürtü çok sevdiği ve evlendiği karısıyla cinsel ilişkide anlaşamaması, kadının cinsel ilişkide büyük acı duyması ile çıkıyor. Kinsey karısıyla ikisini de tatmin edecek güzel bir cinsellik yaşamak istiyor. Ve bir bilim adamı bir sorun çıktığında nasıl davranırsa öyle davranıyor. Sorunun sebeplerini araştırıyor. İşin uzmanına danışıyor. Ve yalnızca sevişme pozisyonunu değiştirdiğinde (güya tanrının emrettiği erkeğin üstte kadının altta olduğu misyoner pozisyonu, aldığı cinsellik bilgisinin ona verdiği tek pozisyondur) tatmin edici bir seks yaşayabildiklerini görüyor. Bu andan itibaren artık deneyerek öğrenmenin ve başkalarının cinselliği konusunda da genelleme yapabilecek kadar bilgi toplamanın tutku olmaya başlamasının yolu açılmıştır.

Film Kinsey'in hangi direnişlere rağmen bu yolda nasıl kararlı yürüdüğünü anlatıyor.

Bir biyografi filmi olarak, oyuncularıyla, senaryosuyla, kurgusu ile iyi bir film.

Geçen yüzyılın 40'lı 50'li yıllarında dünyanın en ileri ülkesinde bile cinselliğe nasıl yaklaşıldığını göstermesi açısından da, nelerin ne ölçüde değiştiğinin sorgulanması açısından da öğretici, yararlı bir film Kinsey.

Yaşamak için herşey?

İki çocuklu genç, mutlu bir aile: Sarah, anne, evkadını; Michael Danimarka ordusunda yüzbaşı. Michael'in geldiği aile de Danimarka orta sınıfından, fazla derdi olmayan iki çocuklu bir aile. Michael bu ailenin başarılı, ne yapmak istediğini bilen, yapan büyük oğlu. Ailenin sevgilisi. Özellikle babanın başarılı oğlu. Herkesin övdüğü sevdiği büyük ağabey. BM çatısı altında Afganistan'da görev yapan güce Danimarka kontenjanından katılmak üzere hazırlık yapıyor.

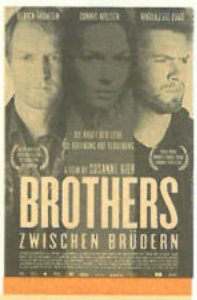

Yannick, bu ailenin küçük çocuğu, Michael'in kardeşi. Ailenin kara koyunu. Ağabeyinin seyahata çıkması ile Yannick'in hapishaneden tahliyesi aynı güne rastlıyor. Michael Yannick'i hapishanenin kapısında karşılıyor. Birlikte yola çıkıyorlar. Evde hazırlıklar tamamdır, tüm aile birlikte yemek yiyeceklerdir. Filmin bu girişinde Michael'in nasıl güçlü, önder bir rol oynadığını görürürüz. Arabada Michael kardeşine büyük ağabey nasihatleri çeker: Yannick artık doğru dürüst bir iş bulmalı, bir aile kurmalıdır vs. Yannick bu vaizlerden sıkılarak arabadan iner. Israrlara rağmen geri dönmez. Bu vaizleri dinlemektense, eve gitmede kimi zorlukları göze almak yeğdir onun için.

Brothers | **Kardeşler** | Danimarka 2004
Yönetmen: Susanne Bier
Oyuncular: Connie Nielsen, Ulrich Thomsen, Nikolai Lie Kaas vd.

Filmin daha sonraki bölümünde Michael'i Afganistan da bir operasyona giderken helikopter görürüz. Vurulan helikopter düşer. Michael esir düşer. Bütün aramalara rağmen bulunmadığı noktada ordu Michael'in öldüğü haberini ailesine ulaştırır. Sarah önce yıkılır. Sonra hayatını Michael'siz düzene sokma işine girişir. İki küçük çocuğun sorumluluğu şimdi tek başına onun sırtındadır.

Filmin bundan sonraki bölümünde paralel iki öykü anlatılır:

Evde, Danimarka'da kalanların, öncelikle de Sarah, çocuklar ve Yannick'in öyküsü. Bu öyküde Michael ölmüştür. O saygı, sevgi, özlemle fakat ölmüşlüğünün kesin bilgisiyle vardır/yoktur. Hayat onsuz da sürmektedir. Bu öyküde Michael'in varlığı şartlarında yalnızca ev kadını olan bu rolü severek kabullenen Sarah, şimdi yalnızca ev kadını ve anne değil, aynı zamanda dışarıda mesleğinde çalışarak evin giderini de karşılayan, kendi ayakları üzerinde duran, kendine güvenli bağımsız bir genç kadındır. Yannick, büyük ağabeyin yokluğu şartlarında yavaş yavaş sorumlulukları olduğunu hatırlayan ve hayatını düzene koyma yönünde –ağabeyi, ailesi vb. öyle istediği için değil, kendi doğru bulduğu için– adımlar atan genç bir adamdır. Yannick evde çıkan bir dizi işte Sarah'ya yardımcı olur. Çocuklarla arasında çok sıcak bir ilişki kurar. Çocuklar Yannick'e bir arkadaş olarak sarılır. Sarah ile Yannick arasında bir yakınlaşma olur. Fakat arada her şeye rağmen ağabey olduğu için duygularına fren koyarlar. Cinsellik bir öpüşmenin ötesine geçmez.

İkinci öykü Danimarka'da ölü sayılan Michael in Afganistandaki tutukluluk öyküsüdür. Bu öykü Michael'in kırılmasının, canını kurtarmak için bir başka tutsağı öldürecek kadar alçalmasının öyüsüdür. Michael'i tutsak alanlar onu bir başka Danimarkalı askerin yanına koyarlar. Başlangıçta Michael, tanıdığımız güçlü Michael'dir. Kurtarılacakları inancıyla yaşar, diğer tutsağa cesaret verir vs. Fakat zaman geçtikte umutlar azalır. Bu arada kimi tutsakların kurşuna dizilmeleri, kaba dayak vb. işkenceler Michael'i de her an ölümü bekleyen, yaşamak için herşeyi yapmaya hazır birine dönüştürür. Bu sürecin son noktasında Michael'le diğer tutsağın birlikte bir meydana çıkarılması ve Michael'e diğer tutsağı öldürmesi emri vardır. Emri

veren silahını Michael'in beynine dayamıştır. Ya verilen emri yerine getirecek ya da ölümü kabullenecektir. Michael verilen emri yerine getirir. Michael artık eski Michael değildir. Kırılmış, kendine güveni sıfırlanmış, insanlık suçu işlemiş bir Michael vardır artık.

İnsanlık suçunun işkence altında işlenmiş olması, Michael'in arkadaşını öldürmesi olgusunu ortadan kaldırmıyor. Hiç kimse olayı bilmese bile, Michael kendisinin arkadaşını öldürdüğünün bilgisine sahip ve bu bilgiyle yaşama durumunda.

Filmin üçüncü ve son bölümünde Michael'in bir İngiliz askeri birliği tarafından bulunup kurtarılması, eve dönüşü ve Danimarka'daki normal hayata uyum sağlayamaması öyküsü anlatılıyor. Bu öyküde kendine güvenli, ayakları üzerinde duran bir Sarah, yine hayatını düzene koymuş, artık büyük ağabeyin destek ve yol göstermesine ihtiyacı olmayan bir Yannick, kendine güvenini yitirmiş, karabasanlarla yaşayan, Yannick ile Sarah'nın kendini aldattığına inanan, çocuklarının kendinden çok Yannick'i sevdiğini düşünen kırılmış bir Michael vardır. Ve bu Michael sorunlarını içkiyle ve kaba kuvvetle çözmeye çalışır. Önce polise sonra psikiyatri kliniğine düşer. Filmin finalinde Sarah'yı Michael'i ziyaretinde onunla konuşurken görürürüz. Sarah Michael'e gerçekten ne olduğunu birilerine anlatmadan ruh sağlığına kavuşamayacağını anlatır. Kamera geri çekilir. Michael'le Sarah'yı konuşurken görürürüz.

Çok iyi oyuncularla, iyi diyaloglara, iyi, süssüz, belgesel havası veren bir kamera çalışmasına sahip önemli bir film.

Cesur ve çarpıcı...

Malte Ludin 1943 doğumlu, yani şimdi 62 yaşında olan bir Alman film yönetmeni. Berlin Alman Film Akademisi çıkışlı bir 68'li. Şimdi Hollywood'da berbat filmlerle kariyer yapan Wolfgang Petersen gibi. Fakat O'ndan farklı... 68'lilikten hâlâ vazgeçmemiş, o günün moda olan insancıl değerlerini bugün de moda olmadığı bir dönemde savunmayı sürdüren,

2 oder 3 Dinge, die ich von ihm weiss
| Onun Hakkında Bildiğim İki Üç Şey | Almanya 2005
Yönetmen: Malte Nudin

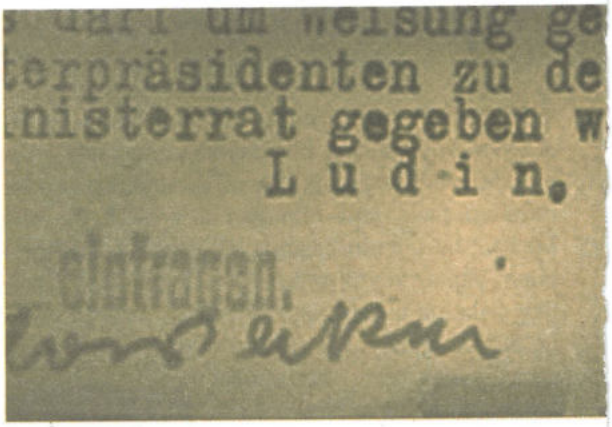

kendine, insanlığına sadık kalan az sayıda 68'liden biri. En azından bu filmi onun bu değerlere sahipliğine tanıklık ediyor.

Malte Ludin Slovakya'da Nazi imparatorluğunun büyükelçisi olan bir babanın oğlu. Altı kardeşin sondan üçüncüsü. Hâlâ hayatta olan üç kız kardeşi var. Ailenin en büyük kızı ve ağabeyi oldukça erken ölmüşler. Malte'nin babası İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Malte henüz dört yaşındayken 1947'de Slovakya'da yargılararak insanlığa karşı işlediği suç (soykırım) nedeniyle hüküm giyen ve asılarak idam edilen bir Nazi büyüğü! Malte çocukluğunda tanımadığı babasının izini sürüyor "Onun Hakkında Bildiğim İki Üç Şey"-de. Hiç süssüz, duru bir anlatımla, ailesinin fertleriyle konuşuyor, yazılı, görsel belgeleri sergiliyor. Ortaya Malte ailesinin somutunda çok ilginç bir İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman toplumu portresi çıkıyor. Çoğunluğu geçmiş üzerine konuşmak istemeyen, Nazi imparatorluğu dönemini yalanlarla ve suskunlukla geçiştirmeye çalışan, çok açık gerçekleri bile çarpıtan, geçmişi ile yüzleşmekten kaçan bir toplum. Küçük bir azınlık ancak geçmiş ile, bu yüzleşme ne kadar acı verirse versin, yüzleşmeye hazır ve diğerlerini de buna zorluyor. Fakat çoğunluk olan diğerlerinin tepkisi anlayışsızlık, saldırıya uğrama, ihanete uğrama duygusunun dışa vurumu oluyor.

Malte babasını çocukken gerçek anlamda tanımıyor. Onu kendisi de bilinçli bir Nazi olan, hatta eşinin her sallantısında onu devam etme yönünde teşvik eden annesinin anlatımları üzerinden tanıyor. Ailenin baba resmi anne tarafından çizilen resim. Altı çocuğu babasız -baba asılmıştır- büyüten bir anne bu. Çelişme kabul etmez, itiraz tanımaz bir otorite. Bu otoritenin yaşadığı şartlarda böyle bir filmin mümkün olmadığını anlatmakla başlıyor Malte filmine. Ailenin her yıl yaptığı ortak yemeklerden birinde görüyoruz anneyi ve aile içindeki yerini. Tam bir patroniçe.

Malte annesi öldükten sonra babasının gerçek

yüzünü tanımaya karar veriyor. Ve kardeşleri ile kardeşlerinin eşleri ile, onların çocukları ile, Slovakya'da babasını tanıyan kimi kişilerle konuşuyor. Çatıdaki eski sandıkları açıyor. Babasının yazdıklarını, üzerine yazılanları çıkarıyor. Arşivler dolaşıyor. Film onun bu yolculuğunun filmi.

Babası hakkında ortaya çıkan gerçek nettir:

Babası en erken Nazilerden biridir. SA'nın kuruluşunda yer almış, Nazi propogandası nedeniyle subay olduğu Alman ordusundan ihraç edilmiş, Nazi Partisi'nde yurdunu bulmuş bilinçli bir faşisttir. Daha sonra İkinci Dünya Savaşı sırasında Slovakya'da Nazi Almanyasının baş temsilcisi, Slovakya'daki kukla rejimin gerçek yöneticisidir. Savaş bitip yakalanana dek Nazi imparatorluğunun önemli fonksiyonerlerinden biri olarak faaliyet yürütmüştür. Slovakya'nın Yahudilerden temizlenmesi, yani Slovakya'daki Yahudi nüfusun yoketme kamplarına sürülmesi kararlarının tümünün altında onun imzası vardır. Savaştan sonra batılı işgalci güçler tarafından yakalanır. Çekoslovakya hükümetinin talebi üzerine, onlara verilir. Ve yargılanarak haklı olarak idama mahkum edilir. Asılır.

Bu net olduğu kadar, başta ölmeden önce anne olmak üzere, ailenin yaşayan üç kızının tavrı da nettir: Onlar için babaları, Yahudi soykırımından sorumlu tutulamaz. O sadece verilen görevi yapan iyi bir diplomat, ailesi için en iyisini isteyen şefkat dolu bir baba, çok iyi bir insandır! Yaşayan en büyük abla Barbel'in "Maltecik" dediği, Malte şimdi onun hatırasını kirletmektedir!

İlginç olan bu kuşağın bu yalanının yer yer onların çocuklarında, çoçuklarının çocuklarında da sürebilmesidir. Öyle ya torunlardan bir bölümü dedelerini herhalde anneannelerinin ve annelerinin anlatımı üzerinden hatta bir antihitler direnişçisi olarak tanımakta, okulda direnişçi torunu olarak gezebilmektedir.

Filmi seyrederken ister istemez aynı anda Türkiye'de örneğin 24 Nisan üzerine yürüyen tartışmalar geldi aklıma. Yalan üzerine kurulu, inkâr üzerine kurulu şizofren yaklaşımlar geldi.

Malte Ludin çok önemli, çok cesur bir dokümanter yapmış. Almanya'da tarihin yeniden yazılmasının, Almanların İkinci Dünya Savaşı'nın kurbanları haline getirilmesinin son hızla yürüdüğü bir ortamda, ve sinemanın bu kampanyada "Hitler" vb. filmlerle önemli bir rol oynadığı ortamda, bu kampanyaya karşı güçlü bir ses Malte Ludin'in filmi. Fakat ne yazık ki bu sesin duyulma şansı neredeyse sıfır. Hitler filminin 1000'e yakın bir kopyayla piyasaya girdiği orntamda, Ludin'in 5-10 kopyayla piyasaya çıkan filminin etki şansı sıfır.

O beş on kopyadan birinin Türkiye'ye gelme şansı yok gibi. Fakat siz yine de bu filmin ismini bir yerlere not edin. Tesadüf olur da bir türlü gelirse mutlaka görmeye bakın.

Film olarak da hiç sıkılmadan seyredebileceğiniz, iyi bir dökümanter Malte Ludin'in "Onun Hakkında Bildiğim İki Üç Şey"i.

İKİRCİKLİLER

Bir göçmen öyküsü...

Kerim Pamuk Almanya'nın Hamburg kentinde yaşayan "ikinci kuşak"tan Türkiye kökenli bir yazar. Önce büyük bir gözlem gücüne dayanan satirik kısa öykülerle tanındı. Almanca yazıyor, Almanya'da yaşayıp da daha çok Türkiye'yi veya Almanya'daki Türkiye'yi konu alan "birinci kuşak" Türkiyeli yazarlardan değişik olarak Almanya'yı anlatıyor. Bu Almanya, Alman ırkçıları ne kadar reddederse etsinler gerçekte çoktan bir göçmenler ülkesi. Ve Almanyalı göçmenler içinde Türkiyeliler en kalabalık grubu oluşturuyor. Bu yüzden Almanya'yı anlatmak isteyen, ister istemez Türkiyeli göçmenleri de anlatıyor. Hele hele anlatının geçtiği alan Hamburg gibi büyük bir kentin göçmen nüfusu büyük olan Altona gibi bir bölgesi olursa, ortaya çok kültürlü bir toplumun, yer yer paralel toplumlar

Süper Seks | Almanya 2004
Yönetmen: Torsten Wacker | **Öykü:** Kerim Pamuk
Oyuncular: Denis Moschitto, Marie Zielcke, Martin Glade, Meray Ülgen, Hülya Duyar, Peter Lohmeyer, Hilmi Sözer vd.

resimlerinin çıkması kaçınılmaz. Böyle olduğunda kültürler arasında yanlış anlamalara, bir kültürden diğerine geçişteki sancılara dayanan olayların anlatımı satiri deyim yerindeyse kendiliğinden doğuruyor. Hayatın gerçeği böyle. Süper Seks, Kerim Pamuk'un bir öyküsüne dayanıyor.

Öykü genç bir Türkiye kökenli Alman'ın, Elvis'in (Dennis Moschitto) sıkıştığı borç kapanından kurtulmak için geliştirdiği, öncelikli olarak Almanya-'da yaşayan Türkiyeli göçmenlere yönelik telefon seksi servisi fikri, bunun uygulaması üzerine kurulu. Dinine bağlı Müslüman maço, dışa karşı gayet namuslu birinci kuşak bu hizmetten yararlanır mı, yararlanırsa ortaya neler çıkar, bu kardeşlerimiz

ikiyüzlülükleri teşhir edilirse nasıl tepki verirler gibi sorular üzerine kurulu öykü aslında filmin en güçlü yanı. Bu temel öykü yanında filmde bir dizi yan öykü ve anekdotlar var. Yer yer Elvis ile Anna (Marie Zielcke) arasındaki aşk öyküsü anlatılan ana öykünün önüne geçer biçimde uzatılıyor. Bu bağlamda yönetmen yine çok şeyi birden anlatmak çabası içinde kararsızı oynuyor.

Diyaloglar yer yer çok iyi. Dennis Moschitto Elvis'i inandırıcı, sevimli oynuyor. Hülya Duyar'ın telefon seksi patçroniçesi oyunu, Meray Ülgen'in tefeci amcadaki oyunu keyifle sayrediliyor. Oyuncular içinde bana göre aksayan Anna rolünde Marie Zielcke idi.

Süper Seks sonuç olarak kimi zaaflarına rağmen keyifle izlenen ve toplumun halini gülerek düşündüren bir film. Türkiye'ye de gelebilir.

Onlarca küçük öykü...

Kebab Connection bu sezon Almanya da göçmenleri, göçmenlerin Alman toplumu içindeki yerini, ilişkilerini, kültür farklılıklarından doğan yanlış anlamaları vb. gülerek anlatan filmler içinde iyilerinden biri.

Kebab Connection | Almanya 2004
Yönetmen: Anno Saul
Oyuncular: Deniz Moschitto, Nora Tschirner, Güven Kıraç vd.

Eksikliği neyi anlatmak istediğine bir türlü karar verememesi, deyim yerindeyse gevezeliği.

Anlatılan, Hamburg'un yabancıların yoğun olduğu bir semt ortamı içinde;

1. Bir türk genci (İbo /Denis Mochitto) ile bir Alman genç kadınının (Titzi/Nora Tschirner) arasında her iki yanın çevresinin ve kendilerinin de önyargıları tarafından rahatsız edilen aşkının öyküsü. Bu aşkın içine bir de istenmeden yapılan ve

yolda olan bir çocuğun baskısı giriyor.

2. Almanya'nın ilk eastern filmini yapma rüyası peşinde koşan bir genç rejisörün (İbo) öyküsü. Filmin en eğlendiğim en başarılı bölümleri bu rejisörün yaptığı reklam filmleri. Hem içerikleri, hem biçimi açısından mükemmel kısa filmler bunlar. Bu rejisörün hayalleri, zorlukları.

3. Oyunculuk rüyası peşinde koşan ve hiç beklemediği anda annelik durumu ile karşılaşan bir genç kadının (Tizti) annelik/meslek rüyası arasında sıkışıp kalmışlığının öyküsü.

4. Almanya'da yerleşik göçmen bir Türk ailesi-

nin içinde kuşaklar arasındaki kültür farklılaşmasının, kuşak çatışmasının, bu çatışmaya rağmen sağlam dayanışmacı bir baba-oğul ilişkisinin öyküsü.

5. Aynı caddenin iki yakasında ticari olarak da rakip olan bir Türk dönercisi ile bir Yunan tavernası ve bu işletmelerin sahiplerinin somutunda, Türk-Yunan dostluğu bağlamındaki önyargıların sorgulanmasının öyküsü...

Ve daha onlarca küçük öykü. Bir film için çok fazla bence. Daha az daha iyi olurdu.

Yine de keyifle, gülerek seyredebilen, yer yer çok iyi diyalogları olan oyuncuları keyifle oynayan bir film. Görülmeye değer. Tabii gelirse!

Küçük insanların küçük öyküsü

Uruguay bir film ülkesi olarak tanımadığım bir ülke. Viski bu tanımadığım film ülkesinden gelen yeni bir film. Küçük normal insanların, küçük normal öyküsünü anlatan, sevimli, insancıl küçük bir film.

Jacobo Köller (Andres Pazos) üç kişinin çalıştığı küçük bir çorap dokuma atölyesinin sahibi, büyük olasılıkla (ismi ve yaşı dolayısıyla söylüyorum) İkinci Dünya Savaşı dö-

Viski | Uruguay/Arjantin/Almanya 2004
Yönetmen: Juan Pablo Rebella ve Pablo Stoll
Oyuncular: Andres Pazos, Mirella Pascual, Jorge Bolani vd.

neminde Nazi Almanyasından kaçmak-göçmek zorunda kalan bir Yahudi ailesinin iki oğlundan biri. Diğer oğul, Herman Köller (Jorge Bolani) Brezilya'da aynı işi yapan bir kardeş, fakat ağabeyinden çok daha fazla yeniliğe, değişmeye açık biri. Ölen babanın Yahudi törelerine göre ölümünden bir yıl sonra yapılacak bir töreni için yıllardır görüşmeyen kardeşler bir araya gelecektir. Film sabahın saat yedisinde orta yaşlı bir kadın işçinin,

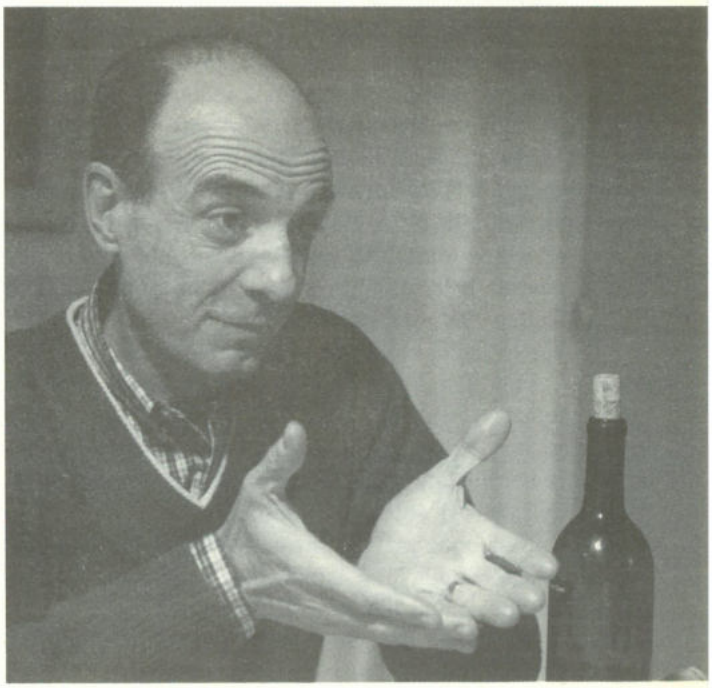

(Marta/ Mirella Pascual) indirilmiş bir kepenk önünde bekleyen resmi ile başlıyor. Arada bir saatine bakıyor. Sonra Jacobo Köller'i bir kahvede sabah kahvesini içip külüstür arabasıyla yola çıkarken... park edip Marta'yı selamlarken... kepengi önce yarım sonra tam açarken... makineleri çalıştırıp odasına geçerken... odasında bozuk jaluzi ile uğraşırken... görüyoruz. Bu arada Marta çay hazırlıyor. "Patron"a çay taşıyor. Jaluzi için bir iki laf edip çıkıyor. Spektaküler hiçbir şey yok. Hayat kendi gri, sıkıcı tarzında hiçbir şey olmadan akıp gidiyor. Bu giriş sahnesini daha sonra birkaç kez görüyoruz. Belki çok ufak tefek değişikliklerle, fakat özünde aynı. Sanki "burada onyıllardır bir şey değişmemiş, on yıllarca da değişecek bir şey yoktur" hissine kapılıyorsunuz.

Sonra Jacobo Köller'in kardeşinin ziyarete geleceğini öğreniyoruz. Jacobo Köller Marta'ya geçerken kardeşinin ziyarete geleceğini, o geldiği dönemde kendisinde kalıp kalamayacağını soruyor. İstediği aslında Marta'nın kendisinin eşi rolünü yapmasıdır. Bunu "bende kalır mısın"la söylüyor. Marta da işle ilgili herhagi bir soruya cevap verirmiş gibi, "olur" diyor. Sonrasında kardeşin gelmesi, üçlünün bir sayfiye kentinde kısa tatili, bu tatil içinde Marta'nın yaşamaya başladığını duyumsaması geliyor. Kardeş döndükten sonra Jacobo Köller yine eski hayatına dönüyor. Marta ise artık kapalı kepenk önünde beklememektedir.

Anlatılan öykü bu. Film biçim olarak düz bir anlatımı seçmiş. Yaşamın monotonluğu içinde hiçbir öyküsü yokmuş gibi görünen insanların bile her birinin korkunç karmaşık bireyler olduğunu belki en iyi anlatacak yöntem bu.

Bana biraz fazla Karusmeki andıran bir film olarak göründü. Film batıda çok övgü aldı. Ben iyi buldum, fakat olağanüstü filan değil.

Benim için ilginçliği Uruguay'dan bilinçli olarak seyrettiğim ilk film olmasında yatıyor.

"EH İŞTE" YA DA "OLMASA DA OLUR"LAR

Müzik branşı üzerine ilginç bir satir

Get Shorty'nin devamı niteliğinde eğlenceli kabak çekirdeği gibi bir film. Keyifle izliyorsunuz. Fakat izlemeseniz de kaybedeceğiniz bir şey yok. Get Sorty'de küçük bir gangster, fakat "cool"luk konusunda üzerine olmayan Chili Palmer (John Travolta) film bir alacağı ve vereceği yüzünden film branşına girmiş, değişik çeteleri birbirinin üzerine salarak bayağı başarılı işler de yapmıştı. Film aslında Holywood üzerine kötü olmayan bir satirdi.

Be Cool | Sakin Ol | ABD 2005
Yönetmen: F. Gary Gray | **Oyuncular:** John Travolta, Uma Thurman, Vince Vaughn, Dany de Vito, Cedric the entertainer, The Rock, Christina Milian vd.

Be Cool'da müzik prodüktörü olan ve fakat hayatını film yapmak isteyen bu yüzden de Chili ile konuşan bir arkadaşı, Chili'nin yanında Rus maf-

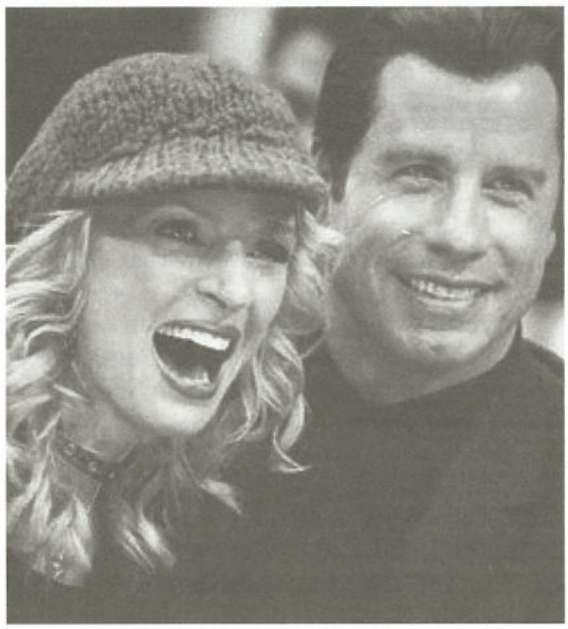

yasından kişiler tarafından öldürülünce ve onun sevgilisi ve iş arkadaşı (Uma Thurman) 300 bin dolar borçla geride kalınca, Chili ister istemez müzik branşına atlıyor. Bu kez de müzik branşı üzerine ilginç bir satir çıkıyor ortaya.

Hayatın gerçekliği, tiyatronun "gerçekliği"...

Somerset Maugham'ın romanından uyarlama bir film. Istvan Szabo klasik bir sinemacı.

İkinci Dünya Savaşı'nın öngününde İngiltere, Londra. Baş oyuncusunun adıyla -Julia Lambert; Anette Bening yine her zamanki gibi mükemmel oynuyor- anılan bir özel tiyatro.

Julia artık yaşlanmaya başlamış güzel ve yetenekli bir tiyatro oyuncusu. Eşi ikinci sınıf bir oyuncu olduğu için oyunculuğu bırakmış, yöneticiliğe soyunmuş biri. Bir yetişmiş oğulları var. Aslında birlikte ama gerçekte yan yana, modern bir ilişki içindeler. Birbirlerine iş dışında fazla karışmıyorlar. Film, bir tiyatro oyununun son perdesinin son sahnesiyle açılıyor. Baş oyuncuyla, Julia'yla tanışıyoruz. Bu arada onu keşfeden ve ona tiyatroyu öğreten hocası -ki onbeş yıl önce ölmüştür- ve onun felsefesi ile de tanışıyoruz: Gerçek hayat sahnededir. Sahneye çıktın mı hayat başlar. Bu hayatı, gerçek olmayan, sahne dışındaki hayatın sahtelikleri ile hiçbir şekilde rahatsız etmeyecek, bozmayacaksın. Oynadığın hayatın kendisidir. Ve tek gerçek budur. Unut onun dışında her şeyi. Ancak o zaman, rolünü yaşadığın zaman büyük oyuncusun. Öğütleri Julia'nın bütün meslek hayatının sürekli yol arkadaşıdır. Zaten başı her dara düştüğünde, Julia'yı hocasıyla diyalog içinde görürüz.

Julia tükenmiştir, bitmiştir. Tatil istemektedir.

Bu arada sahneye Amerikalı Julia hayranı, Julia'nın oğlu yaşındaki bir genç erkek, Tom girer. Julia esasta Tom'un ısrarlı istekleri sonucu onunla ilişkiye girer. İlişki içinde cinselliğini yeniden keşfeder. "Gerçek hayat"taki geçici mutluluğu oyununa da yansır. Yeniden doğar adeta. Fakat gerçek hayat tiyatro değildir. Julia ne kadar oyunculuğuyla manipule etmeye çalışsa da gerçek hayat kendi yolunda yürür.

Julia'nın güçlü olduğu yer sahnedir. Kendi dünyasıdır. Ve oraya döner yine, hem de oyunu kendi yazarak!

Being Julia hayatın gerçekliği ile, tiyatro gerçekliğini karşı karşıya koyup sorgulayan, çok iyi oyuncularla klasik bir öyküyü, klasik bir sinema diliyle anlatan, hoşça vakit geçirilebilecek, zararsız ve yararsız bir film.

Olmasa da olur. Anette Bening'in oyunu için görebilirsiniz.

Being Julia | ABD/Kanada 2004
Yönetmen: Istvan Szabo
Oyuncular: Annette Bening, Jeremy İrons, Miriam Margolyes vd.

Niyet iyi ama...

Eşkiya'dan 8 yıl sonra yeni bir Yavuz Turgul filmi. Sevilen, tutulan, çok övgü alan bir film.

Kendi hayatını ideallerine adayan, bunun için ailesine, çocuklarına fazla zaman ayırmayan, sürekli birilerine yardım çabası içinde kendini unutan idealist öğretmen Nazım ve kendisine çılgınca aşık olan kocasından kaçan, pavyonlarda şarkı söyleyerek kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan Dünya ve küçük kızının öyküsü anlatılan. Sadece o değil, sonu ölümle biten bir çılgın aşk öyküsü. Babasının ideallerinin tersine kendinden başka kimseyi düşünmeyen oğulla babanın öyküsü, Nazım'ın ideallerini sorgulamasının öyküsü, Samatya'nın öyküsü, Nazım'ın çocukluk arkadaşları ile arkadaşlığının öyküsü, Nazım ile, onun aymazlığı sonucu kısır hale gelen kızının ilişkisinin öyküsü, ve Dünya ile Nazım arasında baba-kız ilişkisi mi, yoksa sevgi arayan iki yalnız insanın aşk ilişkisi mi olacağı açık bırakılan ilişkinin öyküsü, Dünya'nın şiddet sonucu içine kapanan, sonra Nazım'la ilişkisi içinde, ve anne-babası öldükten sonra yeniden dışa dönmeye karar veren küçük kızının öyküsü. Bu arada Mardin öyküsü. Ağalık öyküsü. Devrimcilerle devletin çatışmasının öyküsü. vb. vb. Daha saymadığım bir sürü küçük öykü. Yavuz Turgul aklına gelen her şeyi sokmuş filmin içine. Neyi anlatmak istediğine bir türlü karar verememiş, kendi öykülerine aşık hiç birine kıyamayan bir yönetmenin filmi görünümünde Gönül Yarası. Bir de Turgul'un "Hollywood filmlerinden öğrenme" tutkusunu filme "filmde sessiz hemen hiçbir sahne bırakmamak" gibi bir tavırla yansıtmasıyla ortaya iyice geveze bir film çıkmış. Birilerinin ona daha azın, daha iyi olduğunu söylemesi gerek.

Oyuncular başarılı. Şener Şen her zamanki gibi. Meltem Cumbul ezilmiyor; tersine o da çok iyi bir performans sergiliyor. Timuçin Esen de bir kazanç bence.

Mardin gizemli tarihi dokusuyla filme çok iyi bir mekân oluşturuyor.

Fakat bütün güzellikler, filmi o çok övülen düzeye çıkarmaya yetmiyor, gevezeliğin üzerini örtemiyor. İyi niyet, iyi oyuncular, güzel mekânlar iyi film çıkarmıyor ortaya.

Gönül yarası sonuçta "olmasa da olur" bir film.

Gönül Yarası | Türkiye 2004
Yönetmen: Yavuz Turgul
Oyuncular: Şener Şen, Meltem Cumbul, Timuçin Esen, Güven Kıraç vd.

Shakespeare sevenler için...

Michael Radford Shakespeare'in 17. yüzyıl sonu Venediğinde geçen ünlü komedisi "Venedikli Tacir"i çok iyi oyuncularla birebir, tarihi kulisler, kostümler içinde, sinemaya taşımış.

Shakespeare sevenler için

Venedikli Tacir | İngiltere/İtalya 2004
Yönetmen: Michael Radford
Oyuncular: Al Pacino, Jeremy Irons, Joseph Fiennes, Lynn Collins vd.

olduğu kadar, Al Pacino'yu Shylock olarak görmek isteyenler için kaçırılmaması gereken bir film.

Diğer sinema seyircisi için olmasa da olur.

Film, Shakespeare'in bir aşk komedisi ile antisemit ayrımcılığı iç içe anlattığı ve antisemit ayrımcılığın boyutlarını gösterirken Shylock figüründe antisemit klişeleri de yineleyen tavrı ile kendisi antisemit pozisyonlara düşen, belki en zor oyunlarından birini aktarıyor beyaz perdeye. Burada Al Pacino, sürekli ezilen, aşağılanan Yahudi tefeci rolünde, intikam peşinde koşan, fakat sonunda intikam ateşi içinde kendi kendini yakan zavallı bir tip çiziyor. Shylock'ta sevilecek bir yanı bırakalım, acınacak bir yan bile bırakmaz mükemmel bir oyunla çiziyor Shylock tipini.

Shakespeare'in metnine ve o dönemin antisemitizmine uygun bir oyun bu. Antisemitizmin 20. yüzyılda nereye götürdüğünün bilgisi temelinde, Shakespeare gibi bir dahinin bile bu tuzaktan kurtulamadığı olgusunu filmde görmek ilginç.

Olmasa da olurdu...

Sydney Pollack, Hollywood'un eski ustalarından. Hemen her dalda film yapmış, fakat özellikle de siyasi içerikli polisiye/gerilim filmlerinde kendini evinde hisseden bir yönetmen. Örneğin "Şirket", "Akbabanın Üç Günü" gibi filmler onun imzasını taşıyor.

Çevirmen'de Pollack yine siyasi polisiye/gerilim dalında bir filmle karşımızda.

Öykü, BM'de işlenmesi beklenen bir siyasi cinayetin önlenmesi çabaları üzerine kurulu.

Cinayet ihbarı, tesadüfen bir konuşmayı dinleyen bir BM çevirmeninden, Sylvia Broome'dan (Nicole Kidman) geliyor. Görevi bu gibi cinayetleri önlemek olan özel polis teşkilatı, özel ajan Tobin Keller (Sean Penn) ve ekibinin somutunda devreye giriyor. Sylvia ihbarı geç yaptığı ve geçmişinde bir takım şeyleri gizlediği için, bu özel ekip onun yalan söylediğini düşünüyor. Sylvia özel zorluklar içinde. Ajan Keller de çok değil iki hafta önce kendisini aldatan çok sevdiği karısını, karısının sevgilisinin sebep olduğu bir trafik kazasında yitirmiştir.

Öldürüleceği konusunda bilgi olan, Güney Afrika'daki bir devletin başkanıdır. Bu başkan başlangıçta "devrimci" ve "halkının ümidi" olan, iktidara geldikten sonra umutları boşa çıkaran tipik, ilkel, iktidarı elde tutmak için her şeyi yapmaya hazır bir diktatördür. Ülkesinde insanlığa karşı suç işlediği gerekçesiyle İnsan Hakları Mahkemesinde yargılanmak istenmektedir. Ona karşı savaşan iki gerilla grubu vardır. Film birinci gerilla grubunun şefinin bir tuzağa düşürülüp öldürülmesiyle başlar. İkinci gerilla grubunun şefi de ABD'de siyasi sürgün olarak yaşamaktadır. Devlet başkanı BM Genel Kurulu'nda ülkesindeki durum üzerine bir konuşma yapmak için ABD'ye gelecektir. İhbar onun konuşma yaparken öldürüleceği yönünde bir ihbardır. Gelişmeler içinde, ihbarın gerçek olduğu, fakat bu cinayet girişiminin (daha doğrusu şovunun) bizzat başkanın kendisi tarafından düzenlendiği çıkar ortaya. "Terörist bir suikast"ten

The Interpreter | **Çevirmen** | ABD 2005
Yönetmen: Sydney Pollack
Oyuncular: Nicole Kidman, Sean Penn, Catherine Keener, Jesper Christensen, Yvan Attal, Earl Cameron vd.

mucizevi bir şekilde kurtularak ülkesine dönecek bir başkan, hem siyasi muhaliflerinin teröristliğini ve onlara karşı mücadelenin gerekliliğini bütün dünyaya göstererek kendisinin insanlığa karşı suç işlemediğini, tersine insanlığı karşı suç işleyen "teröristlerle mücadele ettiğini" gösterecek, hem de yenilmez bir kahraman olacaktır.

Bu arada çevirmenin gizi, özel ajanın zorluklarının nedeni vb. ni öğreniriz tabii, ve aralarındaki yakınlaşmaya da tanık oluruz.

Orta bölümünde temponun oldukça düştüğü film, son bölümde yine seyirciyi sarıp sarmalıyor.

Oyuncular iyi, diyaloglar yer yer iyi. Salt polisiye olarak seyrettiğinizde zararsız, orta halli, olmasa da olur bir Hollyood filmi. Filmi siyasi tavrı açısından sorgularsanız, o zaman onun bugünkü egemen beyaz/emperyalist düzenin bir propaganda filmi olduğunu görüyorsunuz.

Kendi halkını kesen bir ilkel, siyah diktatör.Ve onu engelleyecek olan uygar beyaz emperyalist güçlerin aracı olan BM. Bütün filmde Afrika'da sömürgeciliğin oynadığı rolü sorgulayan tek sözcük, resim yok.

Bütün filmde siyahlar hep karanlık kötü insanlar. Biraz olumlu olan tek siyah figür, başlangıçta öldürülen ve sonradan Sylvia'nın eski sevgilisi olduğunu öğrendiğimiz gerilla şefi. O da Sylvia'nın deri renginin beyazlığının ağırlığını taşıyamayan bir korkak, bir antibeyaz ırkçı sonuçta.

Bu yanıyla kötü Pollack'ın filmi...

Din savaşları salaklığı...

Kudüs hristiyanlar tarafından bir haçlı seferi sonrasında işgal edildikten/kurtarıldıktan -sorun yalnızca hangi perspektiften bakıldığına bağlı- bir süre sonra Kudüs'te hükümran olan Hristiyan Kral Baldwin, Kudüs'te bütün dinlerden insanların barış içinde bir arada yaşadıkları bir düzen kurmuştur. Karşısında Müslümanlar arasında kendisi gibi savaştan değil barış içinde bir arada yaşamaktan yana olan Selahaddin Eyyubi vardır.

Fakat buna rağmen barış sürekli tehdit altındadır. Tehdidin kaynağı ise her iki tarafın aşırı dincileri, Kudüs'ü kutsal vatan olarak yalnızca kendileri için isteyenlerdir. Ve filmde de bu aşırılar öncelikle Hristiyanlar içinden gelmektedir: "Tapınak Şövalyeleri!" Bunlar cüzamlı kralın ölümünü beklemekte, bu arada Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'e saldırmasını provoke etmek için her türlü melaneti yapmaktadırlar.

Kralın kız kardeşi Sybilla (Eva Green) aslında devletsel nedenlerle Tapınak Şövalyeleri'nin başını çeken Guy de Lasignan (Marton Csokas) ile evlidir. Ve kral öldükten sonra kraliçe olacak Sybilla üzerinden Kudüs kralı olup, Müslümanları Kudüs'ten çıkarma planları içindedir.

Kralın sadık şövalyelerinden biri, İbelinli Godfrey filmin başında ülkesine döner. Oğlu Balian'ı bulup ondan özür dilemek onu da birlikte Kudüse götürmek istemektedir. Oğlu nalbantlık yapan, hayatından memnun bir gençtir. Fakat kısa süre önce çok sevdiği eşini yitirmiştir. Hem de intihar sonucu... Ölen çocuğunun acısına dayanamayan

genç anne intihar etmiş, genç adam hem çocuğunu hem çok sevdiği eşini yitirmiştir. Böyle bir ortamda tanımadığı soylu babası şövalyeleri ile birlikte onun dükkânına gelerek tanıtır kendini. Oğlu gitmek istemez. Fakat intihar ettiği için cehennemde yanacağını söylediği karısının başını kestiğini ilan eden papazı öldürünce o da günahlarından arınmak için düşer Kudüs yoluna. Yolculuk Balian için dini, dinin anlamını, kendini arama yolculuğudur. Oğlunu tutuklamak için gelenlerle dövüşte yaralanan babası yolda ölür. Ölmeden önce oğlu-

Kingdom of heaven | Cennetin Krallığı | ABD 2005
Yönetmen: Ridley Scott
Oyuncular: Orlando Bloom, Eva Gren, Marton Csokas, eremy İrons, Liam Neeson, Hasan Mesud vd.

nu şövalye yaparak. Ona barışçı krala, barışa hizmet etmesini, zorda olanlara, yoksullara, korumaya muhtaç olanlara yardım etmesini öğütler.

Kudüs tam bir cadı kazanıdır. Entrika, şiddet dolu bir yerdir. En başta da din adına yapılmaktadır bütün rezillikler...

Film Kudüs'te dini en iyi savuunma adına dönen dolapları, yapılan provokasyonları vb. anlattığı bölümlerde iyi bir din teşhiri -daha doğrusu fanatik dincilik teşhiri- yapıyor.

Balian bu entrikaların ortasına düşen saf, iyi bir insan, fakat aynı zamanda iyi bir savaşçıdır. Kudüs'e gelir gelmez karşılaştığı Sybilla ile aralarında bir aşk ilişkisi başlar. Sybilla üzerinden Kudüs kralı olup varolan düzeni sürdürme imkânı çıkar önüne; fakat iktidar istemediği için buna yanaşmaz. Kral öldükten sonra, Sybilla'nın kocası yeni kral olur. Ve Kudüs'teki Hristiyan ordularının başında Selahaddin Eyyubi'nin önderliğindeki orduyla savaşmak için Kudüs'ten çıkar. Ve Eyyubi orduları karşısında büyük bir bozgunu uğrar. Kudüs'te kalan Balian Kudüs'ün savunmasını örgütler.

Eyyubi orduları Kudüs'ü kuşatır. Kuşatma günlerce sürer. Direnişe rağmen Eyyubi'nin Kudüs'e girmesi kesindir. Surlar yıkılmıştır. Korkunç kanlı çatışmalar yaşanmıştır. Kudüs ya teslim olacak, ya da çok daha korkunç kanlı çatışmaların ertesinde onbinlerce yeni ölüden sonra yerle bir olarak Eyyubi ordularının eline geçecektir. Bu durumda her iki taraf da barış görüşmeleri ister.

Kumandan Balian son görüşmeye gitmeden önce Kudüs'te daha önce savaş kışkırtıcılığı yapan baş papazın önerisi ilginçtir: İslam'a geçeceğimizi söyleyin onlara. Sonradan yine döneriz.

Balian'ın buna verdiği cevap da ilginçtir: "Bana din hakkında çok şey öğrettiniz!"

Sonunda Kudüs, Kudüs'teki Hristiyanlara dokunulmayacağı, bunların tümünün -askerler de dahil- serbestçe Kudüs'ü terkedebilecekleri sözüyle Selahaddin Eyyubi orduları tarafından teslim alınır. Şövalye, yanında Kudüs kraliçesi Sybilla ile Fransa'ya, İbeline, nalbantlığa döner. Ünü duyulmuştur. Bir sonraki haçlı seferinin şefi Aslan Yürekli Richard uğrar ona. Ondan, "Ben nalbantım!" cevabını alarak Kudüs'e doğru yoluna devam eder.

Formal olarak din savaşının salaklığını, insanların din uğruna nasıl birbirlerine kırdırıldıklarını, sağduyulu olanların az şansa sahip olduklarını anlatmak için çok fazla şiddet gösteren bir film. Fakat şiddet anlatımda fonksiyona sahip.

Ana akım Holywood sineması formatında, fakat tavrıyla tam olarak ana akıma uygun olmayan bir film. Salakça bir Müslüman düşmanlığı, kültürler çatışması kışkırtıcılığı yok.

Görülebilir bir film. Fakat görülmese de olur.

"Baharatın kokusu" yok!

Çok ilginç ve güzel bir konu. Bir film için iyi düşünülmüş (geçmişte örnekleri olan) bir bölümleme. Fakat film olarak vasatın üzerine çıkmayan ürün.

6-7 Eylül olayları ertesinde Yunanistan'a göçmek zorunda kalan baharatçı bir ailenin küçük çocuğunun, 2003'te geri dönerek anlatılan öyküsü.

Bir Tutam Baharat | Yunanistan/Türkiye 2003
Yönetmen: Tassos Boulmetis
Oyuncular: George Corraface, Oeoroklis Mihalidis, Renia Louizidu, Stelyos Manias, Tamer Karadağlı vd.

İstanbul'u dedesinin baharat dükkânı ve çocukluk aşkı üzerinden özlemle anımsayan bir genç profesör, bir yemeğin giriş, ana yemek, ve tatlı bölümlerine uygun üç bölümde ailesinin ve kendisinin öyküsünü anlatıyor. Özlemle andığı İstanbul'a İstanbul'u hiçbir zaman terk etmeyen dedesini son deminde ziyaret etmek için gidiyor. Çocukluk aşkı ile karşılaşıyor. Geleceğini İstanbul'da çocukluk aşkı ile kurmayı düşlüyor; fakat düş çabuk bitiyor.

Öykü; gerçekten üzerine çok konuşulup yazılması, anlatılması, filmi-tiyatrosu yapılması gereken bir konuyu çıkış noktası alan ve olayı bir küçük çocuğun gözünden anlatarak üzerini daha kolay konuşulmasını sağlayan... iyi bir öykü. Fakat setler o kadar kötü, geri dönüşlerde anlatılanların film diline çevrilmesi o kadar kötü ki, inandırıcı olmuyor. Bu filmde aslında iyi bir anlatımla baharatın kokusunu bile duyabilirdi. Fakat film film dilinin kötülüğü ile kötü bir televizyon filmi olmuş.

MERAY ÜLGEN

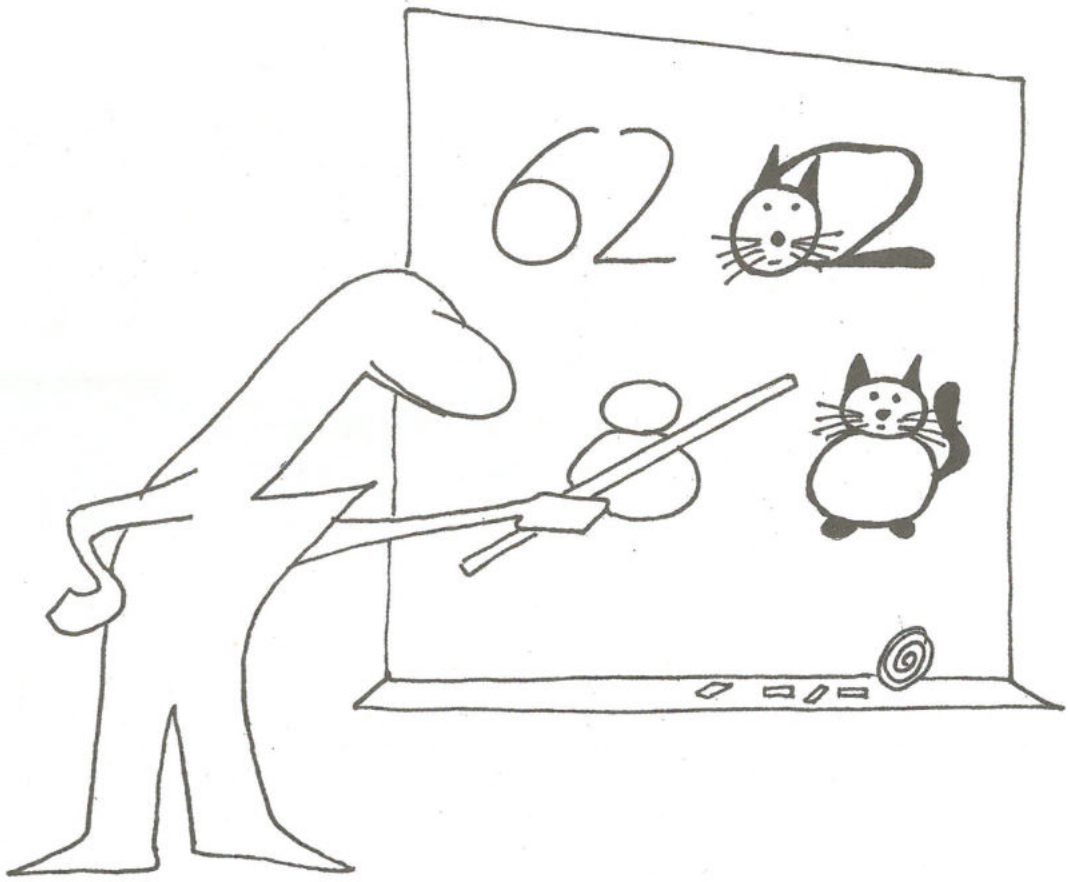

GÜNEY

Kültür Sanat Edebiyat Dergisi

"Sorunun esası şudur: Ya devrim yolunu seçeceğiz... ya da, bu düzenin baskılarına, haksızlıklarına boğun eğerek, şu ya da bu biçimde teslim olarak yaşamayı seçeceğiz. Bu çeşit bir seçiş, yok olmanın bir biçimidir."

Yılmaz Güney

30. Sayı Kapak

Haberler - Duyurular

** *Barikat: HAVA SU TOPRAK VE ATEŞ (klipler ve müzik için tıklayın)*

** *GKM (Güney Kültür Merkezi) 9 Ocak 2005 Pazar günü düzenlediği **2. Yıldönümü Gecesi**'ne tüm dostları davet ediyor.*

** *meksikalı kitap ve sanatevi: **"İNSAN PORTRELERİ - KARMA RESİM SERGİSİ"** , Ressamlar: Çiğdem İSTANBULLU, Hüseyin TANRIKULU; Tarih: 18 Aralık 2004 Cumartesi, Saat: 14.00, Sancaktepe Mh. 2. Sk. No: 26, Bağcılar/İST.- (212) 435 11 21, Süresi 18 Aralık 2004 - 15 Ocak 2005, Her gün saat 10.00 - 22.00 arası gezilebilir*

- İçindekiler
- Merhaba
- Sizlerden

internetteyiz!

Artık internet üzerinden de proleter kültüre açılan bir pencere var...

Bundan böyle eski sayılarımıza daha kolay ulaşabilir; eleştiri, öneri ve ürünlerinizi internet üzerinden de gönderebilirsiniz...

Ziyaretinizi bekliyoruz!

www.guneydergisi.com

Yeni e-posta adresimiz: mail@guneydergisi.com

Ali Zülfikar · "Yaşamın Tonları" · 240 x 180 cm. · Tual üzerine kök boyası ve kilim

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ